

Vilniaus universitetas

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

MARGARITA NAVICKAITĖ

II kurso studentė

**V. ADAMKAUS IR D. GRYBAUSKAITĖS UŽSIENIO POLITIKA: AGENTO IR
STRUKTŪROS ĮTAKOS DILEMA**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: prof. T. Janeliūnas

Vilnius, 2016

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas magistro darbas „V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politika: agento ir struktūros įtakos dilema“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Margarita Navickaitė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Navickaitė, M. V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politika: agento ir struktūros įtakos dilema: Tarptautinių santykių ir diplomacijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas T. Janeliūnas. – V., 2016. – 130 p.

Reikšminiai žodžiai: užsienio politika, agento-struktūros teorija, mažoji valstybė, lyderis, struktūriniai apribojimai, užsienio politikos kaita.

Šiame darbe nagrinėjama Lietuvos užsienio politika (2004 – 2015 m.) per dviejų Lietuvos prezidentų V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės, kaip politinių lyderių, veikimo galimybes ir ribotumus.

Pritaikant W. Carlsnaes pasiūlytą užsienio politikos aiškinimo modelį, prezidentų užsienio politika analizuojama siekiant išsiaiškinti, kiek lyderis yra pajėgus vesti savo asmenybinių, vertybinių ir suvokimo faktorių nulemtą užsienio politiką, ir kiek užsienio politikos sprendimai yra ribojama vidinių ir išorinių struktūrinių veiksnių.

Turinys

ĮVADAS	5
1. Mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose: agento ir struktūros dilema . užsienio politikoje	11
1.1. <i>Agento ir struktūros</i> koncepcijos politikos moksluose	11
1.2. Agento ir struktūros veikimo galimybės.....	15
1.3. Mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose.....	21
2. Valdo Adamkaus antrosios kadencijos ir Dalios Grybauskaitės (2009-2015) užsienio politika: kiek lemia lyderis?.....	26
2.1. V. Adamkaus užsienio politika: prioritetingos kryptys	26
2.1.1. Valdo Adamkaus užsienio politika 2004 – 2008 m.....	28
2.1.2. Valdo Adamkaus užsienio politika 2008 – 2009 m.....	33
2.2. Dalios Grybauskaitės užsienio politika 2009 – 2015 m.	36
2.2.1. Dalios Grybauskaitės <i>naujoji</i> užsienio politika.....	36
2.2.2. Dalios Grybauskaitės užsienio politika 2009 – 2013 m.	39
2.2.3. D. Grybauskaitės užsienio politika 2013 – 2015 m.....	47
2.3. Agento ir struktūros įtaka V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikai.....	52
IŠVADOS.....	57
Literatūros sąrašas	61
PRIEDAI	69
SUMMARY	128

IVADAS

Užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo procesai yra analizuojami įvairiais metodais ir lygmenimis. Lietuvos užsienio politikos analizė moksliniame diskurse taip pat atsiskleidžia per Lietuvos santykį su skirtingomis valstybėmis, skirtingais laikotarpiais, nagrinėjant užsienio politikos strategijas ir prioritetus, santykį tarp užsienio politikos ir ekonomikos, užsienio politikos ir valstybės saugumo ir tarp kitų sričių. Lietuvos konstitucinė sąranga pagrindinių užsienio politikos klausimų sprendimo prerogatyvą suteikia prezidentui.¹ Kalbant apie Lietuvos užsienio politiką nuo Nepriklausomybės atkūrimo (1990 m.), pateikiama skirtingų jos požiūrių ir traktavimų. Viena vertus, galima teigti, kad užsienio politikos prioritetai ir strateginės kryptys visada išliko tos pačios – t. y. nacionalinio saugumo užtikrinimas, ekonomikos vystymas, integracija į ES ir NATO bei gerų santykių su kaimynais plėtojimas. Kita vertus, Lietuvos užsienio politika gali būti skirstoma į laikotarpius, pabrėžiant tam tikrus skirtingumus laiko atžvilgiu, išskiriant įgyvendintus tikslus, kurie vėliau sąlygojo kokybiškai naują užsienio politikos periodą.² Tarptautinis kontekstas ir nacionalinių interesų įgyvendinimas neabejotinai sąlygoja užsienio politikos gairių persvarstymo būtinybę. Šioje vietoje kyla klausimas, kiek įtakos užsienio politikos kitimui turi valstybės lyderis, kaip asmuo, su savo įsitikinimais, suvokimu ir vertybėmis, su *sava* užsienio politikos vizija ir jos vykdymo metodais? 2009 m. Lietuvos Respublikos Prezidente tapusios Dalius Grybauskaitės viešojoje retorikoje ėmė ryškėti tam tikras *kitokių*, nei prieš tai, Valdo Adamkaus vadovavimo metu buvusių, užsienio politikos gairių identifikavimas, kuris tam tikra dimensija atsispindėjo ir teorijoje, ir praktikoje. Visgi, „<...> pasižiūrėjus į V. Adamkų jo kadencijos pabaigoje ir D. Grybauskaitę 2014 m. (*taip pat ir 2015 m.* – aut. past.), galima padaryti išvadą, kad galų gale abiejų prezidentų užsienio politika taip jau smarkiai nesiskiria: santykiai su JAV yra prioritetingi, kaip ir partnerystė su Rytų Europos valstybėmis“.³ Toks užsienio politikos kitimas kelia klausimą, kiek politinis lyderis turi galimybių keisti užsienio politiką pagal savo įsitikinimus ir vertybes, ir kiek, visgi, šios galimybės yra apribotos vidinių ir išorinių faktorių – institucijų (Vyriausybės, Užsienio reikalų ministerijos) ir tarptautinio konteksto.

Buvęs Lenkijos Prezidentas Aleksandras Kwasnewkis rašė:

---

¹Lietuvos Respublikos Konstitucija, 84 straipnis, Naujas leidimas, 2009, 23

²Pavyzdžiui, 1994 – 1995 m. buvo pateiktos paraiškos stojimui į ES ir NATO, todėl užsienio politika buvo nukreipta šių tikslų įgyvendinimui kuo greičiau pasiekti; 2004 m. Lietuvos įstojimas į NATO ir ES kuomet aiškiai pasikeitė vienas dalykas – tarptautinė institucinė Lietuvos aplinka, kuri sąlygojo naujų tikslų poreikį. Dovilė Jakniūnaitė, „Kaip kalbėsime apie 2004 – 2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 12-13.

³ Agnė Grinevičiūtė, „Lietuvos užsienio politika po 2004 metų: sėkmės ir nesėkmės“ 2015. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-24-lietuvos-uzsienio-politika-po-2004-metu-sekmes-ir-nesekmes/137620>> [Žiūrėta 2016 04 01].

*„Ieškoti atsakymo į klausimą, kiek politikai <...> prisideda prie savo šalies sėkmės, - nelengva užduotis. Viena vertus, vyksta tam tikri istoriniai procesai, veikia galingos tarptautinės jėgos ir įtakos, <...>, savo funkcijas atlieka institucijos, žiniasklaida, mokslininkai ir ekspertai. Kita vertus, turime politiką, konkretų asmenį, kuris, nors ir nepaprastai talentingas, dažnai yra varžomas savo pareigų ir kovoje iš tikrųjų nedaug ką gali ir reiškia. Bet ar iš tiesų jis reiškia nedaug? <...> Lyderiai sugeba mobilizuoti, skatinti iniciatyvą, <...>, įkvėpti veiksmams, <...>, o palaikydami asmeninius santykius užsienyje su įtakingais žmonėmis, neabejotinai vaisingai prisideda prie savo šalies siekių įgyvendinimo“.*⁴

Ši citata puikiai iliustruoja agento – struktūros problemos esmę – t. y. iš vienos pusės, lyderis gali turėti didelės įtakos užsienio politikos gairių nustatymui ir įgyvendinimui, tačiau iš kitos pusės, lyderis gali būti daugiau ar mažiau ribojamas struktūrinių faktorių – tiek išorinių, tiek vidinių. Svarbu atkreipti dėmesį, kad demokratinė valstybė veikia pagal jos principus, kurie ir yra tie saugikliai užkertantys kelią autoritarizmo apraiškoms. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 1 punktą teigia, kad Respublikos Prezidentas sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką.⁵ Tai reiškia, kad Lietuvos Respublikos Prezidentui suteikiamos pakankamai plačios konstitucinės teisės užsienio politikos kontekste, tačiau čia pat identifikuojamas jos vykdymo kartu su Vyriausybe būtinumas. Apskritai, kaip teigia Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto docentė Dovilė Jakniūnaitė, užsienio politikoje veikia keturi žaidėjai: Prezidentūra, Vyriausybė, Užsienio reikalų ministerija ir Parlamentas.⁶ Taigi klausimų derinimas ir pozicijų koordinavimas, yra neišvengiama sėkmingos užsienio politikos dalis. Referuojant į aukščiau paminėtą citatą galima teigti, kad nors konstitucinės galios visiems vienodos, užsienio politikos sėkmę ar nesėkmę visgi gali nulemti asmenybiniai politinio lyderio bruožai. Iš kitos pusės, viena valstybė (Lietuvos atveju dar ir maža valstybė) yra tik tarptautinės sistemos dalis, kuri savo užsienio politiką visada turi derinti prie struktūros diktuojamų išorinių sąlygų.

Tyrimo problematika. Mokslinių analizių, tiriančių Lietuvos užsienio politiką įvairiais aspektais, laikotarpiams bei skirtingų valstybių atžvilgiu yra, tačiau nepakankamai. Lietuvos užsienio politikos tyrimų laukui ypatingai reikšminga 2015 m. išleista kolektyvinė monografija „Ambicingas dešimtmetis. Lietuvos užsienio politika 2004 – 2014“ (sudarytoja Dovilė Jakniūnaitė), kurioje Lietuvos

⁴ Valdas Adamkus, *Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai*, Vilnius, 2011, 7.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija, 84 straipsnis, Naujas leidimas, 2009, 23.

⁶ Agnė Grinevičiūtė, „Lietuvos užsienio politika po 2004 metų: sėkmės ir nesėkmės“ 2015. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-24-lietuvos-uzsienio-politika-po-2004-metu-sekmes-ir-nesekmes/137620>> [Žiūrėta 2016 04 01].

užsienio politikos tyrėjai ir ekspertai per skirtingus analizės pjūvius aiškinasi Lietuvos užsienio politikos konstravimo procesus ir rezultatus.

2009 m. Lietuvos Prezidento pareigas pradėjusi eiti Dalia Grybauskaitė kaip ir buvo galima tikėtis iš jos ankstesnės kritikos Prezidento Valdo Adamkaus vedamai užsienio politikai, tam tikra dimensija ėmė brėžti kitokias užsienio politikos kryptis, prioritetus iš Rytų kaimynystės politikos perkeliant į Europos Sąjungą (ES), tuo pačiu mažiau dėmesio skiriant ir Jungtinėms Amerikos Valstijoms (JAV) bei Lenkijai, taip pat akcentuojant kokybiškai naujo bendradarbiavimo su Šiaurės valstybėmis būtinybę.⁷ Tokie tikslai buvo skelbiami pirmosios kadencijos pradžioje, tačiau žvelgiant jau iš 2015 m. perspektyvos, Prezidentės Dalios Grybauskaitės užsienio politika labai primena Valdo Adamkaus antrosios kadencijos užsienio politikos prioritetus – t. y. akcentuojama strateginė partnerystė su JAV, taip pat ir partnerystė su Rytų Europos valstybėmis. Šioje vietoje atsiveria niša naujai analizei, kuri leistų paaiškinti, kiek Lietuvos užsienio politika yra nulemta prezidento, kaip politinio valstybės lyderio pozicijų, ir kiek jo manevro laisvei užsienio politikos kontekste daro įtaką struktūriniai, tiek vidiniai (institucijos), tiek išoriniai (tarptautinis kontekstas), apribojimai. Lyginant Prezidento Valdo Adamkaus antrosios kadencijos (2004 – 2008) bei Prezidentės Dalios Grybauskaitės 2009 – 2015 m. laikotarpio užsienio politikos strategijų įgyvendinimą, siekiama nustatyti Dalios Grybauskaitės, kaip politinio lyderio, galimybes keisti ir įtvirtinti „naują“ užsienio politiką arba patvirtinti tokios galimybės nebuvimą.

Temos aktualumas ir tyrimo šaltinių bazė. Lietuvos užsienio politikos aktualizavimui vis dar nėra skiriama pakankamai dėmesio (tai nesunku pastebėti ir iš užsienio politikai skiriamos dalies prezidentų metiniuose pranešimuose), atsižvelgiant į Lietuvos geopolitinę padėtį ir mažą galią bei pasaulyje vykstančius procesus, užsienio politika tampa labai svarbiu įvairiapusio saugumo užtikrinimo garantu. Pastarųjų metų pasaulio įvykiai, ypatingai vykstantys Lietuvos kaimynystėje, verčia daugiau galvoti ir kalbėti apie Lietuvos užsienio politiką bei ją analizuoti įvairiais aspektais. Kaip jau buvo minėta anksčiau, mokslinės analizės, kuri atskleistų politinių lyderių savarankiško veikimo galimybių užsienio politikos kontekste ribotumus Lietuvoje kol kas nėra, todėl, pasitelkiant W. Carlsnaes pagal agento – struktūros teoriją suformuluotą užsienio politikos aiškinimo modelį, siekiama išsiaiškinti kiek lyderis yra pajėgus vienašališkai keisti užsienio politikos kryptis, ir kiek jo veikimo galimybės yra ribojamos objektyviųjų veiksnių.

---

⁷Prezidentės sapudos tarnyba, „Stiprindama bendradarbiavimą su Šiaurės šalimis, Lietuva geriau gins savo interesus ES“, 2010 03 22. <<https://www.lrp.lt/lt/stiprindama-bendradarbiavima-su-siaures-salimis-lietuva-geriau-gins-savo-interesus/pranesimai-spaudai/8366>> [Žiūrėta 2016 04 01].

Teorinėje darbo dalyje daugiausiai remiamasi užsienio autorių straipsniais ir monografijomis. Agento ir struktūros tarptautiniuose santykiuose problematika analizuojama Alexander E. Wendt veikalė „The Agent- Structure Problem in International Relations Theory“ (1987), kur autorius iškelia ontologinio ir epistemologinio požiūrio į agento ir struktūros problemą, analizę. Ši diskusija atskleidžia galimą vienodą agento ir struktūros ontologinį statusą, taip išvengiant individualizmo ir struktūralizmo neigiamų pasekmių. A. Wendt analizėje taip pat aiškinamas struktūros ir agento ryšys – struktūros gali būti interpretuojamos kaip apribojančios veikėjo elgesį arba jį paaiškinančios. Atskiros agento ir struktūros koncepcijos analizuojamos Colin Wight monografijoje „Agents, Structures and International Relations. Politics as Ontology“ (2006), apibendrinamas kitų autorių darbus Colin Wight išskiria šešis galimus struktūros traktavimus, taip pat pateikia du veikėjo analizės lygmenis: veikėjo kaip valstybės ir veikėjo kaip individo. Pastarasis požiūris yra teorizuojamas A. Wendt ir tampa labai reikšmingu analizuojamai temai. Pagrindinis darbe naudojamas užsienio politikos aiškinimo modelis yra pristatomas Walter Carlsnaes darbe „The Agency – Structure Problem in Foreign Policy Analysis“ (1992), kuriame autorius analizuoja struktūrinių veiksnių (išorinių ir vidinių) daromą įtaką lyderio pasirinkimams užsienio politikoje bei kaip užsienio politikos rezultatai, kurie tampa struktūrinių faktorių ir agento sąveikos išdava, tampa kontekstu tolimesniems užsienio politikos veiksmams – t. y. šis modelis leidžia atskleisti ne tik kaip struktūra veikia agentą, tačiau ir kaip agento veiksmai veikia struktūrą. Aptariant mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose galimybes, pasitelkiamos M. I. Hendel, D. Vital, N. Prasad monografijos. Taip pat naudojamos lietuvių G. Vitkaus įžvalgomis apie mažųjų valstybių veikimą, D. Jakniūnaitės analize apie Lietuvos užsienio politikos apibrėžtis, apie kurias autorė kalba jos sudarytoje monografijoje „Ambicingas Dešimtmetis: Lietuvos užsienio politika 2004 – 2014“ (2015).

Tyrimo objektas. Lietuvos užsienio politikos įgyvendinimo galimybės, agento – struktūros teorijos rėmuose, 2004 – 2015 m.

Tyrimo tikslas. Išsiaiškinti, koku mastu valstybės lyderis gali keisti nusistovėjusią, struktūrinių veiksnių ar lėtai kintančių nacionalinių interesų apibotą, užsienio politiką. Tikslui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

- 1) Išanalizuoti užsienio politikos įgyvendinimo galimybes „agento – struktūros“ teorijos rėmuose bei mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose galimybes;
- 2) Įvertinti Valdo Adamkaus užsienio politiką, jo antrosios kadencijos metu, pasirinktos teorijos rėmuose;

- 3) Analizuojant Dalios Grybauskaitės vedamą užsienio politiką (2009 – 2015), atskleisti, koku mastu Lietuvos užsienio politika (ne)pakito dėl naujo lyderio įtakos, ir kiek tai lėmė kiti faktoriai;
- 4) Palyginti V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikos strategijas, atsižvelgiant į jų asmenines savybes ir vertybinius aspektus bei struktūrinių apribojimų įtaką.

Ginamasis teiginys. Struktūriniai veiksniai santykiyje su individo (nagrinėjamu atveju – prezidento) pasirinkimais, turi didelės reikšmės. Nors politinis lyderis turi galimybę keisti iš anksto apibrėžtas užsienio politikos galimybes per savitą retoriką ar užsienio politikos vykdymo metodą, tačiau galiausiai pagrindinės užsienio politikos kryptys išlieka labiausiai nulemtos struktūrinių faktorių.

Tyrimo metodologija. Darbo uždaviniai yra įgyvendinami pasitelkiant antrinius ir pirminius šaltinius. Naudojama mokslinė literatūra, straipsniai ir teisės aktai. Siekiant įvertinti prezidentų užsienio politikos prioritetus, strategijas ir pagrindines gaires, laiko ašyje analizuojami prezidentų metiniai pranešimai ir oficialiosios kalbos – V. Adamkaus 2004 – 2009 m., D. Grybauskaitės 2009-2015 m. vadovavimo laikotarpiais. Prezidentų metiniuose pranešimuose analizuojama užsienio politikai skirta dalis, tuo tarpu prezidentų oficialios kalbos yra peržiūrimos visos (nurodytais prezidentų vadovavimo laikotarpiais), atrenkamos susijusios su užsienio politika ir atliekama jų turinio analizė. Analizuojamai temai ypač vertingi pirminiai šaltiniai – t. y. iš pusiau struktūruotų interviu⁸⁹ gauta medžiaga. Interviu tipo apklausos metu iš viso buvo apklausti 9 respondentai¹⁰, (siekiant objektyvios analizės, interviu apklausai yra pasirinkti užsienio politikos sritys tiek praktikai, tiek teoretikai) iš jų - 3 politologai: Laurynas Jonavičius, Mindaugas Jurkynas ir Kęstutis Girnius; 3 užsienio politikos apžvalgininkai: Vyktintas Pugačiauskas, Vytautas Bruveris ir Vladimiras Laučius bei 3 užsienio politikos ekspertai: vyriausias prezidentės patarėjas užsienio politikai, Užsienio politikos grupės vadovas Renaldas Vaisbrodas, buvęs užsienio reikalų ministras ir ambasadorius Lenkijoje Antanas Valionis ir buvęs Prezidentės D. Grybauskaitės vyriausias užsienio politikos patarėjas, Užsienio politikos grupės vadovas, dabar - ambasadorius Nyderlanduose - Darius Semaška. Apklausa buvo atliekama 2016 m. kovo – balandžio mėnesiais, aštuoni iš devynių interviu buvo atlikti Vilniuje. Darius Semaška atsakymus į klausimus atsiuntė elektroniniu būdu.

---

⁸Tai reiškia, kad visimes respondentams uždadami vienodi klausimai, tačiau priklausomai nuo interviu eigos, gali būti pateikiami papildomi klausimai ar patikslinimai.

⁹ Interviu klausimai priede Nr. 1.

¹⁰ Respondentų atsakymai prieduose Nr. 2 – 10.

Teorinėje dalyje suformuluotas užsienio politikos tyrimo modelis taikomas praktinėje dalyje, lygiagrečiai analizuojant tiek oficialias prezidentų kalbas ir metinius pranešimus, tiek analizuojant interviu medžiagą. Praktinėje dalyje didelis svoris tenka interviu apklausos metu surinktai medžiagai, kuri yra lygiagrečiai nagrinėjama su prezidentų metiniais pranešimais ir viešomis kalbomis. Šie šaltiniai leidžia atskleisti prezidentų retoriką užsienio politikos klausimais bei per ją įvertinti užsienio politikos pasikeitimus. Oficialius pranešimus papildanti interviu apklausos metu gauta medžiaga, leidžia įvertinti, kiek prezidentų retorika atitinka praktinius veiksmus, respondentų suteikta informacija taip pat leidžia užsienio politikos klausimus analizuoti ne tik įvardijant kokius pasikeitimai įvyko, tačiau klausimus nagrinėti platesniu spektru, įvertinant pasikeitimus sąlygojusias priežastis. Politikos ekspertų ir apžvalgininkų įžvalgos taip pat labai svarbios dėl teorinėje dalyje pristatyto užsienio politikos aiškinimo modelio pritaikymo V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikai, kadangi leidžia išskirti, kiek lyderio asmeninės savybės ir iniciatyvos buvo svarbios užsienio politikos kontekste priimamiems sprendimams, ir kiek jie buvo apriboti struktūrinių faktorių. Pirminiai šaltiniai taip pat papildomi teisės aktais, rezoliucijomis, moksliniais straipsniais ir žiniasklaidos pranešimais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro dvi dalys. *Pirmojoje dalyje* pateikiamas teorinis tyrimo pagrindas – „agento-struktūros“ teorijos analizė: aiškinamos agento ir struktūros koncepcijos, bei agento ir struktūros veikimo galimybių modelis. Teorinėje dalyje taip pat analizuojamos mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose galimybės, jas susiejant su agento ir struktūros įtakos užsienio politikai poveikiu. *Antrojoje dalyje*, analizuojama Lietuvos užsienio politika V. Adamkaus antrosios kadencijos ir D. Grybauskaitės 2009 – 2015 m. prezidentavimo laikotarpiais. Ši dalis yra skirstoma į tris potemes: *pirmojoje*, pritaikant teorinėje dalyje suformuluotą teorinį modelį, analizuojama V. Adamkaus užsienio politika, atskleidžiant, kiek įtakos vedamai užsienio politikai turėjo asmeninės prezidento savybės ir kiek įtakos užsienio politikos formavimui ir įgyvendinimui turėjo institucijos bei tarptautiniame kontekste vykstantys įvykiai; *antroji* potemė skiriama Prezidentės D. Grybauskaitės užsienio politikos analizei, kuri bus taip pat atliekama naudojant minėtą teorinį modelį. Analizuojant D. Grybauskaitės užsienio politikos prioritetus ir deklaruojamų gairių įgyvendinimą, bus atskleidžiama, koku mastu naujas lyderis gali keisti nusistovėjusią užsienio politiką ir kiek jo veikimas yra apribotas/nulemtas vidinių ir išorinių užsienio politikai įtaką darančių faktorių. Galiausiai, *trečioji* potemė skiriama V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikos palyginimui, išskiriant tiek jų asmeninių savybių ir vertybinių požiūrių, tiek tarptautinio konteksto ir institucinio faktoriaus įtaką užsienio politikos formavime ir įgyvendinime, tokiu būdu atskleidžiant, koku mastu

valstybės lyderis kaip individas, santykiuje su struktūriniais faktoriais, yra pajėgus keisti užsienio politiką.

1. Mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose: agento ir struktūros dilema . užsienio politikoje

Teorinėje dalyje daugiausiai dėmesio bus skiriama „agento-struktūros“ problematikos užsienio politikos analizėje nagrinėjimui, siekiant suvokti teorijos skirtingus požiūrius į agento ir struktūros veikimo galimybes ir jų lemiamą svorį užsienio politikoje, visų pirma apsibrėžiant pastarųjų kintamųjų¹¹ sąvokas. Šioje dalyje taip pat bus analizuojama mažųjų valstybių teorija, turint prielaidą, kad mažųjų valstybių veikimo galimybės yra labiau determinuotos struktūrinių veiksmų būtent dėl jų reliatyvaus galios (įvairiomis prasmėmis) mažumo.

1.1. *Agento ir struktūros koncepcijos politikos moksluose*

Vadinamoji agento-struktūros problema politikos moksluose yra nagrinėjama jau keletą dešimtmečių, siekiant surasti paaiškinimus, kaip valstybės veikia tarptautinėje sistemoje. Kaip teigia Alexander E. Wendt, akademinis tarptautinių santykių diskursas yra smarkiai nulemtas neorealizmo ir pasaulio sistemos (angl. *world-system theory*) teorijų, kurios abi pateikia „struktūrinius“ valstybių veikimo tarptautinėje sistemoje aiškinimus.¹² Apibendrinamas ankstesnių diskusijų esmę, A. Wendt pateikia skirtingas ontologines prieigas. Neorealizmas, anot autoriaus, tarptautinės sistemos struktūras apibūdina pagal jos veikėjų (valstybių) atributus – t.y. „gebėjimų pasiskirstymą“. Tuo tarpu pasaulio sistemos teorija tarptautinės sistemos struktūrą apibrėžia kaip pamatinius, organizacinius, kapitalistinės pasaulio ekonomikos principus, kurie ir formuoja valstybes. Taigi struktūros suvokiamos struktūralistiniais terminais, kaip valstybes kuriantys veiksniai.¹³ Šios dvi prieigos gali būti nagrinėjamos įvairiais aspektais, siekiant atskleisti jų skirtumus ir panašumus, tačiau teorijų skirtingumus lemiančiu pamatu galima laikyti ontologinę šių teorijų kilmę – neorealizmas išreiškia

---

¹¹ Agentas ir struktūra gali būti įvardijami kaip nepriklausomi kintamieji, kurie nulemia užsienio politikos (priklausomas kintamasis) formavimą ir įgyvendinimą.

¹² Alexander E. Wendt, “The Agent- Structure Problem in International Relations Theory”, *International Organization*, Vol. 41 (3), 1987, 335-370. <<http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/wendt%201987.pdf>> [Žiūrėta 2016 02 20].

¹³Wendt, 335.

individualistinę, tuo tarpu pasaulio sistemos teorija – holistinę prigimtį.¹⁴ Matoma, kad skirtingas struktūrų prigimties supratimas, tampa priežastimi ir veikėjo-struktūros problematikai.

Wendt teigia, kad agento-struktūros problema iš esmės yra dvi tarpusavyje persipynusios problemos – ontologinė ir epistemologinė. Atsižvelgiant į tai, kuris subjektas (agentas ar struktūra) yra pirminis, autorius išskiria tris ontologinius požiūrius: **1) Individualizmas** (neorealizmas) – valstybių sistemos struktūrą redukuoja iki valstybių lygmens, kurios, ontologine prasme, priklauso pirminiam lygmeniui; **2) Struktūralizmas** (pasaulio sistemos teorija) – tarptautinės sistemos struktūra – ontologiškai pirminis lygmuo; **3) Struktūravimas** (angl. *structurationism*) – siekiant išvengti tiek individualizmo, tiek struktūralizmo neigiamų pasekmių, agentui ir struktūrai suteikiamas vienodas ontologinis statusas.¹⁵ Toks ontologinis agento ir struktūros konceptualizavimas, verčia pergaltoti pagrindines agento ir struktūros ypatybes. Tai taip pat leidžia naudoti agentą ir struktūras, siekiant paaiškinti vienas kitam daromus poveikius, žvelgiant į šiuos subjektus, kaip abipusiai sudarytus (angl. *mutually constituted*).

Pateiktos ontologinės prieigos suponuoja du epistemologinius agento ir struktūros sąveikos aiškinimus. Požiūris, kuris individus traktuoja kaip reflektyvius, į tikslą orientuotus subjektus (racionalaus pasirinkimo teorija) nulemia, kad jų elgesio aiškinimo forma bus „*interpretacinė*“; Požiūris, kuris veikėjus traktuoja kaip į stimulus reaguojančius organizmus (biheviorizmas), jų aiškinimą paverčia mechaniškai priežastiniu. Panaši situacija gaunama pasitelkiant ir struktūrinius aiškinimus – viena vertus, socialinės teorijos, kurios redukuoja struktūras iki individų gebėjimų pasiskirstymo, jas traktuoja kaip veikėjų elgesio apribojimus. Tuo tarpu teorijos, kurios struktūras laiko pirminėmis ir nedalomomis, jas supranta kaip paaiškinančias veikėjus ir jų elgesį.¹⁶ Taigi A. Wendt pateikia ontologines ir epistemologines agento-struktūros problematikos prieigas, kurios paaiškina problemos kilimo priežastis, ir galimus skirtingus požiūrius į agento ir struktūros sąveiką. Pateikti teoriniai aiškinimai padės identifikuoti agento ir struktūros veikimo pobūdį Lietuvos atveju, nagrinėjamos temos kontekste – kokia yra agento ir struktūros sąveika, kuris dėmuo yra pirminis kito atžvilgiu, o galbūt jie yra ontologine prasme lygūs; svarbu nustatyti, koks vaidmuo atitenka struktūrai, kaip agento veikimo galimybės įtaką darančiam faktoriui – ar struktūra gali tik riboti/daryti įtaką agento veikimo galimybės, ar yra agento elgesį aiškinantis faktorius.

Visgi, svarbu apsibrėžti ir atskiras struktūros ir agento koncepcijas – kas yra struktūra ir kas yra agentas. Struktūros koncepcijos turinys, (kaip apibendrinamas *struktūros* termino vartojimą literatūroje

---

¹⁴Wendt, 336.

¹⁵Wendt, 339.

¹⁶Wendt, 340.

pateikia Colin Wight), suvokiamas per keletą skirtingų prasmų¹⁷ (tiek iš individualistinės, tiek iš holistinės ontologinės prieigos):

- ***Struktūra kaip bendri elgesio principai, kurie stabilūs laiko atžvilgiu.*** Tai individualistinis požiūris, kuris teigia, kad socialinė struktūra referuoja į pasikartojantį elgesį tam tikrose vietose. Nėra tokių darinių kaip „valstybė“, „kultūra“, „ekonomika“ ar „socialinė klasė“ – tam tikrose mikrosituacijose veikia tik individų grupės. Taigi, struktūros prigimtis yra nulemta individų (angl. *nature of humanity*) ir jų sąveikų, todėl struktūrų negalima traktuoti kaip nepriklausomų kintamųjų.
- ***Struktūra kaip dėsnių reguliarumai*** (angl. *structures as law-like regularities*), ***kurie nulemia socialinių faktų elgesį.*** Ši teorija daugiausiai atspindi E. Durkheim filosofiją ir yra dažniausiai sutinkama sociologijoje ir tarptautinių santykių teorijose. Struktūros suvokiamos kaip socialinių faktų ir individų tarpusavio ryšys, siekiant atskleisti taisyklių pobūdžio reguliarumus. Paprastai teigiant, socialiniai faktai (ar socialinės jėgos) yra įtaka arba kitaip - išoriniai apribojimai, kurie visuomenės ar institucijų, yra nukreipti į individus. Anot Durkheim, vieni socialiniai faktai gali būti paaiškinami tik kitais socialiniais faktais, o ne individualiu lygmeniu. Taigi šiuo atveju, individai ir struktūros yra atskiri subjektai.
- ***Struktūra kaip skirtingumų santykis, kuris sudaro ir apibrėžia elementų savybes.*** Santykinis požiūris į struktūrą, didžia dalimi remiasi K. Waltz teorija, kuri teigia, kad svarbu suvokti kaip atskiri vienetai veikia tarpusavyje, pabrėžiant jų tarpusavio skirtumus – t.y. valstybių skirtumai, kurie yra nulemti jų skirtingų charakteristikų. Šie valstybių skirtumai nulemia ir galios pasiskirstymą tarp valstybių, sistemos (tarptautinės) viduje.¹⁸ Poststruktūralistai (F. de Saussure), kita vertus, atmesdami objektyvų struktūros suvokimą, pagrindinį dėmesį skiria kalbos teorijai ir diskursyvų struktūrų analizavimui.
- ***Struktūra kaip taisyklės ir resursai.*** Šis struktūros suvokimo modelis daugiausiai siejamas su A. Giddens struktūravimo teorija. Struktūros ir veikėjai turi abipusį santykį ir struktūra negali egzistuoti atskirai nuo žinojimo, kuriuo disponuoja veikėjai. Struktūra anot Giddens, yra socialines sistemas sudarančių praktikų ir terpė, ir išdava.

---

¹⁷ Colin Wight, *Agents, Structures and International Relations. Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 127- 164.

¹⁸ Visgi verta paminėti, kad K. Waltz teorija valstybių gebėjimų pasiskirstymą analizuoja tik per materialią jų galią. Waltz taip pat atmeta struktūrų kaitos įtakos jos vienetais, galimybę.

- **Struktūra kaip intersubjektyviai sutartos prasmės** (angl. *structure as intersubjectively negotiated meanings*). Remiantis A. Giddens, socialinės ir materialinės struktūros yra atskirtos, o pastarosios traktuojamos kaip ištekliai. Socialinės struktūros – svarbiausias analizės objektas, o materialūs elementai, tik įrankiai.
- **Struktūra kaip socialiniai santykiai**. Marksistinis požiūris į struktūrą, kuomet pabrėžiamas santykis ir ryšiai tarp socialinių klasių. Vadinamieji gamybos santykiai (angl. *the relations of production*), kurie ir yra socialinė struktūra, implikuoja tam tikrus interesus, tapatybes ir veikimo būdus – kitaip tariant sąlygoja veikėjų elgesį.

Kaip matoma iš aptartų struktūros suvokimo modelių, struktūra nėra monolitinis nepriklausomas subjektas, priešingai, tai kelių elementų darinys, sujungtas tarpusavyje veikiančių jėgų. Tai pastebėdamas Roy Baskar teigia, kad socialinis gyvenimas vyksta keturiose tarpusavyje persipynusiose dimensijose (jis tai vadina socialiniu kubu), kurios ir sudaro struktūrą¹⁹:

1. Materialioji dimensija (ištekliai, fiziniai atributai ir t. t.);
2. Inter – (intra –) subjektyvi dimensija (taisyklės, normos, įsitikinimai, institucijos ir t. t.);
3. Socialiniai santykiai (klasės, tapatybės, gamyba ir t. t.);
4. Veikėjo subjektyvumas (subjektiškumas, tapatybė ir t. t.).

Kaip pastebima, struktūra gali būti suvokiama per skirtingas jos prasmes, todėl jos pritaikymas bus skirtingas atskirais atvejais, atsižvelgiant į kontekstą ir analizuojamus klausimus. Aptarus skirtingas *struktūros* prasmes ir galimus skirtingus ryšius su agentu, svarbu apsibrėžti ir paties agento galiamas reikšmes.

Kaip apibendrinamas kitus autorius pastebi Colin Wight, veikėjas gali būti traktuojamas dviem skirtingais lygmenimis: veikėjas – kaip valstybė ir veikėjas – kaip individas.²⁰ Pirmuoju atveju, nesunku pastebėti, kad analizuojant valstybes ir jų tarpusavio santykius tarptautiniu lygmeniu, valstybės prilyginimas veikėjui yra natūralus, didesnių diskusijų nekeliantis fenomenas. „Iš tikrųjų, bet koks siekimas paneigti *valstybės kaip veikėjo* egzistavimą, suponuotų apie galimą tarptautinių santykių disciplinos kaip tokios, pabaigą“²¹ – taigi analizuojant valstybių veikimą tarptautinėje plotmėje, valstybes laikyti agentais, o tarptautinę sistemą – struktūra, kurioje jie veikia - yra viena iš nekvestionuojamų prieigų. Visgi, minėtoji *agento* prasmė nėra vienintelė ir reikalauja platesnio jos teorizavimo. Kaip teigia C. Wight, aktoriai ir agentai (angl. *actors and agents*) dažnai suvokiami kaip

¹⁹ Wight, 174.

²⁰ Colin Wight, *Agents, Structures and International Relations. Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 177 – 178.

²¹ Wight, 177.

sinonimai, vis dėlto agento koncepcijai priskiriamos savybės gali kisti skirtingose teorijose. Ne visada yra aišku, kas yra agentas ir kokį vaidmenį jis atlieka.²² Šioje vietoje galima grįžti prie A. Wendt, kuris valstybę traktuoja ne *kaip* žmogų, tačiau teigia, kad valstybė – tai žmogus.²³ Wendt, nors ir netiesiogiai, tačiau siūlo *agency*²⁴ konceptą pritaikyti tik žmonėms²⁵, kitaip tariant agentas yra individas, (o ne valstybė), kuris veikia apribotas struktūros rėmų arba *kartu* su struktūra. *Agency* priklauso nuo savybių, kurias turi žmonės, todėl jeigu valstybė turi *agency*, ji privalo būti personifikuota (angl. *personhood*). Wendt požiūriu, individo reikšmė valstybėje yra pati svarbiausia.²⁶ Taigi agentas gali būti suvokiamas kaip individas arba jų grupė, o valstybės veiksmai, „yra ne kas kita kaip vadovujančių asmenų veiksmų suma“²⁷. Šie atvejai yra pakankami, siekiant suvokti *agento* koncepcijos galimus apibrėžimus.

Aptartos struktūros ir agento koncepcijų galimos reikšmės leidžia rinktis iš skirtingų aiškinimų ir pritaikyti tinkamus analizuojamai temai. Iš struktūros koncepcijos pateiktų reikšmių, nagrinėjamai temai labiausiai tinkama A. Giddens struktūravimo teorija, anot kurios struktūra ir veikėjai turi abipusį santykį, tai reiškia, kad tiek lyderis, tiek vidiniai bei išoriniai struktūriniai veiksniai bus traktuojami kaip tarpusavyje susiję ir vienas nuo kito priklausomi kintamieji. Pasitelkiant A. Wendt agento koncepcijos teorizavimą, Lietuvos užsienio politika bus nagrinėjama per personifikuotą agento koncepciją, t. y. teigiant, kad Lietuvos užsienio politika analizuojamos temos laikotarpiu gali būti identifikuojama kaip V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės (atitinkamais jų vadovavimo laikotarpiais) užsienio politika, taip agento vaidmenį suteikiant konkrečiai valstybės prezidentams, kurių vykdoma užsienio politika nors ir personifikuojama, asmeninė lyderystė nėra absoliuti, o ribojamais struktūrinių veiksmų. Veikėjo ir struktūros santykio galimybės bus toliau analizuojamos kitame poskyryje, kur kol kas geriausią sprendimą agento-struktūros problematikoje pateikia Walter Carlsnaes.

1.2. Agento ir struktūros veikimo galimybės

Prieš pradėdant susieti teorinį pagrindą su praktine darbo puse, svarbu suvokti pačios teorijos daugiaprasmiškumą ir tuomet pritaikyti tam tikrus jos aspektus nagrinėjamos problemos kontekste. Walter Carlsnaes pateikia du skirtingus požiūrius į užsienio politikos analizę: „politinio sprendimo“

---

²²Wight, 178.

²³Wight, 180.

²⁴Socialiniuose moksluose, *agency* konceptas apibrėžiamas kaip individų galimybės nepriklausomai veikti ir priimti savo sprendimus. Barker Chris, *Cultural Studies: Theory and Practice*, London: Sage, 2005, 448.

²⁵Wight, 180.

²⁶Wight, 182.

²⁷Ibid.

(angl. *policy approach*) ir „proceso“ (angl. *process approach*).²⁸ Mokslininkai dažniausiai yra linkę vadovautis viena iš šių priegų analizuojant valstybių užsienio politiką. *Policy approach*, koncentruojasi ties tam tikrų politikos sprendimų aiškinimu, o ne sprendimų priėmimo procesu, nes jie politinius sprendimus suvokia kaip to proceso rezultata, o ne proceso dalį.²⁹ Taip pat užsienio politika analizuojama arba iš agento, arba iš struktūros pusės – kitaip tariant užsienio politika gali būti arba politinių lyderių, arba struktūrinio faktoriaus veikimo išdava.³⁰ Tuo tarpu *process approach*, atvirkščiai, pabrėžia sprendimų priėmimo proceso svarbą, taip pat įtraukia ne kažkurį vieną elementą, tačiau abu - tiek struktūras tiek agentus, kurie yra svarbūs sprendimų priėmimo ir gali būti priskirti skirtingiems analizės lygiams.³¹ Čia daroma išvada, kad valstybės nėra traktuojamos kaip unitariniai aktoriai, tačiau labiau kaip institucinė struktūra, kurioje ir kurios vardu, veikia sprendimų priėmėjai.³² Šios įžvalgos leidžia daryti prielaidą, kad užsienio politika gali ir *turėtų* būti analizuojama ne iš vienos pasirinktos priegos, tačiau agento ir struktūros tarpusavio sąveikos kontekste – aktoriai ir struktūros nėra vienas nuo kito nepriklausomi ir veikiantys vakuume. Taigi šiame darbe bus naudojama būtent „proceso“ prieiga analizuojant Lietuvos užsienio politiką, kuomet tiek agentas, tiek struktūra yra svarbūs užsienio politikos formavimui. W. Carlsnaes, bandydamas spręsti šią dualumo problemą, pirmiausiai pasitelkia racionalaus pasirinkimo teoriją.³³ Jack S. Levy teigia, kad racionalaus pasirinkimo teorija yra geriausias šiuolaikinis pavyzdys, kalbantis apie individualistinį lygmenį, kuomet agentai (politiniai lyderiai) „objektyviai“ maksimizuoja savo pačių naudingumą. Taip pat teigiama, kad racionalaus pasirinkimo paradigma, neakcentuoja aktyvių suvaržymų, kurie kiltų iš institucinio lygmens individualiam lygmeniui, tačiau koncentruojasi ties tuo, kaip racionalūs aktoriai (agentai) panaudos visą turimą informaciją siekiant kontroliuoti kilusius iš institucijų galimus reikalavimus. Taigi, racionalaus pasirinkimo teorija bando paaiškinti tam tikrą elgesį būtent per agentų norus, tačiau nepaaiškina kaip tas norimas elgesys traktuojamas. Tokie apribojimai neleidžia išspręsti agento-struktūros problemos.³⁴

---

²⁸Walter Carlsnaes, „Actors, structures, and foreign policy analysis“. In: *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne. New York: Oxford University Press, 2008, 86-88.

²⁹Walter Carlsnaes, 90.

³⁰Walter Carlsnaes, 91.

³¹Op.cit.

³²Walter Carlsnaes, 89.

³³*Rational choice theory* – analizuota Jack S. Levy, veikale „Prospect Theory, Rational Choice and International Relations“. Apskritai ši neoklasikinė teorija aiškina piliečių, politikų, valstybės tarnautojų veiksmus iš racionalaus veikimo pozicijų, kaip kad aiškinami ir gamintojų bei vartotojų savanaudiški veiksmai. Remiantis racionalaus pasirinkimo teorija, individai pasirenka individualią sprendimo priėmimo logiką, tačiau ši teorija nepaaiškina, kaip kolektyvų individai bendrauja tarpusavyje, kad priimtų maksimaliai naudingą sprendimą sau ir kitiems.

³⁴Levy, Jack S. „Prospect Theory, Rational Choice, and International Relations.“ *International Studies Quarterly* 41, 1997, 87-112.

Kitas teorinis pagrindas, kuris gali prisidėti prie agento-struktūros problemos užsienio politikos analizėje sprendimo, yra pasaulio sistemų teorija, kuri nagrinėta daugelio autorių, vienas ryškesnių – Immanuel Wallerstein. Pasaulio sistemų teorija dėmesį atkreipia į tai, kad politinių lyderių interesai yra nulemti labiau kolektyvinio nei individualaus požiūrio ir vykdomi objektyviai.³⁵ Šiuo atveju tai yra kolektyvinis požiūris į tarpvalstybinius santykius, o agento elgesys yra aiškinamas racionalia ir praktiška logika, kuri paremta sisteminių interesų patenkinimo siekimu.³⁶

Ieškant agento-struktūros problematikos sprendimo, apžvelgiamas dar vienas galimas aiškinimas, kuris atspindi kolektyvinį požiūrį su interpretatyviais (priešingai racionaliems) aktorais, taip priartėjant prie agento ir struktūros susidūrimo. Čia galima paminėti Graham T. Allison, kurio veikalas apie biurokratinis ir organizacinius modelius, turi tam tikros reikšmės nagrinėjamai temai. G. T. Allison teigia, kad individų elgesys yra sąlygotas jiems priklausančių pareigybių, kitaip tariant, tam tikras politinis postas gali visiškai pakeisti anksčiau buvusį individo elgesį. Biurokratinis modelis turi iš esmės dinamišką prasmę, tuo tarpu organizacinis modelis turi natūraliai inertišką požiūrį, kuris palaiko status quo.³⁷ Visgi, šie siūlomi biurokratinis ir organizacinis modeliai labiau pabrėžia būtent institucinį faktorių, tokiu būdu eliminuodami atskiro agento svarbą ar jo vietos pabrėžimą bendroje sistemoje. Tokiu būdu užsienio politikos analizė yra redukuojama iki struktūrinių - institucinių kintamųjų aiškinimo.³⁸ Taigi turint omenyje, kad agento-struktūros teorija užsienio politikos analizėje būtent Lietuvos atveju, negalės būti analizuojama tik per institucinius ryšius, nors ir pakeitus racionalų kintamąjį, tačiau visgi stipriai pabrėžiant institucinės struktūros reikšmę, negalima apsiriboti tik šiuo požiūriu.

Paminėti autoriai analizuodami agento struktūros problemą užsienio politikos analizėje, siūlo tam tikrus modelius, kurie galėtų būti pritaikyti ir nagrinėjant Lietuvos atvejį, t.y. V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės prezidentavimo ypatumus. Visgi ar galima teigti, kad aukščiau išvardinti individualistinis ir kolektyvinis požiūriai gali visiškai atspindėti Lietuvos prezidentų veikimo logiką ir galimybes? Ar galima teigti, kad, pavyzdžiui, D. Grybauskaitė veikia kaip racionalus aktorius ignoruodama struktūrinius suvaržymus? Arba atvirkščiai, ar galima tvirtinti, kad prezidentai veikia vien tik atliepdami sisteminius interesus?

---

https://www.surrey.ac.uk/politics/research/researchareasofstaff/isppsummeracademy/instructors%20/Levy_Prospect%20the%20ory,%20rational%20choice%20and%20international%20relations.pdf [Žiūrėta 2016 02 22].

³⁵ Immanuel Wallerstein, 1987, cit. Carlsnaes, Walter. "The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis." *International Studies Quarterly* 36, 1992, 252.

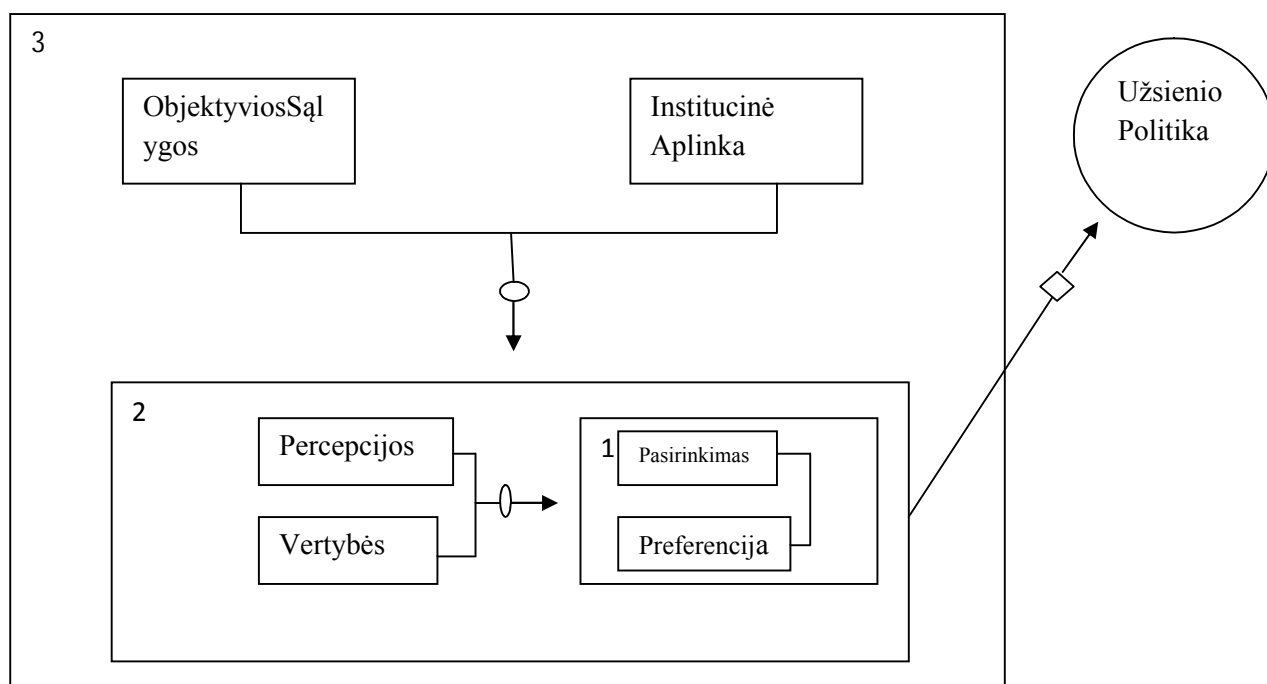
³⁶ Ibid, 252.

³⁷ Graham T. Allison, *Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis*, Vol. 63, No. 3, 1969, 689 – 718.

³⁸ Walter Carlsnaes, "The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis." *International Studies Quarterly* 36, 1992, 252.

Matydamas šiuos trūkumus, kurie atsispindi minėtų autorių darbuose (per daug pabrėžiamas institucinis faktorius, užsienio politikos analizė apribota struktūrinių-institucinių kintamųjų) atsižvelgdamas į agento-struktūros teorijos problemą, W. Carlsnaes pateikia savitą teorinį problemos sprendimo pagrindą. Autorius mėgina paaiškinti užsienio politikos analizę pasitelkdamas tridale sistemą, kuri susideda iš „iš anksto apgalvotos“ (angl. *intentional*), dispozicinės (angl. *dispositional*) ir struktūrinės dimensijų. Nepaisant to fakto, kad šios trys dimensijos yra analitiškai atskiros, jos visgi suvokiamos kaip glaudžiai susisaiستę ryšiais, turint omenyje, kad šios dimensijos gali būti susijungę logine *step by step* seka, kuri pateikia išsamius užsienio politikos rezultatų paaiškinimus. Šis teorinis aiškinimas atsispindi žemiau pavaizduotoje schemoje – Schema Nr.1.

Schema Nr. 1 Užsienio politikos vykdymo aiškinimas (Šaltinis:Carlsnaes, Walter. “The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis.” *International Studies Quarterly* 36 ,1992, 254.)

1= „Iš anksto apgalvota“ dimensija —○→ Priežastinis ryšys
(angl. *Intentional*)

2= Dispozicinė dimensija —◇→ Teleologinis ryšys

3= Struktūrinė dimensija

Kaip matoma iš pavaizduotos schemos, ši struktūra leidžia nustatyti priežastinius tarpusavio ryšius tarp trijų minėtų dimensijų. Šį diferencijavimą autorius išreiškia per „in order to“ (tam, kad pasiekti tam tikrą tikslą) ir „because of“ (dėl to, kad) dimensijas, kurių pirmoji yra iš anksto apgalvota

(*intentional*), o antroji atitinka tuos mechanizmus, kurie padarė įtaką atitinkamai politinio aktoiaus intencijai. Šioje vietoje kyla klausimas, kodėl užsienio politikoje yra pasirenkamas vienas sprendimas ar tikslas (*intentional dimension*), o ne kitas? Siekiant atsakyti į šį klausimą svarbu atskleisti ryšį tarp *intentional* ir *dispositional* dimensijų, išryškinant pastarosios dimensijos psichologinio-kognityvinio faktoriaus svarbą. Dispozicinė dimensija labiausiai fokusuojasi į tai, kokias vertybes (įsitikinimų sistemą) transliuoja politinis lyderis, kurie ir motyvuoja agentą priimti atitinkamus sprendimus. Taip pat ne ką mažiau svarbus *perceptions* dėmuo, kuris „leidžia agentui matyti pasaulį tam tikru kampu“.³⁹ Trečioji dimensija – struktūrinė – įtraukia struktūrinius faktorius: objektyvias sąlygas ir institucinę aplinką. Taigi struktūrinė dimensija tampa tam tikru pagrindu, kuris paveikia politinių aktorių kognityvinį ir psichologinį veikimo būdą.⁴⁰ Struktūriniai faktoriai daro įtaką įvairiais būdais, ypatingai akcentuojama tai, kad šie faktoriai turi būti suvokti, į juos turi būti reaguojama ir atsižvelgiama (iš politinių aktorių pusės). Kitaip tariant, struktūrinės jėgos savaime nenulemia tam tikro aktorių elgesio, tačiau jos sukuria *suvaržančias/ribojančias* sąlygas, kurių kontekste veikėjai yra priversti operuoti. Galiausiai, W. Carlsnaes atkreipia dėmesį į tai, kad struktūriniai faktoriai gali sąlygoti, daryti įtaką, arba kitaip – paveikti (arba varžant, arba įgalinant) nusiteikimus, požiūrius, preferencijas ir vertybes.⁴¹ Viena vertus, šis pateiktas modelis atrodo pranašesnis už ankstesnių autorių pasiūlytus atskirus sprendimus agento-struktūros teorijos problematikoje, vis dėlto šis modelis neinkorporuoja ir nepaaiškina ypatingai svarbaus elemento – sąveikos tarp agento ir struktūros. Šiuo atveju yra matomos atskiros dimensijos, kurios veikia be grįžtamojo ryšio, t.y. šis modelis parodo, kad individualūs aktoriai priežastiniu ryšiu yra veikiami struktūrinių faktorių, tačiau atvirkštinio ryšio nėra, taip pat, kaip ir nėra numatomas užsienio politikos kitimas laiko atžvilgiu. Tai supratęs autorius pateikia patobulintą agento-struktūros veikimo dilemos užsienio politikos analizėje modelį. Kaip pavaizduota schemeje Nr. 2, naujasis modelis, kaip teigia W. Carlsnaes, nesiekia pakeisti ankstesniojo, priešingai, jis turi būti suprantamas kaip pagrindas pastarajam, nurodant abipusią sąveiką laiko atžvilgiu.

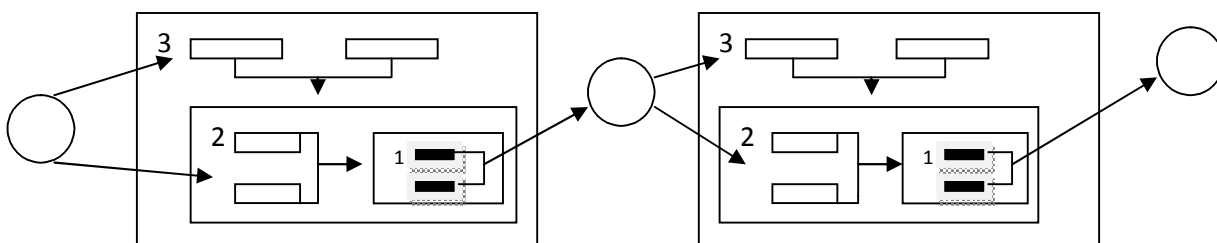
---

³⁹Walter Carlsnaes, „How Should We Study the Foreign Policies of Small European States?“, *Nacao e Defesa*, 118-3, 2007, 18. <http://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/1195/1/NeD118_WalterCarlsnaes.pdf> [Žiūrėta 2016 04 13].

⁴⁰Walter Carlsnaes 254 – 255.

⁴¹Op. Cit.

Schema Nr.2 Dinaminis užsienio politikos kaitos analizės modelis. (Šaltinis:Carlsnaes, Walter. “The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis.” *International Studies Quarterly* 36 ,1992, 264.)

Suvokiant agento ir struktūros tarpusavio priklausomybę, t.y., kad be žmonių nebūtų ir struktūrų), teigiama, kad jie veikia skirtingose laiko skalėse. Bet kuriuo momentu, egzistuojančios struktūros formuoja agentų veiksmus, jų tarpusavio veikimas pasireiškia tam tikrais lauktais ar nelauktais rezultatais, kurie toliau veda į struktūrinį plėtojimąsi ir/ar esamos struktūros dalinę transformaciją. Taigi tokia struktūra tampa tam tikru kontekstu kitų agentų veikimui – taip gaunamas nenutrūkstamas ryšys, kuris sąlygoja agentų veikimo aplinką. Siūloma atskirti struktūrinius faktorius, kurie tampa agentų veikimo pagrindu ir stebėti, kaip tie faktoriai keičia tolimesnį tarpusavio veikimą tarp agentų, ir kaip ta sąveika savo ruožtu transformuoja esantį pirminį kontekstą. Šis modelis įtraukia ontologinį besitęsiančių veiksmo-struktūros ciklą supratimą, taip pat paaiškina užsienio politikos rezultatų požiūrį, ir, svarbiausia – pabrėžiamas abipusis grįžtamasis ryšys laiko skalėje. Ši prieiga leidžia analizuoti ne tik tai, kaip struktūriniai faktoriai veikia agentus, tačiau kaip pati struktūra yra veikiamą tų agentų ištransliuotų veiksmų, t.y. A -> B, B -> C, C -> D ir t. t.⁴²

Pateiktas Walter Carlsnaes dinaminis užsienio politikos kaitos analizės modelis galiausiai leidžia tirti Lietuvos užsienio politiką per pasirinktus kintamuosius – t. y. lyderio vaidmenį ir struktūrines jėgas. Autoriaus pateiktame modelyje, nagrinėjamam atvejui ypatingai svarbi dispozicinė dimensija, apimanti suvokimus ir vertybes (angl. perceptions and values), kurie praktinėje dalyje taps vienas svarbiausių iš tiriamų faktorių, lemiančių prezidentų asmenybinius skirtumus ir atskleidžiančių, kiek šie kintamieji yra svarbūs faktoriai užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo kontekste. Kaip vaizduojama schemeje, asmenybinės savybės (suvokimai ir vertybės) lemia, kokie sprendimai bus pasirinkti – kitaip tariant, sprendimo priėmimas gali būti labai priklausomas nuo asmeninių politinio lyderio įsitikinimų ir nuostatų. Taigi, vertinant, kaip ir koku mastu keitėsi Lietuvos užsienio politika pradėjus prezidentauti D. Grybauskaitei, didelis dėmesys bus skiriamas būtent šių indikatorių įtakos

⁴²Carlsnaes, 264.

svarbai nustatyti. Šis modelis pranašus tuo, kad taip pat įtraukia ir struktūrinę dimensiją, kuri bus analizuojama darbe, įvertinant institucijų ir tarptautinio konteksto svarbą lyderių užsienio politikos gairių nustatymui ir jų vykdymui, turint omenyje, kad užsienio politika nėra tik politinių lyderių „norų“ išdava, tačiau yra didesniu ar mažesniu mastu veikiama išorinių jėgų ir yra priklausoma nuo institucijų (Lietuvos atveju – Užsienio reikalų ministerija, Vyriausybė) vaidmens užsienio politikoje. Taip pat analizuojamai temai, labai svarbus patobulinto W. Carlsnaes modelio aspektas, kuris leidžia įvertinti užsienio politikos kitimą laiko skaleje, įtraukiant agentų poveikio struktūrai dėmenį. Kitaip tariant, tai leis nustatyti, kiek V. Adamkaus vesta užsienio politika padarė įtakos ir poveikio tiek struktūriniais veiksniais (koks Lietuvos vaidmuo buvo suformuotas tarptautinėje plotmėje), tiek naujai išrinktos prezidentės užsienio politikai.

Atkreipiant dėmesį į tarptautinio konteksto potencialios įtakos Lietuvos užsienio politikai mastą, svarbu pažymėti, kad jis taip pat gali būti didesnis ar mažesnis atitinkamai pagal valstybės galią kitų valstybių atžvilgiu. Paprastai tariant, daroma prielaida, kad Lietuvos, kaip mažos valstybės su maža galia, užsienio politika yra labiau determinuota išorinių faktorių, todėl prezidentų manevro laisvė užsienio politikoje jau gali būti iš anksto nulemta objektyviųjų sąlygų. Todėl kitame poskyryje bus aptartos mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose galimybės, siekiant išskirti pagrindines priežastis, kodėl mažosios valstybės yra labiau veikiamos tarptautinių aplinkybių.

1.3. Mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose

Ankstesniuose skyriuose aptarta veikėjo ir struktūros sąveika leido daryti išvadą, kad vienašaliai sprendimai ar jie būtų nulemti struktūrinių jėgų, ar valstybės lyderio, yra retai (o galbūt ir niekada) sutinkami praktikoje. Tai, kad valstybė, veikdama tarptautinėje erdvėje yra tam tikra dimensija priklausoma nuo kitų valstybių, nėra naujiena, tačiau kai kalbama apie mažas valstybes, ši priklausomybė padidėja.⁴³

Pirmiausiai vertėtų apibrėžti mažos valstybės sampratą. Michael Handel savo knygoje (1990 m.) „Mažosios valstybės tarptautiniuose santykiuose“ (angl. *Weak states states in the international system*) teigia, kad „Pagrindinis mažųjų valstybių bruožas yra tai, kad joms trūksta galios, dėl to jos nuolat susirūpinusios dėl savo išlikimo“.⁴⁴ Valstybės dydis dažnai pirmiausiai siejamas su fiziniais ir ekonominiais kriterijais, tačiau ydinga valstybes kvalifikuoti pasitelkiant tik gyventojų skaičiaus,

⁴³Šis poskyris iš dalies atitinka mano bakalaurnio darbo „Lietuvos užsienio politikos kaita 1990 – 2013 m. laikotarpiu“, apginto 2014 m., dalį, p. 17-20.

⁴⁴M. I. Handel, *Weak States in the International System*. London, England, 1990. P. 10.

teritorijos dydžio, karinio potencialo bei ekonominius kriterijus. Politikoje neretai šie veiksniai tampa antraeiliais. Valstybės mažumas praktine politine prasme yra reliatyvus ir išryškėja tik betarpiškai sąveikaujant valstybėms vientisoje pasaulio politinės organizacijos struktūroje.⁴⁵ Klaidinga tarptautinės teisės principus traktuoti kaip sąlygą, kuri nulemia lygiateisę tarptautinę politinę areną. Realybėje daugeliu aspektų pasireiškia faktinė valstybių nelygybė – egzistuoja tam tikra hierarchija, kurios viršūnėje galingiausios valstybės su savo interesais ir įtaka mažosioms, kurios gali būti apibrėžiamos, kaip valstybės, kurių politika (o kartu ir likimas) nėra visiškai savarankiški, bet dažniausiai sąlygoti ir priklauso nuo didesnių valstybių interesų ir vykdomos politikos. Tai reiškia, kad valstybės mažumas išryškėja konkrečiose valstybių sąveikose. Taip pat pastebima, kad nors mažosios valstybės gali ir neturėti ypatingų savo turiniu interesų, visų pirma, jos siekia išlikti ir įtvirtinti savo stabilaus buvimo garantijas. Šioje vietoje joms tenka susidurti su kliuviniais, kurie nedaro įtakos didžiosioms valstybėms įgyvendinant nacionalinius interesus.⁴⁶

Akivaizdu, kad mažosios valstybės yra kokioje nors įtakos sferoje, nors ir ne visi jos piliečiai tai suvokia. Kita vertus, negalima drastiškai teigti, kad įtaka mažosioms valstybėms paverčia didžiąją valstybę agresore. Jų tarpusavio sąveiką lemia interesų bei jų realizavimo būdų prigimtis. Taigi, apibendrinant mažųjų ir didžiųjų valstybių skirtumus ir santykį, galima teigti, kad valstybės su dideliais ekonominiais resursais, taip pat su didele populiacija, turi didesnę įtaką tarptautinėje arenoje sprendžiant įvairius klausimus, turi stipresnę apsaugą nuo galimo kitų valstybių karinio spaudimo ar atakų, be abejo, ir didesnę prestižą, bei didesnę nacionalinių interesų apsaugojimo galimybę. Tuo tarpu maža valstybė yra daug labiau pažeidžiama tarptautinėje politinėje arenoje (kitų valstybių spaudimas), turi mažiau politinių, ekonominių ar karinių galimybių daryti bet kokią įtaką, bei išlaikyti griežtesnį ryšį tarp vidaus ir užsienio reikalų.⁴⁷

Svarbu atsakyti į klausimą, kaip mažosios valstybės yra linkusios veikti aptartomis sąlygomis. Pirmiausiai matoma tendencija, kad mažosios valstybės linkę jungtis į sąjungas ir taip sustiprinti savo politinį svorį tarptautinėje arenoje. Kaip teigia Lester Person: „Šioje naujoje eroje <...> efektyvus vienetas užsienio politikoje yra jau nebe nacionalinė valstybė, kad ir kokia didelė ji būtų, bet valstybių koalicija, veikianti kartu tikslams įgyvendinti“.⁴⁸ Ši idėja, visgi, kelia daugybę nesutarimų. Iš vienos pusės, natūralu, kad nedidelė valstybė, pavyzdžiui, su silpnu kariniu pajėgumu, bus linkusi jungtis prie

⁴⁵ Gediminas Vitkus, *Mažosios valtybės ir jų interesai*.// Konferencijos medžiaga. *Lietuvos nacionaliniai interesai ir jos politinė sistema*. 1994 gruodžio 16 – 17 d., Vilnius. P. 15 – 19.

⁴⁶ Vitkus, p. 15 – 19.

⁴⁷ D. Vital, *The Inequality of States. A Study of the Small Power in International Relations*// Ingebritsen, Ch., Neumann, I., Gstohl, S., Beyer, J. (ed) *Small states in international relations*. University of Washington press, University of Iceland press, 2006. P. 77 – 78.

⁴⁸ Ibid.

didesnės ir sudaryti tam tikras gynybos sutartis, arba jungtis į aljansus (pvz. NATO). Priklausymas grupei valstybių, ypač kai ją sudaro didžiosios galybės, suteikia mažajai valstybei bent teorinę garantiją, kad iškilus tam tikrai grėsmei, kitos valstybės sureaguos ir padės. Kitaip tariant, tvirtas užnugaris minimalizuoja potencialius pavojus saugumo klausimu. Kalbant apie kitas sritis, matoma, kad nedidelės valstybės, kurias sieja tam tikras bendrumas (dažnai geografinis), jungiasi į sąjungas, kad atstovautų bendro regiono interesus. Mažoms valstybėms itin naudinga turėti tvirtą kaimyną ar keletą kaimynų, su kuriais galėtų sudaryti sąjungą bendriems interesams atstovauti. Pasaulinėje politinėje arenoje visuomet bus labiau pastebėta ne atskira maža valstybė, bet valstybių blokas, svarbu, kad jis būtų palaikomas stipresnių ar vienos stiprios galios. Kaip rodo praktika, valstybėms nėra paprasta apsispręsti dėl jungimosi į tam tikrus valstybių blokus, daug lemia tiek vidaus politika, tiek pasauliniai įvykiai, kurie paskatina vienus ar kitus veiksmus. Pavyzdžiui, kylančios nacionalizmo apraiškos parodo, kad valstybės siekia būti kuo mažiau priklausomos nuo išorinių tarptautinės sistemos subjektų. Juolab, kad valstybių sąjungos, kad ir kokias viešąsias gėrybes gali suteikti, kad ir kokias demokratines vertybes postuluoja turi ir savo tamsiąją pusę - priklausymas joms, reiškia buvimą sistemoje, kurioje iškyla viena ar kelios dominuojančios valstybės. Tokiu atveju matoma situacija, kuomet sąjungoje ima kurtis dar mažesnės koalicijos, atsverti dominuojančioms ir savo interesus proteguojančioms didžiosioms šalims.

Atrodo, kad mažos valstybės statusas suponuoja tik jos įvairiapusį silpnumą. Visgi situacija nėra vienpusiai bloga, kadangi mažos valstybės dažniausiai turi potencialą tam tikrose srityse, kuri naudoja siekdamas sustiprinti savo statusą. Pastebima, kad mažos valstybės charakterizuojamos kaip pakankamai ar gerai socialiai bei ekonomiškai išsivysčiusios, nepaisant joms būdingo pažeidžiamumo, jos yra pajėgios kurti strategijas, kurios padeda sustiprinti valstybės svarumą. Taigi mažos valstybės dažnai vysto ekonominio atsparumo strategijas.⁴⁹ Pavyzdžiui, jos gali gauti naudą iš išorinių įmonių arba turizmo. Taip pat specializuotis gaminant tam tikrą produktą, ypač aukštųjų technologijų srityje.⁵⁰

Remiantis mažųjų valstybių teorija, išskiriamos tokios užsienio politikos vykdymo galimybės: 1) Karinis aljansas; 2) Ekonominė sąjunga; 3) Regioninis bendradarbiavimas; 4) Neutraliteto įtvirtinimas; 5) Dalyvavimas tarptautinėse organizacijose.⁵¹ Valstybės gali pasirinkti ir kelis bendradarbiavimo variantus – pavyzdžiui, dalyvavimą kariniame aljanse ir ekonominėje sąjungoje ir

---

⁴⁹ N. Prasad, *Small but smart: small states in the global system*// . Cooper, A. F., Shaw, T. M. (ed) *The Diplomacies of Small States. Between Vulnerability and resilience*. The Centre for International Governance Innovation, 2009. P. 42 – 43.

⁵⁰ Ten pat, p. 42

⁵¹ A. Park, *Starting From Scratch: The Role of Leadership in The Foreign Policymaking of The Baltic States, 1991 – 1999*. East European Quarterly 39.2. 2005. P. 3.

(ar) regioninį bendradarbiavimą. Pasirinkimo sprendimus lemia kiekvienos valstybės įvairiapusė charakteristika.

Mažosios valstybės, kaip buvo minėta, visų pirma, yra labiau susirūpinusios savo išlikimu, negu didžiosios, todėl tarptautinė sistema tampa tinkamiausiu lygmeniu, mažosios valstybės užsienio politikai aiškinti. Bendrai kalbant, didžiosios valstybės susiduria su mažesnėmis išorės grėsmėmis lyginant su mažosiomis valstybėmis, todėl turi daugiau veikimo užsienio politikoje galimybių.⁵² Paprastai yra daroma prielaida, kad dėl skirtingų tarptautinių kontekstų, kuriuose didžiosios ir mažosios valstybės veikia, jų užsienio politikos susidurs su skirtingais ribojančiais/varžančiais faktoriais. Kaip teigia Robert Jervis, saugumo dilema mažosioms valstybėms yra ypatingai aštri ir priešingai nei didžiosios galybės, mažosios valstybės negali taip greitai reaguoti į išorės grėsmes. Taigi galiausiai, mažosios valstybės lyderis turės būti labiau linkęs derintis prie išorinių suvaržymų, nei didelės valstybės lyderis.⁵³ Aptarta mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose teorija suponuoja atsakymą sprendžiant agento-struktūros dilemą, ar kitaip tariant dar kartą patvirtinta lyderio *ribotumą* vykdant užsienio politiką. Tarptautinė sistema, geopolitiniai, ekonominiai veiksniai – visa tai prisideda prie anksčiau minėtų struktūrinių jėgų veikimo intensyvumo ir įtakos darymo politiniam lyderiui. Taigi valstybės mažumas prisideda prie didesnės struktūrinių faktorių reikšmės ir įtakos agento veikimo galimybėms.

Iš aptartos mažosioms valstybėms būdingos charakteristikos, galima apibrėžti Lietuvos užsienio politikai būdingą modelį. Viena iš ryškiausių užsienio politiką apibrėžiančių ir įprasminančių Lietuvos reprezentaciją yra mažoji valstybė.⁵⁴

„<...> anksčiau ar vėliau visada bus išsakytas pastebėjimas apie ribotus Lietuvos išteklius, jos teritorijos dydį ar gyventojų skaičių bei kaip šie veiksniai riboja veikimą, o kartais tiesiog trukdo.

Valstybės mažumas laikomas faktu, su kuriuo tenka arba yra priverčiama taikytis. Tai taip pat vaizdinys, kuriamas ir iš vidaus, ir iš išorės.“⁵⁵

Kita vertus, mažosios valstybės apibrėžtis nėra vienintelis, Lietuvos užsienio politiką apibūdinantis terminas. Kaip teigia D. Jakniūnaitė, Lietuvos užsienio politika taip pat apibrėžiama per santykį su Rusija bei Lietuvos pozicionavimąsi su Vakarų valstybėmis – Europa/ES ir JAV, kadangi Lietuvą su šiomis valstybėmis jungia bendra civilizacinė ir vertybinė idėja bei priklausymas „Vakarų“

⁵²Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, University of California, 1979, 194-195.

⁵³ Miriam Fendius Elman, *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, cituota iš. Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, *World Politics* 30, 1978, 167 – 214. <<http://maihold.org/mediapool/113/1132142/data/Fendius.pdf>> [Žiūrėta 2016 04 13].

⁵⁴Dovilė Jakniūnaitė, „Kaip kalbėsime apie 2004 – 2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 19.

⁵⁵Op. cit. 20.

valstybių blokui leidžia neutralizuoti buvimo šalia Rusijos pasekmes.⁵⁶ Rusijos buvimo šalia Lietuvos faktorius daro didelę įtaką Lietuvos užsienio politikos gairių nustatymui – siekiant Rusiją neutralizuoti ir atitolinti, Lietuva ima koncentruotis į Rytų kaimynystės regioną ir ne tik dėl vakarietišku vertybių perdavimo Rytų valstybėms, tačiau ypatingai dėl „saugaus“ regiono kūrimo, tarp Lietuvos ir Rusijos sukuriant Europai artimą erdvę.⁵⁷ Lietuvos geopolitinė padėtis sąlygojo, kad po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos užsienio politika vienareikšmiai turėjo „grįžti“ į Vakarų ir tai buvo įtvirtinta per narystes NATO ir ES, siekiant užsitikrinti karinį, ekonominį saugumą bei liberaliosios demokratijos vertybes, tuo pačiu siekiant atsikratyti „sovietiniopalikimo“. Visgi Lietuvos užsienio politikos posūkis į Vakarų kelia ir tam tikrų priešingybių – iš vienos pusės gali skirtis požiūriai į ES/Europą (įvairiapusės (ekonominės, politinės) krizės alinama vs gerovės, vertybių Europa), iš kitos – pasirinkimo tarp ES ir JAV kaip prioritetingos krypties dilema.⁵⁸ Galima teigti, kad šios trys Lietuvos užsienio politikos apibrėžtys yra pagrindinės, kurios geriausiai atspindi Lietuvos užsienio politikos veikimo galimybes, tačiau, „verta atkreipti dėmesį į vieną išlygą: pirmosios dvi apibrėžtys (*mažoji valstybė; valstybė esanti šalia Rusijos* – aut. past.) yra itin stabilios ir tvirtos, ant jų laikosi Lietuvos užsienio politikos pamatai, o trečioji – vakarietiškoji – tampa erdve, kurioje ir dėl kurios atsiranda Lietuvos užsienio politikos variacijos <...> ir jos dinamika.“⁵⁹

Iš aptartos mažosioms valstybėms (ir Lietuvai konkrečiai) būdingos užsienio politikos vykdymo charakteristikos, formuluojamas bazinis Lietuvos užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo modelis. Struktūrinių apribojimų daroma įtaka Lietuvos užsienio politikos gairių nubrėžimui pasireiškia, kaip jau buvo minėta, per grėsmių identifikavimą – Lietuvos atveju – Rusijos buvimas Lietuvos kaimynystėje, istorinė patirtis, pastarieji Rusijos veiksmai Ukrainoje, ypatingai sustiprino Rusijos, kaip aiškaus tapatybinio *kito* įtaką Lietuvos užsienio politikai. Taigi mažos valstybės pašonėje esanti didelė valstybė su priešiškomis intensijomis logiškai kreipia Lietuvos užsienio politiką į saugią pusę – Vakarų valstybes. Sąjungininkų ieškojimas siekiant užtikrinti valstybės saugumo garantijas, užsienio politikos prioritetus nukreipia į strateginės partnerystės su JAV būtinybę, siekiant užsitikrinti kuo geresnes NATO pajėgų garantijas, tapti patikima partnere, taip įtvirtinant savo buvimą Vakarų plotmėje. Šioje vietoje pastebima, kad saugumo klausimai yra tiesiogiai susiję su užsienio politika, todėl Rusijos grėsmės egzistavimas ir partnerystė su JAV būtinybė išlieka nuolatinėmis Lietuvos

---

⁵⁶Op. cit. 23.

⁵⁷Op. cit. 22.

⁵⁸Op. cit. 23.

⁵⁹Dovilė Jakniūnaitė, „Kaip kalbėsime apie 2004 – 2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 26.

užsienio politiką atitinkamai brėžiančiomis linijomis. Dar viena nuolatinė Lietuvos užsienio politikos plotmė yra Europa ir/ar Europos Sąjunga. Tai labai abstrakti apibrėžtis, tačiau šioje geografinėje plotmėje stengiamasi palaikyti ryšius su panašius interesus turinčiomis valstybėmis - Lenkija, Baltijos valstybėmis (įskaitant ir Skandinavijos šalis), Vakarų Europos valstybėmis. Remiantis šiomis pagrindinėmis Lietuvos užsienio politikos kryptimis, kurios yra sąlygotos, visų pirma, Lietuvos mažumo ir neatsiejamumo nuo buvimo *šalia* Rusijos, kitame skyriuje bus analizuojamos prezidentų, kaip politinių lyderių galimybės veikti šiose struktūrinių apribojimų nulemtose sąlygose, pritaikant W. Carlsnaes agento ir struktūros veikimo modelį, kuris leidžia užsienio politiką įvertinti per lyderių asmeninių savybių, vertybių, suvokimo ir įsitikinimų prizmę (dispozicinė dimensija), o tai leis nustatyti, kiek prezidentas turi manevro laisvės nutolti nuo bazinių įvardintų užsienio politikos linijų, taip sprendžiant susidariusią agento ir struktūros įtakos užsienio politikai dilemą. Įvertinus teorines prielaidas daroma prielaida, kad mažoms valstybėms, taigi ir Lietuvai, struktūriniai veiksniai gali daryti didesnius suvaržymus, taip ribojant lyderių individualios pozicijos lauką.

2. Valdo Adamkaus antrosios kadencijos ir Dalios Grybauskaitės (2009-2015) užsienio politika: kiek lemia lyderis?

Šiame skyriuje pateikiama darbo empirinė analizė, kuri suskirstyta į tris mažesnes dalis: pirmoje aptariama V. Adamkaus antrosios kadencijos užsienio politika, analizuojant prezidento užsienio politikos prioritetines kryptis bus aiškinamasi užsienio politikos pasikeitimai laiko atžvilgiu, dėl to prezidento antroji kadencija periodizuojama į du laikotarpius, kuriuose išryškėja lyderio savybių nulemti sprendimai ir struktūrinių apribojimų įtaka užsienio politikai. Antroji dalis skiriama prezidentės D. Grybauskaitės 2009 – 2015 m. laikotarpio užsienio politikos analizei, siekiant atskleisti, kokių mastu užsienio politika kito atėjus naujai lyderei dėl vertybinių ir suvokimo faktorių (dispozicinė dimensija) ir kokia buvo struktūrinių faktorių (vidinių ir išorinių) įtaka, kuri lėmė užsienio politikos pasikeitimus po 2013 m. Trečioji dalis skiriama V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikos palyginimui, konkrečiai per jų lyderystės ir struktūros įtakos faktorius.

2.1. V. Adamkaus užsienio politika: prioritetinės kryptys

2004 m. Lietuvai įstojus į NATO ir ES, buvo įgyvendinti pagrindiniai užsienio politikos tikslai, kurių buvo siekiama nuo stojimo paraiškų į NATO ir ES (atitinkamai 1994 m. ir 1995 m.) pradžios.

Prasidėjo naujas užsienio politikos periodas, kurio pradžioje tarp Lietuvos užsienio politikos formuotojų tuo pat metu pastebima ir euforija, ir sumišimas – tarpinė būseną, kuomet formuojasi nauja tapatybė, dedamos pastangos įtvirtinti savo vietą naujoje politinėje, regioninėje, saugumo erdvėje. Valstybei perėjus į daug aukštesnį kokybinį lygmenį reikia prisitaikyti ir atrasti savo vietą naujose struktūrose.⁶⁰ Kurį laiką diskusijose vyravo esminis klausimas – ką pasirinkti: nieko nekeisti ir vykdyti tik reaguojančią užsienio politiką (tapti „auksine provincija“) ar atvirkščiai – veikti aktyviai ir vykdyti formuojančią užsienio politiką.⁶¹ 2004 m. laikinojo prezidento pareigas ėjusio Artūro Paulausko kalba „Naujoji Lietuvos užsienio politika“⁶², kurioje buvo išvardinti 10 Lietuvos užsienio politikos tikslų, viena vertus gali skambėti ambicingai ir optimistiškai, kita vertus net ir utopiškai. Nepaisant to, išdėstytos gairės tam tikra dimensija tapo Valdo Adamkaus užsienio politikos formavimo pagrindu.

*„Lietuvos užsienio politika negali būti pasyvi, reaguojanti. Nes tada Lietuva, <...>, gali likti nepastebėta netgi tada, kai svarstomi mūsų ateičiai gyvybiškai svarbūs klausimai. Lietuvos užsienio politika privalo būti aktyvi, formuojanti. <...> Turime kurti bendraminčių sąjungas, kad mūsų balsas skambėtų plačiai, per visą pasaulį“.*⁶³

Taip pat, laikinojo prezidento kalboje nemažai pasakyta apie Lietuvos vaidmenį ES Rytų politikoje, kur Lietuva turėtų prisiimti lyderiaujančią vaidmenį, kaip ir apie dar tvirtesnę Lietuvos – Lenkijos strateginę partnerystę, Baltijos – Šiaurės valstybių solidarumą, Kaliningrado srities, Baltarusijos, Rusijos priartėjimą prie Europos Sąjungos, taip pat pabrėžtas siekis tapti aktyvia ir reikšminga tarptautinių organizacijų nare ir kt.⁶⁴ Kitaip tariant, Lietuva buvo regima kaip regiono lyderė ir jo centras.

Anot politologo Mindaugo Jurkyno, Valdo Adamkaus antrosios kadencijos užsienio politikos vizija, pakankamai aiškiai atspindėjo A. Paulausko išdėstytas gaires. V. Adamkus siekė, kad Lietuva būtų aktyvi išorėje, nors ir būdama maža valstybe, tačiau turinti bendradarbiavimo patirties, ji tą patirtį gali plėsti, gilinti, išnaudoti, pasinaudojant tiek Šiaurine dimensija, tiek santykiais su Lenkija, tiek aktyviai veikiant Rytų partnerystėje. Šie tikslai buvo svarbūs siekiant užtikrinti didesnę energetinį saugumą, įvairių energetinių šaltinių diversifikaciją ir tvarumą, taip pat siekiant daugiau aktyvumo ir rezultatų pasinaudojant galimybe įkrauti politinę darbotvarkę ES ir NATO. Todėl Valdas Adamkus savo antrosios kadencijos užsienio politika siekė Lietuvą paversti aktyvia, jungiančia ir siūlančia

---

⁶⁰ Ieva Karpavičiūtė, „Kaita ir nacionalinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis“. *Politikos mokslų almanchas*, 13, 116. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_2029-0225.V_13.PG_99-134/DS.002.0.01.ARTIC> [Žiūrėta 2016 04 05].

⁶¹ Jonas Daniliauskas, „Naujoji Lietuvos užsienio politika“ Kn. Algimantas Jankauskas (sud.) *Lietuva po Seimo rinkimų 2004*. Kaunas: Naujasis lankas, 2005, 117 – 119.

⁶² Artūras Paulauskas, „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, 2004. <<http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994>> [Žiūrėta 2016 04 15].

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

valstybe.⁶⁵ Tą patvirtina ir buvęs užsienio reikalų ministras Antanas Valionis, teigdamas, kad iš dviejų anksčiau minėtų kelių, buvo pasirinkta regiono lyderio politikos koncepcija, „<...> kuomet pasinaudodami NATO ir ES privalumais, darydami įtaką NATO ir ES, siūlydami savo Rytų politikos sprendimus ir siekdami, kad jie taptų ES ir NATO užsienio politikos dalimi ir po to kaip ekspertai ir kaimynai čia pasienyje juos vykdyti.<...> Tai daryti mus įgalino tai, kad mes turėjom strateginę partnerystę su Lenkija ir atsirado labai natūralus ryšys tarp Višegrado šalių, kurių lyderė yra Lenkija iš vienos pusės, ir Baltijos šalių, kurių lyderė Lietuva (tuo metu buvo gana stipri ir ryški), iš kitos pusės“.⁶⁶ A. Valionis taip pat pridėjo, kad glaudūs santykiai Lietuvą siejo ir su Skandinavijos valstybėmis, todėl Baltijos – Skandinavijos šalių konsultacijos gynybos ir kitais klausimais, leido V. Adamkui nuosekliai įgyvendinti tą aktyvią užsienio politiką.⁶⁷ Taigi toliau aptariant Valdo Adamkaus 2004 – 2009 m. užsienio politikos aspektus, bus kalbama apie jo, kaip lyderio vaidmenį, taip pat aptariant ir pagrindines tarptautinio konteksto aplinkybes, lėmusias atitinkamą Lietuvos užsienio politiką. Nors Valdo Adamkaus antroji kadencija nepasižymėjo ypatinga dinamika užsienio politikos kontekste, o daugiau atspindėjo nuoseklų išsikeltų tikslų vykdymą, išskiriami du laikotarpiai (2004 – 2008 m. ir 2008 – 2009 m.), siekiant pabrėžti esminius įvykius ir tam tikrus pasikeitimus Lietuvos užsienio politikoje, sąlygotus išorės faktorių.

2.1.1. Valdo Adamkaus užsienio politika 2004 – 2008 m.

Lietuvos ambicijos užsienio politikoje, kaip buvo aptarta anksčiau, buvo didelės, kaip matysime, vieni tikslai buvo pasiekti pakankamai sėkmingai (visgi vertinimų yra skirtingų), kiti liko tik skambiose frazėse, tačiau kalbant apie Valdo Adamkaus kaip politinio lyderio vaidmenį, galima matyti ištis aktyvios užsienio politikos formavimo pastangas. Kalbėdami apie antrosios V. Adamkaus kadencijos užsienio politikos prioritetus, interviu apklausoje dalyvavę respondentai, labai apibendrintai vertinant, vieningai sutaria, kad užsienio politikos praktikoje aiškiausiai matėsi du prioritetai – transatlantiniai santykiai (pabrėžiant NATO svarbą) ir Rytų kaimynystė.⁶⁸⁶⁹ Ypač gerus santykius su JAV lėmė ne tik Valdo Adamkaus noras turėti tokius santykius, tačiau neokonservatyvusis G. W. Bush‘as Baltuosiuose rūmuose, su kuriuo prezidentas turėjo gerus santykius, ir kuriam demokratija ir laisvė buvo politikos pagrindas. Būtent tai tapo tvirtu užnugariu V. Adamkui, „eksportuojant“ šias

⁶⁵Mindaugas Jurkynas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 15.

⁶⁶Antanas Valionis, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 21.

⁶⁷Ibid.

⁶⁸Žr. Priedas Nr.2 – Nr. 10.

⁶⁹Rytų kaimynystė laikomos valstybės: Gruzija, Ukraina, Azerbaidžanas, Armėnija, Moldova ir Baltarusija.

idėjas būtent Rytų kaimynystėje esančioms valstybėms.⁷⁰ Siekis padėti tenykštėms pro-vakarietiškoms jėgoms įsitvirtinti ir tas šalis artinti prie ES ir NATO, taip pat atspindėjo ir Lietuvos nacionalinį interesą, siekiant plėsti stabilumo ir saugumo erdvę toliau į Rytus nuo Lietuvos.⁷¹

2004 m. po prezidento rinkimų prasidėjusi Oranžinė revoliucija Ukrainoje, kaip teigia politikos apžvalgininkas Vytautas Bruveris, tampa aiškios politinės lyderystės įgyvendinimo kontekstu – „<...> Jis pats, kaip suprantu, jis laiko tai <...> vienu iš svarbiausių savo antrojoje kadencijoje užsienio politikos veiksnių – Ukraina <...>, dalyvavimas Ukrainos krizės sureguliuavime“.⁷² Prezidento vaidmens, Ukrainos politinės krizės sureguliuavimo procese nuneigti negalima, tačiau svarbu paminėti, kad derybų procese šis vaidmuo atiteko ne tik V. Adamkui, tačiau ir Lenkijos Prezidentui Aleksanderiui Kwasniewskiui bei ES Užsienio reikalų komisarui Javier Solana.⁷³ Kaip teigė pats prezidentas V. Adamkus, iki Oranžinės revoliucijos, Ukrainos vaidmuo Europoje „nebuvo tinkamai įvertintas“ ir tik po sėkmingo Lietuvos ir Lenkijos prezidentų tarpininkavimo politinėje krizėje, buvo atkreiptas potencialaus ES vaidmens galimybė regione. Prezidentas tuomet taip pat teigė, kad Lietuvos vaidmuo Oranžinėje revoliucijoje buvo pripažintas ne dėl to, kad Lietuva kažkur netoli Ukrainos, bet todėl, kad Lietuva įvairiose tarptautinėse konferencijose buvo išreiškusi labai aiškia pozicija, kad Ukraina labai svarbi ES, kad Ukraina nori dalyvauti Vakarų demokratijoje ir pakreipti savo ateitį ta kryptimi.⁷⁴ Šie V. Adamkaus žodžiai atsispindi ir jo inauguracijos kalboje 2004 m., kurioje, kaip Lietuvos interesus yra deklaruojama Ukrainos narystė ES ir NATO.⁷⁵ Analizuojant V. Adamkaus pasakytas kalbas 2004 – 2008 m. laikotarpyje, ši Ukrainos svarbos Europai linija yra išlaikoma visą laikotarpį, kalbant skirtingoms auditorijoms – nuo kalbų Lietuvoje, užsienio universitetuose, vizitų užsienyje metu iki Jungtinių Tautų (JT) Generalinės asamblėjos. „<...> Adamkus <...> kiek suprantu, iš asmeninių pokalbių, kontaktų, kad jisai visą laiką labai aiškiai suvokė, ką jis daro, kam tai reikalinga ir visa tai darė su nuoširdžiu įsitikinimu ir entuziazmu. <...> Dėl to, kad jis suvaidino tokį didelį vaidmenį reguliuojant Ukrainos krizę Oranžinės revoliucijos metu (aišku, daug galbūt lėmė ir noras pasididžiuoti<...> tai natūralu kiekvienam nedidelės valstybės prezidentui atsidūrus <...> geopolitinių procesų priekyje), mano požiūriu, nuoširdžiai dirbo tą darbą“.⁷⁶ Režiumuodamas Oranžinės

---

⁷⁰Vykintas Pugačiauskas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

⁷¹Darius Semaška, interviu su autore, 2016 03 20.

⁷²Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

⁷³ Adrian Karatnycky, „Ukraine’s Orange Revolution“, *Foreign Affairs*, March/April, 2005. <http://www.global.wisc.edu/peace/readings/supplemental-johnson-orange.pdf> [Žiūrėta 2016 04 15].

⁷⁴ BNS, „V. Adamkus: Ukraina reikalinga Vakarų Europai“, 2005. <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vadamkus-ukraina-reikalinga-vakaru-europai.d?id=5789451>> [Žiūrėta 2016 04 15].

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus inauguracijos kalba Seime, 2004. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5114>> [Žiūrėta 2016 04 15].

⁷⁶Vytautas Bruveris, interviu su autore, 2016 03 17.

revoliucijos įvykius, A. Valionis teigia, kad „<...>ES vardu, du Rytų valstybių prezidentai (*Lenkijos ir Lietuvos* - aut. past.) parodė labai brandžią politiką ir iš tikrųjų, galima sakyti, tą konfliktą sumedijavo taip, kad neįvyko jokių didesnių kraujo praliejimų, buvo pakartoti rinkimai <...>.“⁷⁷ Savo antrosios kadencijos dienoraščius į knygą sudėjęs V. Adamkus, prisimindamas Ukrainos Oranžinės revoliucijos tarpininkavimo momentus netiesiogiai teigia, kad visa tarpininkavimo proceso sėkmė priklausė nuo jo ir Lenkijos Prezidento A. Kwasniewski, tuo tarpu ES atstovaujantis J. Solana savo dalyvavimu tam tikra prasme kėlė tik daugiau įtampos nei padėjo: „Įtampa tiesiog tvyrojo ore. O kai prie mūsų prisidėjo ir J. Solana, pokalbis dar pasunkėjo. Teisybės dėlei reikia pripažinti, kad jis visiškai nesigauja, kas vyksta Ukrainoje. Vienintelė nauda iš jo vizito nebent ta, kad jis galės pasakyti: „Ir aš ten buvau“.“⁷⁸ Prezidento pasakojimai sudaro įspūdį, kad konflikto sumedijavimas buvo ir garbė, ir didelė atsakomybė - tuo pat metu tai priimant kaip pasitikėjimo prezidentais, kaip profesionalais, ženklą. Tuo pačiu parodomas Lenkijos ir Lietuvos prezidentų efektyviai veikiantis tandemas, o tai taip pat leido sustiprinti pozicijas tarptautiniame lygmenyje.

Didelį dėmesį Valdas Adamkus skyrė ne tik Ukrainai, bet Rytų kaimynystės politikai apskritai. Prezidentas savo metiniame pranešime (2005 m.), kalbėdamas apie užsienio politiką, daugiausiai dėmesio skyrė būtent Rytuose esančioms kaimyninėms valstybėms, pabrėždamas aktyvios užsienio politikos svarbą, sakydamas kad Lietuva turi būti tvirta Vakarų demokratijos vertybių ir saugumo plėtros advokatė, remianti Europos keliu eiti siekiančias valstybes – Ukrainą, Moldovą, Pietų Kaukazo valstybes.⁷⁹ Pranešime dėmesys taip pat skiriamas Rusijos ir Europos Sąjungos pragmatiško dialogo idėjos palaikymui, taip pat siekiant įtraukti Kaliningrado sritį į europinius bendradarbiavimo procesus.⁸⁰ Be abejo dėmesio skiriama ir Lietuvos – Lenkijos strateginės partnerystės svarbai, kuri turėtų būti išnaudojama viso regiono labui. Sekančiuose metiniuose pranešimuose akcentuojami vertybiniai užsienio politikos aspektai - reformos tiek Rytų kaimynystėje, tiek taikos atkūrimo darbuose Irake bei Afganistane, siekiant įtvirtinti laisvę, demokratiją ir solidarumą. Savo metiniame pranešime 2007 m. V. Adamkus brėžia dvi užsienio politikos kryptis: 1) Glaudesnis bendradarbiavimas su Vakarų Europa, siekiant regiono gilesnės integracijos į naujas struktūras (ES, NATO); 2) Naujos saugumo ir politinės partnerystės Rytų bei Pietų Kaukazo valstybėse.⁸¹ Ypatingai daug dėmesio Rytų partnerystės politikai nagrinėjamu laikotarpiu pastebima prezidento kalbose. Pavyzdžiui, 2005 m. prezidentas kreipėsi į Gruzijos Parlamento narius ir savo kalboje išreiškė daug tikėjimo, kad Gruziją su

⁷⁷Antanas Valionis, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 21.

⁷⁸Valdas Adamkus, *Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai*, Vilnius, 2011, 130 -135.

⁷⁹Valdas Adamkus, Metinis pranešimas, 2005, 17 - 18.

⁸⁰Op. Cit. ,18.

⁸¹Valdas Adamkus, Metinis pranešimas, 2007, 19.

Lietuva ateityje jungs ne tik aktyvus ekonominis ir kultūrinis bendradarbiavimas, tačiau ir ES bei NATO ryšiai. „Gruzijos sėkmė yra Lietuvos sėkmė, o Lietuvos sėkmė yra Gruzijos sėkmė“.⁸² 2006 – 2008 m. prezidentas taip pat dalyvavo GUAM (Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano ir Moldovos) valstybių vadovų susitikimuose, kuriuose visada buvo išreiškiamas skatinimas tęsti pradėtas reformas, plečiant saugumą ir stabilumą regione. „Šiandien mūsų regionus vienija bendra vizija: tai – nuolatinis dialogas ir glaudus Baltijos, Juodosios ir Kaspijos jūrų valstybių bendradarbiavimas“.⁸³ Prezidentas apie GUAM šalyse „išaldytus“ konfliktus taip pat kalba ir JT Generalinės asamblėjos sesijoje, savo kalba siekdamas atkreipti tarptautinės bendruomenės dėmesį ir skatindamas imtis veiksmų šiems konfliktams spręsti.⁸⁴

Prezidento metiniuose pranešimuose (2005-2008 m.) vietos skiriama ir Rusijai, teigiant, kad yra siekiama efektyvaus bendradarbiavimo, tačiau tuo pačiu (2008 m.) išreiškiamas apgailestavimas, kad nei Rusija, nei Baltarusija per pastaruosius metus neparodė pozityvių perversnių.⁸⁵ Kaip teigia politikos apžvalgininkas Vladimiras Laučius, „Valdas Adamkus savo viešomis kalbomis iš karto nereagavo į tai, kas vyksta Rusijoje, kaip į procesą, kokį mes matome pastaruoju metu kuo jis baigėsi. Stengėsi reikšti viltis tuo, kad vis dėlto Rusija eis tuo demokratiniu keliu, nors jau tada toks optimizmas galėjo kelti didelių abejonių“.⁸⁶ Tikėjimas Rusija pastebimas ir prezidento kalbose, pavyzdžiui, 2004 m. savo kalboje⁸⁷ jis teigia, kad svarbu į Europos reikalus aktyviau įtraukti Rusiją, o jei dalyvaujant Baltijos jūros regionas gali virsti vienu iš labiausiai klestinčių regionų Europoje: „Lietuva nori, kad Rusija dalyvautų Europos gyvenime. Esame pasiryžę įtraukti kaimyninius Rusijos regionus, ypač Kaliningrado sritį, į įvairius bendradarbiavimo projektus. Neabejoju, kad tokia strategija naudinga abiem pusėms“.⁸⁸ Kalboje su Lietuvai akredituotų diplomatinių atstovybių vadovais, V. Adamkus kaip vienu iš Lietuvos užsienio politikos prioritetų įvardija draugiškų kaimyninių santykių su Rusija plėtrą ir glaudų bendradarbiavimą su Kaliningrado sritimi, tokiu būdu atveriant galimybes verslui ir žmonėms.⁸⁹

---

⁸² Valdas Adamkus, „Prezidento Valdo Adamkaus kreipimasis į Gruzijos parlamento narius“, 2015 11 09. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6166>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁸³ Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimas Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano, ir Moldovos (GUAM) 10 – ajame valstybių vadovų susitikime Vilniuje“, 2007 10 10. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8358>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁸⁴ Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos 62 – oje sesijoje“, 2007 09 26. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8302>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁸⁵ Valdas Adamkus, Metinis pranešimas, 2008, 15.

⁸⁶ Vladimiras Laučius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 01.

⁸⁷ Valdas Adamkus, „J. E. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Amerikos prekybos rūmų verslo pietų metu “Kaip išlaikyti dinamišką Baltijos region augimą: ateities vizija”, Vilnius, 2004 m. spalio 7 d.”. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5322>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Valdas Adamkus, „Prezidento Valdo Adamkaus kalba susitikime su Lietuvai akredituotų diplomatinių atstovybių vadovais, 2004. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5125>> [Žiūrėta 2016 04 16].

Tikėjimas Rusija išlieka ir 2005 m.: „Šiandien Lietuvą ir Rusiją sieja draugiški kaimyniniai santykiai, kurie gana sėkmingai plėtojami: pasirašėme sienos ir readmisijos susitarimus, išsprendėme keleivių tranzito problemą per Lietuvą“.⁹⁰ Prezidentas savo kalboje teigia, kad valstybių bendradarbiavimas turi būti paverstas bendrų vertybių ir interesų bendruomene, taip pat pabrėžia, kad glaudesnis bendravimas su Rusija būtų labai naudingas sprendžiant „užšaldytus“ konfliktus. Tuo pačiu prezidentas išreiškia tam tikrą susirūpinimą demokratija bei įstatymų viršenybe Rusijoje, taip pat apgailestauja, kad Rusija lieka nuošalyje, vietoj to, kad padėtų ir dalyvautų kuriant naujas demokratines valstybes Gruzijoje, Ukrainoje arba Moldovoje.⁹¹ Daugiau kritikos Rusijos atžvilgiu pastebima prezidento kalboje 2006 m. Nors vis dar yra teigiama, kad Lietuvą ir Rusiją sieja draugiški kaimyniniai santykiai, tačiau stipriai nuogaustaujama dėl to, kaip Rusija traktuoja stalinistinį režimą. Kaip ir anksčiau, pabrėžiamas Rusijos vaidmuo įšaldytų konfliktų kontekste, be kurio nebus galima tikėtis pažangos kitose politinio gyvenimo srityse, taip pat, kaip ir būtinybė stiprinti demokratinę bendruomenę, sukurti vyriausybę, kuri vadovautųsi teisės viršenybės ir teisingumo principais.⁹² Galiausiai, 2007 m. kalbėdamas Amerikos prekybos rūmų surengtų verslo pietų metu, prezidentas išreiškė nerimą dėl didėjančios priklausomybės nuo Rusijos, ypač energetikos sektoriuje.⁹³ Kaip pastebima, retorika Rusijos atžvilgiu aštrėjo, tačiau ilgą laiką buvo vis dar tikima konstruktyvių santykių su Rusija galimybe, siekiant Rusiją „priartinti“ prie Europos. Taigi šiuo laikotarpiu santykiai su Rusija aštrėjo, tačiau galima sakyti, kad Rusija vis dar nebuvo peržengusi „raudonos linijos“, tačiau tuo pačiu nerodė ir pozityvių ženklų konstruktyviam bendradarbiavimui.

Lietuvos užsienio politikos tikslai ir pagrindinės kryptys nustatomos ir oficialiuose dokumentuose. LR Seimo rezoliucijoje „Dėl Lietuvos užsienio politikos krypčių“ kalbama apie Lietuvą kaip aktyvią, įtakingą regione, plečiančią saugumo ir stabilumo zoną Europoje ir jos kaimynystėje. Šioje rezoliucijoje taip pat iškeliami Lietuvos, kaip vieno iš regiono centrų, darančio įtaką ES kaimynystės politikai, vizija.⁹⁴ 2004 m. skelbiamas ir politinių partijų susitarimas „Dėl pagrindinių

---

⁹⁰ Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba bendroje Vokietijos Federacijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijų konferencijoje“, 2005. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6128>> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁹¹ Ibid.

⁹² Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Europos ir Rusijos forume, diskusijoje „Rusija ir ES – bendradarbiavimas ar konkurencija?“, 2006. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6511> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁹³ Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta Amerikos prekybos rūmų surengtų verslo pietų metu“, 2007. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8490> [Žiūrėta 2016 04 16].

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija, „Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos krypčių“, Vilnius, 2004 05 01. <http://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/savrbiausi-dokumentai/lr-seimo-rezoliucija-del-lr-uzsienio-politikos-krypciu> [Žiūrėta 2016 04 16].

valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004 – 2008 metais.“⁹⁵ Šis dokumentas atspindi minėtos LR Seimo rezoliucijos pagrindines gaires, akcentuojant aktyvumą, matomumą ir įtaką regione. Šiems tikslams pasiekti formuluojami trys pagrindiniai uždaviniai: 1) Stiprinti bendradarbiavimą su JAV, užtikrinti Lietuvos dalyvavimą NATO operacijose, turint omenyje, kad NATO yra svarbiausia Lietuvos saugumą užtikrinanti organizacija; 2) Remti tolesnę ES integraciją; 3) Skatinti ir plėsti regioninį bendradarbiavimą, plėtoti strateginę partnerystę su Lenkija, plėtoti bendradarbiavimą su Baltijos valstybėmis, inicijuoti naujus regioninio bendradarbiavimo formatus, remti demokratinius procesus Rytų kaimynystėje bei Rusijoje.⁹⁶

Reziumuojant šį Valdo Adamkaus užsienio politikos periodą, matoma, kad išryškėja fundamentalių ilgalaikių siekių užtikrinimo svarba – laisvė, demokratija, solidarumas turėtų būti įtvirtinama Rytų kaimynystėje, palaikant demokratiją įtvirtinti siekiančias visuomenes Ukrainoje, Moldovoje, Baltarusijoje, Pietų Kaukazo valstybėse ir taip šias valstybes artinant prie ES ir NATO. Tai nebuvo tik žodžiai, tai buvo politikos pagrindas, taip pat, tuo buvo tikimasi išplėsti stabilumo ir saugumo erdvę toliau į Rytus nuo Lietuvos. Antrosios kadencijos pradžioje pastebimas tikėjimas ir noras plėtoti konstruktyvius, draugiškus kaimynystę grįstus santykius su Rusija, siekiant ją priartinti prie Europos, įtraukiant į išaldytų konfliktų sprendimą. Vėlesniais metais retorika keičiasi, išreiškiant daugiau kritikos Rusijos atžvilgiu dėl jos veiksmų tiek Lietuvos, tiek Rytų partnerystės valstybių atžvilgiu. Tiek iš prezidentų oficialių kalbų, tiek iš metinių pranešimų matomas siekis būti aktyvia ir iniciatyvia valstybe regione, ypač „eksportuojant“ demokratinės valstybės principus į kaimynystę Rytuose, o šiuos tikslus įgyvendinant su savo strategine partnere Lenkija.

2.1.2. Valdo Adamkaus užsienio politika 2008 – 2009 m.

Kalbėdamas apie V. Adamkaus antrąją kadenciją, užsienio politikos apžvalgininkas Vykintas Pugačiauskas teigia, kad dar du dalykai (be anksčiau minėtos Oranžinės revoliucijos Ukrainoje) buvo svarbūs antrosios V. Adamkaus kadencijos metu – vienas iš jų, 2008 m. Lietuvos panaudota vadinama „branduolinė opcija“, kai pasinaudodama savo veto teise, Lietuva blokavo derybų tarp ES ir Rusijos pradžią dėl naujo susitarimo, argumentuodama, kad Rusija nėra įvykdžiusi ankstesnių įsipareigojimų, todėl pagal ES taisykles, dėl naujo susitarimo negalima net pradėti derėtis.⁹⁷ Prezidentas savo kalboje Davose, kalbėdamas apie Rusiją ir jos kaimynus teigė, kad neverta skubėti pasirašyti naujos ES ir

⁹⁵ Politinių partijų susitarimas „Dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004 – 2008 metais“. Vilnius: 2004 m. spalio 5d. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5042&p_k=1 [Žiūrėta 2016 04 16].

⁹⁶Ibid.

⁹⁷Vykintas Pugačiauskas, interviu su autore, 2016 03 17.

Rusijos partnerystės dėl bendradarbiavimo sutarties, kadangi Rusija nesugeba vykdyti ankstesnių susitarimų, negalima sudaryti naujų, kurie panaikintų ankstesnius bendrus įsipareigojimus.⁹⁸ Lietuvos panaudota veto teisė, sukėlė įvairias kitų ES valstybių reakcijas – tuo metu ES Tarybai pirmininkavusi Slovėnija smarkiai kritikavo tokią Lietuvos poziciją teigdama, kad vienintelė Lietuva trukdo tolimesnei proceso eigai, tuo tarpu tuometinis Lietuvos užsienio reikalų ministras Petras Vaitiekūnas komentuodamas teigė, kad šis susitarimas neturi būti skubinamas, svarbiausia ne laikas, o sutarties mandato, partnerystės su Rusija, kokybė.⁹⁹¹⁰⁰

Kitas V. Pugačiausko paminėtas įvykis, turėjęs didelės reikšmės V. Adamkaus antrajai kadencijai - 2008 m. Gruzijos karas, kurio įvykių kontekste prezidentas vaidino svarbų vaidmenį, kartu su Lenkijos ir Ukrainos prezidentais Lech Kaczynski ir Viktor Yushchenko bei Latvijos ir Estijos premjerais vykdamis į Gruziją, prasidėjus Rusijos vykdomiems Pietų Osetijos ir Abchazijos regionų okupaciniams veiksams. „Kai atėjo pranešimas, kad rusų kariuomenė apšaudė gruzinų dalinius ir jos aviacija bombarduoja <...> karines bazes, iškart buvo aišku, kad prasidėjo nuožmus karas, kurį gali sustabdyti tik žaibiška ir labai kieta Vakarų šalių reakcija. Todėl prisiminęs sėkmingo bendradarbiavimo sprendžiant Ukrainos krizę patirtį, nedelsdamas paskambinau Lechui Kaczynskui“.¹⁰¹ Iš prezidento prisiminimų matoma, kad buvo daroma viskas, kad būtų sustabdytas kraujo liejimas, o pokalbiai su JAV prezidentu G. W. Bush, B. Obama, J. McCain bei A. Merkel, bei intensyvus situacijos aiškinimasis Tbilisyje su Lenkijos, Estijos, Prancūzijos prezidentais parodė, kad Lietuva turi savo vietą tarptautinėje politikoje ir jos žodį girdi pasaulio galingieji.¹⁰²

Pagalba Gruzijai šio karo metu, ilgą laiką daugelio buvo laikoma didžiausia Lietuvos solidarumo akcija. Viena vertus, dėmesys Gruzijai iš Valdo Adamkaus buvo didelis - 2008 m. rugsėjo mėnesį kalbėdamas JT Generalinės Asamblėjos 63 – ojoje sesijoje, prezidentas išreiškia susirūpinimą dėl besikeičiančios ir grėsmę keliančios saugumo situacijos Rytų Europos regione, kalbant apie energetinį saugumą (čia prezidentas pamini naftos tiekimo nutraukimą Lietuvai), be įmanomo

---

⁹⁸Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta diskusijoje „Rusija ir jos kaimynai“ Pasalio ekonomikos forume Davose“, 2008. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8724> [Žiūrėta 2016 04 19].

⁹⁹ EurActiv, „EU Presidency upset over Lithuanian veto of EU-Russia accord“, 2008. <http://www.euractiv.com/section/enlargement/news/eu-presidency-upset-over-lithuanian-veto-of-eu-russia-accord/> [Žiūrėta 2016 04 19].

¹⁰⁰Verta paminėti, kad Lietuva tuomet prašė į mandatą įtraukti keturias deklaracijas, kuriose kalbama apie naftos tiekimą naftotiekiu „Družba“ ir energetinį saugumą, teisinį bendradarbiavimą su Rusija, įskaitant sausio 13 – osios ir Medidninkų žudynių bylas, pagalbą į Lietuvą norintiems atvykti trentiniams, „iššaldytų“ konfliktų Moldovoje ir Gruzijoje sprendimą. Eglė Samoškaitė, „A. Ažubalis: Lietuvos pozicija dėl ES – Rusijos partnerystės buvo pasyvi“, 2010. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aazubalis-lietuvos-pozicija-del-es-rusijos-partnerystes-buvo-pasyvi.d?id=28641189> [Žiūrėta 2016 04 19].

¹⁰¹ Valdas Adamkus, *Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai*, Vilnius, 2011, 455.

¹⁰²Op. Cit., 457.

civilizuoto dialogo su Rusija šiai problemai spręsti; taip pat dujų nutraukimą Ukrainai ir Baltarusijai. Nepatikimas energijos tiekimas ima kelti grėsmę viso regiono stabilumui. Kalbant apie karinį saugumą, prezidentas teigia, kad daugėja saugumo krizių, matant kylantį pavojų visuotinėms vertybėms ir tarptautinei teisei, Jungtinės Tautos negali likti tik stebėtojais. Šioje vietoje V. Adamkus kritikuoja Jungtines Tautas, kurios į Rusijos agresiją Gruzijoje iš esmės nesureagavo.¹⁰³ Kita vertus, yra ir pakankamai skeptiškų vertinimų dėl Lietuvos indėlio Gruzijos karo su Rusija metu. „Jeigu paskaitytume ne Lietuvos, o Gruzijos ar kitų šalių žurnalistų aprašytus tų dienų įvykius, tai nuolat buvo pabrėžiamas a. a. Lecho Kaczyynskio <...> vaidmuo. Tai neturėtų stebinti, nes Lenkijos prezidento politinis svoris tuo metu vis dėlto buvo didesnis nei visų kitų prezidentų (*Ukrainos, Lietuvos ir Estijos* – aut. past.), kartu sudėjus.“¹⁰⁴ Gruzijos prezidentas Mikheil Saakashvili teigė, kad niekada neužmirš tūkstančių lietuvių išėjusių į gatves ir mojuojančių Gruzijos vėliavomis, išreiškiant solidarumą karo su Rusija metu. Visgi kalbėdamas, pavyzdžiui, apie estus, Gruzijos prezidentas sakė, kad daugelyje savo reformų Gruzija seka Estijos pavyzdžiu, kurios specialistų pagalba krizės metu, regis, buvo daug rimtesnė nei lietuvių.¹⁰⁵ Siekiant objektyviai įvertinti Lietuvos vaidmenį, reikėtų atkreipti dėmesį, kad nors ir disponuodama mažesne galia nei Lenkija, Lietuva sugebėjo išlaikyti savo aktyvią poziciją, ypač turint omenyje ilgalaikį Lietuvos palaikymą Gruzijai (kaip ir kitoms Rytų partnerystės valstybėms).

Iš visų prezidento metinių pranešimų, bene daugiausiai dėmesio užsienio politikai yra skiriama 2009 m. pranešime, viena vertus reziumuojant antrosios kadencijos metu nuveiktus darbus, kita vertus, išreiškiant būtent tokios užsienio politikos tęstinumo ateityje norą – įsitvirtinti Europos politikos žemėlapyje, kaip tam tikro regiono centras. Žvelgiant retrospektyviai, galima pastebėti, kad paskutinis prezidento metinis pranešimas pakartoja ankstesnių metų pagrindines gaires, tai reiškia, kad visą kadenciją užsienio politikos linija buvo išlaikyta daugiau mažiau vienoda: Lietuvos – Lenkijos partnerystė kuria pagrindus Rytų partnerystės politikai; kaip nacionalinis Lietuvos interesas įvardijamos Ukrainos, Moldovos, Baltarusijos, Kaukazo šalių tautos, norinčios eiti demokratijos keliu; Lietuva ir toliau turi stiprinti intensyvią ir atvirą partnerystę su JAV, Lenkija, toliau aktyviai bendradarbiauti su Skandinavijos valstybėmis.¹⁰⁶ Taigi aktyvios užsienio politikos strategija buvo

---

¹⁰³Valdas Adamkus, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 69 – ojoje sesijoje“, 2008. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/9627> [Žiūrėta 2016 04 17].

¹⁰⁴Veidas, „Lietuva netapo abejinga „ubagams““, 2011. <http://www.veidas.lt/lietuva-netapo-abejinga-ubagams> [Žiūrėta 2016 04 18].

¹⁰⁵Ibid.

¹⁰⁶Valdas Adamkus, Metinis pranešimas, 2009, 13-15.

palaikoma visą antrosios kadencijos laikotarpį, ypatingai pabrėžiant vertybinius laisvės, demokratijos, solidarumo aspektus.

2.2. Dalios Grybauskaitės užsienio politika 2009 – 2015 m.

D. Grybauskaitės atėjimas į valdžią 2009 m. lėmė užsienio politikos pasikeitimus. Užsienio politika kito ne tik pasikeitus politiniams lyderiams, tačiau ir pačios D. Grybauskaitės nagrinėjamo vadovavimo laikotarpiu. Šioje dalyje didelis dėmesys skiriamas priešasčių, lėmusių užsienio politikos pasikeitimų, nustatymui. Įvertinus pagrindinius užsienio politikos pasikeitimus, pritaikomas W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelis, kuris leidžia nustatyti faktorius, lėmusius užsienio politikos sprendimų pasikeitimus, taip pat leidžia įvertinti struktūrinių jėgų vykdomo užsienio politikos įgyvendinimo ribojimo, svarbą.

2.2.1. Dalios Grybauskaitės naujoji užsienio politika

2009 m. naujai išrinktos Lietuvos Prezidentės Dalios Grybauskaitės užsienio politikos vizija buvo *kitokia*, lyginant su Prezidento Valdo Adamkaus. Tai, kad užsienio politika, atėjus naujai prezidentei keisis, nuskambėjo jau per Dalios Grybauskaitės inauguracijos kalbą. Apie užsienio politiką buvo pasakyti trys sakiniai, tačiau jų užteko suvokti, kad užsienio politikos prioritetai greičiausiai keisis:

*„Užsienio politikos prioritetas buvo ir išliks geri santykiai su kaimynais. Bet sureguliuokime užsienio politikos švytuoklę: tegul tvirtas ir nuoseklus Lietuvos interesų gynimas išstums tik įsivaizduojamą šalies lyderystę euroatlantinėje erdvėje. Tūkstantmetę išmintį sutelkę autoritetui Vakarų Europoje įgyti, jausimės daug tvirtesni ir Rytuose, ir dar labiau gerbiami tų tautų, kurioms Lietuvos laisvė tapo pavyzdžiu“.*¹⁰⁷

Šiais žodžiais prezidentė pasakė pakankamai daug. Visų pirma, išreiškiama kritika ankstesnei užsienio politikos kryptčiai, teigiant, kad lyderystė regione buvo tik įsivaizdavimas, tuo pačiu pabrėžiant, kad užsienio politika dabar bus orientuota į Vakarų Europos valstybes. Kritiką ankstesnei užsienio politikai

---

¹⁰⁷Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės inauguracijos kalba, pasakyta iškilmingame Seimo posėdyje“, 2009. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-inauguracijos-kalba-pasakyta-iskilmingame-seimo-posedyje/kalbos/6589> [Žiūrėta 2016 04 20].

ir siekį ją keisti pastebi ir interviu apklausoje dalyvavę pašnekovai. Politologas Mindaugas Jurkynas teigia, kad „<...> tos kritikos iš jos pusės (*Dalios Grybauskaitės* – aut. past.) ankstesnei užsienio politikai buvo apstu, buvo įvairių pareiškimų, „mes su ubagais nedraugausim“ (čia Rytų Partnerystės, Kaimynystės kryptimi), kad Lietuva netarnaus nei Rusijos, nei Amerikos interesams, buvo labai išryškinta Šiaurės valstybių regiono, jo svarbos idėja <...>“.¹⁰⁸ Labai panašų vertinimą pateikia ir politikos apžvalgininkas Vytautas Bruveris, sakydamas, kad nuo pat D. Grybauskaitės pirmosios kadencijos pradžios, nors tai nebuvo oficialiai intensyviai deklaruojama, buvo aiškiai matyti (iš jos komandos pareiškimų uždaruose formatuose), kad prezidentė radikaliai keis ankstesnę užsienio politikos koncepciją tiek teorijoje, tiek praktikoje, argumentuodama, „kad Lietuvai reikia orientuotis į tą regioną <...>, kur visais požiūriais – pirmiausiai <...> pragmatiniu, ekonominiu, naudingiausia būti – t. y. Šiaurės šalis, taip vadinamąjį turtingųjų klubą <...>. O ta, <...> Vakarų didžiųjų valstybių kryptis turi būti akcentas nuo transatlantinių santykių pereiti labiau į europietišką dimensiją, į santykius su pagrindinėmis Vakarų Europos valstybėmis, t. y. pirmiausiai vien tik su Vokietija. Ir čia <...> ta strateginė partnerystė su Lenkija nebeteko tokios reikšmės, kokios turėjo anksčiau <...>“.¹⁰⁹ Taigi prioritetas teikiamas Vakarų Europai, mažinant dėmesį JAV, tuo pat metu deklaruojant intesyvių santykių su Šiaurės valstybėmis būtinybę, tačiau neišskiriant strateginės partnerystės su Lenkija. Tuo pačiu, V. Bruveris pastebi, kad Lietuvos užsienio politiką bandyta vesti į Rytus „europietiška“ prasme, t. y. bandant tiesiogiai „perkrauti“ santykius su Baltarusija ir Rusija, daug mažiau dėmesio skiriant Rytų partnerystės valstybėms.¹¹⁰ Kalbėdamas apie Dalios Grybauskaitės užsienio politikos prioritetus pradėjęs eiti prezidentės pareigas 2009 m., politikos apžvalgininkas Vladimiras Laučius prisideda prie aukščiau išsakytų nuomonių, teigdamas, kad Valdo Adamkaus užsienio politikos nuostatos buvo gana smarkiai pakeistos – mažiau dėmesio Rytų partneriams, daugiau dėmesio Aleksandrui Lukašenkai. Santykiai su JAV buvo apkartinti kalbų apie slaptus CŽV kalėjimus, o tai pakenkė ne tik santykiams su JAV, bet ir Lietuvos užsienio politikos įvaizdžiui.¹¹¹ Politologo Kęstučio Girniaus nuomone, Grybauskaitei atėjus įvaldžią buvo svarbu akivaizdžiai atsiriboti nuo V. Adamkaus, parodyti, kad jos politika bus savarankiška, kažkuria prasme ir racialesnė. Apibendrinant šių respondentų komentarus pastebima, kad tam tikra dimensija naujos ar pasikeitusios prioritėtinės užsienio politikos kryptys pirmosios D. Grybauskaitės kadencijos pradžioje buvo pakankamai aiškiai identifikuojamos ir pačios prezidentės, kaip buvo pastebėta iš jos inauguracijos kalbos.

¹⁰⁸Mindaugas Jurkynas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 15.

¹⁰⁹Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹¹⁰Ibid.

¹¹¹Vladimiras Laučius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 01.

Dalios Grybauskaitės užsienio politika apklausoje dalyvavusių respondentų, visgi, buvo vertinama ne vienareikšmiai. Dabartinis prezidentės vyriausias patarėjas užsienio reikalams teigė, kad praėjus penkeriems metams po įstojimo į ES ir NATO, reikėjo kažkokio naujo savęs apibrėžimo ir savo užsienio politikos įprasminimo. Taigi, kaip geriausias regioninis atitikmuo atstovaujantis Lietuvos interesus (ekonomikos, politikos, ryšių, kultūros, verslo etikos), buvo pasirinktas pozicionavimas su Šiaurės valstybėmis, kuris susiformavo natūraliai, bendradarbiaujant per NB6, NB8 ES viduje. Todėl teigti, kad buvo gravitacija į kitą regioninę erdvę, bandant iš esmės keisti užsienio politiką, nebūtų visai teisingas, kadangi toks bendradarbiavimas buvo padiktuotas natūralių tendencijų, kurios susiformavo ES.¹¹² Kalbėdamas apie D. Grybauskaitės užsienio politikos uždavinius, R. Vaisbrodas teigia, kad „pirmojoje kadencijoje didelis dėmesys buvo skiriamas dvišaliams santykiams ir bandymas atrasti tinkamą santykį su kaimyninėmis valstybėmis, kuris leistų konstruktyviai bendradarbiauti ir pastatyti tą bendradarbiavimą ant kokybiškai naujo pagrindo“.¹¹³ Anot R. Vaisbrodo, kitas aspektas, išryškėjęs labiau į antrąją pirmosios kadencijos pusę – didelio dėmesio skyrimas energetinio saugumo klausimams. Antroji D. Grybauskaitės kadencija pasižymėjo aktyviu darbo saugumo klausimais.¹¹⁴ Mažiau pasikeitimų užsienio politikoje išvelgia buvęs prezidentės vyriausiasis patarėjas užsienio politikai Darius Semaška, sakydamas, kad visų trijų prezidentų (ir Prezidento A. Brazausko, ir Prezidento V. Adamkaus, ir Prezidentės D. Grybauskaitės) strateginės užsienio politikos kryptys buvo tos pačios – siekis užtikrinti nacionalinį saugumą, įtvirtinti liberalios demokratijos pamatus ir sukurti palankią terpę ekonomikos augimui per integraciją į ES ir NATO bei geri santykiai su kaimynais.¹¹⁵ Darius Semaška teigia matantis tik kai kuriuos taktinius akcentus, kurie skyrėsi V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikoje. Prezidentė Grybauskaitė, anot respondento, daugiau akcentavo Lietuvos atsiskyrimą nuo sovietinio palikimo (įvairiais aspektais), ar stereotipinių sąsajų su juo (tokios sąsajos buvo labai stiprios mūsų atžvilgiu Vakaruose).¹¹⁶ Taigi tam reikėjo ir gilesnių iš esmės, ir stipresnių įvaizdžio sąsajų su pažangiausiomis partnerėmis, o tokios buvo Šiaurės šalys ir Vokietija.¹¹⁷ Politologas Laurynas Jonavičius komentuodamas D. Grybauskaitės užsienio politikos prioritetus teigia, kad prezidentavimo eigoje jie keitėsi, tačiau ji pradėjo nuo integracijos į ES ir Šiaurės šalis didinimo ir didelės svarbos teikė energetiniam saugumui. Vėliau prioritetai keitėsi – „atsirado, vėl grįžo ta pati parama Rytų partneriams, natūraliai saugumo klausimas atsirado, NATO gynybos planai, amerikiečių

---

¹¹²Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹¹³Ibid.

¹¹⁴Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹¹⁵Darius Semaška, rašytinis interviu su autore, 2016 03 20.

¹¹⁶Ibid.

¹¹⁷Ibid.

pajėgų didinimas ir visa kita...“.¹¹⁸ Visgi L. Jonavičius nesutinka, kad anksčiau Valdo Adamkaus brėžtos užsienio politikos kryptys pakeitė D. Grybauskaitės pirmosios kadencijos pradžioje identifikuotus prioritetus - <...> tos kryptys liko tik šalia jų grįžo tos kai kurios: atsigrėžimas į kaimynes ir saugumo didinimas, bet tai nereiškia, kad dingo tos prieš tai buvusios“.¹¹⁹

Pateikta interviu apklausoje dalyvavusių respondentų diskusija atskleidžia, kad apklausos dalyviai nevienareikšmiai vertina D. Grybauskaitės užsienio politikos strategijas - vieni jų mato pakankamai ryškų ir netgi demonstratyvų užsienio politikos keitimą, siekiant atsiriboti nuo Prezidento Valdo Adamkaus vestos užsienio politikos, kitų teigimu toks pasikeitimas buvo lemtas objektyvių aplinkybių ir valstybių bendradarbiavimo tarptautiniuose formatuose (kaip pvz. NB6, NB8) ir siekio Lietuvos užsienio politiką įprasminti naujame ir kokybiškai geriausiai Lietuvos interesus atitinkančiame regione. Vis dėlto, apklausoje dalyvavę respondentai sutiko, kad Dalios Grybauskaitės užsienio politika 2009 – 2015 m. laikotarpiu nebuvo vienalytė ir tam tikru metu ėmė keistis. Kituose darbo skyriuose bus aptariama prezidentės Dalios Grybauskaitės užsienio politikos dinamika, siekiant atskleisti, kiek užsienio politikos kaita buvo nulemta lyderio savybių ir kiek įtakos tam turėjo struktūrinės aplinkybės.

2.2.2. Dalios Grybauskaitės užsienio politika 2009 – 2013 m.

Kaip paaiškėjo ankstesniame skyriuje, pasikeitę prezidentai sąlygojo ir pasikeitimus užsienio politikoje. Dar prieš Daliai Grybauskaitei tampant prezidente buvo laukta pasikeitimų užsienio politikoje, D. Grybauskaitė ją kritikavo, ypač dėl aktyvios Rytų kaimynystės politikos.¹²⁰ Skirtumai, iš tiesų, ėmė ryškėti nuo pat pirmosios prezidentės kadencijos pradžios. Simbolinę reikšmę gali turėti ir tai, kad su pirmuoju darbo vizitu į užsienį prezidentė vyko į Švediją ir Latviją.¹²¹ Komentuodamas tokį pasirinkimą, politologas Laurynas Kasčiūnas teigė, kad tai gali būti signalas, jog Lietuva ims labiau orientuotis į Šiaurės šalių bendruomenę.¹²² Prezidentė vizito Latvijoje metu teigė, kad norėtų matyti

---

¹¹⁸Laurynas Jonavičius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 07.

¹¹⁹Ibid.

¹²⁰ Agnė Grinevičiūtė, „Lietuvos užsienio politika po 2004 metų: sėkmės ir nesėkmės“ 2015. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-24-lietuvos-uzsienio-politika-po-2004-metu-sekmes-ir-nesekmes/137620>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²¹ Prezidentės spaudos tarnyba, „Rytoj Prezidentė išvyksta su pirmaisiais darbo vizitais į Švediją ir Latviją“, 2009. <https://www.lrp.lt/lt/rytoj-prezidente-isvyksta-su-pirmaisiais-darbo-vizitais-i-svedija-ir-latvija/pranesimai-spaudai/6616> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²² ELTA, „Pirmojo vizito D. Grybauskaitė vyks į Švediją ir Latviją“, 2009. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pirmojo-vizito-dgrybauskaite-vyks-i-svedija-ir-latvija.d?id=23105780> [Žiūrėta 2016 04 20].

gerokai aktyvesnį Baltijos ir Šiaurės šalių dalyvavimą sprendžiant ES aktualius klausimus.¹²³ Prezidentė savo metiniame pranešime 2010 m. užsienio politikai neskiria itin daug dėmesio, prioritetines užsienio politikos kryptis prezidentė įvardija gana abstrakčiai: „<...> strateginė kryptis – viena ir neginčijama. Tai Lietuvos žmonių interesų, tikslų ir mūsų nacionalinės savivarbos atstovavimas tarptautinėje arenoje“.¹²⁴ Taip pat pridėdama, kad bus siekiama aktyvios ir dalykiškos tolesnės eurointegracijos bei nuoseklaus šalies interesų gynimo ES; sieks euroatlantinės darbotvarkės įgyvendinimo bei konstruktyvių santykių su kaimynais.¹²⁵ Savo kadencijos pradžioje, susitikusi su Seimo Užsienio reikalų komiteto nariais, D. Grybauskaitė akcentavo, kad bendraujant su kaimyninėmis šalimis atėjo laikas atsikratyti griežtesnės retorikos, o santykius grįsti abipuse pagarba ir pragmatiškais interesais.¹²⁶ Tokia retorika praktikoje pasireiškė bandymu santykius gerinti su Rusija ir Baltarusija. Pačioje pirmosios kadencijos pradžioje, D. Grybauskaitė telefonu kalbėjosi su tuometiniu Rusijos Federacijos Prezidentu Dimitrijumi Medvedevu: „Esu įsitikinusi, jog tarp mūsų šalių yra pakankamai potencialo ekonominiams santykiams plėtoti, o visas problemas kviečiu spręsti tik atviru dialogu.“¹²⁷ „Dialogas“ su Rusija toliau buvo bandomas megzti ir 2010 m. Helsinkyje, tarptautinio forumo metu, prezidentei susitikus su tuometiniu Rusijos Premjeru Vladimiru Putinu, pastarojo prašymu.¹²⁸ Prezidentės spaudos pranešime buvo teigiama, kad D. Grybauskaitė su Rusijos premjeru sutarė plėtoti konstruktyvų dialogą, tačiau 2013 m. Prezidentė D. Grybauskaitė prisimindama šį susitikimą teigė, jog „Tai, kad jis (*V. Putinas* – aut. past.) mums kelia vien tik reikalavimus, nieko gero ateičiai nežada.“¹²⁹ „Perkrauti“ santykius buvo mėginama ir su Baltarusija, tai akivaizdžiai parodo Prezidento A. Lukašenkos darbo vizitas Lietuvoje 2009 m. ir atsakomasis D. Grybauskaitės vizitas į Baltarusiją 2010 m. Po pokalbio su A. Lukašenka, jo vizito Lietuvoje metu, prezidentė teigė, kad šis susitikimas gali būti geros kaimynystės su Baltarusija pradžia, galinčia peraugti į glaudesnius ekonominio ir kultūrinio

¹²³ Prezidentės spaudos tarnyba, „Prezidentė akcentavo būtinybę derinti bendrus veiksmus ir sprendimus kalbant su ES narėmis“, 2009. <<https://www.lrp.lt/lt/prezidente-akcentavo-butinybe-derinti-bendrus-veiksmus-ir-sprendimus-kalbantis-su-es-naremis/pranesimai-spaudai/6631>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas, 2010.“ <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2010>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Prezidentės spaudos tarnyba, „Užsienio politika turi būti grindžiama valstybės interesais, 2009 09 30.“ <<https://www.lrp.lt/lt/uzsienio-politika-turi-buti-grindziama-valstybes-interesais/pranesimai-spaudai/6914>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²⁷ Prezidentės spaudos tarnyba, „Geros kaimynystės santykių svarbą šalies vadovė telefonu aptarė su Rusijos Prezidentu“, 2009 08 18. <<https://www.lrp.lt/lt/geros-kaimynystes-santykiu-svarba-salies-vadove-telefonu-aptare-su-rusijos-prezidentu/pranesimai-spaudai/6717>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²⁸ Prezidentės spaudos tarnyba, „Gerų Lietuvos ir Rusijos santykių pagrindas – lygiavertis ir nediskriminacinis bendradarbiavimas“, 2010 02 10. <<https://www.lrp.lt/lt/geru-lietuvos-ir-rusijos-santykiu-pagrindas-lygiavertis-ir-nediskriminacinis-bendradarbiavimas/pranesimai-spaudai/8073>> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹²⁹ BNS, „D. Grybauskaitė: V. Putinas Lietuvai kelia reikalavimus“, 2013 01 31. <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-vputinas-lietuvai-kelia-tik-reikalavimus.d?id=60557247>> [Žiūrėta 2016 04 20].

bendradarbiavimo santykius.¹³⁰ „Tai buvo pirmas Lukašenkos vizitas į ES šalį po labai ilgos pertraukos ir tam tikras laikinas ES izoliacijos, taikytos Baltarusijos Prezidentui, sustabdymas.¹³¹ Taigi šie užsienio politikos sprendimai iš tiesų išsiskyrė iš anksčiau vestos V. Adamkaus užsienio politikos ir galima teigti, kad akcentas nuo paramos Rytų partnerystės valstybėms buvo perkeltas į santykių normalizavimą su Rusija ir Baltarusija.

Tai, kad Baltijos jūros šalių regiono stiprinimas išlieka viena pagrindinių Lietuvos užsienio politikos kryptių prezidentė teigia savo metiniame pranešime 2011 m., taip pat pridėdama, kad visose srityse bendradarbiavimas su Šiaurės Europos šalimis išlieka svarbiausias prioritetas, kadangi Lietuvai su šiais partneriais vienija tie patys regiono tikslai.¹³² Tame pačiame pranešime prezidentė taip pat kalba apie Lietuvos suinteresuotumą nepriklausoma Baltarusija; Lietuvos pasiekimus kuriant naują NATO strategiją, kurioje pateikiami Lietuvai svarbūs Baltijos valstybių gynimo planai; strateginių energetikos ir saugumo projektų įgyvendinimą su Lenkija.¹³³ Gana abstrakčiai apie užsienio politiką kalbama ir prezidentės metiniame pranešime 2012 m., kuriame išreiškiamas prioritetas ne ceremoniniams susitikimams ir iškilmingoms deklaracijoms, bet konstruktyviam dialogui ir vertybiniam interesų derinimui.¹³⁴ Pranešime, kaip ir ankstesniais metais, dar kartą primenama apie unikalų Baltijos ir Šiaurės šalių bendradarbiavimą, kuris turi būti išlaikytas.¹³⁵ Prezidentės metiniame pranešime 2013 m. NB6 ir NB8 bendradarbiavimas įvardijamas kaip unikalus regioninio bendradarbiavimo pavyzdys, virtęs į stabiliausią ir saugiausią Europoje. Savo kalboje prezidentė taip pat užsimena apie vykstantį Rytų partnerystės šalių susitikimą, kuris potencialiai atvertų kokybiškai naują ES kaimyninio bendradarbiavimo etapą.¹³⁶

Iš aptartų prezidentės metinių pranešimų galima pastebėti, kad nors apie užsienio politiką nėra kalbama daug apskritai, tai, kas pasakyta, labiausiai nukreipia Lietuvos buvimą Baltijos ir Šiaurės šalių regione, pabrėžiant, kad bendradarbiavimas su valstybėmis šiame regione geriausiai atitinka Lietuvos interesus. Nedaug pasisakymų užsienio politikos klausimais randama ir prezidentės oficialiose kalbose.

---

¹³⁰ Prezidentės spaudos tarnyba, „Lietuvos ir Baltarusijos prezidentai aptarė bendradarbiavimo galimybes“, 2009 09 16. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-ir-baltarusijos-prezidentai-aptare-bendradarbiavimo-galimybes/pranesimai-spaudai/6849>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹³¹ Tomas Janeliūnas, „Lietuva ir Baltarusija: pusiausvyros paieškos“, Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 183.

¹³² Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2011. <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011> [Žiūrėta 2016 04 20].

¹³³ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2011. <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹³⁴ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2012. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2012>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2013. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>> [Žiūrėta 2016 04 21].

Pavyzdžiui, 2010 m. prezidentė kalbėdama Baltijos jūros regiono jaunimo renginio metu pabrėžė ES Baltijos jūros regiono strategijos¹³⁷ svarbą Lietuvai¹³⁸, tas pats buvo akcentuojama ir atidarant Baltijos jūros valstybių vyriausybės vadovų susitikimą, pabrėžiant energetikos tinklo plėtojamą, transporto koridorių infrastruktūros kūrimą, žmogiškų ryšių plėtojamą ir kt.¹³⁹ Pirmą kartą nuo Prezidentės D. Grybauskaitės kadencijos pradžios pasakytose oficialiose kalbose, užsimenama apie Rytų kaimynystės valstybes tik 2010 m. pabaigoje, ESBO viršūnių susitikime: „Tvirtai tikiu, kad pasinaudosime galimybe siekti pažangos Moldovoje. Tikiuosi, sieksime pažangos Gruzijoje ir Kalnų Karabache“¹⁴⁰ – tiek dėmesio buvo skirta Rytų partnerystės valstybėms prezidentės kalboje. Prezidentė pasisakydama baigiamajame Lietuvos pirmininkavimo ESBO renginyje teigė, kad per visą Lietuvos pirmininkavimą ESBO, užsitęsusių konfliktų sprendimas buvo prioritetas Lietuvai. Taip pat D. Grybauskaitė pridėjo, kad politinė valia turi būti telkiama sprendžiant konfliktus ir Pietų Kaukaze.¹⁴¹

Prieš reziumuojant šio laikotarpio užsienio politikos pagrindines gaires ir vertinant pagrindinius pasikeitimus, verta aptarti Lietuvos ir Lenkijos santykius. Žinia, kad Lietuvos ir kaimyninės Lenkijos santykiai gali būti įvardijami kaip vieni dinamiškiausių per visą atkurtos Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį, kalbant apie D. Grybauskaitės prezidentavimą, tam tikri pasikeitimai taip pat pastebimi, tačiau svarbu suvokti pasikeitusių santykių priežasčių kompleksą.

Galinos Vaščenkaitės studijoje „Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė: retorinė mirtis ir praktinis gyvenimas“ referuojant į ankstesnes analizes, teigiama, kad sunku vienareikšmiškai pasakyti, kurie įvykiai paskatino naują lūžį Lietuvos ir Lenkijos santykiuose, tačiau nuo 2010 – 2011 m. šie santykiai daugelio analitikų yra įvardijami kaip labai prasti, net konfliktiniai, persmelkti nuolatinių įtampų.¹⁴² Priežastys vardijamos įvairios, pavyzdžiui, dažnai eskaluojami tautinių mažumų padėties klausimai, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad jie niekada nebuvo dingę iš Lietuvos ir Lenkijos santykių

¹³⁷ Strategiją įgyvendina 8 ES valstybės: Švedija, Danija, Estija, Suomija, Vokietija, Latvija, Lietuva ir Lenkija. Strategija patvirtinta 2009 m. ES Tarybos. <<http://www.baltijosjurosregionas.lt/baltijos-juros-strategija/>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹³⁸ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės sveikinimas Baltijos jūros regiono jaunimo renginio „B-Young“, 2010 05 14. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-sveikinimas-baltijos-juros-regiono-jaunimo-renginio-b-young/kalbos/8690>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹³⁹ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba atidarant Baltijos jūros valstybių vyriausybės vadovų susitikimą“, 2010 06 02. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-kalba-atidarant-baltijos-juros-valstybiu-vyriausybiu-vadovu-susitikima/kalbos/8800>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹⁴⁰ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos (ESBO) viršūnių susitikime Astavoje, 2010 10 02. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-kalba-europos-saugumo-ir-bendradarbiavimo-organizacijos-esbo-virsuniu-susitikime-astanoje/kalbos/10143>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba atidarant ESBO Ministrų Tarybą, 2011 12 06. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-kalba-atidarant-esbo-ministru-taryba/kalbos/12718>> [Žiūrėta 2016 04 22].

¹⁴² Galina Vaščenkaitė, „Lietuvos ir Lenkijos Strateginė Partnerystė: Retorinė Mirtis ir Praktinis Gyvenimas“, Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 128.

darbotvarkės, tačiau netrukde vystyti intensyvų bendradarbiavimą.¹⁴³ Autorė, pasitelkdama kitas analitines apžvalgas teigia, kad „Lietuvos ir Lenkijos politinių lyderių retorikos aršumą <...> labiau sąlygoja ne kintantis santykių turinys ar pobūdis, bet pačių lyderių asmeninės savybės ir politinės elgsenos modeliai bei – iš dalies – jų ideologinės nuostatos ir požiūris į istoriją“.¹⁴⁴ Prezidentės kalbos, pasakytos per Lenkijos nepriklausomybės atgavimo dieną 2009 - 2011 m. (2012 m. prezidentė šios dienos proga į Varšuvą nevažiavo¹⁴⁵) apsiriboja labai formaliomis frazėmis, prisimenant istoriją ir Lenkijos pagalbą stojant į ES ir NATO, tačiau nėra kalbama apie dabartį (arba pasidalijama tokiomis frazėmis kaip: „Esu tikra, kad ir toliau išlaikysime mūsų bendradarbiavimą, nes kartu – mes stipresni“¹⁴⁶, apie dvišalių santykių svarbą ar jų stiprinimą.¹⁴⁷ Tai, kad santykiai su Lenkija nesiplėtoja teigiama linkme buvo išreikšta ir aukščiausiu politiniu lygiu. 2012 m. interviu metu kalbėdama apie Lietuvos ir Lenkijos santykius, prezidentė teigė, „<...> kad geriau kai kuriuose santykiuose daryti tam tikrą pauzę nei bandyti taisyti tai, kas šiuo metu nepataisoma“.¹⁴⁸ Žinia, kad 2012 m. D. Grybauskaitė nevyko į Lenkijos Nepriklausomybės atkūrimo dieną, taip pat gali byloti apie tam tikrą santykių suprastėjimą. Kaip teigė prezidentės atstovė spaudai Daiva Ulbinaitė, prezidentė nutarė nevykti į Varšuvą „dėl neatidėliotinių, su vidaus politika susijusių klausimų“.¹⁴⁹ Komentuodamas prezidentės sprendimą, politikos ekspertas Vladas Situravičius teigė, kad vizitas būtų buvęs naudingas siekiant gerinti dvišalius santykius, o rinkimai nėra didelis sukrėtimas ar krizė, dėl ko būtų būtina atsisakyti dalyvavimo: „Tai būtų geros valios gestas. Tokius dalykus reikėtų išnaudoti, nes santykiai savaime negerėja, savaime gal gali tik pablogėti. <...> Mano galva, čia buvo tik surastas pretekstas atsisakyti tokio vizito“.¹⁵⁰

---

¹⁴³ Galina Vaščenkaitė op. cit., 129.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ BNS, „Prezidentė Dalia Grybauskaitė nevyks į Lenkiją dalyvauti Nepriklausomybės dienos minėjime“, 2012 11 05. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-nevyks-i-lenkija-dalyvauti-nepriklausomybes-dienos-minejime-56-271332>> [Žiūrėta 2015 04 21].

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Lenkijos nepriklausomybės 92 – ujų metų minėjime Varšuvoje“, 2010 11 11. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-lenkijos-nepriklausomybes-92-uju-metiniu-minejime-varsuvoje/kalbos/9963>> [Žiūrėta 2016 04 21].

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos Prezidentė, Dalios Grybauskaitės kalbos pasakytos Lenkijos Nepriklausomybės atgavimo dienos proga 2009 – 2011 m. lapkričio 11 d. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-minint-lenkijos-nepriklausomybes-atgavimo-diena-varsuvoje/kalbos/7399>> ; [Žiūrėta 2016 04 21].

¹⁴⁸ BNS, „D. Grybauskaitė apie Lietuvą ir Lenkiją: kai kuriuose santykiuose geriau daryti pauzę nei bandyti taisyti tai, kas nepataisoma“, 2016 06 04. <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-apie-lietuva-ir-lenkija-kai-kuriuose-santykiuose-geriau-daryti-pauze-nei-bandyti-taisyti-kas-nepataisoma.d?id=58849941>> [Žiūrėta 2016 04 22].

¹⁴⁹ BNS, „Prezidentė Dalia Grybauskaitė nevyks į Lenkiją dalyvauti Nepriklausomybės dienos minėjime“, 2012 11 05. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-nevyks-i-lenkija-dalyvauti-nepriklausomybes-dienos-minejime-56-271332>> [Žiūrėta 2016 04 23].

¹⁵⁰ Ibid.

Kaip ir buvo minėta anksčiau, santykių pablogėjimo priežastys yra kompleksinės, vienareikšmiškai teigti, kad Lietuvos - Lenkijos santykių suprastėjimas yra nulemtas tik dėl Prezidentės D. Grybauskaitės asmenybinių faktorių, būtų neobjektyvu, taip pat, kaip ir paneigti jų įtaką dvišalių santykių suprastėjimui. Kaip teigia politikos apžvalgininkas V. Laučius, pablogėjusių santykių priežastimi negalima laikyti vien tik Lenkijos Prezidento L. Kaczyński žūties, Piliečių platformos partijos pergalės Lenkijoje ir Radosław Sikorski atėjimo į užsienio reikalų ministeriją – vis dėlto daug kas priklausė ir nuo Lietuvos pozicijos, todėl pašliję santykiai ir Lietuvos atsakomybė.¹⁵¹ Politologas M. Jurkynas teigia, kad kalbant apie Lietuvos – Lenkijos santykius, reikia atsiminti, kad Lenkija yra skirtingos galios valstybė, kuri yra Lietuvos kaimynystėje. Bendradarbiavimas su Lenkija kariniu, ekonominiu, infrastruktūros, energetiniu lygiu yra pažengęs, ir „ko gero mes niekad neturėjome tokių gerų santykių su Lenkija kaip Adamkaus laikais, dabar jau mes turim ir rezultatus. Tai prezidentė tų siekių nei kitaip pakreipė, nei sugadino“. ¹⁵² Visgi, anot M. Jurkyno reikia atkreipti dėmesį, kad nors santykiai didesne dalimi priklauso nuo Lenkijos kaip nuo didesnės galios, tačiau Lietuva galėtų ir turėtų padaryti tam tikrus žingsnius santykiams pagerinti, pavyzdžiui, išsprendžiant pavardžių ir gatvių pavadinimų rašymo lenkų kalba klausimus. ¹⁵³ Užsienio politikos apžvalgininkas Vykintas Pugačiauskas pastebi, kad Lietuvos santykiuose su Lenkija asmenybinis faktorius yra svarbus, ir kalbant konkrečiai apie D. Grybauskaitę, ji, „būdama dešinesnių pažiūrų, tokių tautiškesnių, <...> Grybauskaitė nesileido į tokius kompromisus, į kokius galbūt būtų linkęs Adamkus“. ¹⁵⁴ V. Pugačiauskas komentuodamas Lietuvos ir Lenkijos santykių dinamiką, atkreipia dėmesį į struktūrinių faktorių įtaką besikeičiantiems santykiams. Sutikdamas, kad nors asmenybinis faktorius turi nemažai reikšmės, sistema, kurioje veikia lyderis šiuo atveju daro didelę įtaką : „<...> bendras kontekstas yra toks, kad <...> , per Adamkaus kadenciją, jam trukdė dešinieji Seime daryti kažkokį rimtesnį, įstatymais pagrįstą, suartėjimą su Lenkija - tai dabar turim tokią pat situaciją <...>, institucinė sistema lieka ta pati.“¹⁵⁵ Taigi susidaro paradoksali situacija kai, viena vertus, D. Grybauskaitė pati didele dalimi prisidėjo prie santykių su Lenkija suprastėjimo, kita vertus, net jeigu jos vietoje būtų V. Adamkus, aplinkybės, tie sisteminiai faktoriai, ir ne tik Lietuvoje, bet ypatingai Lenkijoje, jie vistiek nulemtų atitinkamus santykius, tokius, kurie yra dabar.¹⁵⁶

---

¹⁵¹Vladimiras Laučius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 01.

¹⁵²Mindaugas Jurkynas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 15.

¹⁵³Ibid.

¹⁵⁴Vykintas pugačiauskas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹⁵⁵Ibid.

¹⁵⁶Ibid.

R. Vaisbrodas, D. Semaška ir L. Jonavičius, suprastėjusius Lietuvos – Lenkijos santykius pirmiausiai aiškina pasikeitusia politine situacija Lenkijoje. „Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių santykiai atšalo dar prie Prezidento V. Adamkaus. Tą nulėmė „Piliečių platformos“ ir jos Užsienio reikalų ministro R. Sikorski užimta pozicija „prispausti“ Lietuvą ir priversti vykdyti Lenkų rinkimų akcijos reikalavimus dėl asmenvardžių ir vietovardžių rašybos <...> ir t. t.“¹⁵⁷ Politinės situacijos pasikeitimas Lenkijoje daug lėmė dar ir ta prasme, kad ankstesnis Prezidentas L. Kaczynski turėjo valios ir jėgos pristabdyti užsienio reikalų ministro R. Sikorski kenkėjiškus Lietuvos atžvilgiu veiksmus, tuo tarpu Prezidentas B. Komorowski to padaryti nebegalėjo.¹⁵⁸ R. Vaisbrodas asmenybių pasikeitimą Lenkijos politiniame žemėlapyje taip pat įvardija kaip vieną iš pagrindinių priežasčių, kuri lėmė Lietuvos – Lenkijos santykių suprastėjimą. Prezidentės D. Grybauskaitė lūkesčiai, su kuriais ji atėjo savo kadencijos pradžioje, kalbant apie Lietuvos ir Lenkijos santykius, nebuvo išpildyti, kadangi „<...> iš karto Lenkijos pusė nusprendė, kad geriausias būdas angažuotis su nauja valstybės vadove, tai akcentuoti tuos kritinius aspektus <...> dvišaliuose santykiuose, kurie lyg ir <...> turėjo būti išspręsti, sąlygoti tų gerų santykių, kuriuos turėjo Prezidentas V. Adamkus su buvusiais Lenkijos vadovais, bet jie nebuvo išspręsti“.¹⁵⁹ Prezidentei pradėjus megzti dvišalį bendradarbiavimą, teko pereiti prie defensyvios pozicijos, bandant tam tikra prasme „pasiaiškinti“, kodėl Lietuvoje nėra taip, kaip norėtų kita pusė. Toks bendravimas nesukuria pozityvo, atvirkščiai, tai kelia įtampą, kuri buvo sukurta Lenkijos pusės vietoj noro turėti geresnį santykį.¹⁶⁰ Taigi, susidarius tokiai situacijai, prezidentės sprendimas buvo su Lenkija dirbti dvišalio intereso ir poreikio pagrindu, prioritizuojant ekonomikos, energetikos, saugumo sritis. R. Vaisbrodas, kalbėdamas apie kitus, įtaką dvišaliams santykiams darančius faktorius, pamini Lietuvos lenkų rinkimų akcijos partiją, kuri potencialiai galėtų būti stipriausia Lietuvos-Lenkijos santykių advokatė, deja, yra aktyviausia veikėja Lietuvoje, siekianti konfrontuoti ir supriešinti Lenkijos ir Lietuvos pozicijas.¹⁶¹ Politologas L. Jonavičius Lietuvos – Lenkijos reikšmingo santykių pablogėjimo neįžvelgia teigdamas, kad tai yra labiau sukonstruota dogma negu realybė – „jeigu labai pragmatiškai ir objektyviai žiūrint, aš nežinau, ar galima rasti pablogėjimo. Taip – mažėja bendravimo, mažėja kalbėjimosi, bet ar tai reiškia santykių pablogėjimą – klausimas“.¹⁶²

Apibendrinant D. Grybauskaitės 2009 – 2013 m. laikotarpį išryškėja keletas dalykų. Nuo prezidentės kadencijos pradžios, užsienio politikos prioritetai, lyginant su V. Adamkaus

¹⁵⁷Darius Semaška, rašytinis interviu su autore, Vilnius, 2016 03 20.

¹⁵⁸Ibid.

¹⁵⁹Renaldas Vaidbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹⁶⁰Ibid.

¹⁶¹Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹⁶²Laurynas Jonavičius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 07.

prezidentavimo metu buvusiais – pasikeitė. Tai byloja tiek prezidentės metiniai pranešimai, tiek viešos kalbos, tiek interviu apklausoje dalyvavusių respondentų įžvalgos. Šiuo laikotarpiu ryškėja keletas užsienio politikos tendencijų: pirmosios kadencijos pradžioje bandoma „perkrauti“ santykius ir švelninti retoriką su Rusija taip pat kaip ir dedamos pastangos grąžinti Baltarusiją į Europą; mažėja dėmesys Rytų partnerystės valstybėms; keičiasi santykiai ir su Lenkija – prasidėjusi politinių santykių krizė; prioriteto teikimas bendradarbiavimui su Šiaurės šalimis, kuris gali būti traktuojamas kaip savotiškas santykių su Lenkija „iškeitimas“ į glaudesnę bendradarbiavimą su Šiaurės valstybėmis; dar vienas, nors ir neilgai trukęs nuokrypis nuo ankstesnės Lietuvos užsienio politikos D. Grybauskaitės kadencijos pradžioje – santykių su JAV „prislopinimas“; galiausiai ryškėja šiek tiek kitoks užsienio politikos metodas, kuris gali būti įvardijamas kaip *europinis*, kuomet veikiama ne tik vienašališkai atstovaujant savo šalį, tačiau prisidedant prie bendros europinės žinios skleidėjų. Žinia, kad D. Grybauskaitė į prezidento postą atėjo iš Eurokomisarės posto, Briuselio ir Berlyno vaidmuo jai tapus prezidente taip pat daro daugiau įtakos Lietuvos užsienio politikos formavimui.

Kiek šie pasikeitimai buvo nulemti lyderio asmeninių įsitikinimų, savybių ir vertybinių aspektų galima įvertinti atsižvelgiant į anksčiau suformuluotą tradicinės Lietuvos užsienio politikos modelį. Su tam tikromis išlygomis, šios *kitokios* užsienio politikos iniciatyvos gali būti įvertintos kaip nulemtos asmenybinio faktoriaus: Rusija ir Baltarusija – siekimas „perkrauti“ santykius su šiais režimais nutolsta nuo tradicinio Lietuvos, kaip mažos valstybės modelio, Rusiją traktuojant kaip potencialią grėsmę, Baltarusiją – kaip „paskutinę diktatūrą“ Europoje; atitolimas nuo Rytų partnerystės valstybių aiškiai parodo užsienio politikos kitoniškumą lyginant su V. Adamkaus užsienio politika. Santykių su Lenkija suprastėjimas gali būti vertinamas su išlyga, kad prie dvišalių santykių negerėjimo prisidėjo ir pasikeitusi politinė situacija Lenkijoje, Lietuvos lenkų rinkimų akcijos veikla Lietuvoje, tačiau nenoras iš Lietuvos pusės palaikyti artimesnį politinį dialogą taip pat ryškus. Svarbus akcentas šio laikotarpio užsienio politikoje yra dedamas Šiaurės šalių atžvilgiu, kuris taip pat nukrypsta nuo tradicinės Lietuvos užsienio politikos linijos ir pagrindinių interesų, kadangi nors geri santykiai su Šiaurės valstybėmis visada buvo plėtojami ir išlaikomi, šiuo laikotarpiu prezidentės jie įvardijami kaip prioritetingi. Galima teigti, kad šie užsienio politikos „posūčiai“ buvo bandymas ne tik pademonstruoti, kad užsienio politikoje reikalingi tam tikri pasikeitimai, kad ankstesnė užsienio politika nebuvo tokia, kuri geriausiai tarnautų Lietuvos interesams, tačiau tam tikra prasme mėginimas „išsivaduoti“ iš mažos arba dažnai vadinamos „vieno klausimo“ valstybės statuso, aktyvinant savo balsą ir tarptautiniuose dariniuose, visų pirmą Europos Sąjungoje.

2.2.3. D. Grybauskaitės užsienio politika 2013 – 2015 m.

Vertinant Prezidentės D. Grybauskaitės užsienio politiką nuo jos kadencijos pradžios iki 2015 m. pastebima užsienio politikos kaita, kuri leidžia identifikuoti laikotarpius, kada užsienio politika, tiek retorikoje, tiek praktikoje, ėmė keistis. 2014 m. savo metiniame pranešime prezidentė teigia, kad tiesioginė grėsmė regiono saugumui išryškino kaimyninio bendradarbiavimo svarbą: „Puikiai suprasdami, kad regiono stiprybė – vienybėje, visi kartu – lietuviai, lenkai, latviai ir estai vienodai įvertinome grėsmes ir suvienijome savo pastangas saugumui užtikrinti“.¹⁶³ Prezidentė taip pat pabrėžė transatlantinio bendradarbiavimo svarbą, bendradarbiavimą su Šiaurės ir ES šalimis: „Įsitikinome, kad pagrindinis ir saugiausias mūsų užsienio politikos kelias – partnerystė su Europos Sąjungos šalimis, JAV ir bendradarbiavimas NB8 formatu.“¹⁶⁴ 2015 m. metiniame pranešime prezidentė teigia, kad „Užsienio politikos tikslas – ne tik užtikrinti šalies saugumą, nepriklausomybę ir šalies gerovę, bet ir prisidėti prie teise ir teisingumu grįstos tarptautinės tvarkos kūrimo“.¹⁶⁵ Savo pranešime prezidentė skiria vietas Rusijos pasmerkimui dėl invazijos Ukrainoje, taip pat teigdama, kad Lietuva išreiškia tiesią ir aiškią poziciją (apie karines grėsmes, energetinį ir ekonominį šantažą bei informacinius karus), kuri yra išgirsta ES, NATO ir Jungtinėse Tautose. Svarbi dar viena užsienio politikos apžvalgos dalis, primenanti V. Adamkaus užsienio politiką: „Drąsindami Ukrainą, Gruziją ir Moldovą, gindami šių šalių suverenitetą, padėdami Rytų partnerystės šalims įgyvendinti teisės viršenybės reformas, pamažu kuriame saugumo ir demokratijos žiedą aplink Lietuvą.“¹⁶⁶ Kaip ir 2014 m. prezidentės metiniame pranešime taip ir 2015 m. pranešime, pastebima daug daugiau dėmesio skiriamam bendradarbiavimui su JAV, taip pat kaip ir Rytų kaimynystei, apie kurią ankstesniuose metiniuose pranešimuose kalbama nebuvo. Šiuose metiniuose pranešimuose galima matyti iškilusios grėsmės saugumui įtaką užsienio politikos gairių nustatymui, tiesiogiai įvardijant Rusijos agresijos grėsmę regione.

Kaip ir metiniuose pranešimuose, taip ir analizuojant Prezidentės D. Grybauskaitės oficialias kalbas šiuo periodu, pastebimas daug didesnis dėmesys Ukrainai ir kitoms Rytų kaimynystės valstybėms. 2013 m. prezidentė kalbėdama JT Generalinėje Asamblėjoje praneša apie įvyksiantį Rytų partnerystės susitikimą, kuris turėtų įtvirtinti Rytų kaimynystės valstybių norą vykdyti reformas, siekiant kurti modernią valstybę. Prezidentė taip pat netiesiogiai kritikuoja Rusiją, teigdama, kad Rytų

¹⁶³Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2014. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>> [Žiūrėta 2016 04 24].

¹⁶⁴Ibid.

¹⁶⁵Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2015. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>> [Žiūrėta 2016 04 24].

¹⁶⁶Lietuvos Respublikos Prezidentė op.cit.

Europos valstybėms būtų buvę lengviau imtis reformų ir europinio „kelio“, <...> jei visi, kurie galėjo prisidėti prie jų laisvo pasirinkimo sustiprinimo, būtų darę tai gera valia ir skatindami. Tačiau jos susidūrė su prekybos apribojimais, <...>, manipuliavimu energetinių išteklių kainomis, spaudimu ir atviru žeminimu informacinėje erdvėje“.¹⁶⁷ Lietuvos pirmininkavimo ES Tarybai kulminacija turėjęs tapti ES Rytų partnerystės viršūnių susitikimas buvo lemiamas Ukrainai, kuomet tuometinis Ukrainos Prezidentas Viktoras Yanukovychius atsisakė pasirašyti asociacijos sutartį su ES, o tai išprovokavo protesto akcijas Ukrainoje (Euromaidanas), siekiant išreikšti norą Ukrainos eurointegracijai.¹⁶⁸ Prezidentės viešosios retorikos griežtėjimą Rusijos atžvilgiu ir didesnę palaikymą Rytų kaimynėms, visų pirma Ukrainai, lėmė objektyvios aplinkybės – t.y. Ukrainos krizė, karas Ukrainoje. 2014 m. savo kalboje JT Generalinėje Asamblėjoje, prezidentė vardija iškilusias saugumo problemas pasaulyje, pabrėžiant geopolitinius iššūkius Rytų Europoje, smerkiant Rusijos įvykdytą Krymo okupaciją, išreiškiant palaikymą Ukrainos teritoriniam vientisumui ir suverenumui. Prezidentė parodo aktyvią poziciją Rusijos – Ukrainos konflikto kontekste, teigdama, kad „Tarptautinės bendruomenės atsaku negali būti tylus pritarimas tokioms brutalioms agresijos formoms“.¹⁶⁹ Kitose prezidentės kalbose¹⁷⁰, susijusiose su užsienio politika, daugiausiai yra kalbama apie karinio saugumo problemas, neužmirštant ir įšaldytų konfliktų Gruzijoje, Moldovoje, Kalnų Karabache, tačiau didžiausią dėmesį skiriant Ukrainai. „Net ir daugybės krizių bei saugumo iššūkių, su kuriais šiandien susiduria pasaulis kontekste, Krymo aneksija ir karinė agresija Rytų Ukrainoje išsiskiria dėl savo

---

¹⁶⁷ Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 68 sesijos debatuose“, 2013 09 26. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-kalba-jungtinių-tautų-generalinės-asamblėjos-68-sesijos-debatuose/kalbos/17492> [Žiūrėta 2016 04 25].

¹⁶⁸ Žinių radijas, BNS, „Prezidentės patarėja: Ukraina sutarties nepasirašė, bet nuveikė daug gero“, 2013 12 03. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidentės-patareja-ukraina-sutarties-nepasirase-bet-nuveike-daug-gero.d?id=63435660> [Žiūrėta 2016 05 03].

¹⁶⁹ Dalia Grybauskaitė, Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje“, 2014 09 26. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-kalba-jungtinių-tautų-generalinėje-asamblėjoje/kalbos/20509> [Žiūrėta 2016 05 03].

¹⁷⁰ Pavyzdžiui: „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimas Lietuvos šaulių sąjungos konferencijoje „Pilietinė gynyba hibridiniame kare““, 2014 11 21 <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-sveikinimas-lietuvas-saulių-sąjungos-konferencijoje-pilietinė-gynyba-hibridiniame-kare/kalbos/21393> [Žiūrėta 2016 05 03]; „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės pasisakymas vystomojo bendradarbiavimo tema JT specialiajame renginyje vystymosi darbotarkei po 2015 m. priimti“, 2015 09 27. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-pasisakymas-vystomojo-bendradarbiavimo-tema-jt-specialiajame-renginyje-vystymosi-darbotarkei-po-2015-m.-priimti/kalbos/23783> [Žiūrėta 2016 05 03]; „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimo kalba regioninėje konferencijoje, skirtoje Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijai įgyvendinti ESBO regione“, 2015 04 20. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-sveikinimo-kalba-regioninėje-konferencijoje-skirtoje-jungtinių-tautų-saugumo-tarybos-rezoliucijai-igyvendinti-esbo-regione/kalbos/22559> [Žiūrėta 2016 05 03];

reikšmės tarptautinės taikos ir saugumo ateičiai¹⁷¹ - teigė prezidentė JT Generalinėje Asamblėjoje 2015 m.

Vertindamas Prezidentės D. Grybauskaitės antrosios kadencijos užsienio politikos pasikeitimus, V. Bruveris teigia, kad kaip ir buvo aptarta anksčiau, pirmosios kadencijos pirmoje pusėje pademonstruoti aiškūs užsienio politikos prioritetų pasikeitimai turėjo būti iš naujo persvarstyti dėl objektyvių faktorių, t.y. – žlugęs ES Asociacijos sutarties su Ukraina pasirašymas, tuomet Euromaidanas, Krymo okupacija ir karas Rytų Ukrainoje. Taigi šie objektyvūs geopolitiniai, istoriniai procesai lėmė, kad D. Grybauskaitė vėl grįžo „į tas, kaip ir galima sakyti, tradicines Lietuvos užsienio politikos vėžes ir grįžo labai entuziastingai, tarsi jose visą laiką buvusi“.¹⁷² Politikos apžvalgininkas taip pat pastebi, kad bandymas „perkrauti“ santykius su Rusija ir Baltarusija buvo naivus – visų pirma, turint omenyje Baltarusijos priklausomybę nuo Rusijos, visų antra suvokiant pačios Rusijos režimo agresyvumą *per se*. Anot prezidentės Vyriausiojo patarėjo užsienio politikai R. Vaisbrodo, įvykiai Ukrainoje turėjo akivaizdžią įtaką prezidentės antrosios kadencijos užsienio politikos gairėms nubrėžti, daugiausiai dėmesio skiriant nacionalinio saugumo užtikrinimui. Įsipareigojimai ES ir NATO, geopolitinė situacija – visa tai turi labai didelį poveikį Lietuvos užsienio politikos pasirinkimams. Politologas L. Jonavičius prezidentės užsienio politikos prioritetų tam tikrą pasikeitimą sieja taip pat su išoriniais faktoriais – „<...> tas Rusijos agresyvumas, labai konkrečiai imant, tai buvo turbūt vienas iš svarbiausių veiksnių, lėmusių atsigręžimą į Ukrainą, <...>, nes iki tol nebuvo taip stipriai tas daroma“. <...> Natūraliai, vėlgi, padidėjo dėmesys tam tikram NATO pritraukimui, gynybos planų sukūrimui <...> na, saugumo politikai, kuri labai susijusi su užsienio politika“.¹⁷³ Pasak užsienio politikos apžvalgininko V. Pugačiausko, jeigu reikėtų labai bendrai vertinti D. Grybauskaitės abiejų kadencijų užsienio politiką, tai galiausiai politika nepasikeitė, objektai užsienio politikoje liko tie patys, tik veikimo metodas šiek tiek kitoks – „<...> buvo labiau asmenybės arba metodo, pobūdžio klausimai, bet ne tikslų ir ne strategijų“.¹⁷⁴ Kalbant apie bendradarbiavimo su Šiaurės šalimis prioritizavimą, kuris buvo ypač ryškus pirmosios D. Grybauskaitės kadencijos metu, jo taip pat nereikėtų per daug pervertinti, „<...> man atrodo ten buvo toks labiau noras ir retorika, o ne kiek ta reali „policy“. Būtų

---

¹⁷¹ Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje „Jungtinės Tautos mini savo 70 – metį: ateities planai užtikrinant taiką, saugumą ir žmogaus teises“, 2015 09 29. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-jungtiniu-tautu-generalineje-asamblejoje-jungtines-tautos-mini-savo-70-meti-ateities-planai-uztikrinant-taika-sauguma-ir-zmogaus-teises/kalbos/23793> [Žiūrėta 2016 05 03].

¹⁷²Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹⁷³Laurynas Jonavičius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 07.

¹⁷⁴Vykintas Pugačiauskas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

buvę labai gerai, jei ten būtume pajudėję, bet kažkaip ten niekaip ir nepajudėjome“.¹⁷⁵ Prasidėję įvykiai Ukrainoje darkartą įrodė, kad tie pasisukimai link post-modernistinės užsienio politikos Skandinavijos valstybių link visgi negali pakeisti tradicinių užsienio politikos kryptių, sąlygotų Lietuvos geopolitinės padėties ir kietojo saugumo klausimų aktualumo. „<...> sveikintina tai, kad Dalia Grybauskaitė pirmojoje kadencijoje deklaravo tą posūkį į post-modernistinę Skandinaviją, bet tam reikia visiškai kitokio lygmens pastangų <...> visų pirma reikia pradėti nuo visuomenės, ne nuo užsienio politikos <...>“.¹⁷⁶ Tuo tarpu R. Vaisbrodas Lietuvos užsienio politikos kaitą vertina labai pragmatiškai teigdamas, kad „Užsienio politika, <...>, yra Lietuvos interesų projektavimas. Kintant Lietuvos interesams, keitėsi ir Lietuvos užsienio politika tam tikra prasme“.<...> Prezidento institucija sugeba tiesiog operatyviai atsižvelgti į besikeičiančią Lietuvos interesų projekciją ir reaguodama į šiuos interesus atitinkamai pritaikyti užsienio politikos pasirinkimus.¹⁷⁷ Taigi pirmoje prezidentės kadencijoje prioritetas buvo skiriamas energetiniam saugumui ir dvišaliams santykiams, antroje kadencijoje pagrindinis užsienio politikos naratyvas tampa saugumas – šie pagrindiniai iššūkiai atitinkamai formavo Lietuvos užsienio politiką skirtinguose formatuose.¹⁷⁸

Antrojoje kadencijoje, kaip buvo matoma ir iš prezidentės oficialių kalbų, vis labiau aštrėjo retorika Rusijos atžvilgiu. Nemažai kontraversijų sulaukė prezidentės 2014 m. ne kartą išreikšta pozicija, Rusiją vadinant teroristine valstybe. 2014 m. rugsėjo mėnesį, interviu su *Washington post* žurnaliste metu, D. Grybauskaitė išreiškė daug kritikos ne tik Rusijos, tačiau ir pasaulio lyderių atžvilgiu tiek Europoje, tiek JAV. Šio interviu metu prezidentė pirmą kartą įvardijo Rusiją kaip valstybę, turinčią teroristinių elementų. („Lack of leadership has allowed terrorist groups such as ISIS (the Islamic State) to grow, and on the question of Ukraine, it has allowed Russia to become a state with terrorist elements“).¹⁷⁹ Po poros mėnesių, prezidentė komentuodama situaciją Ukrainoje LRT radijui, Rusiją tiesiogiai įvardijant teroristine valstybe: „Ukraina šandien kovoja už visos Europos taiką, už visus mus. Jeigu teroristinė valstybė, kuri vykdo atvirą agresiją prieš savo kaimynę nebus sustabdyta, ta agresija gali išplisti Europoje ir toliau“.¹⁸⁰ Tas pats buvo pakartota ir sekančią dieną, per bendrą spaudos konferenciją su NATO generaliniu sekretoriumi: „Matome, kad šandien Rytų

---

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Lally Weymouth, „Lithuania’s president: ‘Russia is terrorizing its neighbors and using terrorist methods’“, 2014 09 24. <https://www.washingtonpost.com/opinions/lithuanias-president-russia-is-terrorizing-its-neighbors-and-using-terrorist-methods/2014/09/24/eb32b9fc-4410-11e4-b47c-f5889e061e5f_story.html> [Žiūrėta 2016 05 05].

¹⁸⁰ BNS, „Dalia Grybauskaitė: Rusija yra teroristinė valstybė“, 2014 11 20. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-rusija-yra-teroristine-valstybe-56-467874>> [Žiūrėta 2016 05 05].

Ukrainoje yra Rusijos kariuomenė <...> tuo tarpu kai pati valstybė tai atvirai meluodama neigia. Valstybė, kuri nurodo savo kariams nusiimti atpažinimo ženklus, kuri įveda kariuomenę ir sunkiąją ginkluotę be atpažinimo ženklų – tokia valstybė turi visus tarptautinio terorizmo požymius“.¹⁸¹

Komentuodamas tokią D. Grybauskaitės retoriką, politologas M. Jurkynas teigia, kad tokių radikalių pasisakymų aukščiausiems valstybėms vadovams reikėtų vengti, kadangi tokie pasisakymai nesukuria dialogo galimybių ateityje : “ <...> geriau rasti aptakesnį, bet galbūt nemažiau griežtą žodį, nei kad švaistytis tokiais pareiškimais“.¹⁸² Anot R. Vaisbrodo, šie pareiškimai susiję su Rusija tam tikra prasme atskleidė prezidentės asmeninio užsienio politikos matymo ir įgyvendinimo tam tikras tendencijas – labai atviras pozicijų formulavimas, kuris vieniems gali patikti, kitiems ne, tačiau visiems tampa aišku, kur Lietuva save pozicionuoja – „Tai yra mūsų šalies vadovės bruožas, <...>, tokia yra jos pozicija užsienio politikoje“.¹⁸³ Įvykiai Ukrainoje tapo savotišku įrodymu, jog tai, apie ką Lietuva kalbėjo po karo Gruzijoje 2008 m., nebuvo tik paranojiški pasisakymai. Lietuvos pozicija buvo patvirtinta, „<...> kad mes buvome teisūs, visą laiką buvome teisūs ir tai suteikė tam tikrą kreditą tiek Lietuvos užsienio politikai plačiąją prasme, tiek mūsų šalies vadovei konkrečiai išreikšti tą poziciją ir ją komunikuoti labai nedviprasmiškai“.¹⁸⁴ Užsienio politikos apžvalgininko V. Laučius pastebėjimu, prezidentės žodžius apie Rusiją galima vertinti įvairiai. Visų pirma, D. Grybauskaitė pasižymi aštria retorika apskritai, čia yra jos asmenybės bruožai, kurie sąlygojo būtent tokius pareiškimus. Kitas dalykas, kad užsienio politikos kontekste „<...> yra atvejų, kada geriau kalbėti aštriai ir tiesmukai, yra atvejų, kada geriau <...> nešokti su tokiais agresyviais pareiškimais“.¹⁸⁵ Pats V. Laučius nemano, kad tokia aštri prezidentės kritika turėtų būtų vertinama vienareikšmiai blogai, ypač pastebint, kad kritikuojamos buvo ir Vakarų valstybės, jų neveiknumas ir neryžtingumas, Ukrainos krizės kontekste.

Vertinant šį Dalios Grybauskaitės užsienio politikos laikotarpį, išryškėja saugumo klausimų nulemtos užsienio politikos gairės, nuo kurių buvo atitolta pirmosios prezidentės kadencijos metu. Šiek tiek skeptiškas požiūris į JAV prezidentės pirmosios kadencijos pradžioje, siekiant parodyti, kad Lietuva neketina „tarnauti“ jokios valstybės interesams, buvo pakankamai greitai pakeistas, o ypatingai po Rusijos veiksmų Ukrainoje, santykiai su JAV tampa prioritetiniais kaip ir grįžta dėmesys Rytų Europos valstybėms, visų pirma Ukrainai, tačiau ir kitoms valstybėms Rytų Europos regione.

---

¹⁸¹ BNS, „D. Grybauskaitė kartoja: Rusija – teroristinė valstybė“, 2014 11 21. <<http://lzinios.lt/lzinios/lietuva/d-grybauskaite-kartoja-rusija-teroristine-valstybe/191607>> [Žiūrėta 2016 05 05].

¹⁸² Mindaugas Jurkynas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 15.

¹⁸³ Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

¹⁸⁴ Ibid.

¹⁸⁵ Vladimiras Laučius, interviu su autore, Vilnius, 2016 04 01.

2.3. **Agento ir struktūros įtaka V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikai**

Ankstesnėse darbo dalyse aptarta Lietuvos užsienio politika 2004 – 2015 m. periodu. Išskirti laikotarpiai pasižymėjo tam tikrais užsienio politikos pasikeitimais, kurie buvo sąlygoti tiek struktūrinių faktorių ir objektyvių aplinkybių, tiek subjektyvių, lyderio savybių nulemtų priežasčių. Atsižvelgiant į Lietuvos įvairiapusę charakteristiką ir valstybės mažumą bei geopolitinę padėtį, suformuluotas tradicinės užsienio politikos veikimo modelis tampa atskaitos tašku, leidžiančiu įvertinti užsienio politikos didesnius ar mažesnius pasikeitimus bei juos lėmusias priežastis, kuris ir pasireiškia per agento ir struktūros įtakos užsienio politikai dilemą.

Vertinant Valdo Adamkaus antrąją kadenciją, galima pastebėti tiek tradicinių Lietuvos, kaip mažos valstybės, užsienio politikos strategijų vykdymą, tiek asmeninių savybių nulemtas iniciatyvas. Įtakos užsienio politikai turėjo ir struktūriniai faktoriai - tiek vidiniai, tiek išoriniai. Pritaikant W. Carlsnaes užsienio politikos modelį ir lyginant V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės užsienio politikos formavimą ir vykdymą, išryškėja užsienio politikos kaitai didžiausią įtaką darantys faktoriai. Kalbant apie Prezidento V. Adamkaus antrąją kadenciją, objektyvios sąlygos turėjo reikšmingos įtakos užsienio politikos gairių formulavimui. Labai stiprus užsienio politikos orientavimas Rytų Europos valstybių link, buvo nulemtas tokių objektyvių priežasčių kaip Oranžinė revoliucija Ukrainoje 2004 m., vėliau karas Gruzijoje 2008 m. Čia vėl grįžtama prie Rusijos, su jos agresyviais ir neteisėtais veiksmais kitų valstybių atžvilgiu bei įvairiapuse įtaka jų tiek vidaus, tiek užsienio politikai.¹⁸⁶ Tai, kad atitinkamiems Lietuvos santykiams su kitomis valstybėmis įtakos turėjo politinė sudėtis ir konkretūs lyderiai, jau buvo aptarta, todėl galima reziumuoti, kad ypač gerus Lietuvos – JAV, Lietuvos – Lenkijos santykius iš dalies lėmė ir palankių Lietuvai politinių lyderių buvimas postuose atitinkamose valstybėse – J. W. Bush'as Baltuosiuose Rūmuose, A. Kwasniewskis ir vėliau L. Kaczynskis Lenkijos prezidento poste. Žvelgiant į struktūros poveikį užsienio politikai, anot politologo M. Jurkyno, narystė ES labiausiai veikia Lietuvos užsienio politiką, bet tuo pačiu labiausiai leidžia išspręsti mažosios valstybės statusą, ieškant partnerių su kitomis valstybėmis disponuojančiomis panašias problemas bei bandant tuos klausimus aktualizuoti europinėje darbotvarkėje.¹⁸⁷ Taigi ES įtaka užsienio politikai tampa svarbi nuo pat įstojimo į ES pradžios, taip pat kaip ir NATO, JAV vaidmuo Lietuvos užsienio politikai. Lietuvos

¹⁸⁶Pavyzdžiui, visiems suprantama ir žinoma Viktoro Janukovičiaus „draugystė“ su Kremliumi, kuris turėjo didelės įtakos Ukrainos atžvilgiu.

¹⁸⁷Mindaugas Jurkynas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 15.

interesas būti viena iš strateginių „mažų“ partnerių tampa labai svarbus užsienio politikos tikslas viena vertus dėl Rusijos potencialios agresijos Lietuvai, kita vertus dėl demokratinių vertybių ir reformų skleidimo Rytų Europos valstybėse palaikymo, kuris buvo ypatingai ryškus Prezidento V. Adamkaus prezidentavimo metu.

Prezidentės Dalios Grybauskaitės vadovavimo laikotarpiu tolimesnė integracija į ES ir NATO išlieka užsienio politikos leitmotyvu, taigi ši struktūrinių faktorių nulemta kryptis nesikeičia, kaip ir nesikeičia Lietuvos geopolitinė padėtis ir agresyvios kaimynės Rusijos egzistavimas, ypatingai po įvykių Ukrainoje, negali būti traktuojamas kitaip, kaip Lietuvos užsienio politikai labai didelę įtaką darantis faktorius, kurį D. Grybauskaitė savo pirmosios kadencijos pradžioje mėgino traktuoti šiek tiek kitaip, negu jis buvo suvokiamas visą laiką. Įvykiai Ukrainoje labai gerai iliustruoja, kad „<...> mes esam ten, kur esam, Rusija yra tokia, kokia yra ir visą laiką tokia buvo ir bus – tai čia labai nedaug manevro laisvės (*užsienio politikos kontekste* – aut. past.).¹⁸⁸ Pasikeitęs politinis elitas Lenkijoje gali būti taip pat traktuojamas kaip struktūrinis veiksnys, kuris iš dalies lėmė suprastėjusius Lietuvos ir Lenkijos santykius. Tai patvirtina faktą, kad Lietuvos užsienio politika priklauso ir nuo dvišalio ir nuo daugiašalio konteksto – „kad ir kokia kryptinga būtų užsienio politika, ji visada atsiremia į kitų valstybių užsienio politiką <...>“, todėl šioje vietoje prezidento vaidmuo neturėtų būti laikomas, kaip didžiausią įtaką užsienio politikai darantis faktorius.

W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelis nurodo institucijų daromą įtaką lyderio pasirinkimams. V. Adamkaus prezidentavimo metu institucijų vaidmuo buvo ryškus lyginant su D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiu. Institucijos (Vyriausybė, ypač Užsienio reikalų ministerija,) užsienio politikos kontekste yra svarbios, kadangi jos „turi daug didesnius resursus (*negu prezidentūra* – aut. past.): žmogiškuosius, intelektualinius, institucinės atminties, patirties, vykdymo, infrastruktūros <...>“.¹⁸⁹ Politikos apžvalgininko V. Bruveris negali sutikti su vyraujančia viena iš nuomonių, kad V. Adamkaus užsienio politika buvo visiškai nesavarankiška ir valdoma tuo metu taip vadinamų „valstybininkų“ grupės¹⁹⁰ - „Valdo Adamkaus vaidmenį jo užsienio politikoje aš matau taip, kad viskas ten sutapo, viskas derėjo <...> vyko darnus procesas.“¹⁹¹ Institucijų aktyvesnis vaidmuo buvo sąlygotas faktoriaus, kad Prezidentas V. Adamkus buvo linkęs jį pripažinti, buvo linkęs atitinkamoms

---

¹⁸⁸Vykintas Pugačiauskas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹⁸⁹Ibid.

¹⁹⁰Sprendimų priėmėjų grupė, kuri buvo susikoncentravusi Užsienio reikalų ministerijoje, LR valstybės saugumo departamente (aukščiausio rango karjeros valstybės tarnautojai, diplomatai, pareigūnai) ir atitinkamai Prezidentūroje. (Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17)

¹⁹¹Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

institucijoms deleguoti ir pačių sprendimų formulavimą, ne tik argumentų parengimą.¹⁹² Su šia nuomone sutinka ir buvęs užsienio reikalų ministras A. Valionis, kuris pabrėžia, kad užsienio politika nėra tik Prezidento, Vyriausybės ar Užsienio reikalų ministerijos prerogatyva – tai valstybės užsienio politika, kuri turėtų būti vykdoma per nuolatinį institucijų bendradarbiavimą. „<...> negalima jo (*Valdo Adamkaus* – aut. past.) vertinti kaip silpno politiko, jeigu jis ne vienvaldis, <...>, tai jis yra silpnas – ne, jis yra paprasčiausiai demokratiškas. Jis sprendimus priiminėdavo <...> pats, bet įsiklausęs į visas besiginčijančias puses – o tų pusių būdavo ne tiek ir mažai, įvertinant ir saugumą, ir užsienio politiką, kur prezidento galios labai stiprios“.¹⁹³ Vertindamas institucijų įtaką užsienio politikos formulavimui ir įgyvendinimui, politologas Laurynas Jonavičius taip pat teigia, kad Užsienio reikalų ministerijos vaidmuo V. Adamkaus prezidentavimo metu buvo įtakingesnis, negu Prezidentės D. Grybauskaitės vadovavimo laikotarpiu.

Kalbant konkrečiai apie prezidentės D. Grybauskaitės santykį su institucijomis formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką, pastebimas didesnis lyderio vaidmuo užsienio politikoje, lyginant su V. Adamkaus antrosios kadencijos laikotarpiu. Vytauto Bruverio teigimu, Prezidentė Dalia Grybauskaitė yra linkusi užsienio politiką diktuoti negu skatinti iniciatyvas, pavyzdžiui, Užsienio reikalų ministerijoje. Politikos apžvalgininkas savo teiginius iliustruoja pavyzdžiu, kuomet iš Užsienio reikalų ministro posto jai išreiškus nepasitikėjimą, buvo atleistas Vygaudas Ušackas (2010 m.). „Tai buvo labai aiški žinia <...> diplomatiniam korpusui, <...> visai sprendimų priėmimo sistemai ir Užsienio reikalų ministerijai, kad jeigu nori ramiai dirbti, tai <...> neišsišokinėk, neprieštarauk, tiesiog stengtis elgtis ramiau“.¹⁹⁴ Politologas K. Girnius komentuodamas D. Grybauskaitės ryšį su institucijomis, pabrėžia prezidentės pakankamai aiškų lyderiavimą užsienio politikoje. „Dalia Grybauskaitė labai aiškiai parodė, kad ji vienintelė nustatys užsienio politiką. Geras pavyzdys buvo kai ji labai greitai išmetė Ušacką“.¹⁹⁵ Tuo tarpu R. Vaisbrodas užsienio politikos formulavimą priskiria prezidento institucijai, o vykdymą Vyriausybei ir atsakingoms institucijoms, tai yra taip, kaip numato Lietuvos konstitucinė sąranga. „Tie raktiniai pasirinkimai yra daromi šioje institucijoje (*Prezidentūroje* – aut. pats.) ir juos daro prezidentė – įtakos jiems, informacijos pateikimo prasme ar argumentacijos prasme. Žinoma, kad institucijos turi (*įtakos* - aut. past.), bet pasirinkimai galiausiai priklauso pačiai prezidentei“.¹⁹⁶ Prezidentės dalyvavimas Europos Vadovų Tarybos posėdžiuose, anot R. Vaisbrodo, taip pat yra labai svarbus faktas, kuris leidžia šalies vadovei aktyviau įsitraukti į tuos operacinius

¹⁹²Vytautas Pugačiauskas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹⁹³Antanas Valionis, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 21.

¹⁹⁴Vytautas Bruveris, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 17.

¹⁹⁵Kęstutis Girnius, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 21.

¹⁹⁶Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

klausimus, kurie yra sprendžiami ES ir turi nemažą poveikį Lietuvos nacionalinei politikai. „Tas asmeninis vaidmuo <...> šalies prezidentės, o ne premjero buvimas EVT, turi savo labai asmeninį ir svarų indėlį į tai, kaip mes esame matomi ES.“¹⁹⁷ Buvęs Užsienio reikalų ministras A. Valionis, prezidentės dalyvavimo EVT posėdžiuose nėra linkęs vertinti teigiamai, kadangi juose sprendžiami klausimai, kurie labai dažnai susiję su Vyriausybės darbu, todėl juose dalyvauti turėtų Premjeras, arba Prezidentė su Premjeru, atitinkamai pagal savo kompetenciją svarstomoms problemoms. Tokia praktika imta taikyti tik D. Grybauskaitėi atėjus į valdžią ir tai galima vertinti kaip institucijų vaidmens ribojimą ir lyderio įtakos užsienio politikoje sustiprinimą.

Agento vaidmuo užsienio politikoje, kaip buvo aptarta ankstesniuose skyriuose, buvo matomas tiek V. Adamkaus antrosios kadencijos metu, tiek D. Grybauskaitės vadovavimo nagrinėjamo laikotarpio metu. Aptarus teorinio W. Carlsnaes užsienio politikos vykdymo modelio segmentus – išorinių sąlygų ir institucijų vaidmens įtaką užsienio politikos sprendimams, svarbu įvertinti agento galimybes veikti minėtų faktorių ribose. Abiejų prezidentų vadovavimo laikotarpiais lyderystė užsienio politikoje buvo reikšminga. Prezidento V. Adamkaus vaidmuo buvo ryškus vykdant demokratijos skleidimą Rytų Europos valstybių regione, taip pat transatlantiniuose santykiuose bei dvišaliuose santykiuose su Lenkija. Pavyzdžiui, kaip teigia Diana Jurgelevičiūtė, Lietuvos, kaip tarpininkės vaidmuo sureguliuojant po prezidento rinkimų kilusią krizę Ukrainoje, buvo nulemtas ne valstybės patikimumo, bet V. Adamkaus reputacijos.¹⁹⁸ D. Grybauskaitės atėjimas į valdžią lyderio vaidmenį užsienio politikoje gerokai sustiprina – tai pastebima iš anksčiau aptartų užsienio politikos prioritetų formulavimo, kitų užsienio politikos kryptų išryškavimo. Politikos apžvalgininkas V. Bruveris, D. Grybauskaitės vaidmenį užsienio politikoje vertina kaip žymiai nulemtą prezidentės asmeninių požiūrių ir įsitikinimų. Siekis atsiriboti nuo prezidento V. Adamkaus vestos užsienio politikos taip pat gali būti laikomas viena iš asmeninių ambicijų. R. Vaisbrodo nuomone, D. Grybauskaitės asmeniniai pasirinkimai turi nemažą vaidmenį užsienio politikos pasirinkimams, kuriuos prezidentė transliuoja per diplomatinės tarnybas užsienio valstybėse. Viena vertus, lyderio vaidmuo gali daryti didelę įtaką geopolitiniai padėčiai ir jos vertinimui, taip pat ir institucijų veikimui ir jų efektyvumui. Kita vertus, geopolitinė situacija gali pakeisti lyderio pozicijas ir nuostatas, reaguojant į pasikeitusias aplinkybes, tenka keisti užsienio politikos pasirinkimus.¹⁹⁹ R. Vaisbrodo nuomone, lyderio asmeniniai pasirinkimai, daro didžiausią įtaką užsienio politikos vykdymui. Kitų respondentų nuomonės išsiskyrė – vieni iš jų

---

¹⁹⁷Ibid.

¹⁹⁸Diana Jurgelevičiūtė, „Lietuvos tarptautinis subjektiškumas: kokia mažoji valstybė?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015, 71.

¹⁹⁹Renaldas Vaisbrodas, interviu su autore, Vilnius, 2016 03 22.

pagrindinį akcentą linkę dėti objektyvių sąlygų (tarptautinio konteksto) daromai įtakai užsienio politikos pasirinkimams, kiti sutikdami, kad lyderis lemia daug, visgi labiausiai lemiančio faktoriaus išskirti nėra linkę, kadangi tiek institucijos, tiek objektyvios sąlygos, tiek lyderis, atitinkama dimensija ir laikotarpiu, daro įtaką užsienio politikai, nė vienas iš užsienio politikos aiškinimo dėmenų negali veikti be santykio su kitais.

Įvertinus D. Grybauskaitės nagrinėjamo periodo užsienio politikos dinamiką, pastebimas skirtingas lyderio vaidmuo užsienio politikos kontekste. Ryškiausias užsienio politikos pasikeitimas visame 2004 – 2015 m. periode matomas nuo Prezidentės D. Grybauskaitės vadovavimo pradžios 2009 m. Ryškiausias lyderio iniciatyvų, asmeninių pozicijų, vertybinių ir suvokimo faktorių nulemtas laikotarpis gali būti stebimas iki 2013 m., kuomet ėmė ryškėti Rusijos ekspansinė politika kaimyninės Ukrainos atžvilgiu, galiausiai įvykdyta Krymo okupacija ir karas Ukrainos Rytuose, tampa lemiamą prielaidą vėl grįžti prie tų užsienio politikos gairių ir strategijų, kurios buvo įvardintos tradicinėmis, Lietuvos, kaip mažos valstybės, užsienio politikos tendencijomis. Rusijos agresija Ukrainoje, labai aiškiai nulėmė prezidentės antrosios kadencijos prioritetus – t. y. nacionalinio saugumo stiprinimas, kuris atitinkamai „grąžino“ prioritetinių santykių su JAV neišvengiamumą ir jų stiprinimo poreikį, taip pat suvokimą, kad pirmosios kadencijos metu pabrėžtas santykių su Šiaurės šalimis prioriterizavimas negali pakeisti esminių užsienio politikos krypčių, kurioms didelę įtaką daro Lietuvos geopolitinė situacija, atitinkamai diktuojanti svarbiausių Lietuvos partnerių pasirinkimus. Dėmesys Rytų partnerystės valstybėms, kuris buvo sumažėjęs pirmosios D. Grybauskaitės kadencijos metu, labai aiškiai sugrįžta po Rusijos agresijos Ukrainoje.

Vertinant abu prezidentus kaip lyderius, per jų asmenybių charakteristiką, jų vertybinius ir suvokimo aspektus, užsienio politikos vykdymo metodus – skirtumai yra pakankamai dideli. Lyginant Lietuvos užsienio politiką antrosios V. Adamkaus kadencijos metu ir D. Grybauskaitės 2015 m., nepaisant bandymų formuluoti ir vykdyti *kitokią* užsienio politiką, objektyvūs faktoriai galiausiai neleidžia nutolti nuo tradicinių Lietuvos užsienio politikos gairių. Visgi, reikėtų išskirti vieną išimtį – t. y. santykius su Lenkija, kurie, politiniu lygmeniu, prezidentės abiejų kadencijų laikotarpiu, nepasižymėjo teigiamais pasikeitimais, kurie, net nepaisant Lenkijos pusės atitinkamo elgesio, visgi potencialiai galėjo ir gali būti gerinami, ypatingai (vėlgi) suvokiant šiandieninius iššūkius nacionaliniam saugumui ir Lenkijos partnerystės stiprinant regiono saugumą, svarbą.

IŠVADOS

Šiame darbe buvo gilinamasi į agento ir struktūros daromą įtaką Lietuvos politiniams lyderiams - prezidentams V. Adamkui ir D. Grybauskaitei - užsienio politikos formulavimo ir įgyvendinimo sprendimų kontekste. Darbe formuluojamas ginamasis teiginys, kad valstybės lyderis turi reikšmingos įtakos užsienio politikos sprendimams, tačiau jo pasirinkimai yra ribojami struktūrinių faktorių, kurie galiausiai ir tampa labiausiai užsienio politikos gaires nulemiančiomis priežastimis. Pritaikytas W. Carlsnaes užsienio politikos vykdymo modelis bei mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose teorinių galimybių aiškinimas bei atlikta empirinė analizės dalis, kurioje daug dėmesio skirta pirminių šaltinių – pusiau struktūruoto interviu medžiagai – leido patvirtinti ginamąjį teiginį ir konstatuoti, kad nors lyderio vaidmuo užsienio politikoje gali būti ryškus, tačiau jo užsienio politika visada bus operuojama struktūrinių apribojimų rėmuose ir pirmiausiai remsis į kitų valstybių užsienio politiką bei valstybės geopolitinę padėtį.

Teorinėje darbo dalyje esanti *agento* ir *struktūros* koncepcijų diskusija yra reikšminga tuo, kad leidžia pritaikyti geriausiai nagrinėjamai temai tinkančius apibrėžimus: struktūra, remiantis A. Giddens teorija, traktuojama kaip abipusį santykį su individu turintis kintamasis, tuo tarpu agento koncepcija nagrinėjamos temos kontekste atitinka A. Wendt pasiūlytą aiškinimą, kuris personifikuoja užsienio politiką, agento vaidmenį suteikiant konkrečiam politiniam lyderiui – šiuo atveju V. Adamkui ir D. Grybauskaitei. Teorinėje dalyje aptariamas W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelis išskiria pagrindinius faktorius, kurie daro įtaką užsienio politikos veiksmams, todėl pritaikant šį aiškinimą, Lietuvos užsienio politika buvo analizuota trijų dimensijų pagrindu: struktūrinės dimensijos, kuri apima objektyviausias sąlygas ir institucijų įtaką; dispozicinės dimensijos, kuriai priklauso lyderio vertybių ir suvokimo įtaka formuojamai ir vykdomai užsienio politikai; trečioji dimensija (iš anksto apgalvota – angl. *intentional*) atspindi konkrečius lyderio pasirinkimus ir preferencijas. Turint omenyje, kad struktūriniai veiksniai turi reikšmingos įtakos mažosios valstybės užsienio politikai, aptariama ir mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose charakteristika, kuri leidžia sukurti Lietuvos, kaip mažos galios, esančios *šalia* agresyvios Rusijos, tradicinės užsienio politikos modelį: strateginę partnerystę su JAV, intensyvūs santykiai su ES/Europos valstybėmis (Lenkija, Baltijos jūros šalys), bei Vakarų Europos valstybėmis. Tolimesnėje analizėje šis modelis tampa atskaitos tašku, siekiant įvertinti minėtų faktorių įtaką, užsienio politikos pasikeitimams.

Kas daro didesnę įtaką Lietuvos užsienio politikai – agentas ar struktūra? Siekiant kuo objektyvesnės analizės, naudotas pusiau struktūruoto tipo interviu su politologais, politikos

apžvalgininkais bei Lietuvos užsienio politikos ekspertais, kuris leido geriau įvertinti pagrindinius aspektus - V. Adamkaus ir D. Grybauskaitės lyderių savybes, jų santykį su institucijomis bei tarptautinio konteksto įtaką Lietuvos užsienio politikai. Įvertinus respondentų suteiktą informaciją bei išanalizavus prezidentų metinius pranešimus bei oficialias kalbas užsienio politikos tema, išryškėjo teorinio pagrindo atitikimas empirinės darbo dalies analizėje atskleistoms tendencijoms:

- V. Adamkaus užsienio politika buvo sąlygojama visų, W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelyje nurodytų faktorių, taip pat, kaip mažosioms valstybėms būdingos užsienio politikos formavimo ir įgyvendinimo galimybių tendencijos. Po įstojimo į NATO ir ES (šie pasirinkimai taip pat buvo sąlygoti valstybės reliatyvaus mažumo nulemtos priežasties – poreikio šlietis prie didesnių galybių, jungtis į karinius, ekonominius aljansus), priklausymas šioms tarptautinėms struktūroms taip pat nulėmė atitinkamus užsienio politikos pasirinkimus: prioritetizuoti santykiai su JAV bei kaimynais. Įstojus į minėtas tarptautines struktūras, Lietuva pasirinko vykdyti ne tik reaguojančią, bet inicijuojančią užsienio politiką, skatinti demokratines reformas Rytų Europos valstybėse. Nors Prezidento V. Adamkaus antrosios kadencijos metu, užsienio politikos klausimų kontekste institucijų reikšmė buvo pakankamai didelė, sprendimai buvo priimami konsultuojantis ir bendradarbiaujant, prezidento, kaip lyderio savybės taip pat buvo pakankamai ryškios, turint omenyje santykius su Lenkija ir JAV, kur prezidento vertybinės ypatybės leido palaikyti itin artimus santykius su minėtų valstybių prezidentais.
- Prezidentės D. Grybauskaitės užsienio politika išryškina teorinio W. Carlsnaes užsienio politikos modelio dispozicinę dimensiją – ypatingai pirmosios prezidentės kadencijos metu išryškėja lyderio vertybių ir percepcijų įtaka užsienio politikos pasirinkimams – prioritetas imamas teikti Šiaurės šalims, tuo tarpu pirmosios kadencijos pradžioje mažiau dėmesio skiriama JAV, o prioritetas skiriamas ES. Ima prastėti politinis bendradarbiavimas su Lenkija, mažėja Lietuvos dėmesys Rytų partnerystės valstybėms. Toks *kitokių* užsienio politikos gairių brėžimas buvo lemtas asmenybinio faktoriaus - šioje vietoje institucijų vaidmuo nėra ryškus, dėl prezidentės sukurtų jų veikimo sąlygų. Pirmosios kadencijos pradžioje, prezidentės D. Grybauskaitės bandymas „perkrauti“ santykius su Rusija ir Baltarusija taip pat parodo lyderio savybių nulemtą užsienio politikos kaitą. W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelis leidžia užsienio politiką analizuoti per nenutrūkstamą ryšį – užsienio politikos išdava tampa ir rezultatu,

ir kontekstu tolimesnei politikai. Šio modelio pritaikymas leido išryškinti užsienio politikos pasikeitimus Prezidentei D. Grybauskaitei atėjus į valdžią, kurie buvo nulemti dispozicinėje dimensijoje esančių faktorių.

- Lyderio asmenybės daroma įtaka užsienio politikai galiausiai susiduria su šios galimybės ribotumu. Kaip teigiama ir mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose teorijoje, taip ir W. Carlsnaes analizuotame užsienio politikos aiškinimo modelyje, struktūriniai veiksniai (šiuo atveju - objektyvios aplinkybės tampa didžiausią įtaką darančiu faktoriumi, tuo tarpu institucijų reikšmė prezidentės D. Grybauskaitės prezidentavimo metu, žymios įtakos užsienio politikos keitimui neturėjo) turėjo didžiausią įtaką ir tapo lemiamu veiksmu, sąlygojusiu užsienio politikos prioritetų „grąžinimą“ į tradicines Lietuvos užsienio politikos kryptis. Labai konkrečiai – Rusijos veiksmai Ukrainoje „grąžino“ Lietuvos prioritetines kryptis į saugumo užtikrinimo svarbą per NATO ir JAV bei Rytų partnerystės valstybes. Santykiai su Šiaurės šalimis išlieka svarbūs, bet jie negali būti iškeisti į saugumą užtikrinančių partnerių bendradarbiavimą, kas buvo mėginama daryti pirmosios kadencijos metu. Visgi saugumo klausimai neleido sukurti Lenkijos ir Lietuvos politinio bendradarbiavimo pagerėjimo. Šiuos dvišalius santykius vis dar veikia asmenybiniai, instituciniai veiksniai, tiek iš Lietuvos, tiek iš Lenkijos pusės.

Teorinėje dalyje pristatytas užsienio politikos aiškinimo modelis ir mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose teorija, empirinėje darbo dalyje leido atskleisti darbo problemoje atsispindinčią dilemą – agento ir struktūros reikšmę užsienio politikai. W. Carlsnaes pateiktas modelis leido įgyvendinti išsikeltus uždavinius, todėl šio teorinio modelio tinkamumas darbe formuluojamo tikslo įgyvendinimui, yra patvirtinamas. Paaaiškėja, kad lyderis, nors ir turėdamas pakankamai daug galios vykdyti personifikuotą užsienio politiką, negali ignoruoti objektyviųjų sąlygų, kurios yra nekintančios arba kintančios labai lėtai. Atlikta analizė leidžia konstatuoti, kad W. Carlsnaes užsienio politikos aiškinimo modelis įtraukia pagrindinius faktorius, kurie lemia užsienio politikos formulavimą bei leidžia nustatyti užsienio politikos kitimą laiko atžvilgiu.

Mažųjų valstybių veikimo tarptautiniuose santykiuose teorija taip pat leido suvokti, Lietuvos, kaip mažos valstybės, užsienio politikos pasirinkimus, kurie, bendrai tariant, visų pirma yra priimami siekiant „išsigelbėti“ ir atitolti nuo *nedraugiškos* kaimynės jungiantis į karinį aljansą, taip pat, žvelgiant per ekonominės gerovės, demokratijos ir vertybių prizmę – Lietuva siekia kuo geriau integruotis į Vakarų, Šiaurės valstybių bloką.

Atlikus analizę išvelgiama, kad objektyvios aplinkybės ir lyderio asmenybė nėra vieninteliai faktoriai lemiantys užsienio politikos pasirinkimus. Ateities tyrimuose, būtų reikšminga įtraukti ir daugiau kintamųjų, kurie gali daryti įtaką užsienio politikos pasirinkimams. Pavyzdžiui, Lietuvos užsienio politikos gairių nustatyme galima išvelgti ir istorinio patyrimo įtaką - šis dėmuo buvo svarbus po Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo, kuomet buvo labai greitai nuspręsta atsiriboti nuo Rusijos ir kiek galima labiau integruotis į Vakarų struktūras. Įdomu, kiek istorinis patyrimas turi įtakos šiandieninių užsienio politikos sprendimų priėmimui. Dar vienas pakankamai svarbus dėmuo, kuris galėtų būti įtrauktas kaip užsienio politiką tam tikra dimensija lemiantis faktorius – visuomenės nuomonė. Čia būtų įdomu įvertinti, kiek visuomenės nuomonė yra svarbi lyderiui ir koku mastu jis yra linkęs pakreipti užsienio politikos pasirinkimus, taktiką ir retoriką atitinkamų valstybių ar aplinkybių atžvilgiu. Kalbant apie institucijas, kaip ribojančius lyderio vienašalį veikimą užsienio politikos kontekste faktorių, kyla klausimas, kiek įtakos užsienio politikos sprendimams turi valdančiosios koalicijos ar partijos ideologinis, vertybinis, (ne)sutapimas su prezidento įsitikinimais. Suprantama, kad šie kintamieji neturi tiek daug reikšmės, kaip W. Carlsnaes modelyje įvardinti faktoriai, ypač turint omenyje šios analizės rezultatus, kurie įrodo struktūrinių faktorių lemiamą įtaką užsienio politikos pasirinkimams, tačiau tam tikras dėmesys šiems faktoriams, visgi, būtų vertingas.

Literatūros sąrašas

1. Adamkus, Valdas, Metinis pranešimas, 2007, 19.
2. Adamkus, Valdas, *Paskutinė kadencija. Prezidento dienoraščiai*, Vilnius, 2011.
3. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimas Gruzijos, Ukrainos, Azerbaidžano, ir Moldovos (GUAM) 10 – ajame valstybių vadovų susitikime Vilniuje“, 2007 10 10. < <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8358>> [Žiūrėta 2016 04 16].
4. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos 62 – ojoje sesijoje“, 2007 09 26. < <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8302>> [Žiūrėta 2016 04 16].
5. Adamkus, Valdas, „Prezidento Valdo Adamkaus kreipimasis į Gruzijos parlamento narius“, 2015 11 09. < <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6166>> [Žiūrėta 2016 04 16].
6. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba bendroje Vokietijos Federacijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijų konferencijoje“, 2005. < <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6128>> [Žiūrėta 2016 04 16].
7. Adamkus, Valdas, „J. E. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Amerikos prekybos rūmų verslo pietų metu “Kaip išlaikyti dinamišką Baltijos region augimą: ateities vizija”, Vilnius, 2004 m. spalio 7 d.”. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5322> [Žiūrėta 2016 04 16].
8. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Europos ir Rusijos forume, diskusijoje „Rusija ir ES – bendradarbiavimas ar konkurencija?“, 2006. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/6511> [Žiūrėta 2016 04 16].
9. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta Amerikos prekybos rūmų surengtų verslo pietų metu“, 2007. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8490> [Žiūrėta 2016 04 16].
10. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba, pasakyta diskusijoje „Rusija ir jos kaimynai“ Pasalio ekonomikos forume Davose“, 2008. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/8724> [Žiūrėta 2016 04 19].
11. Adamkus, Valdas, „Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus kalba Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 69 – ojoje sesijoje“, 2008. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/9627> [Žiūrėta 2016 04 17].
12. Adamkus, Valdas, „Prezidento Valdo Adamkaus kalba susitikime su Lietuvai akredituotų diplomatinė atstovybių vadovais, 2004. <http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5125> [Žiūrėta 2016 04 16].
13. Adamkus, Valdas, Metinis pranešimas, 2008, 15.

14. Allison, T. Graham, Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis, Vol. 63, No. 3, 1969.
15. BNS, „V. Adamkus: Ukraina reikalinga Vakarų Europai“, 2005. <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vadamkus-ukraina-reikalinga-vakaru-europai.d?id=5789451>> [Žiūrėta 2016 04 15].
16. BNS, „D. Grybauskaitė apie Lietuvą ir Lenkiją: kai kuriuose santykiuose geriau daryti pauzę nei bandyti taisyti tai, kas nepataisoma“, 2016 06 04. <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-apie-lietuva-ir-lenkija-kai-kuriuose-santykiuose-geriau-daryti-pauze-nei-bandyti-taisyti-kas-nepataisoma.d?id=58849941>> [Žiūrėta 2016 04 22].
17. BNS, „D. Grybauskaitė kartoja: Rusija – teroristinė valstybė“, 2014 11 21. <<http://lzinios.lt/lzinios/lietuva/d-grybauskaite-kartoja-rusija-teroristine-valstybe/191607>> [Žiūrėta 2016 05 05].
18. BNS, „D. Grybauskaitė: V. Putinas Lietuvai kelia reikalavimus“, 2013 01 31. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaite-vputinas-lietuvai-kelia-tik-reikalavimus.d?id=60557247> [Žiūrėta 2016 04 20].
19. BNS, „Dalia Grybauskaitė: Rusija yra teroristinė valstybė“, 2014 11 20. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/dalia-grybauskaite-rusija-yra-teroristine-valstybe-56-467874>> [Žiūrėta 2016 05 05].
20. BNS, „Prezidentė Dalia Grybauskaitė nevyks į Lenkiją dalyvauti Nepriklausomybės dienos minėjime“, 2012 11 05. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-nevyks-i-lenkija-dalyvauti-nepriklausomybes-dienos-minejime-56-271332>> [Žiūrėta 2015 04 21].
21. BNS, „Prezidentė Dalia Grybauskaitė nevyks į Lenkiją dalyvauti Nepriklausomybės dienos minėjime“, 2012 11 05. <<http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-nevyks-i-lenkija-dalyvauti-nepriklausomybes-dienos-minejime-56-271332>> [Žiūrėta 2016 04 23].
22. Carlsnaes, Walter „Actors, structures, and foreign policy analysis“. In: Foreign Policy: Theories, Actors, Cases, ed. Steve Smith, Amelia Hadfield, Tim Dunne. New York: Oxford University Press, 2008.
23. Carlsnaes, Walter, “The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis.” *International Studies Quarterly* 36, 1992.
24. Carlsnaes, Walter, „How Should We Study the Foreign Policies of Small European States?“, *Nacao e Defesa*, 118-3, 2007, 18. <http://comum.rcaap.pt/bitstream/10400.26/1195/1/NeD118_WalterCarlsnaes.pdf> [Žiūrėta 2016 04 13].
25. Dalia Grybauskaitė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 68 sesijos debatuose“, 2013 09 26. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-jungtiniu-tautu-generalines-asamblejos-68-sesijos-debatuose/kalbos/17492> [Žiūrėta 2016 04 25].

26. Daniliausas, Jonas, „Naujoji Lietuvos užsienio politika” Kn. Algimantas Jankauskas (sud.) *Lietuva po Seimo rinkimų 2004*. Kaunas: Naujasis lankas, 2005.
27. Elman, Miriam Fendius, *The Foreign Policies of Small States: Challenging Neorealism in Its Own Backyard*, cituota iš. Robert Jervis, *Cooperation Under the Security Dilemma*, *World Politics* 30, 1978. <<http://maihold.org/mediapool/113/1132142/data/Fendius.pdf>> [Žiūrėta 2016 04 13].
28. ELTA, „Pirmojo vizito D. Grybauskaitė vyks į Švediją ir Latviją“, 2009. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pirmojo-vizito-dgrybauskaite-vyks-i-svedija-ir-latvija.d?id=23105780> [Žiūrėta 2016 04 20].
29. EurActiv, „EU Presidency upset over Lithuanian veto of EU-Russia accord“, 2008. <http://www.euractiv.com/section/enlargement/news/eu-presidency-upset-over-lithuanian-veto-of-eu-russia-accord/> [Žiūrėta 2016 04 19].
30. Grinevičiūtė, Agnė, „Lietuvos užsienio politika po 2004 metų: sėkmės ir nesėkmės” 2015. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-24-lietuvos-uzsienio-politika-po-2004-metu-sekmes-ir-nesekmes/137620>> [Žiūrėta 2016 04 01].
31. Grinevičiūtė, Agnė, „Lietuvos užsienio politika po 2004 metų: sėkmės ir nesėkmės” 2015. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-11-24-lietuvos-uzsienio-politika-po-2004-metu-sekmes-ir-nesekmes/137620>> [Žiūrėta 2016 04 20].
32. Grybauskaitė, Dalia, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės inauguracijos kalba, pasakyta iškilmingame Seimo posėdyje“, 2009. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-inauguracijos-kalba-pasakyta-iskilmingame-seimo-posedyje/kalbos/6589> [Žiūrėta 2016 04 20].
33. Grybauskaitė, Dalia, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės pasisakymas vystomojo bendradarbiavimo tema JT specialiajame renginyje vystymosi darbotvarkei po 2015 m. priimti“, 2015 09 27. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-pasisakymas-vystomojo-bendradarbiavimo-tema-jt-specialiajame-renginyje-vystymosi-darbotvarkei-po-2015-m.-priimti/kalbos/23783> [Žiūrėta 2016 05 03];
34. Grybauskaitė, Dalia, Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje“, 2014 09 26. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-jungtiniu-tautu-generalineje-asamblejoje/kalbos/20509> [Žiūrėta 2016 05 03].
35. Grybauskaitė, Dalia, Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimas Lietuvos šalių sąjungos konferencijoje „Pilietinė gynyba hibridiniame kare“ 2014 11 21 <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-sveikinimas->

[lietuvos-sauliu-sajungos-konferencijoje-pilietine-gynyba-hibridiniame-kare/kalbos/21393](#)
[Žiūrėta 2016 05 03];

36. Grybauskaitė, Dalia, Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimo kalba regioninėje konferencijoje, skirtoje Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijai įgyvendinti ESBO regione“, 2015 04 20. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-sveikinimo-kalba-regionineje-konferencijoje-skirtoje-jungtiniu-tautu-saugumo-tarybos-rezoliucijai-igyvendinti-esbo-regione/kalbos/22559> [Žiūrėta 2016 05 03];
37. Handel, M. I. , *Weak States in the International System*. London, England, 1990.
38. Jack S. Levy, “Prospect Theory, Rational Choice, and International Relations.” *International Studies Quarterly* 41, 1997.
https://www.surrey.ac.uk/politics/research/researchareasofstaff/isppsummeracademy/instructors%20/Levy_Prospect%20theory,%20rational%20choice%20and%20international%20relations.pdf [Žiūrėta 2016 02 22].
39. Jakniūnaitė, Dovilė, „Kaip kalbėsime apie 2004 – 2014 m. Lietuvos užsienio politiką?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
40. Janeliūnas, Tomas, „Lietuva ir Baltarusija: pusiausvyros paieškos“, Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
41. Jurgelevičiūtė, Diana, „Lietuvos tarptautinis subjektiškumas: kokia mažoji valstybė?“ Kn. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
42. Karatnycky, Adrian, „Ukraine’s Orange Revolution“, *Foreign Affairs*, March/April, 2005.
<http://www.global.wisc.edu/peace/readings/supplemental-johnson-orange.pdf> [Žiūrėta 2016 04 15].
43. Karpavičiūtė, Ieva, “Kaita ir nacionalinė tapatybė užsienio politikos studijose: Lietuvos atvejis”. *Politikos mokslų almanchas*, 13. <http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2013~ISSN_2029-0225.V_13.PG_99-134/DS.002.0.01.ARTIC> [Žiūrėta 2016 04 05].
44. Lietuvos Respublikos Konstitucija, 84 straipnis, Naujas leidimas, 2009, 23
45. Lietuvos Respublikos Prezidentė, “ Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas, 2010.<<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2010>> [Žiūrėta 2016 04 20].
46. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2011. <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011> [Žiūrėta 2016 04 20].

47. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2011. <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011> [Žiūrėta 2016 04 21].
48. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas, 2013. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>> [Žiūrėta 2016 04 21].
49. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės sveikinimas Baltijos jūros regiono jaunimo renginio „B-Young“, 2010 05 14. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-sveikinimas-baltijos-juros-regiono-jaunimo-renginio-b-young/kalbos/8690>> [Žiūrėta 2016 04 21].
50. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba atidarant Baltijos jūros valstybių vyriausybės vadovų susitikimą“, 2010 06 02. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-atidarant-baltijos-juros-valstybiu-vyriausybiu-vadovu-susitikima/kalbos/8800>> [Žiūrėta 2016 04 21].
51. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo Organizacijos (ESBO) viršūnių susitikime Astavoje, 2010 10 02. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-europos-saugumo-ir-bendradarbiavimo-organizacijos-esbo-virsuniu-susitikime-astanoje/kalbos/10143>> [Žiūrėta 2016 04 21].
52. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba atidarant ESBO Ministrų Tarybą, 2011 12 06. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-atidarant-esbo-ministru-taryba/kalbos/12718>> [Žiūrėta 2016 04 22].
53. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Lenkijos nepriklausomybės 92 – ūjų metinių minėjime Varšuvoje“, 2010 11 11. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-lenkijos-nepriklausomybes-92-uju-metiniu-minejime-varsuvoje/kalbos/9963>> [Žiūrėta 2016 04 21].
54. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2014. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2014>> [Žiūrėta 2016 04 24].
55. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, 2015. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2015>> [Žiūrėta 2016 04 24].
56. Lietuvos Respublikos Prezidentė, „Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės kalba Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje „Jungtinės Tautos mini savo 70 – metį: ateities planai užtikrinant taiką, saugumą ir žmogaus teises“, 2015 09 29. <https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-jungtiniu-tautu-generalineje-asamblejoje-jungtines-tautos-mini-savo-70-meti-ateities-planai-uztikrinant-taika-sauguma-ir-zmogaus-teises/kalbos/23793> [Žiūrėta 2016 05 03].

57. Lietuvos Respublikos Prezidentė, Dalios Grybauskaitės kalbos pasakytos Lenkijos Nepriklausomybės atgavimo dienos proga 2009 – 2011 m. lapkričio 11 d. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-minint-lenkijos-nepriklausomybes-atgavimo-diena-varsuvoje/kalbos/7399>> ;
<<https://www.lrp.lt/lt/lietuvas-respublikos-prezidentes-dalios-grybauskaites-kalba-lenkijos-nepriklausomybes-92-uju-metiniu-minejime-varsuvoje/kalbos/9963>> [Žiūrėta 2016 04 21].
58. Lietuvos Respublikos Prezidentė” Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas”, 2012. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2012>> [Žiūrėta 2016 04 21].
59. Lietuvos Respublikos Prezidento Valdo Adamkaus inauguracijos kalba Seime, 2004. <<http://archyvas.lrp.lt/lt/news.full/5114>> [Žiūrėta 2016 04 15].
60. Lietuvos Respublikos Užsienio užsienio reikalų ministerija, „Lietuvos Respublikos Seimo rezoliucija dėl Lietuvos Respublikos užsienio politikos krypties“, Vilnius, 2004 05 01. <http://www.urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/savrbiausi-dokumentai/lr-seimo-rezoliucija-del-lr-uzsienio-politikos-krypciu> [Žiūrėta 2016 04 16].
61. Park, Aušra, Starting From Scratch: The Role of Leadership in The Foreign Policymaking of The Baltic States, 1991 – 1999. East European Quarterly 39.2. 2005.
62. Paulauskas, Artūras, „Naujoji Lietuvos užsienio politika“, 2004. <<http://paulauskas.president.lt/one.phtml?id=4994>> [Žiūrėta 2016 04 15].
63. Politinių partijų susitarimas „Dėl pagrindinių valstybės užsienio politikos tikslų ir uždavinių 2004 – 2008 metais“. Vilnius: 2004 m. spalio 5d. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=5042&p_k=1 [Žiūrėta 2016 04 16].
64. Prasad, N., *Small but smart: small states in the global system*// . Cooper, A. F., Shaw, T. M. (ed) *The Diplomacies of Small States. Between Vulnerability and resilience*. The Centre for International Governance Innovation, 2009.
65. Prezidentės sapudos tarnyba, „Stiprindama bendradarbiavimą su Šiaurės šalimis, Lietuva geriau gins savo interesus ES“, 2010 03 22. <<https://www.lrp.lt/lt/stiprindama-bendradarbiavima-su-siaures-salimis-lietuva-geriau-gins-savo-interesus-es/pranesimai-spaudai/8366>> [Žiūrėta 2016 04 01].
66. Prezidentės spaudos tarnyba, „Geros kaimynystės santykių svarbą šalies vadovė telefonu aptarė su Rusijos
67. Prezidentu“, 2009 08 18. <https://www.lrp.lt/lt/geros-kaimynystes-santykiu-svarba-salies-vadove-telefonu-aptare-su-rusijos-prezidentu/pranesimai-spaudai/6717> [Žiūrėta 2016 04 20].

68. Prezidentės spaudos tarnyba, „Gerų Lietuvos ir Rusijos santykių pagrindas – lygiavertis ir nediskriminacinis bendradarbiavimas“, 2010 02 10. <https://www.lrp.lt/lt/geru-lietuvos-ir-rusijos-santykiu-pagrindas-lygiavertis-ir-nediskriminacinis-bendradarbiavimas/pranesimai-spaudai/8073> [Žiūrėta 2016 04 20].
69. Prezidentės spaudos tarnyba, „Lietuvos ir Baltarusijos prezidentai aptarė bendradarbiavimo galimybes“, 2009 09 16. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-ir-baltarusijos-prezidentai-aptare-bendradarbiavimo-galimybes/pranesimai-spaudai/6849>> [Žiūrėta 2016 04 21].
70. Prezidentės spaudos tarnyba, „Prezidentė akcentavo būtinybę derinti bendrus veiksmus ir sprendimus kalbant su ES narėmis“, 2009. <<https://www.lrp.lt/lt/prezidente-akcentavo-butinybe-derinti-bendrus-veiksmus-ir-sprendimus-kalbantis-su-es-naremis/pranesimai-spaudai/6631>> [Žiūrėta 2016 04 20].
71. Prezidentės spaudos tarnyba, „Rytoj Prezidentė išvyksta su pirmaisiais darbo vizitais į Švediją ir Latviją“, 2009. <https://www.lrp.lt/lt/rytoj-prezidente-isvyksta-su-pirmaisiais-darbo-vizitais-i-svedija-ir-latvija/pranesimai-spaudai/6616> [Žiūrėta 2016 04 20].
72. Prezidentės spaudos tarnyba, „Užsienio politika turi būti grindžiama valstybės interesais, 2009 09 30. <https://www.lrp.lt/lt/uzsienio-politika-turi-buti-grindziama-valstybes-interesais/pranesimai-spaudai/6914> [Žiūrėta 2016 04 20].
73. Vaščenkaitė, Galina, „Lietuvos ir Lenkijos Strateginė Partnerystė: Retorinė Mirtis ir Praktinis Gyvenimas“, Kn.
74. Dovilė Jakniūnaitė (sud.), *Ambicingas Dešimtmetis. Lietuvos Užsienio Politika 2004 – 2014*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2015.
75. Veidas, „Lietuva netapo abejinga „ubagams““, 2011. <http://www.veidas.lt/lietuva-netapo-abejinga-ubagams> [Žiūrėta 2016 04 18].
76. Vital, D. *The Inequality of States. A Study of the Small Power in International Relations*// Ingebritsen, Ch.,
77. Neumann, I., Gstohl, S., Beyer, J. (ed) *Small states in international relations*. University of Washington press, University of Iceland press, 2006.
78. Vitkus, Gediminas, *Mažosios valtybės ir jų interesai*// Konferencijos medžiaga. *Lietuvos nacionaliniai interesai ir jos politinė sistema*. 1994 gruodžio 16 – 17 d., Vilnius.
79. Wallerstein, Immanuel, 1987, cit. Carlsnaes, Walter. “The Agency-Structure Problem in Foreign Policy Analysis.” *International Studies Quarterly* 36, 1992.
80. Waltz N. Kenneth, *Theory of International Politics*, University of California, 1979.
81. Wendt, E. Alexander, “The Agent- Structure Problem in International Relations Theory”, *International Organization*, Vol. 41 (3), 1987. <<http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/wendt%201987.pdf>> [Žiūrėta 2016 02 20].

82. Weymouth, Lally, „Lithuania’s president: ‘Russia is terrorizing its neighbors and using terrorist methods’, 2014 09 24. <https://www.washingtonpost.com/opinions/lithuanias-president-russia-is-terrorizing-its-neighbors-and-using-terrorist-methods/2014/09/24/eb32b9fc-4410-11e4-b47c-f5889e061e5f_story.html> [Žiūrėta 2016 05 05].
83. Wight, Colin, *Agents, Structures and International Relations. Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
84. Žinių radijas, BNS, „Prezidentės patarėja: Ukraina sutarties nepasirašė, bet nuveikė daug gero“, 2013 12 03. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidentes-patareja-ukraina-sutarties-nepasirase-bet-nuveike-daug-gero.d?id=63435660> [Žiūrėta 2016 05 03].

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Klausimai interviu apklausai.

1. Vertinant V. Adamkaus antrosios kadencijos ir D. Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpius, kokias užsienio politikos gaires įvardintumėte kaip pagrindines, abiejų prezidentų vestoje užsienio politikoje?
2. D. Grybauskaitė savo pirmąją kadenciją pradėjo naujų užsienio politikos prioritetų nustatymu – t.y. Šiaurės šalys, ES - tuo tarpu kur kas mažiau dėmesio skiriant Rytų partneriams, taip pat mažiau dėmesio skiriant ir pačioms JAV (prisimenant 2010 m., kai prezidentė atsisakė vykti į susitikimą su B. Obama Prahoje). Kaip vertintumėte šiuos bandymus keisti užsienio politikos prioritetus?
3. Koks vaidmuo formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką atiteko prezidentams, kaip politiniams lyderiams? Kaip įvertintumėte jų savarankiško veikimo galimybes?
4. Kokius struktūrinius apribojimus, formuojant ir įgyvendinant užsienio politiką, galėtumėte įvardinti? Kurios institucijos darė didžiausią įtaką prezidentų vedamai užsienio politikai?
5. Kaip Jūs manote, ar galima teigti, kad Dalios Grybauskaitės pirmosios kadencijos pradžioje buvo bandymų atsiriboti nuo V. Adamkaus vestos užsienio politikos, nustatant naujus prioritetus, tačiau vėliau buvo grįžta prie daugiau mažiau tos pačios užsienio politikos strategijos? Ar ši dinamika didžia dalimi nulemta struktūrinių apribojimų ar kitų faktorių?
6. Kokios priežastys lėmė suprastėjusius Lietuvos-Lenkijos santykius, prezidentaujant D. Grybauskaitei? Ar santykių pasikeitimus gali lemti asmenybiniai “nesutapimai” ar įtaką daro kiti faktoriai?
7. Koku mastu Lietuvos užsienio politika yra veikiama tarptautinių jėgų ir vykstančių politinių, ekonominių procesų? Kokie buvo pagrindiniai išorės faktoriai, lėmę užsienio politikos tam tikrus pasikeitimus abiejų prezidentų valdymo metu?
8. Kas, Jūsų nuomone, daro didžiausią įtaką užsienio politikos gairių nustatymui: prezidentas, institucijos ar tarptautinės jėgos?
9. Kaip vertinate Prezidentės D. Grybauskaitės griežtą pasisakymą Rusijos atžvilgiu, pavadinant ją “teroristine valstybe”? Ar tokią laikyseną galima traktuoti kaip politinio lyderio individualų pozicionavimą, ar tai nulemta ir Vakarų partnerių pozicijos Rusijos atžvilgiu?

Priedas Nr. 2. Mindaugas Jurkynas, 2016 03 15

1-2. Mums reikėtų prisiminti, kad po Lietuvos narystės ES ir NATO, buvo sukurta, priimta ir pakankamai daug kur išreklamuota Lietuvos užsienio politikos vizija, kada buvo laikinuoju prezidentu Artūras Paulauskas, prieš perimant Valdui Adamkui. Ta vizija aiškiai atspindėjo veiklos pagrindines gaires, nors daug kas yra kritikavę tą regioninio centro idėją, tačiau jos mintis buvo, jog mes turime išorėje būti aktyvūs, nes esame maža valstybė, tačiau turime bendradarbiavimo patirties ir galime tą patirtį plėsti, gilinti, išnaudoti, pasinaudodami tiek Šiaurine dimensija, santykiais su Lenkija, tiek aktyviai veikiant Rytų partnerystėje, siekiant užtikrinti didesnę energetinį saugumą, diversifikaciją įvairių energetinių šaltinių tvarumą ir žinoma siekiant daugiau aktyvumo ir siekiant daugiau rezultatų pasinaudojant galimybe įkrauti politinę darbotvarkę tiek ES tiek NATO ir be aktyvumo, be partnerių paieškos, mažai valstybei tai būtų buvę sunku padaryti ir dėl to būtent Valdo Adamkaus metu buvo numatyta gana aktyvi politika šiomis kryptimis siekiant būtent mažos, aktyvios, jungiančios, siūlančios valstybės užsienio politikos idėja. Tai būtų toks gal bendras apibendrinimas tai užsienio politikai, kurią vykdė Valdas Adamkus.

Pereinant prie Dalios Grybauskaitės, tos kritikos iš jos pusės ankstesnei užsienio politikai buvo apstu, buvo įvairių pareiškimų „mes su ubagais nedraugausim“ (čia Rytų Partnerystės, Kaimynystės kryptimi), kad Lietuva netarnaus nei Rusijos, nei Amerikos interesams, buvo labai išryškinta Šiaurės valstybių regiono, jo svarbos idėja, atitinkamai buvo tam tikrų virazų, kada nevyko prezidentė į Prahą, kada Amerikos Prezidentas Barakas Obama buvo organizavęs tokį Vidurio Rytų tų buvusių komunistinių šalių, transformacijos valdovų šalių susitikimą, tada vyko premjeras Andrius Kubilius. Tai tų tokių netgi pasišaipymų sakyčiau, jog na, negalim sakyti pasišaipymų, reikėtų sakyti kritikavimo, kokia čia Lietuvos kaip regioninio centro idėja, reikia žiūrėti pragmatiškai – buvo susitikta su Lukašenka, su Putinu, bet žinia, kad rezultatai turi pasimatyti, ta pati prezidentė kategoriškai ir netgi ant arogancijos ribos pareiškė, kad ji nemėgsta tuščių vizitų, nors taip vadinamų tuščių vizitų pasak prezidentės buvo daug daugiau ankstesnės užsienio politikos vykdymo metu, tačiau palyginant tie patys jos vizitai dažnai būdavo protokolinio pobūdžio be kažkokių rezultatų, kaip ji sakė, kad reikia parvežt rezultatus. Diplomatiijoje nuo vienos valstybės, nuo vienos mažos valstybės, mažos galios su ribotais resursais, rezultatai tikrai nepriklauso jeigu jinai dirba su didesnėmis valstybėmis, aišku net ir su bet kokia valstybe turi būti susitarimas dėl rezultatų, tai aš sakyčiau, kad tas kategoriškumas ir bandymas atitrūkti nuo Valdo Adamkaus politikos per daug toli niekur nenuvedė, na, galbūt tas ryškesnis Šiaurinės dimensijos dėmuo yra, to mes nepaneigsime, tačiau rezultatai nebūna greiti, rezultatai būna

ne tik regioninio identiteto rezultatas arba išdava, bet ir sąveikos, socializacijos su kitomis valstybėmis, išdava, o tai trunka, nes mes esam apriboti ir kitų valstybių interesų, mus veikia iššūkiai pasirodantys staiga, kaip, pavyzdžiui, migrantų krizė, Graikijos ekonominė krizė ir tie dalykai aišku verčia atsakyti į klausimus, kokia mūsų užsienio politika. Tas pats, sakykime, Rusijos agresyvumas, Krymo okupacija, vėlgi dėmesys gynybai, krašto apsaugai, NATO įsipareigojimams, iš tiesų pasirodo nelabai leidžia mums nukrypti nuo mūsų tų trijų pušų, kurių viena yra energetinis saugumas, na, galbūt jau jis dalinai išspręstas, padidintas, sakau dalinai su elektros tiltais, su suskystintų dujų terminalu Klaipėdoje, su kitais dalykais, tai čia ta pirma pušis, antra pušis tai būtų mūsų Rytų kaimynystė, tai būtent ten mes bandome pateikti savo patirtis, būti modeliu, būti pavyzdžiu, maža nepaternalizuojanti valstybė; ir trečia mūsų kryptis aišku būtent daugiau tos europinės ir NATO integracijos, daugiau europinių NATO elementų mūsų politiniam-ekonominiam gyvenime, pradedant investicijom, baigiant tiesiog pajėgomis kažkokiomis ar karine infrastruktūra, didesniais gynybiniais pajėgumais ir visa tai aišku išplaukia iš Rusijos kaimynystės, iš mūsų to, sakykim, regioninio identiteto, mūsų saugumo ir tai vienareikšmiškai, tos trys pušys, yra kertiniai dalykai tarp kurių ir išlieka mūsų užsienio politika, nes kažkokių naujų didelių krypčių mes neturime, turime atsakyti į dabartinius iššūkius, turime sugyventi, mokėti rasti kompromisus ES, ką mes darome per bendrą sprendimų priėmimo procesą ir turime parodyti, kad mes negalime būti prašytoju, bet turime taip pat prisidėti. Tai būtų krašto apsaugai skirtų finansų didinimas, dabar tokia naujausia informacija, kad panašu jog pasieksime 1,8% nuo BVP, taigi rodoma, kad ta linkme yra einama ir ne viskas yra pagal prezidentą ar prezidentę nustatoma, nepaisant to, kokie yra norai ar nepaisant to, kokius įgaliojimus jai teikia Lietuvos Respublikos Konstitucija.

4. Pagal Konstituciją Prezidentas kaip asmuo formuoja, nustato pagrindinius užsienio politikos uždavinius, tačiau tas pats Konstitucijos straipsnis sako, kad įgyvendina kartu su Vyriausybe, tai toj pačioj Konstitucijos yra apibrėžtas vienoks ar kitoks sugyvenimo režimas ir jisai vyksta. Kita vertus, mes aišku nenuneigdami asmenybinių, tapatybinių požiūrių svarbos asmenyje kuris ar kuri užima prezidento postą, mes turime susidurti su realybe, kad yra tie, kaip sakiau anksčiau, valstybės esančios tokioj jautrioj geopolitinėje padėty, esančios tarp tų svarbiausių savo svarbiausių geopolitinių geostateginių interesų, sąveikaujančios tiek su ES, tiek su kitomis Europos valstybėmis, kas apriboja ne tik prezidento, bet valstybės pačios veiksmus, jų diapazoną ar netgi jų rezultatų įmanomumą. Na jeigu nenorės pavyzdžiui Lenkija tiesti antros elektros linijos, tai sinchronizacija na gali būti sunki, praktiškai neįmanoma, čia kaip pavyzdys nebūtinai jis gali įvykti ar neįvykti, bet čia kaip pavyzdys, kad daug kas priklauso nuo dvišalio, nuo daugiašalio konteksto, nuo daugybės dalykų, čia iš tiesų

neriekia perdėto prezidento, kaip asmens, kuris gali nustatyti tam tikrus rezultatus ir juos pasiekti. Tikrai to nėra užsienio politikoje, kad ir kokia kryptinga ji būtų, ji visada atsiremia į kitų valstybių užsienio politiką ir natūralu, kad iš tos sąveikos gimsta rezultatai ir jeigu tai yra valstybės apylygio galios svorio, tai tie rezultatai gali būti pasiekti, jeigu yra galių asimetrija, natūralu, valstybė, kuri yra menkesnė tame santykiyje rezultatai bus sunkiau pasiekiami.

5. Institucijos, taip, gal...čia iš esmės galim kalbėti ir apie kitą dalyką. Pas mus... jeigu teoriškai Vyriausybė elgtųsi taip, kaip numato Konstitucinės galios, tai Vyriausybė ir Premjeras yra pagrindinė figūra politiniam gyvenime ir tokiu atveju Vyriausybė ir užsienio reikalų ministerija galėtų daryti daug daugiau, jeigu Premjeras tuo domėtųsi, jeigu remtų tą užsienio politiką, jei prisidėtų prie aktyvaus jos įgyvendinimo, tai iš esmės prezidentą šioje vietoje galima net ir marginalizuoti arba pastatyti į lygiaverčią poziciją. Užtektų prisiminti Europos Vadovų Tarybos posėdžius – jeigu aš būčiau premjeras – į juos važiuočiau aš ir viskas, taškas. Arba prezidentui leisčiau, susitarčiau, kad prezidentas atstovautų išorės santykius, o energetinius, ekonominius atstovaučiau aš – premjeras. Bet čia yra susitarimo ar kompromiso reikalas, kompromisas irgi nėra blogai, jeigu jis duoda rezultatus politiniam stabilumui, o ne tampa politiniu įkaitu.

Kitas dalykas, kuo svarbios institucijos, tai kad jos, bent jau Lietuvos kontekste turi daug didesnius resursus: žmogiškuosius, intelektualinius, institucinės atminties, patirties, vykdymo, infrastruktūrinius ir visus kitus. Su visa pagarba prezidentūrai kaip institucijai, ten dirbančių žmonių skaičius, susijusių su užsienio politika yra ribotas, labai neretai ne vienas ir ne du žmonės toje pačioje prezidentūroje dirba iš Užsienio reikalų ministerijos, ar tai patarėjai būtų, ar žemesnio rango darbuotojai, dėl to tas ministerijos, kaip super struktūros šioje srityje poveikis yra ir gali būti labai didelis. Jis gali būti net i didesnis negu dabartiniame kontekste.

6. Tai nulėmė labai realios problemos: saugumo, energetinėje srityje, Rusijos, Rytų partnerystės, nes tų nišų nėra labai daug, ir panašu, kad tų nišų su dabartiniais resursais ir galia nėra labai daug ir tu darai tai, ką tu gali daryti siekdamas užtikrinti saugumą, gerbuvį savo kultūros, identiteto plėtrą, dėl to aš net neabejoju, kad būtent grįžimas į tas nišas arba supratimas, kad kitur tų rezultatų greitų nėra, jais pasigirti ir parodyti nėra kaip, problemos lieka neišspręstos, vadinasi reikia į jas telktis, ar tai būtų energetinis saugumas, ar Rytų partnerystė, tai tas grįžimas ar tiesiog natūralus tų esamų problemų sprendimas – jis išlieka. Ir jos labai neblogai yra suvestos į politinių partijų susitarimą dėl saugumo ir užsienio politikos. Tai yra tarparlamentinių partijų susitarimas ir jis iš esmės, pripažįstant, kad parlamentas yra pagrindinė institucija Lietuvoje, tai ir Konstitucija numato ir Konstitucinis teismas pasakęs, tai toks susitarimas yra labai sviri atspirtis užsienio politiką turėti kaip

konsensusą, o konsensusas identifikuoja panašias problemas ir mato panašius būdus spręsti problemas, tai prezidentas čia nelabai turi kur ir pasisukti, o jeigu ir bando ar nori, tai tų rezultatų kaip ir nelabai gali būti.

7. Reikia visų pirma atsiminti, kad tai yra skirtingos galios valstybės, kad tai yra valstybės kaimynystė, kad tai yra valstybė, su kuria bendradarbiavimas kariniu, ekonominiu, infrastruktūros net energetiniu lygiu yra pažengęs, ir ko gero mes niekad neturėjom tokių gerų santykių su Lenkija kaip Adamkaus laikais, dabar jau mes turim ir rezultatus. Tai prezidentė tų siekių nei kitaip pakreipė nei sugadino. Tačiau, iš kitos pusės, potencialas vystyti tuos santykius yra, na, ir mūsų užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius nuvykęs buvo ir atsiprašęs, dėl tų pavardžių ir visa kita. Tai yra, sakykim kontekste, galima sakyti mums kliudo, (bet čia jau bus ideologinis vertinimas, normatyvinis), mums kliudo nacionalistinis matymas. Tarkime ar „w“ raidė, kurią aš matau, atsiprašu už tą žodį, ir ant tualetu durų nuo senų laikų, ar gatvių pavadinimai dvigubais pavadinimais, ar jie čia naikina mūsų kalbą ir tautą...kuo aš tikrai abejoju. Tas pats „Youtube“, kurį vaikai ir jaunimas žiūri anglų kalba, ko gero nacionalistams, arba kaip dalis iš jų save mėgsta pristatyt – patriotams – turėtų būt dar didesnė grėsmė lietuvių kalbai ir tautos identitetui. Tai tas nacionalistinis toks mažas iš Lietuvos pusės ir tai tik kai kurių partijų ir tikrai ne dominuojantis požiūris, kurį galbūt galima suprast sakant, kad polonizacijos ir Vilniaus krašto aneksijos po Želigovskio žygio, po Vidurio Lietuvos inkorporacijos į Lenkiją padariniai tarsi ir dabar matomi ir juos tarsi turėtume pripažinti. Kita vertus, kas neužsiiminėjo tuo tautinimu – tai buvo daroma Lietuvoj, Lietuva lygiai taip pat aneksavo Klaipėdos kraštą, kuris jai niekada nepriklausė, Karaliaus Mindaugo laikai nesiskaito. Taigi nesame ir mes šventuoliai ir reikia gyventi pagal dabartinius standartus. Mūsų konfliktas su Lenkija tikrai nebuvo tokio lygio kaip buvo tarkim tarp Prancūzijos ir Vokietijos ar kitų valstybių, kur kariniai konfliktai – Elzasas Lotaringija – ir tos valstybės išmoko sugyvent ir vieni kitų kalbas, kultūras pripažinti. Tai nesuvokimas arba sakyčiau siauražiūriškas nacionalistinis mąstymas, kad duok jiems šitą, duok pirštą velniui jis užsimanys visos rankos ar kojos, tai ta baiminga žiūra jinai yra labai iš tiesų žalinga. Gerai, kad ji nėra dominuojanti. Klausimas yra – kaip Lenkijoje? Žinia, kad Lenkijoje tiek prezidentūroje, tiek parlamente dominuoja konservatyvi, nacionalistinė, šiek tiek euroskeptiška, kažkiek anti-vokiška politinė partija, kuriai de facto vadovauja Jeroslavas Kačinskis. Neaišku, ar jos ta su visais besipykstanti nacionalistinė žiūra, ar bus dominuojanti dvišaliuose santykiuose. Pažiūrėkime į Lenkiją – Rusiją, vėl pareiškimai eina „kalta dėl teroristinio akto“, kur žuvo prie Smolensko L. Kačinskis ir daugybė Lenkijos politinio elito, lėktuvo katastrofoje. Bet kokios pastabos iš eurokomisarų primenamos kaip Vokietijos bandymas reguliuoti Lenkiją ir primenama nacių praeitis, Venecijos komisijos išvados dėl Konstitucinio teismo, pokyčių yra

tiesiog ar paties Lenkijos Konstitucinio teismo verdiktas, ar Konstitucinio teismo teisėjų skyrimo neteisėtumo yra arogantiškas Vyriausybės, kaip nereikalingi, ir neverti dėmesio, kaip tik nuomonės, iš tiesų rodo, kad ta nacionalistinė teisuoliškumo gaidyra vyraujanti ir klausimas ar jinais nebus Lietuvos-Lenkijos santykiuose ir aš manau, kad mes galime išgirsti, gal dabar tik diplomatiškai, kol nebus išspręstos Lietuvos tautinių bendrijų, iš esmės Lietuvos piliečių lenkų arba kaip Popiežius sakė „Lietuvių kilmės lenkų“ pavardžių ir gatvių pavadinimų klausimai, tol niekas nepajudės. Na, ta tarkim, tikrai Lietuva galėtų tuos dalykus, bet irgi čia yra toks normatyvinis siūlymas, juos išspręsti ir sakyti štai, viskas yra kaip Europoje. Tad iš tiesų reikalavimai būtų laikomi kaip politinis šantažas, jei būtų reikalaujama kažko daugiau, sakykim, kultūrinės autonomijos ar kitų dalykų, turbūt vis tiek būtų tam tikra raudona linija, kaip sakiau, būtų stop, bet šiuos dalykus Lietuva gali padaryti ir tada niekas negalėtų pasakyti, kad Lietuvoje politikai nesprenžia problemų ir nenori pagerinti padėties savo patiems piliečiams. Na, švietimo klausimai yra gal šiek tiek kitokie, nes visi Lietuvos piliečiai privalo savo valstybinę kalbą mokėti gerai, kad jie būtų konkurencingi, tiek darbo rinkoje, tiek studijose ir visur kitur, o ne kad emigruotų, ir kad mes prarastume juos, o mums jų čia tikrai reikia, jie yra mūsų piliečiai, čia dirbantys, čia uždirbantys, kuriantys tą Lietuvą per savo aplinką. Žmonės yra manau svarbiausia šitos valstybės prasmė. Tai tie santykiai didžiąja dalimi priklauso nuo Lenkijos kaip nuo didesnės galios, kaip sakiau pačioj pradžioj, skirtinga ta galių asimetrija ir aišku priklauso šiek tiek ir nuo Lietuvos, kuri gali padaryti žingsnius tiems santykiams pagerinti.

7. Tai labai nesunku pasakyti, labiausiai tai veikia mūsų narystė Europos Sąjungoje, kadangi yra pagal ES kompetencijos sritis skirtingi kompetencijų pasidalijimai, tarkim išorinės sienos apsaugos reguliavimo klausimai, tarkim euro zonos klausimai ir tai nesvarstoma nacionalinių parlamentų, ir tai susiję su užsienio politika ir čia jau natūralu, kad tai yra mūsų narystės automatinė dalis. Kita yra tos pasidalinamosios kompetencijos, bendras sprendimų priėmimo procesas, kada Komisija pasiūlo sprendimus, Tada Taryboje ir Parlamente vyksta svarstymai, kur dalyvauja visų valstybių atstovai – būtent per kompromisą, ten daugybė daugybė sričių – kas susiduria ir su užsienio politika ir sprendžiami kompromiso keliu. Tai kaip ir sakiau narystė ES labiausiai veikia mūsų užsienio politiką, bet iš kitos pusės daugiausiai leidžia mums išspręsti mažosios valstybės statusą, ieškant partnerių su kitom šalimis panašiose problemose ir bandant tuos klausimus aktualizuoti, kad jie patektų į europinę darbotvarkę ir taptų tam tikrų sprendimų dalimi. Tai taip mums tas buvimas ES labai padeda sustiprinti mūsų balsą su panašiai mažančiomis valstybėmis.

Be abejo, kitas elementas yra svarbus saugumo prasme tai yra mūsų narystė Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijoje, nes dėl Rusijos, dėl tos tokios geopolitinės pajautrėjusios situacijos NATO

vaidmuo, artėjantis NATO viršūnių susitikimas liepos mėnesį Varšuvoje, yra irgi toje politinėje darbotvarkėje mūsų dėmesio saugumui didinimas irgi veikia mūsų užsienio politiką ir NATO dėmuo yra labai svarbus. Kita vertus, NATO politinė valstybė ir JAV ir mūsų noras išlaikyti tą strateginį interesą, būti viena iš strateginių mažų partnerių yra labai svarbus ir natūralu, kad mes šitoje srityje labiausiai kliaunamės būtent JAV. Kaip antitezė yra, mūsų požiūris ir santykiai su Rusija, kur sakyčiau tapatybės, kur istorinio vertinimo klausimai yra tie, kurie veikia labai mūsų įvairias nuostatas ir verčia mus vienaip reaguoti ir elgtis.

Jeigu žiūrėsime į regioninį lygmenį, na tai turėsime to tamprus politinio gyvenimo socializacijos tinklą su Šiaurės šalimis, tai pradedant ES Viršūnių tarybos paraštinius susitarimus tarp užsienio reikalų ministrų, NB8 susitikimus, nors ten gali skirtis mūsų saugumo įsitraukimas – kaip Švedijai ir Suomijai nesant NATO narėmis, tačiau matant tą patį susirūpinimą dėl Rusijos aktyvumo ir karinio pajėgumo demonstravimo Baltijos jūros regione, tai tų pozicijų artimumo dabar jau yra daug daugiau. Tas dėmuo yra labai svarbus.

Kitas dėmuo yra aišku mūsų santykiai su Lenkija, nes, na, pripažinkime ar mūsų kelionės, ar mūsų infrastruktūra per Lenkiją yra lygiai taip pat svarbi. Mes irgi turime NordBalt, turime LitPoLink, tai ir sinchronizacijos ir alternatyvų galimybė dviem kryptim. Tai regioniškai taip – Šiaurės šalys ir Lenkija. Kažkada lyg tai 2013 m. ar 2014 m. Linas Linkevičius būdamas su paskaita VDU yra pasakęs, jog Lietuvos užsienio politika turi du sparnus – tai yra būtent Šiaurės šalys ir Lenkija, taigi su dviem skristi visada geriau, na, su vienu gali, bet su dviem geriau. Tai būtų gal toks apibendrinimas. Nors aišku, dar galėtų būti ir ekonominiai veiksniai – kur tavo rinkos – nors Rusija buvo rinka, bet, na, ir nieko – pagrūmojo, pakritikavo verslas dirbantis ir po to tas pats verslas labai išradingai ir imliai persiorientavo. Nepaisant tos visos krizės ir Rusijos uždėtų sankcijų ES žemės ūkio produktų importui mūsų vis tiek ekonomika auga, gal ne tiek, kiek norėtūsi, persiorientavimas tą augimą didins manau, ir dėl to sakyčiau, kad tos rinkos, kuriose veikia, apeina iki, sakykim, Užsienio reikalų ministerijos, kuri vieną iš tikslų ir turi padidinti ne tik saugumo, bet ir gerovės siekimo, rinkų paieškos, dalyvavimo privatizavime galimybes.

Dar turbūt yra svarbios šalys yra Ukraina, gal Moldova ir Gruzija tam tikra prasme, kur mūsų indėlis į reformas, į pokytį nuo sovietinio, posovietinio stiliaus į labiau europietišką yra labai svarbus ir mes tame aišku labai aktyviai dalyvaujame. O daugiau tai be ES, NATO, regioninių partnerių ir, sakykime, Rytų Partnerystės krypties, po to galima kalbėti apie smulkesnius tokius – aišku britai svarbūs per NATO dimensiją ypač per Brexit yra svarbus tas vaidmuo, nes mes britus remiame vienareikšmiškai, kad jie liktų ir dalyvautų, nes jie labai dažnai turi labai panašias pozicijas kaip mūsų,

gal tiksliau mes tokias kaip jų. Dar galbūt kaimynystė, Baltarusija gal kažkiek, nors mes nededame lygybės su Rusija, nors Baltarusija karine prasme yra Rusijos karinių veiksmų, bendros karinės erdvės iš vienos pusės, Baltarusija ir vos ne Rusijos dalis karine prasme, iš kitos pusės tokia tarsi bandanti išlaviruoti, nepripažįstanti nei Krymo okupacijos, nei Pietų Osetijos ir Abchazijos, tai toks vis tiek dar nėra visiškai prarytas Rusijos elementas mūsų kaimynystė, nors vis tiek, na, ne pats geriausias.

Na aišku dar mūsų narystė Jungtinėse Tautose, mūsų derybos dėl Europos Plėtros ir bendradarbiavimo organizacijoje, mūsų dalyvavimas JT nenuolatine nare JT Saugumo Taryboje, tai šitie tarptautiniai, kažkada ESBO pirmininkavimas, va tie dalykai (ir pirmininkavimas ES Taryboje) jie taip pat per tą tarptautinių organizacijų dimensiją vienaip ar kitaip, na, leidžia išsakyti prioritetus. Iš kitos pusės verčia būti nešališkesne ir labiau empatiška valstybe, kuri žvelgia ir į kitų šalių interesus. Tai riboja užsienio politikos tarkime realizavimą arba kaip tik gal padeda, randa tų bendrų sąlyčio taškų arba atranda galbūt galimų rezultatų, kurie galbūt nebuvo numatyti – sutariant su valstybėmis, prisidedant prie kažkokio politinio stabilumo, dar kokių konfliktų sprendimų, prie reformų, prie transformacijos.

8. Šis klausimas yra pats plačiausias, iš esmės jūs norite, kad aš atsakyme jums suformuluočiau užsienio politikos klaidos teoriją, aš manau kad jums jomis reiktų remtis, kas yra prie to daug sėdėję teoretikai ir apibrėžti veiksniai, kurie riboja užsienio politikos pasireiškimą. Kiekviena valstybė turi skirtingą Konstitucinį sandarą, tai Lietuvoj Prezidentą riboja Vyriausybės, Premjero stiprumas – pradedant asmeninėmis savybėmis, baigiant parama Parlamente, aktyvumu. Riboja Užsienio reikalų ministerijos institucinė atmintis, patirtis ir galia – sprendimų, informacijos pateikimo. Taip pat riboja, žiūrint į išorės santykius, mūsų įsipareigojimai ir bendras dalyvavimas įvairiose tarptautinėse organizacijose – pradedant ES ir NATO baigiant kitomis...Pabėgėlių klausimai – mes esame ratifikavę JT Chartiją, kur yra pabėgėlio statusas ir įsipareigojimai ir visokios Dublino konvencijos yra mūsų teisyno dalis, mes negalime elgtis kitaip, viskas – jau tai riboja. Bendra teisėkūra ES (acquis communautaire) vėlgi riboja arba jungia. Taip pat riboja prezidento užsienio politikos pasireiškimą tam tikros nišinės sritys, probleminės sritys, kurias reikia pirmiausiai spręsti – kaip sakiau europinė ir NATO integracija didesnė, didesnis aktyvumas Rytų partnerystėje, energetinis saugumas vėlgi riboja. Dar gali riboti mūsų galių asimetrija bendraujant su didžiais partneriais – tai va tų apribojimų yra daug – tie vidinių, tiek išorinių, aš net nesu tikras ar visus juos sudėliojau. Kas dar gali riboti, asmeninės savybės – na, tarkime, jeigu prezidentas nėra labai socialus, tai turi mažesnę kontaktą, arba, tarkim, prezidentas nemoka kalbos užsienio, vėlgi bendravimo prasme jau vėlgi pradeda žmogų riboti. Arba užsidaręs – tie dalykai irgi gali riboti, čia sakau, tų veiksnių galima ir daugiau rasti. Žinom,

kad Valdas Adamkus buvo labiau bendraujantis, labiau įsitraukiantis į įvairius formatus, net ir į neformalizu nei Dalia Grybauskaitė. Valdas Adamkus buvo Metų žmogumi paskelbtas, kada bandė siekti to tarpininkavimo, kai Lenkija ožiavosi dėl balsavimo Taryboje prieš Lisabonos sutarties įsigaliojimą, tai aš sakyčiau Dalios Grybauskaitės aktyvumas, aišku, tas Karolio Didžiojo prizas irgi turi tam tikrą įvertinimo elementą, mes negalime tikrai nuneigti, tačiau aktyvumo prasme, Valdo Adamkaus buvimas formaliai ir neformaliai buvo labiau matomas negu kad D.Grybauskaitės. Ir dalyvavimas renginiuose, įsitraukimas bent jau pastebimas buvo labiau.

9. Prisiminkime, kad savo kadencijos pradžioje prezidentė netgi sugebėjo susitikti su Putinu, tai natūralu, kad laikantis kategoriškų pozicijų, tu to nepadarysi, bet dabar nuo to manymo, kad čia bus bandoma rasti dialogą iki tokių sakyčiau radikalių pasisakymų, kokių būtent aukščiausiems valstybės vadovams, mano nuomone, reikėtų vengti, geriau rasti aptakesnį, bet galbūt nemažiau griežtą žodį, nei kad švaistytis tokiais pareiškimais. Nesukuria, tarkim, dialogo galimybių, nes, pavyzdžiui, kas galėtų paneigti tokią situaciją, kad štai va prasidėjo Rusijos pajėgų išvedimas iš Sirijos, na, su Ukraina ten kaip nors pradeda tvarkytis, reikia laikytis Minsko Antrojo susitarimo nuostatų, reikia tas kaip jau sankcijas bandyti panaikinti, nes rezervai baigia ištuštėti, neramumai socialiniai pradeda didėti, dar kažkas... Ir Rusija iš tiesų pradeda dar labiau bendradarbiauti ir tada atsiveria dialogo galimybės ir, na, mūsų prezidentė, ar jinai važiuotų į Maskvą po tokių pareiškimų? Nevažiuotų – pirmas dalykas, antras dalykas – iš Rusijos vadovų niekas niekada nebuvo Lietuvoje, nuo Nepriklausomybės paskelbimo. Dar vienas dalykas, iš šono žiūrint, ar prezidentė yra buvusi Baltuosiuose rūmuose susitikime su B. Obama? Ar buvo dvišalis vizitas? Ne. Tai daug pasako, ar ne? Tai pasako labai daug. Paklauskite savęs, kodėl nebuvo? Todėl, kad pasakėm, kad Lietuva netarnaus nei Amerikos interesams, ten CŽV kalėjimų ieškojimas uolus, priminimas. Net tada ir ministro Ušacko nuėmimas – tie dalykai nepraeina pro ausis. Tu gal nebūsi ten išmestas iš partnerių, bet pasitikėjimas bus mažesnis. Tai, kai tu pasakai, Amerikai, tai yra viena, kai tu pasakai tai Rusijai, tai dialogo galimybes pridarai labai stipriai.

Priedas Nr. 3. Vytautas Bruveris, 2016 03 17

1. Adamkaus prioritetai, kiek aš atsimenu, buvo labai aiškūs – transatlantiniai santykiai – su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis, kaip pagrindinių strateginių partnerių Lietuvos ir Rytų kaimynystė, aišku. Tai per antrą jo kadenciją buvo atsidaręs pirmą kartą labai aiškiai tas Ukrainos frontas, Oranžinė revoliucija, kur Adamkus labai aktyvų vaidmenį suvaidino, personaliai, asmeniškai sureguliuota visa krizė. Tai jisai pats, kaip suprantu, jisai laiko tai, taip ir yra, vienu iš svarbiausių savo antrojoje kadencijoje užsienio politikos veiksnių – Ukraina visa, dalyvavimas Ukrainos krizės sureguliuojime. Ir

apskritai Rytų Partnerystės visa ta politika ir Lietuvos kaip vadinamosios regiono lyderės koncepcijos, tos koncepcijos įgyvendinimas. Ta nuostata, istoriškai pagrįsta geopolitinė nuostata, kad Lietuva turi kartu su Lenkija tarsi ir atkūrinėti tą strateginę partnerystę buvusios LDK, abiejų Tautų Respublikos kontekste, visa tarpjūrio koncepcija, žodžiu, tarp Baltijos ir Juodosios jūros, kur Lietuva kartu su Lenkija, kur Lietuva kuo toliau į Rytus, tuo turi stipresnį vaidmenį to tokio regiono lyderio, geopolitinės traukos, geopolitinio centro, tempiant tas Rytų šalis – pirmiausiai Ukrainą, Baltarusiją, Moldovą į Vakarus, link Europos Sąjungos. Šita koncepcija jina buvo sukurta, oficialiai galbūt ji nebuvo niekur labai skelbta, bet tiems, kas domėjosi užsienio politika, ir kas žinojo tuos reikalus, ir apskritai kas sekė užsienio politiką, buvo akivaizdu, kad koncepcija yra, tokios geopolitinės, strateginės nuostatos ir Adamkus jų laikėsi ir jas vykdė.

Grybauskaitė atėjusi, pačią pirmąją kadenciją buvo aišku, kad jina keis, stengsis radikaliai keisti visą šitą koncepciją – ir teoriją, ir praktiką – viešai galbūt per daug to nedeklaravo, bet buvo ten visokių jos deklaracijų ir ne tiks jos, bet ir jos komandos pareiškimų kur nors ten uždaruose politiniuose formatuose, Seime, su politikais konsultuojantis ir panašiai, kad metas baigti visą šitą beviltišką ir kvailai ambicingą reikalą, kad Lietuvai užtenka, prezidentė gi buvo kažkur suformulavusi, kad „užtenka draugauti su ubagais“, ir kad reikia Lietuvai, kad Lietuva čia ne jokia regiono lyderė, kad čia yra tik istorinė mitologija ir filosofija, samprotavimai ir svarstymai, ir kad reikia Lietuvais stengtis orientuotis į tą regioną, kuriame ji neva istoriškai visuomet ir buvo, bet svarbiausia, kuriam jai visais požiūriais – pirmiausiai praktiniu, pragmatiniu, ekonominiu naudingiausia būti – t. y. į Šiaurės šalis, taip vadinamąjį turtingųjų klubą ir tiek. O ta, kaip sakant, Vakarų didžiųjų valstybių kryptis turi būti akcentas nuo transatlantinių ryšių, transatlantinių santykių, pereiti labiau į europietišką dimensiją, į santykius su pagrindinėmis Vakarų Europos valstybėmis, t. y. pirmiausiai vien tik su Vokietija. Ir čia šitam kontekste ta strateginė partnerystė su Lenkija nebeteko tokios reikšmės, kokios turėjo anksčiau, ir, kadangi buvo stengiamasi tarsi vesti Lietuvą ir Lietuvos užsienio politiką į pagrindinį taip sakant europietiškos politikos, Rytų politikos, tai vėlgi akcentas kėlėsi nuo Rytų kaimynystės į tiesioginius pragmatiškus perkrovimo ir visai kitai vadinamus santykius su Rusija ir Baltarusija. Labai aiškiai matyti tiesioginiai vizitai – pas Lukašenką, Lukašenkos vizitai čia, pareiškimai apskritai, kad sankcijų politika, kad Baltarusija ten buvo, Europai eilinį kartą svarstant sankcijas, jis atvirai formulavo, kad sankcijų politika ne tik sankcijų politika Baltarusijos, bet sankcijų politika apskritai, kaip toks dalykas jisai yra beprasmis, nes niekada niekur, jokiame pasaulio taške, jokiame istoriniame periode, jokių konkrečių atveju neturėjo jokių konkrečių pasekmių, neprivedė prie jokių rezultatų. Tai ir su Rusija buvo analogiškai stengiamasi perkrauti politiką, kai buvo ta eilinė krizė Rusijoje, tas ekonominis

antpuolis, buvo stabdomi vilkikai, kroviniai, Lietuvos, Latvijos – Rusijos pasienyje, tai buvo prezidentė rodė, demonstravo, kaip jinais asmeniškai skambino premjerui Medvedevui. Na, žodžiu viskas buvo pagrįsta tuo, kad prezidentė savo asmeninę iniciatyva rodė, kad dabar, kokie bus tie nauji akcentai, naujos užsienio politikos orientacijos ir taip sakant stengėsi tai daryti.

Na viskas dramatiškai pasikeitė, aš vis dėlto tai sieju su objektyviais faktoriais, t. y. Ukrainos krize, Ukrainos karu. Aišku tie jau santykiai Rusijos atžvilgiu ir Baltarusijos atžvilgiu, po to, kai Lukašenka visus, ne tik Lietuvą, visą Europą „išdūrė“, po eilinių tų savo prezidento taip vadinamų rinkimų, imadamasis demonstratyviai brutalių represijų, tai aišku Grybauskaitė...Mūsų prezidentė apskritai ne iš tų politikų, kuri pripažįsta, kada nors padariusi klaidą, tai buvo dar bandoma palaikyti kontaktus su Baltarusijos režimu, tokie, kaip čia pasakyti, slapti kontaktai, lyg buvo ir bandoma jam advokatauti ES lygmeniu. Su Rusija irgi taip, toks buvo, po nepavykusio to „reset'o“, toks buvo atšalimo, bet dar negalutinio atšalimo laikotarpis. Kiek suprantu, ir kiek žinau, čia aš negaliu to teigti labai tvirtai, bet kiek suprantu, labai svarios įtakos turėjo pasikeitimai tono santykių su Rusija Grybauskaitės ir atitinkamai Lietuvos, oficialaus Vilniaus, tai turėjo susitikimą su Putinu, kur, kiek girdėjau, jis elgėsi labai chamiškai, tiesiog demonstratyviai iššaukiamai, net vartojo rusišką necenzūrinę leksiką tame susitikime ir Grybauskaitei tai buvo smūgis ir jinais įsižeidė, supyko ir iki šiol to negali atleisti, ne jinais iš tų, kuri tokių dalykų neatleidžia, ta prasme moteris buvo įskaudinta ir apvilta ir kažkaip tikėjosi, kad bus atitinkamo lygio ir stiliaus pokalbis, o jai buvo pademonstruota maždaug, kad jinais yra niekas ir pademonstruota tokiu rusišku tarpųvartės stiliumi, tai štai, tai aš manau, čia galbūt nebuvo lemiamas dalykas, bet jis turėjo didelės įtakos, visos tonacijos ir stiliaus santykių su Rusija pasikeitimui. Bet aš manau pagrindinis dalykas, pagrindinis faktorius, tai Ukrainos visi dalykai, žlugęs Asociacijos sutarties su ES pasirašymas, tada Maidanas, tada Krymo okupacija ir karas Rytuose. Tai čia šitų objektyvių geopolitinių, istorinių procesų pasekoje ir lėmė tai, kad Grybauskaitė vėl grįžo į tas kaip ir galima sakyti tradicines Lietuvos užsienio politikos vėžes pagrindines ir grįžo labai entuziastingai tarsi jose visą laiką buvusi tokios politikos atstovių ir propaguotojų. Aišku yra vienas minusas ir trūkumas yra, ta prasme į tas vėžes grįžta nepilnai, nes strateginė partnerystė su Lenkija yra skliaustuose palikta. Sunku pasakyti, kas tai lemia, bet panašu, kad tai yra kažkokie prezidentės asmeniniai požiūriai, požiūris į Lenkijos valstybę, nes kaip galima suprasti, jos yra nuostata tokia, kad su oficialiąja Varšuva, su dabartiniu Lenkijos politiniu elitu, nepaisant to, kas yra valdžioje, nes neapsimoka ir beprasmiška turėti bet kokių reikalų, nes lenkai vis tiek suvokia save kaip pagrindinę valstybę ir Lietuvą atitinkamai vertina kaip savo provinciją arba kaip vieną iš mažų valstybėlių pasienyje, o ne kaip lygiavertę strateginę partnerę, kas nebūtinai yra netiesa.

2. Sunku pasakyti ir pasverti, kiek procentų lėmė kažkokie asmeniniai dalykai, emocijos, simpatijos ir antipatijos, bet kalbant konkrečiai apie Grybauskaitę pačią, tai seniai tai yra akivaizdu ir visiškai aišku, kad kalbant apie jos kažkokią politinę elgseną, politinį stilių, politines nuostatas – labai didelės reikšmės turi jos kažkokie asmeniniai dalykai, asmeninis požiūris, simpatijos ir antipatijos, kažkokie, kaip jinai įsivaizduoja, jos kažkokios, jos požiūriu, nuostatas. Tai jūsų klausime yra užkoduotas vienas iš atsakymų, nes man visą laiką buvo akivaizdu, kad pirmąją kadenciją, pirmosios kadencijos pradžią jos, labai lėmė, labai daug diktavo jai, noras kuo labiau atsiriboti ir kuo aiškiau atsiriboti nuo Adamkaus, jo politikos ir jo paveldo politikoje. Tas buvo labai aiškiai matyti, tą matė ir pats Valdas Adamkus dėl to labai pyko ir dabar pyksta, Adamkus ir Grybauskaitė net nebebendruoja asmeniškai, galima netgi sakyti, aš taip manau, kad Adamkus, pavyzdžiui, laiko Grybauskaitę asmenine prieše, pavyzdžiui, pats, jei tik yra proga keršija, jeigu tik yra proga, kokiais nors atvirais pareiškimais, ta prasme tarp jų santykiai yra labai blogi, pažiūra jų vienas į kitą yra labai prasta, nežinau, kas lėmė tokį Grybauskaitės norą būtent atsiriboti, galbūt jinai tiesiog kaip moteris ambicinga, jos labai daug politinį mentalitetą lėmė, tai kad ji per visą savo karjerą, nors jinai pasiekusi nemažų aukštumų, tai jinai buvo ir finansų ministrė, ir Europos komisarė, bet jinai vis tiek, matyt, jausdavosi dažnai nepakankamai įvertinta, vis niekinama, vis dėdamasi į savo užrašų knygutę „black list'ą“ kas ne taip kada į ją yra pažiūrėję, gal kada koridoriuje nepasisveikinę, kažkada įžeidę, užkabinę, ir po to, kai ji tapo prezidente, ir tie dalykai pradėjo, atsirado politinėje darbotvarkėje, vertinant vieną ar kitą asmenį, reiškinių ar politinį procesą. Tai grįžtant prie užsienio politikos, tai buvo akivaizdu, kad jinai, taip sakant, visais kampais stengėsi atsiriboti nuo pagrindinių tų Adamkaus prezidentavimo strateginių politikos nuostatų ir darė tai pakankamai griežtai, brutaliai ir galima sakyti demonstratyviai, pavyzdžiui, transatlantinis ryšys su JAV, CŽV kalėjimų ta visa istorija išpūsta, opozicija, tuometiniai valdantieji konservatoriai, kurie čia žaidė savo politinį žaidimą toje CŽV kalėjimų paieškos istorijoje, siekdami susidoroti pirmiausiai dar kartą prispausti uodegą buvusiai Valstybės saugumo departamento (VSD) vadovybei – savo strateginiam priešams – tai konservatoriai, kurie žaidė savo žaidimą, jie nebūtų galėję to žaidimo žaisti taip sėkmingai, jeigu nebūtų turėję prezidentės politinio palaikymo, prezidentė čia irgi turėjo savo išskaičiavimų, taip pat, kaip ir konservatoriai, dar kartą (atsiprašau, nerandu dabar kito žodžio) „damušti“ valstybininkų vadinamąją grupuotę, kuri Adamkaus vadovavimo metu valdė ir VSD ir Užsienio reikalų ministeriją, ir iš esmės labai didele dalimi vairavo Lietuvos užsienio politiką, tai va per tą CŽV kalėjimų istoriją buvo stengiamasi ją galutinai išskaidyti ir atimti iš jų paskutinius įtakos svertus, sukompromituojant ją dar gi viešai, galutinai, bet kartu čia buvo toks parodymas, rodė Vašingtonui ir JAV prezidentė, kad jinai nebus čia jų patarnautoja, kaip jos

įsivaizdavimu, matyt, buvo anksčiau ir tas pats Adamkus ir apskritai visas oficialusis Vilnius. Tai jos atsisakymai vykti į susitikimą su Obama, pareiškimai apie visas tas ginkluotes, apskritai bendradarbiavimas su JAV, tai buvo pakankamai aiškiai, demonstratyviai rodoma, kad čia tas transatlantinis ryšys ir partnerystė su JAV jai toli gražu nėra joks absoliutas, ir kad čia Lietuva, nors ir maža, bet išdidi, savarankiška ir tvirta, ir apskritai jai rūpi Šiaurės šalys ir narystė Šiaurės šalių klube. Tai tokia jos elgsena buvo, nežinau, buvo daug spėliojama, iki šiol yra spėliojama politikos kuluaruose, kalbant apie, pavyzdžiui, pažiūrą į strateginę partnerystę su JAV, tai kad galbūt lėmė kažkokie, kažkaip gal ji pratai jautėsi, galbūt prastas periodas, kai ji dirbo tada Vašingtone atstovybėje Lietuvos, Lietuvos ambasadoje, tai buvo vienas iš ankstyvų jos karjeros laikotarpių, galbūt amerikiečiai kaip nors su ja nepagarbiai elgėsi ar jai taip atrodė. Žodžiu, bet vis tiek visos versijos pagrįstai susiveda į tai kad labai daug lėmė va tokie asmeniniai suvokimai, charakteris tiesiog, kompleksai kažkokie, noras dabar parodyti, kad dabar jau jinai iš tiesų nuvers čia kalnus ir padarys tai, kas, ką visą laiką laikė teisinga ir reikalinga, ir ko jai neleido kiti.

3. Lbai dauglėmė Adamkaus asmeniniai santykiai su Lenkijos lyderiais, tiesiog asmeniškai jie, kaip ir Brazauskas su koku Kvasnevskiu, taip ir Adamkus šiuo požiūriu, jie kažkaip stengėsi palaikyti asmeniškus glaudžius santykius su Lenkijos politiniais lyderiais ir palaikė ir jiems tai pavyko, ir labai sėkmingai, nežinau, gal to nebuvo, bet prie Brazausko, tai kai kurie Lenkijos politiniai lyderiai būdavo tokiam neblaiviam stovyje, kad į limuziną tiesiog vesdavo juos už rankų, būdavo tokie net šilti pasimatymai. Tai yra faktas. O kalbant apie Grybauskaitę, tai aišku to nebuvo, bet kalbant dabar konkrečiai apie Adamkų, tai yra ta radikali teorija, kad jisai buvo visiškai nesavarankiškas, kad buvo visiškai valdomas prezidentas, kad buvo visiškai valdomas pirmiausiai to paties vadinamo valstybininkų klanu, t. y. sprendimų priėmėjų grupės, kuri buvo susikoncentravusi Užsienio reikalų ministerijoje, VSD, na čia aukščiausio rango karjeros valstybės tarnautojai, diplomatai, saugumo pareigūnai, ir atitinkamai prezidentūroje, nes kaip žinome, pagal tą visą tvarką ten yra rotuojami pareigūnai iš saugumo eina į prezidentūrą dirbti, iš Užsienio reikalų ministerijos, tai čia susidaro toks tinklas užsienio ir saugumo politikos reguliavimo tinklas, tai kaip yra susiję kadriniais visokiais ryšiais ir žodžiu prezidentūra, Saugumo departamentas ir Užsienio reikalų ministerija, na, ir po to prie to dar prisideda ir dar karinė kontržvalgyba, tai yra Krašto apsaugos ministerijos tas antrasis operatyvinių tarnybų departamentas. Pagrindė šitas trikampis. Na, tai yra ta radikali teorija, kad Adamkus buvo visiškai vairuojamas tų žmonių ir tiesiog klusniai darė, ką jie jam liepdavo ir buvo tam tikra prasme iškaba tos užsienio politikos. Aš tai tokiai radikaliai teorijai nepritariu, Adamkus jisai, kiek suprantu, iš asmeninių pokalbių, kontaktų, kad jisai visą laiką labai aiškiai suvokė, ką jis daro, kam tai reikalinga ir

tai darė su nuoširdžiu įsitikinimu ir entuziazmu. Tai aišku dėl to, kad jis suvaidino tokį didelį vaidmenį reguliuojant tą Ukrainos krizę Oranžinės revoliucijos metu, aišku, daug galbūt lėmė ir noras pasididžiuot, pasirodyt, tai natūralu kiekvienam nedidelės valstybės prezidentui atsidūrus kažkokių didelių geopolitinių procesų priekyje, norisi pasididžiuot, norisi pasipuikuot, aš sakau, jisai tiesiog, mano požiūriu, nuoširdžiai dirbo tą darbą ir nebuvo jisai tikrai visiškai savarankiškas, klausydavo ir patarėjų patarimų ir panašiai. Čia nieko keisto, tam patarėjai ir diplomatai ir karjeros pareigūnai, tam ir yra, kad subtiliai padarytų įtaką, nukreipdami politinius lyderius, duodami jiems patarimus, pakonsultuodami, kartais galbūt ir sukurdami iliuziją tiems politiniams lyderiams, kad jie galutinį sprendimą priima savarankiškai. Tai su Adamkum tokia situacija, Adamkaus vaidmenį jo užsienio politikoje aš matau taip, kad viskas tiesiog ten sutapo, viskas derėjo, ta prasme toks vyko darnus procesas.

Kalbant apie Grybauskaitę, tas negerai, kad jinai nieko neklauso. Arba klauso tik tai, kas jai iš esmės būtų naudinga, kažkoku politiniu, pragmatiniu požiūriu, iš ko ji galėtų išlošti kažko. Turėjo ji ir tebeturi tą savo, kalbant apie jos politiką pirmosios kadencijos metu, turėjo ji savo radikalias nuostatas ir viskas, ir niekas negalėjo jai nieko pasakyt, nei patarėjai. Buvo galima matyti, kad ir tie žmonės, kurie ją apsupo kaip užsienio politikos patarėjai, tas atsinaujinęs diplomatinis korpusas, kuris pradėjo formuotis Užsienio reikalų ministerijos viršūnėje, kad jie laikosi tų pačių nuostatų. Noriu pasakyti, kad galbūt negalima taip sakyti, kad tas radikalus keitimasis užsienio politikos ir jos prioritetų radikalus keitimas Grybauskaitės prezidentavimo pradžioj buvo vien tik Grybauskaitės įnoris. Didele dalimi, taip, tai buvo jos mąstymai ir panašiai, bet tie žmonės, kurie su jos atėjimu irgi pradėjo turėti žodį, lemiamą žodį užsienio politikoje, patarėjai Prezidentūroje, na irgi turėjo tas nuostatas, pavyzdžiui, apie tą pačią Baltarusiją, kad su Lukašenka reikia, kad reikia pritraukinėti prie Lietuvos ir ES, jį reikia ne atstūminėti, o kuo labiau flirtuoti, nes taip neva jisai tols nuo Rusijos ir taip bus Baltarusija atitolinama nuo Rusijos ir Baltarusijos Rusija taip nepaims kaip paimtų, neokupuos tikrąja ta žodžio prasme, kaip okupuotų, jeigu Lukašenka būtų besilaikantis kažkokių naivių, idealistinių, vertybinių nuostatų, Lukašenka būtų izoliuojamas ar atkertamas sankcijomis. Tai čia tokia teorija buvo tuo metu kalbant konkrečiai apie Baltarusiją. Atitinkamai tai rodo, kad keičiasi orientyrai ir kitomis kryptimis, jeigu Baltarusijos, diktatūros atžvilgiu priima tokią nuostatą, tai atitinkamai keičiasi apksritai tavo pažiūra į visą Rytų kaimynystę, tam tikra prasme į santykius su pačia Rusija, nors tam tikra prasme tu čia prieš Rusija kovoji, bet vis tiek, jeigu tu konstruoji santykius su viena diktatūra, tai keičiasi stilius santykių ir su kita diktatūra, su pagrindine diktatūra. Tai buvo ten tokio naujojo pragmatizmo, santykių perkrovimo su ta pačia Rusija ir Baltarusija ir pačiose institucijose – Užsienio reikalų ministerijoje,

Prezidentės komandoje, tarp tų patarėjų, kurie, na, užsienio politikos patarėjai. Šiaip pagrinde tai buvo jos, ji buvo lemiamas faktorius.

4. Adamkaus prezidentavimo metu, tai žymiai didesnę turėjo įtaką, ir tas institucinis faktorius ir institucinis lygmuo buvo žymiai svarbesnis, nes Grybauskaitės..., momentais gal net sakau Adamkus žaisdavo antruoju numeriu, iš tiesų būdavo daugiau kaip politinis lokomotyvas, politinis taranas, vėliava, kuri nešama priekyje. Aš nematau, kad tai yra kažkas nenatūralaus ar blogai, bet Grybauskaitės atveju, jos požiūris į šitą reikalą, na, aš sakyčiau yra visiškai destruktivus, ta prasme, kad ją erzina ir jai labai nepatinka, kalbant ir apie tą pačią Užsienio reikalų ministeriją, žmonės, kurie yra savarankiški, kurie rodo kažkokią iniciatyvą, kurie kažką masto, arba strateguoja, na jai tai atrodo įtartina, erzina, kas čia kažką įsivaizduoja, strateguoja, dar įsivaizduos galintys kažką diktuoti prezidentui ar politikams apskritai. Tai labai aiškiai, tas jos demonstratyvus susidorojimas su Ušacku, labai aiškiai parodė tą nuostatą, Ušackas ją labiausiai erzino, matyt, kažkokie yra buvę asmeniniai dalykai, aš taip, kiek suprantu, anksčiau, nes jie dirbo kartu Užsienio reikalų ministerijoje, tuo metu jau jis buvo riteris šaunus, visas blizgantis, fantastiškas, o Grybauskaitė tuo metu ji vis tiek dar buvo tokia, na, žemesnio rango tarnautoja. Tai nežinia gal koridoriuose prasilenkdamas Ušackas su ja nesisveikindavo, ar nepagarbiai kokius popierius liepė kur nors nunešt, čia skamba juokingai, bet dar kartą sakau, kalbant apie Grybauskaitę, šitie dalykai tikrai gali turėti labai didelės svarbos. Aišku, pagrindinis dalykas dėl ko ji ligi šiol negali jo pakęst, arba, pavyzdžiui, kaip su Valteriu Baliukoniu, kai jis nebuvo paskirtas, valstybininkų taip vadinamos grupuotės, Adamkaus vienas iš patarėjų užsienio politikos klausimais, tai jinai jo nepaskyrė labai demonstratyviai, labai brutaliai nepaskyrė ambasadoriumi, toks buvo beprecedentis dalykas, ji nelaikė, kad būtina pasiaiškinti, kodėl taip daro, numetė maždaug, kad „taip negalima dirbti, kaip jis dirbo“, o vėliau tik paaiškėjo, kad (aš asmeniškai sužinojau) tikroji priežastis buvo, kad kai važiuodavo Adamkus į Briuselį kaip prezidentas, o jinai ten buvo tuo metu Europos komisarė, Baliukonis kažkaip neprileisdavo jos prie Adamkaus, kažkaip nepagarbiai, nepakankamai dėmesio jai skirdavo, nepagarbiai elgėsi su ja, tai taip jam ir baigėsi. O Ušacko jinai tiesiog asmeniškai labai nemėgo, kažkas yra giliai labai asmeniško, o kita vertus jie tokie natūralūs politiniai oponentai buvo, būtent užsienio politikos srity ir Grybauskaitė nuo pat pradžios demonstravo, kad užsienio politika yra jos daržas, Konstitucijoje tas parašymas, kad kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką, jinai taip interpretuoja, kad tik ji vykdo užsienio politiką, o čia ta Vyriausybė yra tik iš esmės kuklūs vykdytojai. O Ušackas visada irgi buvo toks mėgėjas pasirodyti, viešųjų ryšių jam reikėjo tos garbės, prezidentinės jo ambicijos, jau seniai visiems vieša paslaptis, toks buvo natūralus konkurentas, erzinantis išsišokėlis tame darže, kurį Grybauskaitė visą laiką laikė ir lako

savu. Tai buvo tik laiko klausimas, kada ji nuritins tą galvelę ir tai ji ir padarė be didelių ceremonijų. Tai buvo labai aiški žinia ir visai sistemai, diplomatiniam korpusui, apskritai visai sistemai sprendimų priėmimų ir Užsienio reikalų ministerijai, kad jeigu tu nori ramiai dirbti, tai verčiau nelįsk į akis, neišsišokinėk, neprieštarauk, tiesiog stenkis elgtis ramiau, na, tai taip ir yra. Dabartinis ministras ponas Linkevičius, jisai labai tvarkingas šiuo požiūriu žmogus, jisai tikrai neišsišoks, neprieštarauja ir visai jam gerai viskas klojasi. Ir atitinkamai tai veikia ir pačios ministerijos funkcionavimą ta prasme, kad ten jau nebevyksta tas procesas nuolatinio smegenų šturmo, kad būtų bandoma kažkaip generuoti idėjas, savarankiškas kažkokias, vis pertikrinti įdirbį, tartis ką čia daryti, strategines nuostatas atnaujinti, performuluoti galbūt, braižyti kažkokius scenarijus, scenarijus A, scenarijus B, reagavimo į scenarijų B arba A scenarijus, na, to nevyksta, to nebėra, tie žmonės, kurie anksčiau tai darydavo jie kadangi laikomi pavojingais, laikomi tokiais, kurie audžia planus apskritai užvaldyti valstybę, nustumiant politikus nuo realaus valdymo svertų, tai tokių žmonių vadovybėje Užsienio reikalų ministerijos dabar kaip ir nebėra, tiesiog visiškai lojalūs, be iniciatyvos, pilki eurobiurokratai iš esmės, arba partiniai kadrai, dabartinės socialdemokratų partijos jaunimėlis, kuris į tą diplomatinį darbą žiūri kaip į riebę pliusiuką jų biografijoje. Tai tiek, tuo požiūriu situacija yra labai bloga. Dar čia prisiminiau prie bendro konteksto gal jums pravers, prisiminiau labai aiškią Grybauskaitės tokią demonstraciją, dėl kurios bandė triukšmauti tuo metu opozicijoje buvęs dabartinis eurokomisaras Andriukaitis, tą politiką aš išskirtinai vertinu neigiamai, bet kartais jis būna teisus, tai tuo požiūriu jis irgi buvo teisus, kai jis piktnosį, kad Grybauskaitė nustūmė tuometinį premjerą nuo vizitų, reguliariųjų vizitų į Europos Vadovų Tarybą (EVT). EVT, visada taip būdavo, kad iš esmės važiuoja premjerai, ten renkasi premjerai, ar tie asmenys, kancleriai, kurie realiai yra vykdomosios valdžios atstovai ES valstybių. Grybauskaitė gi be ceremonijų pasakė, kad ten važiuos ji ir tiesiog taip padarė. Kubilius yra kažkada taip mandagiai diplomatiškai aiškinęs, kad prezidentė jo paprašė, na, ir kadangi jis čia maždaug 'no big deal', ne problema, gerai. Bet na čia toks buvo labai aiškus gestas, rodantis kaip Grybauskaitė supranta savo vietą užsienio politikos srityje ir jos ambicijas, o jos ambicijos, dėl ko jinai laiko ir tą pačią EVT, nuolatinį buvimą ant ES lyderių scenos sprendžiant aktualiausius klausimus, na, kad ir dabar, skaykikim, pabėgėlių krizė, nes, na, aš bene pirmasis iškėliau tokią versiją Lietuvoje viešai, Grybauskaitės pirmos kadencijos pradžioje, gal pusei metų praėjus, dar buvau išoliotas degute ir plunksnose, net savo paties redakcijoje, kokias aš čia fantazijas rašinėju, tai aš parašiau, kad Grybauskaitės pagrindinė strateginė nuostata yra Europos karjera, ES institucijų viršūnėse, greičiausiai ES vadovės, nebent minimum užsienio reikalų ministrės postas. Ir kad jinai į tą patį Lietuvos prezidentės postą ji dabar žiūri kaip į savotišką trampliną tai europinei karjerai. Baigiantis tai jos pirmai

kadencijai tas pasitvirtino, kad ji turi tokių ambicijų ir išskaičiavimų, bet čia tie grafikai su EP rinkimais, tiesiog su grafiku buvo labai nepalanku, o be to ir perspektyvos jos asmeninės nebuvo labai geros, bet neatmestina, kai jai dabar baigiant antrą kadenciją, situacija bus pasikeitus, ji turės žymiai daugiau šansų, bus vėjai žymiai palankesni Europoje. Tik aišku, pagrindinė kliūtis yra, kad Tuskas gali eiti antrai kadencijai, kiek aš suprantu, bet kiek girdėjau iš gana patikimų šaltinių, mūsų prezidentė asmeniškai kontaktuodama su Tusko komandos žmonėmis tiesiai klausinėja, ar jis eis antrai kadencijai. Tai aš manau šitas dalykas, šis faktorius yra vienas iš svarbesnių, stengiantis suvokti, kokią svarbą jina teikia apskritai tai užsienio politikai, kaip jina žiūri į užsienio politiką, per kokią prizmę. Vėlgi grįžtame prie tam tikrų asmeninių išskaičiavimų, Kaip Adamkus nežiūrėjo, jis ką, jam buvo visiškai aišku, kad jis natrą kadenciją baigia ir važiuoja su Alma į Aka Pulką. Jam aišku buvo svarbu įsirašyti kuo riebesnėmis auksinėmis raidėmis į Lietuvos istorijos knygą, tas yra visiškai natūralu. Tuo tarpu ta tokia asmeninė prizmė, per kurią į šitą reikalą žiūri dabartinė prezidentė yra tokia siauresnė.

5. Jai teko grįžti. Pirmiausiai objektyvi realybė, procesai, kurių nesuprast ar ignoruoti, kuriuos atstumti buvo naivu ir kvaila. Visada buvo aišku, apie Baltarusiją čia net nėra prasmės kalbėti, bet šiaip kalbant bendriausiu geopolitiniu lygmeniu, nėra tokio daikto kaip Baltarusija, nėra. Tai yra Rusijos diktatūros filialas, sanėliukas Vakariniame pasienyje. Buvo visiškai aišku, kad Rusijos diktatūra važinė visais parametrais, kad bus tikrai blogiau, bus tik agresyvesnė ir jiai savo esminių, esminės matricos nepakeis, visi „restet'ai“, visos pragmatinės tos vadinamos politikos jos realybe ir pragmatika nieko bendro neturi, jos naivios yra, naivu tikėtis, kad galima atidėti Rusijos problemos sprendimą, ką darom su Rusijos diktatūra iš esmės, kad konfrontacija su Vakarų pasauliu yra esminė ir ji tik gilės, ir tik laiko klausimas, kada ji išeis į finišo tiesiąją. Tai tas laiko klausimas ir buvo preteksto klausimas Ukraina ir Maidanas ir asociacijos sutartis, galbūt visi tikėjosi, ne galbūt, ir Vakaruose ir pačioje Rusijoje tikėjosi, kad su tuo asociacijos nepasirašymu gal čia viskas taip ir praeis, bus galima nuraminti situaciją, kaip ir po Gruzijos karo, taip sakant senutė istorija, kurios nuramint neįmanoma, pasitelkusi iš pradžių studentus, o po to apskritai žmones iš gatvės, visas tas viltis apvertė, tai Rusijos režimas elgėsi taip, kaip neišvengiamai turėjo elgtis, puolė žudyti tą valstybę, tai tokioj radikaliuoj situacijoj, po Krymo aneksijos, kaip tu čia kitaip gali elgtis nei dabar elgiasi prezidentė Dalia Grybauskaitė ir apskritai visas oficialusis Vilnius. Tai tas grįžimas, tas Rytų kaimynystės problema ir būtinybė orientotis į Rytų kaimynystės problemas, į santykius su Rusijos diktatūra, tiksliau, kažkaip orientotis į tai, kaip į pagrindinę problemą, pagrindinę darbotvarkę užsienio politikos, tai jina neišvengiama, tai natūraliai turima grįžti prie strateginės partnerystės su JAV, nes tos pačios didžiosios Vakarų Europos valstybės, jos elgiasi taip, kaip elgiasi, tai natūraliai jei tu nori turėti stipresnį užnugarį,

tai turi skambinti anapus balos, tai čia elementaru. Tik su tais pačiais lenkais, aš kaip suprantu, nežinau, ten pavyzdžiui, saugumo lygmenyje, kariniame lygmenyje, specialiųjų tarnybų, žvalgybų bendradarbiavimo lygmenyje santykiai ir labai konstruktyvūs ir geri, bet kalbant apie politinį lygmenį, tai kol kad tai yra visiškai įšalas, tiek dėl Varšuvos kaltės, tiek dėl Vilniaus, tiksliau, prezidentės Grybauskaitės kaltės.

6. Čia sunku pasverti, kiek kieno kaltės, aišku čia abipusis procesas. Pirmiausiai, pavyzdžiui, Tomoševkis ir Lenkų rinkimų akcija, politinė jėga, kuri iš esmės parazituoja, kuri gyvena iš to konflikto, konflikto su oficialiuoju Vilniumi, su lietuvių Lietuva, tai jina negalėtų būti tokia sėkminga, gal negalėtų apskritai gyvuoti, be oficialiosios Varšuvos palaikymo. Oficialioji Varšuva, čia turiu omeny, aš prisimenu, kai čia kažkada buvo toks užkaitimas santykių, ten Tomoševskiiui rėkaujant ten apie kažkokius genocidus, aš šiek tiek perdedu, bet maždaug ta linkme rėkaujant čia mūsų šitiems vietiniams lenkams...Tigi Komorovkis, pavyzdžiui, kiek čia buvo dėta vilčių Lietuvoje, kaip čia visi džiaugėsi, tie patys valstybininkai, dar galutinai neišvaikyti, kaip jie džiaugėsi, kad štai ateina lietuviai, LDK bajorų palikuonis, tiesiogiai savo kilmės ryšiais susijęs su Lietuva ir kaip čia santykiai sužydės, vėl grįšime į strateginę partnerystę ir panašiai. Tas ne tik neišsipildė, netgi buvo dar blogiau, Komaravskos kaip čia į Lietuva atvažiuodavo, Komarovskis ir kiti aukšti tuometinės Lenkijos valstybės pareigūnai, tai jie, pavyzdžiui, važiuodavo tik į Maišiagalą, Vilniaus net neaplankydavo, nuvažiuodavo tik į Maišiagalą, pagrindinis miestas jiems buvo, kur jie važiuodavo. Mano akimis žiūrint, toks itin simptomiškas dalykas buvo tai, kad net pats Valensa Lechas atsisakė Lietuvos valstybės apdovanojimo, būtent šitame kontekste, būtent dėl tos priežasties, kaip Lietuva elgiasi su vietos lenkais. Na, matant tai, negalima nepripažinti, kad labai didelė dalis kaltės, tokio požiūrio, aklo, tokio stereotipiško požiūrio tiesiog yra oficialiosios Varšuvos, tai šioje vietoje Grybauskaitė yra teisi, kiek aš suprantu jos logiką, tai ji pirmiausiai dėl to pyksta ant lenkų, ant Tomoševskio pyksta savaime aišku pagrįstai, kas gali nepykti ant jo, kai matai, kad tai yra politinis parazitas, viską remiantis ant konflikto ir dar greičiausiai rusų kurstomo ir inspiruojamo konflikto, šiuo atveju dar žaidžiantis rusų pusėje. Tai čia iš lenkų pusės. O apie mūsų Lietuvos pusę kalbant, tai pirmiausiai čia yra mūsų tautiniai durniai, tie mūsų „tomoševskiai“ ,tie politikai, kurie žaidžia antilenkiškumo, kuris tam tikra prasme yra įskiepytas lietuviško patriotizmo, lietuviškos tautiškos savimonės pamatuose, jie žaidžia ta antilenkiškumo korta, kad lenkai yra vieni iš priešų, jie visada naudoja šitą kortą, kiti politikai įsivaizduodami, kad šitie lenkiški sentimentai apskritai yra Lietuvoj labai populiarūs ir jeigu tu papūsi prieš jų vėją, tu gali nukentėti rinkimuose, tai linkę tada pasėdėti tylomis, visas politinis „establishment'as“ su tokia politika susitaiko, o pati prezidentė, kuri sprendžia konkrečius klausimus, pavyzdžiui, pavardžių rašybos, ji

galėtų imtis politinės iniciatyvos, naudodamasi savo svoriu ir autoritetu ji galėtų pralaužti situaciją, bet jinai to nedaro, to nedaro tyčia, sąmoningai. Tai va ir turim tokią situaciją, iš visų kampų, kur pasižiūrėsime, visur taip viskas taip apleista, ir kol kas kažkokios naujos atšviežinančios iniciatyvos nėra, ir panašu artimiausiu metu nebus, turint omeny dabar, dabar reikia žiūrėti į padėtį ir situaciją Lenkijos pusėje.

7. Prieš įstojant į ES, prasidėjusios diskusijos, logiškai prasidėjusios diskusijos, ką daryti po to, ką daryti, kai patekome į rojų, ar nebus taip, kad mes tiesiog prasigersim iš neturėjimo ką veikt, pagrindinius savo tikslus pasiekėm, gyvenimas, kaip paaiškėjo po to, gyvenimas nesibaigė, ką darysim toliau. Iš tų diskusijų ir rutuliojosi, kad mes laimingieji, gavome savo laimingą bilietą, tai dabar turime stengtis, kad tie, kurie mūsų istorinio likimo sesės ir broliai – ukrainiečiai, moldavai, gruzinai, baltarusiai pagaliau tie patys, kad jie, bandyti laimėti tuos bilietus ir jiems ir kartu burti čia tokį regione frontą prieš agresyvią Rusiją, kurios agresyvumas, imperializmas ir revanšizmas buvo aiškus jau tada. Tai aš manau, kad po įstojimo prasidėjusios natūraliai diskusijos, jos ir lėmė, kad susidėliojo taip prioritetai, kaip susidėliojo ir susidėliojo visiškai logiškai. Grybauskaitės metu, lemiamas procesas, būtent asociacijos sutartis, kai galutinai paaiškėjo, kad realybė geopolitinė yra tokia kokia yra ir bus tokia, ir čia kažkaip su Šiaurės šalių klubais ar vien draugystėmis su vokiečiais ir prancūzais, toli nenuvažiuosi.

8. Miksas visų šitų trijų faktorių, bet prezidento asmenybė manau yra labai svarbus faktorius, kokių požiūriu – prezidentas turi suprasti, kad jis nėra vadas ir caras, kuris čia dabar nusprendė, kaip pasakė, tai tas laivelis vadinamas valstybė ir jo užsienio politika ir plaukia. Tai yra nerealistiška, naivu ir pavojinga visai valstybei. Bet tai vėlgi nereiškia, kad prezidentas turi būti toks, klunsnus objektyvių procesų vykdytojas, vien tik iškaba, vien tik tas asmuo, kuris atstovauja valstybės vardu oficialiuose renginiuose. Mano požiūriu prezidentas yra ir turi būti figūra, kuris telkia intelektualines pajėgas tuose sprendimų priėmimo centruose, nuo kurių priklauso užsienio politika. Jis turi ir koordinuoti ir, svarbiausia, skatinti intelektualinius procesus. Mano požiūriu, viena iš pagrindinių bėdų, kad ir dabartinės užsienio politikos – viena vertus, mes tarsi deklaratyviai mes labai teisingi, mes išmanom, Vakarams labai aiškinam, kokia čia Rusija iš tikrųjų yra, kokie jie kvaili ir naivūs, kaip čia tarsi rodom, ką reikėtų daryti, bet kai konkrečiai klausama „tai ką?“, tada pradeda veblenti ir mikčioti. Aš visą laiką prisimenu iš savo asmeninės patirties, kai čia įsisiūbavo tas karas Ukrainoje, iš karto po Krymo aneksijos, po Krymo aneksijos iš karto Donbasas prasidėjo, visa kita, tai čia pas mus irgi, institucijų viršūnėse, tokiu uždaru formatu buvo prasidėjusios diskusijos, rinkdavosi sprendimų priėmėjai, tie pareigūnai ir karjeros pirmiausiai pareigūnai, nuo kurių priklauso institucinės atminties

užtikrinimas, vidinio degimo institucijose palaikymas, vykdavo diskusijos įvairios, „brainstorm'inimai“, tai man tekdavo dalyvauti, nes buvo kviečiami ir žiniasklaidos atstovai, tie ekspertai, analitikai, kurie domisi tomis tematikomis, užsienio politika, Rytų partneryste. Tai teko konkrečiai dalyvauti, kur buvo susirinkę tie žmonės, nuo kurių turėtų priklausyti, kuria kryptimi sukasi visas valstybės mechanizmas ir buvo kalbama konkrečiai apie Rusiją. Na, aš išsigandau, nes pokalbis baigėsi maždaug po 45 minučių, bet baigėsi dėl to, nes žmonės jau pradėjo nekantrauti ir nuobodžiauti, nes jie nebeturėjo ką pasakyti, o pats pokalbio turinys toks buvo, kaip sakoma liaudyje, kaip prie butelio šnekantis, vienas pasako, kad jam atrodo galbūt taip, na toks virtuvinis pokalbis, kai žmonės sako savo požiūrius ir nuomones, kad jiems taip atrodo, pagal jų kažkokią pasaulėžiūrą. Vieni mano, kad Rusija nenugalima ir labai stipri, kiti mano, kad galbūt ne. Mano dėl to, kad tiesiog taip mano. Toks buvo pokalbis, aš visuomet jį prisimenu tuomet, kai noriu pasakyti, kad būtent su tuo mūsų vidiniu intelektualiniu procesu, kaip tie valstybininkai sakydavo, strategavimu, scenarijų braižymu ir po to tų scenarijų, kuriuos po to galima dėti ant stalų ir įvairiuose diplomatinio koordinavimo procesuose Vakaruose, tam pačiam Paryžiuje, Briuselyje, Berlyne, to pas mus labai trūksta. Ir tai, kad to pas mus labai trūksta, didele dalim priklauso ir nuo dabartinės prezidentės asmenybės, nes jai ne tik to nereikia, ji to ne tik neskatina, bet ji tam tikra prasme tai draudžia. Arba jeigu tai vyksta, tai yra beprasmiška, nes jinau tuo nelabai domisi, o jeigu susidomi, tai gal tik kažkoku, jeigu ji pamatytų, kad jai tai būtų naudinga. Tai prezidentas, mano nuomone, turėtų atlikti priešingą vaidmenį, jis turėtų skatinti ir koordinuoti.

9. Taip, na, kaip aš kaip supratai iš jūsų klausimo, kad pasakymas yra, kaip čia juokaudami sakom mes žurnalistai, „faktai žeminantys garbę ir orumą“, tai atitinka tikrovę. Taip, tai Rusijos diktatūra, valstybė turinti visus teroristinės valstybės požymius, tai čia to nepaneigsi. Kita vertus, kai tai konstatuoja, taip griežtai paskelbia prezidentas kažkokios valstybės. Nežinau, sunku pasakyti, ko, galima sakyti, kad dažnai mūsų prezidentė pasiduoda momentiniam impulsui, toje konkrečioje situacijoje, kažkokiam momentiniam impulsui arba šiaip lygioj vietoj suimprovizuoja ir pagalvoja, kad čia taip pasakyti bus labai šaunu, nes tai nuskambės, visi iš kart atkreips dėmesį. Tokiam neoficialiam formate man yra tekę iš jos girdėti, kaip jinau čia bandė pasiaiškinti dėl savo to pareiškimo, kad jinau čia bandė labai sąmoningai ir labai protingai, nes jinau paskatino atsibusti žmones Vakaruose, sukelti kažkokią diskusijų bangą, na, bet taip mąstyti yra truputėlį naivoka, nes faktiškai tokiais pareiškimais tu sužaidi tiems patiems rusams, nes jie viską daro Vakaruose, rusų propaganda ir rusų diplomatija, kad parodytų, kad šitos Baltijos valstybės, kurios čia taip reikalauja, kad jos tiesiog neadekvačios psichiškai yra, neadekvatūs psichiškai subjektai ir jie, jos pačios kaip tik yra destruktivūs elementai, trukdantys

konstruktyviems Vakarų santykiams su Rusija. Vakarų didžiulė (Vakarų tai turiu omeny Vakarų Europą – Paryžių, Briuselį, Berlyną, Hagą, Vieną ypač), Vakarų daugybė įtakingų žmonių sako lygiai taip pat, jeigu neadekvatūs kažkokių savo praeities baimių ir kompleksų, šmėklų kankinami tie Rytų ir Vidurio Europos nykštukai, Baltijos valstybės, tai su Rusija būtų viskas žymiai geriau. Tai prezidentė galbūt per mažai apgalvojo šitą situaciją, šovė truputėlį taip ne visai taikliai ir išmintingai, aš manau. Aišku, jei jinai žaidė vidaus politinei rinkai, tam elektoratui, akivaizdžiai didele dalimi ji žaidė tam elektoratui, kuris yra pagrindinis jos rėmėjas, tai yra į dešinę, į politinę dešinę. Tai taip, visi ošė ir raudojo, kokią šaunią mes turim prezidentę. Tai pirmiausiai čia reikia galvoti apie tarptautinį kontekstą ir kur kas platesnes perspektyvas. Apie latvius ir estus kalbant, tai taip, jie šiuo požiūriu su Rusija jie ramiau ir tyliau elgiasi, vienas iš pagrindinių dalykų, kas tai lemia yra objektyvi demografinė situacija ir iš to kylantys įvairūs kiti ekonominiai ir politiniai dalykai, nes su mažuma ir Rusijos įtaka ir potencialus Rusijos pavojus, bet kita vertus ir potencialus Rusijos pavojus Estijoje ir Latvijoje yra žymiai didesnis negu Lietuvoje, čia pas mus iš viso nėra rimtas faktorius, tai Estijos ir Latvijos lyderiams, kita vertus, jie per daug nerėkaudami žymiai nuosekliau darė tai, ką Lietuva tik tai vėliau atsikvošėjusi darė, tai gynybos finansavimas ir kariniai, visi saugumo reikalai. Tas pats Estijos, Estijos politinė vadovybė kalba apie šituos santykius su Rusija, tai dažnai kalba dar blaiviau ir racionaliau negu mūsų politikai. Tai, kad jie nesišvaisto kažkokiomis karingomis frazėmis, tai nereiškia, kad jie nieko nedaro. Tai jos toks kartais, prezidentės bravūra tokia aštri, ji daugiau tokiems viešiesiems ryšiams, kurie nebūtinai yra sėkmingi.

Priedas Nr. 4. Vykintas Pugačiauskas, 2016 03 17

1. Antra Adamkaus kadencija labai aiškiai buvo nukreipta į Rytų partnerius, tai yra ir Gruzijos karas, ir santykiai su Juščenka po Oranžinės revoliucijos, na tokia labai labai aiški kryptis. Viena kryptis ten ir kita kryptis labai aiški – Amerika. Net keli susitikimai pas Bušą ovaliniame kabinete, tai du labai aiškūs dalykai.

Grybauskaitės abi kadencijas, jeigu jas apskritai galima apibendrinti, toks bendriausias dalykas yra tai, kad, kaip ir sakai, galų gale ta politika nepasikeitė, kad ir ką ji ten kalbėjo apie draugystę su ubagais, bet metodas truputėlį yra kitoks. Metodas yra europinis, einama ne tiek vienašališkai, kad čia mes iš Lietuvos, bet einama kaip bendros europinės žinios nešėjai ir kartu tada yra dalis žaidimo nešti europinę žinią į Rytus, bet drauge labai aktyviai tos europinės žinios formavimas pačiam Briuselyje. Arba NATO formate, nesvarbu, bet visų pirma ES formate. Tai sakyčiau toks esminis dalykas, kad objektai užsienio politikoje liko tie patys, bet metodas truputėlį kitoks yra. Amerikos vaidmuo, vėlgi

pirmoj kadencijoj Grybauskaitės buvo toks mėginimas parodyti, kad Amerika čia nenurodinės ir labai skaudžiai su CŽV kalėjimais ir tais visais nevažiavimais susitikt su Obama. Dabar, man atrodo, Krymas, Donbasas viską sudėliojo į savo vietas, Amerikos vaidmuo dabar labai aiškiai suprantamas. Tai sakau objektai liko, su ta trumpa pertrauka per pirmą kadenciją. Vėlgi tas buvo labai įdomus mėginimas priartēt prie Rusijos, susitikt su Putinu, bet tai nebuvo tai, kaip...ir tiesą sakant su Baltarusija, bet ir vienas, ir kitas nebuvo, taip, kaip dažnai interpretuojama, kad čia buvo mėginama ieškot kažkokių nuolaidų ar kažkocio bendradarbiavimo – tiek su Putinu, tiek su Lukašenka buvo labai labai kieti susitikimai, vieną iš susitikimų su Lukašenka aš pats stebėjau ten jau ne akis į akį, bet delegacijų, tai tikrai buvo toks labai aiškiai matėsi, kad neleidžia nė truputėlio Lukašenkai ten daryt kažkokių jos nutempti ten, kur jina nenori būti, iš karto „push'back'as“ toks, juokų forma, rimtų pareiškimų forma, lygiai tas pats, ką aš girdžiu apie susitikimą su Putinu – lygiai taip pat buvo – į kiekvieną Putino argumentą arba ten gąsdinimą atgal būdavo. Tai buvo tas mėginimas suartēt su vienu ir su kitu, bet tikrai ne nuolaidžiau jant, o tiesiog pamėginant apčiuopti, susitikt ir apčiuopt.

2. Tai iš tikrųjų ko gero buvo tas asmenybinis dalykas, niekaip ne paslaptis, kad ten santykiai Grybauskaitės su Adamkum nebuvo per geriausi, bet vėlgi, asmenybinis dalykas galbūt buvo labiau tas, kad ji buvo daugiau mačiusi europinio formato, ta prasme dirbusi Komisijoje ir mačiusi tos daugiašalės diplomatijos, tai toks, vėlgi žiūrint galbūt per teorinę prizmę, per filosofinę prizmę, labiau „expose'inta“ tokiam daugiašališkumui ir apskritai tom tokiom post-moderniom idėjom ,kad politiką daroma nebūtinai įtakos sferos ir panašūs dalykai. Pas Adamkų paradoksaliai tas buvo , tas labai gerai derėjo su tokia neokonservatyvia, vertybių nešimo ir panašių dalykų politika. Tai va, Grybauskaitė ji buvo tokia, matyt, iš savo politinės patirties labiau tokia institucinė, Adamkus labiau toks tipiškias amerikiečių, neokonservatorių pakraipos atstovas, kur labai aiškios įtakos sferos, bet drauge tai ir vertybinė politika. Tai iš čia, aš to posūkio į Skandinaviją neperveretinčiau, man atrodo ten buvo toks labiau noras ir retorika, o ne kiek ta reali „policy“, būtų buvę labai gerai, jei ten būtume pajudėję, bet kažkaip ten niekaip ir nepajudėjom, o daugiau tai manau, kad pirmoj kadencijoj buvo tas asmeninis faktorius ryškesnis, dabar atsirado toks suvokimas, kad reikia su visais derinti ir netgi ne tik tai, ir ta visa Ukrainos situacija parodė, kad jau geriau čia viduj nesiaiškint santykių dėl užsienio politikos ir tiesą sakant nelabai yra apie ką aiškintis santykius, nes daugiau mažiau visi pagrindiniai „establishment'o“ veikėjai laikosi vienodų pozicijų. Tai tie aštrūs kampai apsidaužė per antrą kadenciją.

3. Na, idėja kokia, kad mūsų sistema yra nenusistovėjusi, ir tiek jau ta formali, institucinė sistema nenusistovėjusi, o visuomenė irgi linkusi toleruoti visokius variantus. Toleravo Adamkų, kuris buvo toks virš visko, toleruoja Grybauskaitę, kuri ten daužo kumščiu į stalą, toleruoja Butkevičių kur apskritai vakare nesuprasi ar toks pats kaip ryte, žodžiu, viskas toleruojama. Lygiai taip pat teisinė sistema leidžia įvairius formatus – tiek stipraus prezidento, tiek silpno prezidento, tai šitoj vietoj galėčiau taip spėti, kad Adamkus buvo toks labiau, išnaudojo tuos sistemos aspektus, kurie buvo konsensiniai, ta prasme, kad jo užsienio politikos komanda, kuri darė tą užsienio politiką, tai buvo iš užsienio reikalų ministerijos, diplomatai, patyrę, taip paprastai kalbant, labiau deleguoti iš ministerijos, ne tiek pasirinkti Adamkaus. Na, jis suprato save kaip tos didelės sistemos dalį, tiesiog, na, toks lyderis ir veidas.

Grybauskaitės komanda kaip ir formaliai ten irgi daug kaip ir diplomatų buvo, bet vis vien tai buvo jos asmeniškai susirinkta komanda. Ta komanda, kuria jei reikėjo asmeniškai pasitikėt. Tai čia buvo tas vaidmuo didesnis, dabar vėl grįžtant prie to, kad sistema generuoja visokius variantus, tai ir vienas ir kitas jie yra vis vien sprendimų priėmimo centrai, sprendimai, nori nenori, vis tiek eina per juos, niekas per Adamkaus antrąją kadenciją neaplenkdavo jo ir vis vien jisai būdavo galutinių sprendimų priėmėjas, tai aišku ir vienas ir kitas yra sprendimų priėmimo centrai ir čia neišvengiama. Bet vėlgi, tas sprendimų priėmimo procesas Adamkaus buvo labiau toks institucionalizuotas.

4. Jos nebuvo aktyvesnės, jos tiesiog buvo glaudžiai susijusios arba Adamkus pats iš savęs buvo linkęs pripažinti didesnę vaidmenį komandai, kuri buvo iš įvairių institucijų surinkta. Tuo tarpu Grybauskaitė pati linkusi dažniau spręsti, pati sau prisiimanti atsakomybę ir žmonės įeinantys pas ją nežino, ar sprendimas bus toks, ar kitoks. Tai vėlgi, tai nereiškia, kad ryšiai su institucijom yra silpnesni ar nutrūkę, tiesiog iš institucijų ji reikalauja truputėlį kitko. Ji reikalauja tiesiog parengti argumentus, parengti medžiagą parengti informaciją sprendimams, kad jinai, kaip lyderė, galėtų spręsti. Tuo tarpu Adamkus toks buvo labiau linkęs deleguot jau ir patį sprendimų formulavimą. Vėlgi, visi suprasdavo, prezidentas, kaip prezidento institucija ir tada buvo galutinis sprendimų priėmėjas, bet tai vis vien nebūdavo vienasmenis dalykas, tai būdavo daugiau tokių argumentavimų, ginčų ir panašiai. **Kl.** Ar gali taip būti, kad nuo prezidento priklauso, kaip aktyviai galės reikštis, sakykim, Užsienio reikalų ministerija? - Taip, akivaizdu, kad taip, čia jau net ne Lietuvos, Lietuvos juo labiau, bet ne tik Lietuvos sistemos ypatybė. Kai pasižiūri į kokią Lenkiją, kuri turi irgi panašią sistemą, tai ten irgi Duda visai kitoks nei Komorovskis, žymiai aktyvesnis, bet vėlgi čia jau lendam tada į institucinį, institucijų santykius ir politines sistemas. Bendru atveju mūsų pusiau prezidentinė sistema leidžia, turi to lankstumo labai daug, bet greta to pati visuomenė yra linkusi toleruoti įvairiausias kombinacijas – tiek

tokio labiau konsensualesnio, tiek vienasmeniškesnio prezidento, ta prasme, nėra susformavusios tradicijos. Prancūzijoje kokio labai aišku, ką daro prezidentas, premjeras, kancleris ir panašiai. Pas mus vis dar priklauso nuo žmonių.

5. Keli dalykai, tas nukrypimas irgi gal buvo per ne lyg sureikšminamas, nes iš principo net ir pirmojoje Grybauskaitės kadencijoje nebuvo kažkokių ten tokių strateginių posūkių didelių, buvo vis vien labai aiški interesų sfera ir labai aišku, kaip veikti. Buvo labiau asmenybės, arba metodo, pobūdžio klausimai, bet ne tikslų ir ne strategijų. Bet net ir tai galų gale netgi grįžo prie tokio Adamkaus, tai žinoma, aišku, karas Ukrainoje, kai viskas išsidėlioja ir tie visi „First World Problems“, Skandinavijos tie visi, post-modernizmo siekimas, na, tai nebėra taip aktualu, kaip kietojo saugumo klausimai. Čia yra dar vienas aspektas, kad Grybauskaitė žymiai labiau yra linkusi jausti rinkėjų nuotaikas ir vėlgi, tai nėra užsienio politikos galbūt dalykas, bet kai ji priešinosi 2% gynybai, tai buvo populizmas, dabar, ką jinai pasisako už 2 %, tai irgi tam tikra prasme populizmas, nes tiesiog mato, kad tauta dabar reikalauja visiškai priešingų dalykų. Tai ji tam yra jautresnė, bet užsienio politikos objektų prasme, Lietuva net ir per pirmą jos kadenciją, vis vien ten vyko visas pasirengimas Rytų partnerystės „summit'ui“, visa tai, kas po to galų gale ir tapo dabartinės mūsų užsienio politikos pagrindu – Gruzija, Ukraina, Moldova – tai čia neišvengiamas dalykas kas lemia. Ta prasme, mes esam ten, kur esam, Rusija yra tokia, kokia yra ir visą laiką tokia buvo ir bus, tai labai yra nedaug manevro laisvės dar siekti kažkokių papildomų tikslų. Aišku, tu turi atsižvelgti į tai, kas sėdi Baltuosiuose rūmuose, kokia ten koncentracija Briuselyje, kas sėdi Berlyne, bet realiai neišvengiamai visi prezidentai daro tą patį. Tai pasižiūrėjus net į tą patį Paksą ar Paulauską, tai kad ir kaip jie čia darė bet ką vidaus politikoje, bet užsienio politikos orientacija visą laiką buvo daugiau mažiau tokia pati. Tai čia, manau, esame tos geopolitikos įkaltai, kad ir kaip nenorim būt ir vėlgi sveikintina tai, kad Grybauskaitė pirmojoje kadencijoje deklaravo tą posūkį į post-modernistinę Skandinaviją, bet tam reikia visiškai kitokio lygmens pastangų, jeigu tu nori iš tikrųjų atsigręžt, ten visų pirma reikia pradėt nuo visuomenės, ne nuo užsienio politikos, na, ten visai atskira istorija. Bet jeigu tu žiūri, ką daryt su grynąja užsienio politika, tai niekur tu nenutolsi, ką tu turi, į ką tau pirmiausiai reikia atsakyti.

6. Adamkaus absoliučiai du aiškiausi dalykai, nors tai buvo iki jam ateinant į antrą kadenciją, tai yra NATO ir ES narystės pradžia ir Bušas Baltuosiuose rūmuose. Jeigu prisimenant, kas dėjosi kokiais 2004 – 2005 metais, staiga Lietuvos užsienio politika aptiko save nebeturinčią tolesnių tikslų – vat integrovomės ir kas toliau? Tai buvo toks truputėlį pasimetimas, ir kita vertus tai leido

tikslų prasme sumažint įtampa ir tada pradėti racionaliai galvoti. Bet ilgai netruko, prasidėjo Oranžinė revoliucija, ir tada dar Paulausko deklaruota regioninio centro idėja, Adamkus ją toliau vykdė, ten buvo milijonas iniciatyvų, ten aišku ir važiavo į Kijevą tarpininkauti, ir darė tikrai daug dalykų, bet kaip ir minėjau, reikia atsižvelgt, kad Bušas buvo Baltuosiuose rūmuose. Toks neokonservatyvus prezidentas, kuriam ten demokratija, laisvė, panašūs dalykai, buvo ne šiaip žodžiai, bet politikos pagrindas. Ir tas leido Adamkui, kuris turėjo tikrai gerus santykius su Bušu, tai turėjo tokį užnugarį, visi suprato, kad Adamkus gali tam tikra prasme nešti tas Amerikos idėjas, kalbėdamasis tiek su Ukraina, po to kai važinėdavo į Gruziją, tai tas buvo tikrai labai palanki įvykių samplaika. Dar du dalykai, kurie per antrą Adamkaus kadenciją buvo svarbūs, tai Lietuva, dabar tiksliai neatsimenu, bet gal kokiais 2007 m. ar 2008 m. pradžioj, panaudojo tą vadinamą branduolinę opciją, kai blokavo derybų pradžia tarp ES ir Rusijos, dėl naujo susitarimo, nes sakė „palaukit, Rusija neįvykdžiusi senų įsipareigojimų, neišvedusi kariuomenės ir panašiai, pagal ES taisykles, mes net negalim pradėti derėtis dėl naujo susitarimo, kol nebūsime tikri, kad Rusija vykdo. Ir tuo metu, aišku, nuotaikos buvo visiškai kitokios, ir sakė čia lietuviai durniai ir vieninteliai veto teisę naudoja, praėjus ten porai narystės ES metų, na kuo jie čia užsiima. Bet lietuviai laikėsi ir gavo garantijas, ir tai buvo nepaprastai stiprus ir tokio politinio susitelkimo reikalaujantis įvykis. Antras, aišku, buvo Gruzijos karas, tai buvo du tikrai rimti išbandymai. Bet vėlgi, aišku, Adamkaus vaidmuo buvo užsienio politikos veido vaidmuo, bet visa tai darė bendrai, prezidentūra dirbo su kitomis institucijomis ir tai nebuvo tai, kad Adamkus čia kažką daro – jis buvo vykdytojas labiau, ir toks labiau skatintojas, bet jis nebuvo tas vienvaldis sprendimų priėmėjas.

Na, o Grybauskaitė, tai du pagrindiniai tokie – Krymas, Donbasas ir visa šita velniava, o prieš tai buvo pirmininkavimas ES Tarybai. Tai nebuvo tiesiogiai susiję su užsienio politika, bet buvo viso valstybės aparato mobilizavimo reikalas ir Grybauskaitė buvo labai aiški lyderė. Tai turėjo galbūt dvejopų padarinių, viena vertus, jeigu ne ji daug ko apskritai nebūtų buvę daroma, reikėjo daužyti kumščiu, ir greta to daužymo kumščiu, stūmimo, reikia, reikia, reikia, darom, greta to, buvo suvokimas, kad Lietuva, kaip pirmininkaujanti šalis, turės daryt kartais sau neskanius dalykus – ieškot kompromisų, nešokt pirmai ir panašiai. Tai šitie dalykai, tokios sąlygos ir aplinkybės, ypač pirmoj Grybauskaitės kadencijoj irgi buvo svarbios. Kai tu supranti, kad tau reikia valstybės aparatą užkurti, viena vertus, bet kita vertus, reikia nesusipykt su pagrindiniais sprendimų priėmėjais. Dabar antroj kadencijoj ji gali, žinoma, sau leist žymiai laisviau jaustis ir gali tikrai sakyt ką galvoja ir panašiai. Ai, dar prie Adamkaus reikia ir Kačinskio aviakatastrofą reikia paminėti, nes Adamkaus prezidentūra buvo užmezgusi labai glaudžius ryšius su ta komanda ir kai žuvo, tai staiga tapo ne tiek asmeninė politika,

kiek institucionalizuota ir mažiau rezultatyvi ir Grybauskaitė jau nieko nebesugebėjo padaryti, viena vertus, ir pati truputėlį griežtesnių pažiūrų į Lenkiją besilaikydama, kita vertus ir ji su niekuo nemėgina užmegzt asmeninių santykių, kitaip negu Adamkus. Tai tas toks atsirado institucinis bendradarbiavimas.

7. Aš sakyčiau visų pirma iš Lenkijos pusės, bet bendra problema yra ta, kad lietuviai yra tokie pat lenkai, tik kitaip kalba, tai mes esam tokie „mirror image“ ir visi iracionalumai jų pusėje yra tokie pat mūsų pusėje ir tada nėra pagrindo priimti sprendimą. Bet asmenybinis faktorius svarbus, būdama žymiai labiau dešinesnių pažiūrų, tokių tautiškesnių, tai aišku Grybauskaitė nesileido į tokius kompromisus, į kokius galbūt būtų linkę Adamkus. Tai manau, kad tas truputėlį atsirado..., kai kažkas, nebežinau, nebeatsimenu, kaip tiksliai ten buvo, bet buvo kažkokia keista istorija, kad ji į kažkokią Lenkijos nacionalinę šventę nevažiavo kažkuriais čia metais, na, žodžiu tokie daugiau dalykai asmeniniai, nuoskaudom galbūt pagrįsti. Tai iš tikrųjų taip, čia tas ateina labiau iš asmenybių, bet bendras kontekstas yra toks, kad vėlgi, per Adamkaus antrą kadenciją jam trukdė dešinieji Seime daryti suartėjimą kažkokį rimtesnį su Lenkija, įstatymais pagrįstą, tai dabar turim tokią pat situaciją, kai dešinieji, nepriklausomai kokios partijai priklauso, tie kurie mano, kad reikia išlaikyti lietuvių tautiškumą ir tai yra svarbu, tai institucinė sistema lieka ta pati, tai čia truputį toks iš tikrųjų tavo darbo prasme, tai susidaro paradoksas, kad viena vertus aišku, Grybauskaitė pati daug prisidėjo prie to santykių atšalimo, bet kita vertus, net jeigu ji būtų tokia pat kaip Adamkus, vis vien nemanau, kad sistema pati yra ir aplinkybės, ir čia sistema, tai ne tik kalbant apie Lietuvą, bet visų pirma apie Lenkiją, ten niekas nesikeičia vyriausybė po vyriausybės. Bet sakau, dar giliau kapstant, tai čia yra net ne vyriausybių klausimas, o visuomenių ir tokio apskritai pasaulėvaizdžio klausimas.

8. Geras klausimas. Kad ir kaip aš pats nepritariau ir kritikavau šituos žodžius, reikia pasakyti, kad tarptautinėj politikoj tokie dalykai turi prasmę ir toks griežtumas, neprognozuojamumas, staigumas, jisai dažnai yra žymiai racionalesni negu gali pasirodyti į š pirmo žvilgsnio. Tai va, aš nežinau ir neturiu sau atsakymo, ar tai buvo toks, man skauda ir aš išsisakau, tėškiu ir tada jau turėkit ir man jau nebesvarbu, kokios bus pasekmės; ar tai buvo vis dėlto labiau toks mėginimas racionaliai spausti ir atverti akis Vakarams, žiūrėkit, tai yra valstybė ir jos veiksmai yra taip nepakankamai vertinami, kad reikalauja tokių aštrių žodžių. Nežinau, neturiu atsakymo, bet kokių atveju tas tikrai turėjo ir teigimų ir neigiamų padarinių, ir visi, aišku, atsimena jos tuos žodžius. Dabar daugelis tą sako, bet tą sako ne tokiais griežtais žodžiais, bet sutinka su tokio teiginio prielaida, su jo pagrindimu, ypač po visos Sirijos, net ne tiek po Ukrainos, kiek po Sirijos, tai pasiklausius, ką kokie britai kaba, tai ten

yra labai griežti žodžiai Rusijos atžvilgiu. Tai dabar, kai tai yra tapę tikrai „mainstream'u“, klausimas, ar tada tai padėjo, ar tada dar labiau izoliavo Lietuvą, vėlgi – ir taip, ir taip, sakau, ir aš neturiu pats sau atsakymo, ar ta strategija buvo gera, ar ta strategija buvo bloga. Ta prasme, aš iki šiol manau, kad taip nedera kalbėti, dėl to, kad tam nėra faktinio pateisinimo, terorizmas yra visai kitokie reiškiniai, tu gali sakyti, kad ta valstybė užsiima karo nusikaltimais ir panašiais dalykais, kas yra tikslu, ir atitinka tarptautinę teisę ir visa kita, bet jeigu tu sieki tokio viešųjų ryšių efekto, tai galbūt racionaliau kalbėt tokiais žodžiais, kurie labiau girdimi. Bet čia tikrai jau buvo grynai asmenybinis dalykas ir galbūt, šiek tiek įsivaizduojant, matant kaip elgiasi Grybauskaitė, tai lygiai taip pat galėjo būti apgalvota, bet lygiai taip pat tai galėjo būti spontaniška.

9. Neabejotinai tarptautinės jėgos ir įvykiai. O visa kita jau tada yra miškas. Liūdna, ir net ne tarptautinės jėgos ir įvykiai, bet vienas konkretus Kremlius, liūdna, bet taip yra, kad paskutinius 16 metų, tas vienas konkretus žmogus nustatinėja Lietuvos užsienio politiką. O tada jau kaip reaguoti, jau ir priklauso, vienoj kadencijoj gal labiau instituciška, kitoj kadencijoj labiau lyderis, ar miškas, ar kažką, bet labai akivaizdu, kad Lietuvos politika yra reaktyvi, ta idėja graži dėl Skandinavijos gal ir būtų buvusi proaktyvi, kad mes kažką teigiama sukuriame ir strateguojame, bet aišku ir svarbesnių ir greičiau atsakymų reikalaujančių dalykų. Tai manau, kad gaires bet kokių atveju nustato situacija ir mūsų geopolitinė padėtis, o tada aš vis dėlto jeigu taip visiškai reiktų rinktis, aš vis dėlto sakyčiau institucijos, nes atrodytų Grybauskaitė yra tokia ūmi prezidentė, staigi ir visa kita, bet ji supranta komandinio darbo svarbą, ir ji supranta, kad be institucijų, be Užsienio reikalų ministerijos neįmanoma daryti politikos, o tada tai reiškia suvokimą, kad sprendimus rengia ir pagrindžia institucijos. Jai galų gale tenka rinktis kažką, bet jeigu vis vien kalbant apie gaires pačias, tai gairės yra labiau tokio kolektyvinio darbo rezultatas, nes šiaip ar taip, aišku, kad yra tas grupinis galvojimas, grupinis mąstymas, visas užsienio politikos „establishment'as“ vienodai vertina grėsmes, reikalingus žingsnius ir panašius dalykus, tai manau tas veikėjas labiau pasireiškia tokiais gal atskirais sprendimais arba kažkokiais lūžiniais atvejais, bet šiaip jeigu labai reiktų rinktis, tai aš visgi į antrą vietą dėčiau institucijas ir tik tada patį veikėją, nes net žiūrint į tą patį Adamkų per Oranžinę revoliuciją, taip, visi sakė, kad jisai ten sėdi prie stalo su Juščenka, Janukovičium ir visais kitais tarpininkais, kad jisai ten padeda, po to ten buvo toks 2008 m. Bukarešto NATO viršūnių susitikimas, kur tada įrašė, kad Gruzija ir Ukraina taps NATO narėmis – Adamkus pats ten sėdėjo, su Merkel derėjosi, ta prasme, yra tokių dalykų, bet nepaisant to, tai yra institucijų parengti sprendimai, jis kliovėsi komanda, kuri labai tvirtai kojom remiasi į institucijas. Lygiai taip pat Grybauskaitė, aišku, jos prezidentūra yra aktyvesnė, labiau nepriklausoma nuo institucijų, jos komanda, kaip ir sakiau jos pačios asmeniškai pasirinkta, bet

nežinau, kaip dabar yra, kai Vaisbrodas atėjo, bet anksčiau, kad ir Jovita Pranevičiūtė, jina tikrai sugebėdavo ir pati priiminėt sprendimus ir imtis atsakomybės, bet nepaisant to, tai būdavo bendro institucinio proceso dalis. Ta pertraukėlė gal buvo pirmi mėnesiai ar metai Grybauskitės atėjimo, kol dar ten viskas nusėdo ir susitvarkė, paskui, manu, institucijos.

Priedas Nr. 5. Antanas Valionis, 2016 03 21

1. Matot, jeigu kalbėt apie Valdo Adamkaus antrą kadenciją, tai šiaip jau pagrindiniai dalykai prasidėjo turbūt dar einant pareigas Artūriui Paulauskui po Pakso apkaltos, kada jisai pasiūlė regiono lyderio koncepciją, sakydamas kalbą Vilniaus universitete ir ten buvo pasiūlyta regiono lyderio idėja, ta koncepcija buvo ruošima ilgesnį laiką, Užsienio reikalų ministerijoje mes galvojom tuo metu, kad įstojus į NATO ir ES, nes 2002 m. mes baigėm derybas su ES ir buvo pakviesti į NATO, o 2004 balandžio mėnesį tapom NATO nariais, ir gegužės 1d. tapom ES nariais ir tie tikslai, kurie labai konsolidavo ir vienijo žmones, konsolidavo partijas, buvo pasirašyta nemažai partinių susitarimų, dėl užsienio politikos, dėl nacionalinio saugumo ir gynybos politikos, va tas vakuumas mūsų nuomine, turėjo būti užpildytas ir pasirinkimas buvo tarp dviejų galima sakyti tokių perspektyvų – viena pasilikti auksinės provincijos politiką, be ypatingos veiklos, be ypatingų ambicijų, o kita, kaip tik aktyvi, regiono lyderio politika. Kuomet pasinaudodami NATO ir ES privalumais, įtakodami NATO ir ES, siūlydami savo Rytų politikos sprendimus ir siekdami, kad jie taptų ES ir NATO užsienio politikos dalimi, po to kaip ekspertai ir kaimynai čia pasienyje juos vykdyti, tai viena pusė, kita pusė, tai daryti mus įgalino tai, kad mes turėjom strateginę partnerystę su Lenkija ir atsirado labai natūralus ryšys tarp Višegrado šalių, kurių lyderė Lenkija iš vienos pusės ir Baltijos šalių, kurių lyderė Lietuva tuo metu buvo gana stipri ir ryški, iš kitos pusės. Taip pat, turint omenyje mūsų glaudžius ryšius su Skandinavijos, visų pirma ES narėmis, o be to ir NATO narėmis, ir Norvegija, gal mažiau, bet dalyvaudavo didelėje dalyje regioninių konsultacijų gynybos klausimais. Ir šitai leido mums galvoti ir net pradėti vykdyti tą politiką, visų pirma per konsultacijas su Skandinavijos valstybėm, viena vertus Baltijos šalys – Skandinavijos šalys, Briuselyje pirmadieniais vykdavo Ministrų tarybos, užsienio reikalų ministrai rinkdavosi, derindavom pozicijas. Tai Adamkus sklandžiai perėmė šią politiką ir labai ją nuosekliai įgyvendino. Turbūt iškiliausias ir žinomiausias dalykas tokios politikos yra pirmasis Maidanas, kuomet kilo krizė Ukrainoje, Janukovičiaus, Juščenkos rinkiminės kampanijos metu ta buvusi priešprieša, sukėlė mitingus, kad net buvo ginkluota milicijos Ukrainos įsikišimo grėsmė, tuo metu Kvasneviskis su Adamkum taip pat mums buvo svarbu, kad ten dalyvautų Solana ir mes primygtinai reikalavome, kad jis dalyvautų Kijeve ir jis atspindėjo tą faktą, kad tai yra ES iniciatyva, nes Solana

buvo aukštasis komisaras užsienio politikai. Solana sutiko dalyvaut, nors nelabai noriai pradžioje, teko gana tokių rimtų pokalbių tiek man, tiek žinau ir Kvasnevskis su juo kalbėjo. Iš Lenkijos pusės, „underground“ ten ruošė viską Čiosekas, mūsų pusėj teko man palaikyt ryšius su Čioseka, Januška, kiti Prezidentūros žmonės, kiti labai normaliai, ES vardu, du Rytų valstybių prezidentai, parodė labai brandžią politiką ir iš tikrųjų, galima sakyti, tą konfliktą sumedijavo taip, kad neįvyko jokių didesnių kraujo praliejimų, buvo pakartoti rinkimai, Juščenka tapo prezidentu, po to tapo prezidentu Janukovičius ir tik tai, kaip Jūs dabar žinot, Ukrainai panorus prisijungti prie ES, pasirašyti Asociacijos sutartį, prasidėjo tai, kas prasidėjo – Rusija negalėjo jokių būdu paleisti „savo teisėtų interesų regioną“. Tai va, Adamkus, brandi, kaip ir pirma, vakarietiško tipo, kadangi Adamkus, kaip žinome, užaugęs, subrendęs Amerikos politinėj kultūroj, dirbęs Amerikos administracijoje ir užėmęs aukštas pareigas – ir jos darbo stilius, kai kas vadina – silpnas prezidentas, kadangi Lietuvoj totalitarinės tendencijos po Tarybų Sąjungos, vieno vadovo, yra labai gajos ir žmonių supratimas, netgi nemažai politikų turbūt supranta, Lietuvos politinę sistemą taip, kad prezidentas tarsi direktorius, po to premjeras ir Seimo pirmininkas tarsi pavaduotojai, ir atitinkamai ministrai – dar žemiau, bet esmė tai yra valdžių atsvarų balansas ir ta sistema veikia tik kai laikomasi Konstitucijos ir visi vienas kitą gerbdami demokratiniam procese dalyvauja tiek, kiek Konstitucija, plius, aišku, neišvengiamai, kiek jų politinės ambicijos. Dabar, sakykim, matom labai tokį autoritaresnį valdymą, bet kas parašyta Konstitucijoje, dar yra ir didelės politinės užimtos erdvės. Sakykim, vienas klausimas, kodėl į Ministrų vadovų tarybą važiuoja prezidentė visada, nors klausimai sprendžiami Vyriausybės. Pavyzdžiui Suomijos ar Rumunijos atstovai, ar net Prancūzijos kartais, kur prezidentas net gali pirmininkauti Vyriausybės posėdžiams, tai suomiau taip, kadangi pirma dalis yra užsienio politikos, pirmoje dalyje būna prezidentas, po to antrai daliai atsieda premjeras, kuris pagal savo kompetenciją ir, matyt, geriau žino kontekstą, ir jo rankose visi mechanizmai, ir pozicijų derinimas, ir formavimas, ir interesų – ekonominių ypač – ir kitų, tai taip turėtų būti ir Lietuvoje. Sakykim Brazauskas Vadovų tarybose visada dalyvaudavo pagal savo kompetenciją ir nebuvo jokio, jau grįžtant prie Adamkaus, kad jie važiuodavo kartu su Adamkus ir netgi sėdėdavo kartu šalia abi tas sesijas ir iš tikrųjų buvo geras pavyzdys, ko mes dabar neturime, ko dabar nematome, ir ką aš dabar girdžiu, kad ta priešprieša, kad prezidentė užsienyje blogai atsiliepdavusi ir tiesiog, kaip Butkevičius, man atrodo, pavartojo žodį „šmeižusi“ Lietuvos, (bet čia reikia pasitikslinti žodžius), na, tai man primena, kai 1993 m, buvo išrinktas prezidentu Brazauskas ir važiavo į Londoną į pirmą tokį oficialų didelį vizitą, kur ir su karaliene buvo numatytas susitikimas, tada irgi iš Lietuvos buvo rašyti laišakai, konservatorių konkrečiai, kad čia tas komunistas negali būti priimtas. Taip mes savo partinius interesus pastatom virš normalių valstybinių interesų ir valstybės

orumo ir galų gale valstybės vadovų, pagrindinių valstybės asmenų orumą, na, bet pasirodo tos dvi mano paminėtos gairės – 1993 m. ir turbūt 2009 m., čia prezidentės kadencijos pradžioj, tai per tą laiką didelio progreso nepastebėta mūsų politinėj sąmonėj, kas liūdina. Apie Adamkų nieko panašaus nepasakysi - negalima jo vertinti kaip silpno politiko, jeigu jis ne vienvaldis, nes vienvaldis dažniausiai priima klaidingus sprendimus, tai jis yra silpnas – ne, jis yra paprasčiausiai demokratiškas. Jis sprendimus priiminėdavo normaliai, pats, bet priiminėdavo įsiklausęs į visas besiginčijančias puses, o tų pusių būdavo ne taip ir mažai – įvertinant ir saugumą ir užsienio politiką, kur prezidento galios labai stiprios, galų gale ES tuo metu buvo irgi kaip užsienio politikos elementas labai didelis, taip kad tų dalyvių, žemesniam etape, ginčai, mes stengdavomės jų neišnešt iki prezidento, kad nekomplikuot, sprendimai buvo ruošiami ne taip, kaip daroma šiuo metu, kad pirmą kartą spontaniškai pasakoma tai, kas galvojama, o po to, po pietų pataisoma ir pasakoma priešinga arba kitokia nuomonė, tai čia galima minėt kiek tik norite, kad ir apie NATO pajėgas, kas iš pradžių buvo pasakyta, kad nebus, nes Konstitucija neleidžia ir čia daug tokių, ir Butkevičius ir prezidentė mūsų, deja, taip pat, aš matau, kad Adamkaus laikais sprendimai buvo ruošiami geriau – irgi būdavo kartais tokių spontaniškų, ne visai apgalvotų pasisakymų valstybių vadovų, bet jie taip nekrisdavo į akis. Sprendimų ruošimas jis normaliai atsijojamas, tas auksas iš tos rūdos, dideliu kiekiu, kiekvienam kompetenciniam lygyje ir vadovai gaudavo kokybiškai paruoštą medžiagą sprendimų priėmimui ir Adamkus jis tą mokėjo dirbt, jis tą suprato, kaip veikia demokratinės valstybės sistema ir puikiai šitai darė.

2. Tai strateginei partnerystei esminis dalykas buvo Lenkijos – Lietuvos strateginė partnerystė. Dar Brazausko laikais, 1997 m. vasario mėn., 1995 m. jau Brazauskas apie tai jau kalbėjo, elektros linija buvo pasiūlyta, o mes ją padarėm po 20 metų. Bet vėliau Landsbergis, 1997 m. kalbėdamas Lenkijos Seime, jau mūsų paruoštą Lenkijos – Lietuvos koncepciją – čia irgi buvo ilgai ruoštas, apgalvotas dalykas, strateginė Lenkijos – Lietuvos partnerystė ir 1997 m. buvo sukurtos tokios institucijos: Parlamentinė Asamblėja, Lietuvos – Lenkijos Vyriausybės bendradarbiavimo taryba ir Prezidentų konsultacinis kabinetas, kuri veikė iki pat Adamkaus nuėjimo nuo scenos, iki 2009 m. Vėliau šita sistema buvo suardyta, matyt abi pusės aišku visada kaltos, čia ministrai, Sikorskis ir Ažubalis blogai suvokė Lietuvos interesą, nes turim suprast vieną dalyką, ką supratom labai gerai 1996 – 1997 m. ir ką blogiau suprantam dabar – nes tada mes supratom, kad į NATO mus pakvies, jei turėsim gerus santykius – Lenkija su Lietuva – ir be tos strateginės partnerystės, dar 1997 m. Vilniuje vyko Vilniaus konferencija, kur dalyvavo devyni prezidentai ir Rusijos Ministras Pirmininkas Čermodoryninas, ir Lupenka dalyvavo ir kiti. Tai čia buvo labai gerai suvoktas interesas – ir lenkai, ir lietuviai čia suveikė, ir mes pademonstravom, plačiai tą patyrimą paskleidėm po pasaulį. Tada mes tą

supratom, o ar dabar mes tą suprantam, jeigu šitoj gan komplikuojoj paribio su nenuspėjama Rusija situacijoj, pagrindiniai žmonės, pagrindiniai daliniai, pagrindinė kariuomenė, kuri ateitų Lietuvai į pagalbą inicijavus 5 – ajį straipsnį, tai būtų lenkai visų pirmiausiai – kadangi stiprūs, kadangi dideli, lyginant su mumis, kadangi gerai ginkluoti, turi stiprią aviaciją ir tankų dalinius – ar norės tokioj situacijoj lenkų kareivis, kuris jau ir dabar, iki jo atėjo diskusija apie šituos blogus santykius – ar jis norės eiti į tą Lietuvą, tai vienas klausimas, ir šitoj situacijoj kaip Lietuvos nacionalistai pažiūrės į lenkų kariuomenės atėjimą į pagalbą. Yra net anekdotai rašomi, kad einančius lenkus su ginklu ant sienos pasitiks Lietuvos nacionalistai. Iš to, kas dabar yra matoma, tai galima pajuokaut ir nusiramint, jeigu viskas gerai baigsis ir Rusija neturės nei jėgos, nei drąsos, nei įžūlumo kaip nors pabėgint NATO atsparumą ir NATO tikrumą, kad ne tik stabdymas, ne tik slopinimas kažkokių intencijų, ne tik atgrasymas, bet ir ginkluotas atsakas, na, tai mes turim problemą su savo sąjungininkais. O dabar, teisingai, Amerika, tai buvo tokių kalbų ir net diplomatai šmaikštavo, kad amerikiečiai Valstybės departamente pasakė, kad Grybauskaitė tik nusipirkus bilietą į ekskursiją į Baltuosius rūmus pateks. Adamkus, man atrodo, po du kartus su Amerikos prezidentu susitikdavo. Tai jo pirmosios kadencijos metu, kas mums be galo palengvino stojimą į NATO visų pirma, kadangi tai buvo tiesioginis kalbėjimas ir mano su dviem Valstybės sekretoriais, labai aukštam lygmenyje, mes normaliai buvome asmeniškai pažįstami, ir šmaikštaudavom, kalbėdavome, ir Adamkaus su Bušu – man ir pačiam ir su Adamkum ir be Adamkaus, aš paskaičiavau – ar 4, ar 5 kartus ovaliniam kabinetė esu buvęs, įvairiom progom. Dabar per paskutinius 10 metų aš negirdėjau, kad ten, išskyrus tuos, kurie teikia kredencialus ambasadoriams, kad ten kažkas patektų – na, aišku, ir situacija yra kitokia, nėra tokios svarbos, kad ta valstybė yra per didelė, kad galėtų kokiom nerimtom progom susitikinėti, bet kita vertus, na, šitoj situacijoj vėl atgyja poreikis ypatingas, tai su JAV, na, jie pragmatiški, jie supranta tuos mažiukus ir viskas vyksta, kaip vyksta. Atsirias, matyt, kažkokie kontingentai, jie, matyt, bus rotuojami, nes to žodžio „permanent“ kiek aš matau, bijomasi jo. Visose Baltijos valstybėse, tarp jų ir Lietuvoj bus liepos 8 – 9 d. NATO summit'as Varšuvoje, ir vėl lenkai, ir vėl, mes ten turėsime važiuoti susiraukę ir kaip pažiūriu Miuncheno konferencijos tiesioginę transliaciją – sėdi du Lenkijos ir Lietuvos prezidentai, kalba vienas po kito ir vienas į kitą net nežiūri – dėl ko? Kokie dalykai, kad mes 1992 m. sausio 13 d. įsipareigojom leisti rašyti lenkiškas pavardes, tai seniai reikėjo leisti, kodėl mes pažadėjom ir 24 metus, nors tai ne teisinė, bet politinė, bet mes įsipareigojom. Aš įsivaizduoju, kad teisiškai yra ir mano įsipareigojimas, sakant kalbą, kai kėlė vėliavą prie NATO, tada mes įsipareigojom, kad 2008 m. pasieksim 2 %, nes tuomet mes labai realiai galvojom, buvo 1,62%, man atrodo, po to tik nukrito iki 0,8 % turbūt, tas mūsų dalyvavimas. Tai tas mano pasakymas reiškia, kad tai yra valstybės

įsipareigojimas- nesvarbu – politinis, teisinis, bet po to, kai aš girdžiu, kada aukščiausi asmenys sako, kad mes jokios sutarties nepasirašėm, kas čia sakė – dabar jau mes greitai, per daug lėšų turim iš socialinės sferos iš kitur ištraukt, kad galėtume vienu ypu – tai čia neprofesionalus dalykas. Šitą dalyką reikėjo daryt seniai ir 2008 m. pasiekt dar iki krizės ir viskas normaliai važiuotų. Per krizę dar brangiai pasiskolinom ir nenorėjom tų institucijų, Tarptautinio valiutos fondo, kurios teikia pagalbą, imt tos pigios pagalbos – 3 % mums per mažai skolintis, mes tada nevaldysim, atseit, valstybės, bet darėm tą patį, tik skolinomės už 9 %. Brangiau prasiskolinom, tuo metu ir gynybos politika nukentėjo. Taip kad, šitas mūsų mėtymasis, jis neleidžia sukurti kažkokios Rytų partnerystės normalios. Nes mes dalyvavom aktyviai Rytų partnerystėj, studijavom tą Mediteranijos patyrimą, dar nebuvo tuo metu ta Barselonos sutartis pasirašyta, kurios iš esmės vedini, suformavom Rytų politiką, ir galų gale kai Ažubalis su Sikorskiu susipyko, tai Lietuva iš tų steigėjų buvo eliminuota, nors mes su lenkų keliais net ministras, važinėdavom kartu ir atskirai į Ukrainą ir kurdavom tą partnerystę, buvom pagrindiniai varikliai to. Na, bet kadangi čia susipyko, tai prisijungė švedai, na, ir lenkai yra partnerystės autoriai, o ne lietuviai, o tai būtų buvęs dar vienas aktyvios regiono politikos rezultatas.

Dabar Baltoskandija – mes tuo metu, toj Paulausko kalboj, kada Adamkus ėjo antrąją kadenciją, tai matėm integralinį vaizdą – Šiaurė-Pietūs – viena interesų linija; Rytai – Vakarai – nauji nariai – seni nariai, turtingi – neturtingi – kita interesų linija. Ir jeigu nupieštume visą šitą dalį nuo Višegrado aukštyn iki Suomijos ir iki Skandinavijos – Danijos, Švedijos, (ir Vokietija būdavo dalyvaudavo tuose pusryčiuose) tai jau yra integruotas Lietuvos dalyvavimas ginant regiono ir inkorporuojant savo interesus, ginant regiono, turint advokatus, kurie ES ar NATO, jie paremia ir užtaria. Jeigu tu pasakai ir visi mato, kad turi suorganizuotą aljansą, kurie paremia tavo žodžius savo kalboj – tada tu gali tuos interesus realizuot. O dabar kas yra Baltoskandija? Be interviu „Delfi“ nieko daugiau nevyksta. Praktiškai tai liko plika deklaracija, kuri nevirto, nes šiaip, jeigu kuri kokią naują koaliciją, pirmiausiai pasikonsultuoji su partneriais, keitiesi „note paper'iaias“, sakai, ką tu nori matyt, išklausai, ką jie mato, sudaroma grupė, kuri parašo kažkokį raportą, ties kuo susiderėta, kokios politinės bendros iniciatyvos, ekologinės, ekonominės, finansinės ar institucinės – šiuo atveju nieko, tik pasakyta, kad mes norima, ir Skandinavų ministrai nelabai nei čia važiuoja, nei pavyko mums kokių nors rimtesnių dalykų pasiekti. Taip kad tos tokios rimtos, ambicingos regiono politikos nebeliko, mes deklaruojam gal viena, o šiaip yra tokia rami politikėlė, kuri...,labai gerai, kad mes esam NATO ir ES, ir turim vykdyti jų, kad negalime per daug savivaliaut, nors jau ką mes matome Vengrijoje, Lenkijoje, ką matom iš dalies Čekijoje, irgi toks savotiškas regresas, kad mes dar nesuprantam Europos ir manom, kad visi prieš mus kalti, visi mus skriaudžia, dabar duokit pinigus, bet nesikiškite – mes darysim, ką mes norim. Dabar

lenkų tie žaidimai su Konstituciniu Teismu (KT), kur jie bando, nespausdina KT sprendimų, kadangi čia KT prieštarauja Konstitucijai, na, ir Vyriausybė priėmė savo funkciją ir aiškina Konstituciją, kas atitinka, kas neatitinka. Tai Venecijos komisija dabar pasisakė, ir Europos Parlamentas, Šulco buvo pareiškimas, ruošėsi tą klausimą debatuoti Parlamente, na, ir vengrų – Orbano, kuris turėjo konstitucinę daugumą ir patvarkė Konstituciją taip, kad net visiems plaukai atsistojo. Na, ir pas mus, mes matom taip pat, mes dar turim vieną Konstitucinę problemą, kuri nėra, kaip jūs sakėt, kad keisis politika prezidentei atėjus į valdžią. Teisingai, prezidentė ateina į rinkimus su kažkokia programa. Ir jeigu žiūrėt pagal Konstituciją ir jos kompetencijas, jinai daugiausiai rinkimuose turėtų kalbėti apie nacionalinį saugumą ir užsienio politiką, kadangi jos yra dvi pagrindinės kompetencijos tokios, bet tų rinkimų nelaimėsi, jei nekalbėsi apie socialinę, ekonominę ir kitokią politiką, tai apie tai ir kalbama, bet po to taip ir stengiamasi ir daryti. Mes dabar ir matom, kaip sutinka ir visi politologai, kad prezidentė atstovauja daugiau dešinės pažiūras, ir ta politika, kokia buvo konservatorių politika, matyt, prezidentė didele dalim bando ją tęsti. Kita vertus, Vyriausybė gauna įgaliojimus veikti tuo metu, kai jos programa patvirtinama Seime. Toje programoje yra nemaža dalis užsienio politikos, o Konstitucijos 87 straipsnis sako, kad prezidentas sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus ir kartu su Vyriausybe vykdo užsienio politiką, tai klausimas – kurią? Ar tą, prezidentės atsineštą, ar tą, kuri įrašyta programoje ir privaloma vykdyti, nes kitu atveju, na, aišku, turint parlamentinę daugumą tai negresia, bet šiaip gresia impičmentas premjerui ar nepasitikėjimo procedūra už tai, kad jis nevykdo programos, kuri priimta Seimo ir tapus įstatymu. Sudaromas Vyriausybės priemonių planas ir žingsnis po žingsnio tai turi būti vykdoma, turi būti atsiskaitoma, kas padaryta – vat šitas konstitucinis aspektas ir duoda tai, kad mes nelabai gerai žinome, ir jokios aiškios, kad mes galėtume apibrėžti tą politiką - nėra. Pradedant nuo diplomatinės tarnybos formavimo ir baigiant pagrindinių užsienio politikos tikslų formavimo ir vykdymo. Jeigu prie to pridėsime, kad mes vietiniai vertinam Adamką kaip silpną prezidentą, kuris visai ne autoritariškas ir matom, puikiai suprantam ir pritariam, pagal reitingus kaip matom, Grybauskaitės veiksams, tai turim problemą – dar nesam brandi visuomenė, kad suvoktume demokratiją kaip vertybę, kad suvoktume, kaip demokratija iš tikrųjų veikia, kad ne su botagu, o konsensu, sutarimu, tolerancija ir t. t.

3. ir 4. Yra ne Prezidento, ne Vyriausybės, ne Užsienio reikalų ministerijos, o yra valstybės užsienio politika, ko mes visada siekdavome. Mano paminėtas Konstitucijos straipsnis, jisai galiojo ir Adamkaus laikais, bet kaip mes to išvengdavom – visada kalbėdavomės. Nebūdavo savaitės, kad aš nesėdėčiau pas prezidentą, nebūdavo savaitės, kad kokie patarėjai neateitų čia ir mes čia nekalbėtume. Kiek aš kelionių su prezidentu lėktuve praleidęs, kalbėdamas apie užsienio politiką, kad būtų bendri

veiksmi. Tada turiu kelias valandas ar dienas, jeigu koks oficialus vizitas, tuomet zyzi, ir laisvalaikiu, ir kelionės metu, ir lėktuve šalia sėdėdamas, ir automobilyje šalia sėdėdamas – gali labai daug ką aptart ir sutvarkyt. It tai, kas aprašyta ir komplikuoata ir gali tapt problema, niekada netapdavo, nes rasdavome sutarimą. Jeigu jis ten kartais iššokdavo kartais, kad nereikia čia tos Ignalinos atominės elektrinės uždaryt, tai gražiai nueidavom, aptardavom, kitą dieną rasdavom pareiškimą, formą, kaip tą pasakyt, paaiškint. Tai kalbant apie Adamkų, aš nenoriu idealizuot ar kelti į padebesius, bet vyko labai rimtas, sudėtingas darbas, buvo visokių situacijų, bet mes garbingai iš jų išeidavome. Dabar gi pastoviai kažkokie konfliktėliai, tik dalis nedidelė, kiek žinau, iš pokalbių visų su kitais aukščiausiais valstybės asmenimis, kad tokių skandalų, kaip čia ta paskutinė konfrontacija, kuri šiuo metu galima sakyti dar vyksta, tai gal buvo ir daugiau, bet jie buvo nekeliami į viešumą ir nutylimi. Vėlgi, man atrodo, aš galiu klysti, kadangi aš nedalyvauju, nematau pačio proceso iš vidaus, o stebiu kaip pasyvus stebėtojas, man atrodo, kad situacija yra blogesnė tuo atžvilgiu. Ir psichologinių, galų gale, lyderio savybių – dėl ego, dėl to noro..., iš tikrųjų visiškai tikiu, kiek pažįstu kai kuriuos asmenis, kai kurie mano pavaduotojais dirbo, pavyzdžiui Grybauskaitė buvo ministro pavaduotoja užsienio reikalams iki 1997 m., o prieš tai dirbo čia URM'e įvairiose pareigose, taip kad pažįstam mes tuos žmones ir mano kolega ministras Butkevičius ilgametis, keliose vyriausybėse dalyvavau, na, ir aš pesimistiškai žiūriu į tai, kas dabar vyksta ir matau, kad, deja, bet mes iš tikrųjų nepasinaudojam visom tom NATO ir ES teikiamom galimybėm, būtent dėl tų priežasčių, kurias mes čia prieš tai aptarėm.

5. Vėl ką mes matome. Ministras Linkevičius kadencijos pradžioj nuvyko į Lenkiją ir bandė suderinti tuos santykius, už ką buvo griežtai sukritikuotas prezidentės, vat ir vėl viskas sustojo, niekas normaliai nepajudėjo. Kita vertas, ne mažiau tokių, su milžinišku ego kaip Sikorskis, ten yra ir Lenkijoje – tai vienas dalykas. Antras dalykas – lenkai – kuo labiau tautiški, tuo labiau nori pasinaudoti vidaus politikoj, užsienio politikos, ypač lenkų gynimo užsienyje korta ir į mus žiūri neobjektyviai. Viena vertus mes turim daryt tai, ką turim padaryt, kita vertus mes turim labai tvirtai, kaip valstybė, ką ir darydavom anais laikais – labai normalūs argumentai apie švietimą, apie tą ar kitą dalyką, kartu su lietuvių gyvenančių ten, teisių apsauga ir garantija. „Reciprocity „vadinamas, abipusiškumas turi būti tiek į vieną, tiek į kitą pusę. Tai negali būti, kad turėdami žymiai didesnį skaičių, apie 200 000 lenkų turim daryt taip. Buvo, apie tiek ko gero ir yra, apie 80 mokyklų su lenkų dėstoma kalba, ten problema 5000 lietuvių tik mokinių yra, kelios dešimtys viso labo. Ir aišku mes ten pozicijas prarasim ir pasiekta ta stadija, kad aš abejoju, kad ten be simboliško lietuvių buvimo, bet reikia kalbėti tvirtai ir vykdyt taip pat ir savo įsipareigojimus, juolab, kad gyvendami atviroj Europoj, mes darkom pavardes savo pačių žmonių, ypač merginų, kurios išteka už užsieniečio ir bando gauti tą pavardę. Tai čia ant tokios

sakyčiau pseudo tautinės kortos, kažkoks fiktyvus, mano nuomone, visai nesvarbus lietuvių kalbai, o labai svarbus lenkų, nežinau, latvių, vokiečių mažumoms, visiems čia, aš turiu galvoj visus, tai šis dalykas trukdo sutart dėl esminių dalykų. Mums visai nebūtų sunku tas kliūtis pašalinti, niekas čia net nepajustų. Ir nesuprantama, kodėl mes čia taip, pagal kažkokį prieškarinį principą, kad lenkas tik ir žiūri, kaip jam Vilnių paimti. O lenkas yra mūsų kolega, NATO narys, mūsų toks pat pilietis Lietuvos, turintis tokias pačias teises kaip ir kiekvienas, ir iš tikrųjų Lietuva galėjo Konstitucijoje įrašyti, kad suverenitetas priklauso piliečiams, kaip normalioje, modernioje Konstitucijoje, o ne suverenitetas priklauso tautai. Tauta savo suverenias galias pagal daugumą realizuoja, kuri yra per 80% ir mes savo tikslų pasieksim bet kur balsuodami, be jokių problemų. O šiaip tada pradėdam kalbėt, kad yra lietuvių tauta, tada Lietuvos tauta – na ką mes kažkokia tautologija užsiiminėjame, kažkokiom sprekuliacijom, sofistika ir pametam tą mintį, kad čia Lietuvos tauta, tai jau piliečiai, o lietuvių tauta, tai jau lietuviai. Tai aiški diskriminacija pirmuose Konstitucijos straipsniuose ir tą nuosekliai įgyvendinam.

6. Norėčiau žinoti, niekada apie tai su Prezidente Grybauskaite nekalbėjau, tik girdėjau iš jos lūpų labai didelį emocinį užsiangažavimą kažkodėl ir nesupratau, kas už to slypi, kodėl tai nebūtų šalta politiko kalkuliacija, sakykim, kitas matymas, tai buvo labai emocingas visada, karštas pasisakymas prieš šitą tautą ir prieš jos vadovus. Niekada nepaklausiau, gal nebuvo progos paklaust, kodėl taip yra. Sunku pasakyti, kiek ten tautinėje sąmoneje, kiek asmeninėje ir kiek pasaulinėje sąmoneje. Aiškus kažkoks yra užsiangažavimas yra, labai emocingas.

7. Labai įtakoja, kiekviena užsienio politika yra formuojama atsižvelgiant į besikeičiantį tarptautinį kontekstą, nes kitu atveju tai nebūtų jokia užsienio politika, o būtų, kaip jauniems sako, visiškas „pravalas“. Tik turėdamas viziją ir įvertinę tai, kas vyksta išorinėje aplinkoje, išorės objektyvūs ir subjektyvūs faktoriai – kaimynai, jų požiūris į mus, jų karinė, techninė, ekonominė galia, jų santykiai su mumis ir t. t. - besikeičiantys, jie visą laiką keičia užsienio politiką ir dabar labai pakeitė. Pakeitė, bet ir supaprastino, mano nuomone, kadangi šitas Rusijos užsiangažavimas Ukrainoje ir retorika nukreipta prieš Baltijos šalis, labai supaprastino, mes einam vėl link geležinės uždangos- ten priešas, čia savi. Adamkus su Putinu susitiko 2001 m. balandžio 1 d. Putinas dar buvo jaunas prezidentas tuo metu, mes dar nebuvom nei NATO, nei ES nariai ir jis bandė mus atkalbėti nuo NATO, o ES tai čia jau buvo aišku, kad mes būsim. Ir mes tada kalbėjome, kad nežiūrint nieko, mes norim, ir tapę NATO, ES nariais palaikyti gerus santykius su Rusija, tada tampam kaip įvykių centre – sandūroje tarp pagrindinio ar vieno iš pagrindinių ES partnerių ir Europos. Dabar kai mes užsitveriam vėl kažkokia siena, tai centras yra Briuselyje ir mes tampam periferija, periferija, kuri turi labai aiškią teroriką, turi labai aiškią antirusišką nuostatą, deklaruojamą viešuosiuose ryšiuose, na ir dabar, ir konkrečiuose politiniuose

žingsniuose, turiu nacionalinę saugumo politiką galvoje. O šiaip, tai aišku, kad visi tie įvykiai, kokie jie bebūtų, mes jau turim galvoti, o kokia bus mūsų pozicija, jeigu Graikijoj dar situacija pablogės? Po birželio referendumo Jungtinėje Karalystėje, kokia bus mūsų pozicija, kaip apskritai bus referendumą, aš dabar neskaitau, bet būtų labai įdomu pažiūrėt, ką rašo mūsų ambasada iš Londono, nes Premjeras Jungtinės Karalystės manė, kad jis čia kažką išsiderės ir suvaldys situaciją po to, bet man atrodo, kad situacija sprūsta jam iš rankų. Londono meras pasisakė prieš savo premjerą, tai kokios bus ten pasekmės, kokios pasekmės bus Škotijai, kuri pasakė, kad ji lieka ES, bet čia reikia analizuot kas, ką, kada pasakė, negalima suvesti į vieną balsą. Ir vat reikia ruoštis visokioms galimom negandom, kaip iš tikrųjų euro zona jeigu silpnės, kaip mes, kaip euro zonos nauji nariai. Ar išėjimas Britanijos, kas ten pradės kurtis, kokie greitieji nauji, didieji branduoliai – visa tai reikia prognozuoti, prognozuoti, kaip toliau kas bus Rusijoj, Ukrainoj, Rusijos – Ukrainos santykiai, tai vienas dalykas, bet ir pačios Ukrainos – ir korupcija, silpna valdžia, ir pasidalijimas partijų – visa tai veikia ir mūsų politiką ir vėl mes atsiremiam į tai, kad neturim rimtų partnerių, su kuriais galėtume kalbėt ir įtakoti. Galima važinėt ten po tą Ukrainą, jie mielai priima, ir Parlamento vadovai važiuoja, ir opozicija važiuoja, bet daugiau ne tam, kad jie ką nors padaro, bet daugiau tam, kad pasidaryt sau viešųjų ryšių akciją Lietuvoj. Bet mes pastoviai jau pradėdam politiką, kuri dažnai yra tyli, rami, niekur neskambijama jokiais varpais, o sutariama kažkas ir daroma, tai ji pakeista viešaisiais ryšiais. Tai tokia politika visada kelia abejonių.

8. Visų pirmiausiai, pačią didžiausią įtaką turi tarptautinis kontekstas, bent jau turi turėt, nes valstybės užsienio politika, tai yra tos pačios valstybės veikla į išorinę aplinką, siekiant savų tikslų, ir juos analizuojant, įtikinant kitus, kad elgtųsi taip, kaip tu nori, kad jie elgtųsi, tai čia yra alfa ir omega – subjektyvūs vidaus ar objektyvūs vidaus faktoriai – tokie kaip Konstitucija, tokie kaip valdžių santykiai ir t.t. ar subjektyvūs - kaip politikų tarpusavio santykiai, politikų požiūris į vieną ar kitą šalį – jie irgi turi įtakos ir mes matom Lietuvoj, kad gana didėjančiai augančios įtakos, bet esminis dalykas yra tarptautinis kontekstas. Lietuva, aš manau, adekvačiai, bent jau kiek girdžiu, bando reaguoti į tą besikeičiantį kontekstą. Matyt, gal tyliai, ir turėtų vykt, gal ir vyksta darbai, ką aš labai sveikinčiau – analizuojant, kuriant kažkokias prognozes ir formuojant naujus tikslus, besikeičiančioj šitoj išorinėj aplinkoj.

9. Aš manau, kad viskas yra žymiai subtiliau, taip paprastai kalbėt – o kodėl reikia tai sakyti? Ką kokios nors valstybės vadovas, Vyriausybės vadovas ar ministras, siekia, pagrindinis klausimas, sakydamas vieną ar kitą vertinimą, vieną ar kitą sakinį? Daryt reikia ir kariaut reikia prie stalo NATO, ir prie stalo ES, O ne ant sienos atsistojus mojuot vėliava. Tokie žodžiai yra blogai, neduoda jokios apčiuopiamos naudos. Jie suerzina vieną ir kitą pusę, Vakaruose mes turim susierzinimą.

Subalansuotas, diplomatinis kalbėjimas, atsargus, ir taip pat sugebėjimas skaityt tuos diplomatinius tekstus – nepasitenkinimas, didelis nepasitenkinimas, nustebimas, griežtas atsakymas – tokie žodžiai, visos gradacijos, jos yra termometrai, gali pažiūrėt, kiek laipsnių yra pakilę – nuo nustebimo iki didelio nustebimo ar nuo griežto atsakymo, na, masė tų dalykų, kur diplomatai skaito ir supranta, kaip auga, kas iš tikrųjų slypi už teksto. Analizė yra vienas iš užsienio politikos tyrimo metodų. Blogai kada taip, porceliano parduotuvėj, arba kai sako, kada beždžionė su skustuvu laksto, tai neaišku kada kas ką padarys. Čia reiktų labai atsargiai, terorizmas... Rusija, viena vertus, dalyvauja įvairiose antiteroristinėse koalicijose ir ją paimti ir demaskuoti jos tikruosius tikslus Sirijoje, tikruosius juos motyvus dėl ko ji pasitraukė, tai ir yra tikra analizė, bet taip supaprastintai kalbėti, o po to, kai mus užpuls, o jūs ginkit, tai niekas...Reikia vertint ir visą Europos kontekstą, yra tokių „draugų“, kurie spjauna į tą europinę vertybę. Spaudimas verslo Prancūzijoje ar Vokietijoje – milžiniški. Turi didelės valstybės daug pinigų ir spaudimas didelis ir jie tuose rinkimuose didele dalimi nuo tų žmonių priklausomi. Taip kad mūsų tas kalbėjimas, nei į tą, nei į tą pusę netinkamas.

Priedas Nr. 6. Kęstutis Girnius, 2016 03 21

1. Aš manau, kad skyrėsi tik keletas dalykų. Pirma, tai Adamkus labai rėmė Ameriką, kitaip sakant NATO, Amerikos dėmesys buvo labai svarbus, jis skyrė aiškia pirmenybę tam, o kai Grybauskaitė atėjo, ji pabrėžė, kad ES lyg ir svarbesnė, kad tie santykiai su Amerika galbūt per daug glaudūs ir tada buvo aišku skirtingas dalykas, kad Adamkus labai kietai kritikavo Rusiją, ypač Gruzijos atžvilgiu, o Grybauskaitė vėl, sakė, kad reikia žiūrėti ne tik į praeitį, bet ir ateitį, kalbėjo ir bandė užmegzti geresnius ryšius su Rusija. Atsiminkim vieną kartą su Putinu susitiko ir kas buvo, akivaizdžiausia buvo, kad ji aiškiai sakė, kad mes neturėtume bendrauti su ubagais, kalbant apie Gruziją ir su Sakašviliu ji niekada nesusitiko ir net nesusitiko per Brazausko laidotuves. Tai čia aš manyčiau, kad yra daug kitų aspektų, bet kas buvo svarbu Grybauskaitei – ji norėjo akivaizdžiai atsiriboti nuo Adamkaus, parodyti, kad jos politika bus savarankiška, bus kita, kažkokia prasme ir racialesnė, tai aš net įsivaizduoju, kad jei Adamkus būtų..., kitaip sakant, kiekvienu atveju, jeigu net konkreti politika yra svarbi, bet ir parodyti, kad ji nėra Adamkaus.

2. Aš manau, kad buvo tokių asmeninių faktorių, ta prasme, ribojimas buvo svarbus, bet antra vertus, ji manė, kad Adamkaus politikos dėka Lietuva tapo šalis, kuri turi tik vieną klausimą, kitaip sakant obsesiškai galvojo apie Rusiją ir jeigu tu nori turėti kažkokios didesnės įtakos ES, tu negali smerkti Rusijos. Aš manau, kad jinai ne tik apie Rusiją galvojo, bet visiškai neigiamai tuo metu, kai dar daugelis Europos šalių plačiau žiūrėjo. Dėl Amerikos politikos, aš girdėjau, kad jos metai

Vašingtone buvo labai nemalonūs, ji dirbo Amerikos ambasadoje, tai čia šalutinis dalykas, kad jai labai nepatiko. O dėl to Obamos, tai buvo labai keistas dalykas, todėl, kad aš, būtent tą dieną, kai ji nutarė, padarė tą sprendimą, aš su ja valandą privačiai kalbėjau ir man Kubilius paskambino, prašė ją įtikinėti, kad čia kvailas žingsnis ir aš tą pats galvojau. Ji turėjo tokius du argumentus: vienas argumentas čia tai asmeninis, kad atseit buvo kviečiami visi premjerai išskyrus Baltijos šalių prezidentai ir manau, kad Rumunijos, tai kitaip sakant čia savotiškas pažeminimas, kad didesnėms valstybėms pakanka, kad būtų Vyriausybės galva, o mažesnėms valstybėms – valstybės galva, prezidentas. Tai ji tai kelis kartus pakartojo. O kitas momentas buvo, kad ji manė, ji buvo įsitikinusi, kad Obama turbūt ten paskelbs kokią nors iniciatyvą, kuri, jos nuomone, kenks Lietuvos interesams. Ne tik Lietuvos, bet apskritai Rytų Europos interesams ir tada jos buvimas ten, vien tik buvimas reikštų netiesioginį pritarimą ir tada ji iškvietė Kačinskį lankytis. Tai čia buvo kombinacija dviejų dalykų ir dar buvo toks pirminis skepticizmas apie Ameriką, kad Amerika turi, nors Amerika Lietuvai svarbi, bet Amerika turi savo interesus ir siekdama savo tų interesų pasiryžusi ir nepaisyti ir Lietuvos problemų. Kitas dalykas – labai tvirtas pajutimas, kad aš esu prezidentė, aš turiu atitinkamai elgtis, turi mane atitinkamai gerbti ir t. t.

3. Pirmoj kadencijoj Adamkus turėjo geresnius patarėjus ir jis turėjo aktyvesnę užsienio politiką, nors jis pagrindinį dėmesį skyrė vidaus reikalams, jis norėjo padaryti atviresnę visuomenę, labiau vakarietišką visuomenę, tai vidaus reikalams buvo pirmenybė. Antroj kadencijoj, kai jis neturėjo tos komandos, man susidarė įspūdis, kad jis atidavė visas gaires berniukams Užsienio reikalų ministerijoje. Kitaip sakant, sprendimai buvo imami...jis net neturėjo savo patarėjo, jis sakė, aš priimsiu patarėją, kuris man bus siūlomas, jis labai aiškiai tai sakė, o tai reiškia tokį savotišką abejingumą ir savo komandos neturėjimą. Kai ateina patarėjas iš Užsienio reikalų ministerijos, jis puikiai žino, kad prezidento kadencija ribota, po kiek laiko jis turės grįžti į Užsienio reikalų ministeriją ir toliau tęsti ten karjerą, o jeigu jis kažkaip eitų visiškai prieš Užsienio reikalų ministerijos poziciją, jei ministerija stipri, o prezidentas silpnas – tai jis nukentėtų. Tai manau, kad faktiškai nuo kokių 2006 m. iki kadencijos pabaigos, faktiškai tie jauni vaikinai Užsienio reikalų ministerijoje priėmė esminius sprendimus ir jie kaip jaunimas buvo kovingi ir panašiai, ir buvo ganėtinai nenaudinga ir apskritai per antrą kadenciją Adamkus buvo ganėtinai pasyvus. Grybauskaitė labai aiškiai parodė, kad ji vienintelė nustatys užsienio politiką – geras pavyzdys buvo kaip ji labai greitai išmetė Ušacką. Faktiškai dėl šiokių tokių smulkmenų, faktiškai ji įsižeidė, ji buvo labai nepatenkinta ir pagal Konstituciją, ji yra atsakinga už užsienio politiką ir ji laukė, tikėjosi, kad užsienio reikalų ministras derins savo veiksmus su ja. To nedarė Ušackas, aš manau, kad prasidėjo nuo to, kai buvo pranešta apie Antaviliuose tą CŽV kalėjimą ir kai atėjo kokie nors pirmieji rezultatai, kad lyg nėra, ar Lietuva nebūtinai atsakinga už tai, ar

negalima įrodyti, kad ten viskas buvo, tai jis šoko pasakyti, kad jau reikia šitą reikalą palaidoti. Tai aš manau, kad priešinosi, nederėjo su Grybauskaitės pozicija, tai aš manau, kad ji sąmoningai greitai jį išmetė, kad tas, kas ateis po Ušacko, būtent buvo Ažubalis, kad jis žinotų, kad vis dėlto užsienio politika yra mano, tu turi ją vykdyti. Ir dabar, pavyzdžiui, tuose dalykuose šiek tiek yra pakeitę, kad ji labai smarkiai pakeitė savo nuostatas, ypač prieš Rusiją, kai anksčiau ji kalbėjo, kad Adamkus be reikalo, be pagrindo, per daug ir per dažnai kritikavo Rusiją, tai ji yra dabar pasidariusi viešojo Rusijos kritikė. Jai tai sekėsi, nes ir Ažubalis yra antirusiškas ir Linkevičius 100 % yra, jis nesiskiria nuo prezidentės ir manau, kad prezidentė labai norėtų, kad Linkevičius grįžtų, kai ateis nauja Vyriausybė. Bet čia prezidentė, aš manau, kad ji tikrai gali nustatyti tą politiką, aš manau, kad bet koku atveju tai būtų labai tvirtas, daug galių jai duoda Konstitucija, priklauso aiškiai ir nuo jos asmenybės, bet irgi politiškai dabar jau nebus kaip, pavyzdžiui, 1996 m., kai viena partija valdė, faktiškai buvo vienpartinė koalicija, viena tvirta partija turėjo balsų daugumą – tokiu atveju, jei prezidentė bandytų primesti savo politiką, Seimas galėtų pasipriešinti ir priversti ją susiderėti. O dabar yra plačios koalicijos, trys, keturios partijos, jos nėra labai stiprios, jos aiškinasi, ir Seime nėra jokio pagrindo, užnugario, priešintis prezidentės politikai.

4. Labiau riboja Adamkaus metu, nes jis leido riboti, jis tikrai kažkaip pasitraukė ir pasitikėjo, ką URM'as sakė, jis daugiau mažiau vykdė. Gal taip buvo, kad jis judėjo į tą pusę ir pritarė, ką jie daro, bet čia ta prasme, kad jis nesipriešino ir nebandė aiškiai reikšti kokią nors savo poziciją, kur būtų kitokia. O Grybauskaitė tai parodė, kad čia, ta prasme, kad ji priėmė tą teiginį, kad ji turi kuruoti tris sritis, lemti tris sritis – saugumą, gynybą ir teisingumą, ir neleido kam nors kištis, ir tada labai ryškiai nubrėžė tą teritoriją, tai čia nėra, kad institucija riboja, ji užtikrina, kad ta Konstitucija, tas sritis, kurios jai priklauso ir faktiškai priklauso ir labai priklauso.

5. Taip, visiškai, 180 laipsnių kampu apsisuko į tą, ką, tokius veiksmus, kur ji kadaise kritikavo Adamkų, už tuos pačius veiksmus, kuriuos ji po kiek laiko dar uoliau įgyvendino. Dar net 2011 m. jos buvo toks pasisakymas, kad atseit nėra jokio įsipareigojimo skirti 2 % BVP gynybos reikalams, nes čia nėra NATO įsipareigojimas, nes nėra sutartyje – absurdiška pozicija, nes į sutartį nesurašai kokio nors konkretaus skaičiaus, nes jei keistųsi aplinkybės, reikėtų ir sutartį keisti, tai yra sudėtingas dalykas. Tą kurį laiką buvo, o tada po kokių 2.5 metų, ji pradėjo kažkaip vėl suktis į Amerikos pusę ir gana kategoriškai. Dabar, pavyzdžiui, jei žiūri į Ukrainos, dėl to, kad ji kalbėjo apie ES svarbą, ES svarbą užsienio reikaluose ir panašiai, bet dabar Lietuvos pozicija prieštarauja ES pozicijai ir yra panaši ne į Amerikos, o į karingiausių amerikiečių senatorių poziciją. Pavyzdžiui, ES yra nutarusi, kad nereikia Ukrainai duoti ginklų, ji sako – mes duodam. Aišku, tie lietuviški ginklai

nėra tokie geri, bet ji duoda, principiškai palaiko tuos vanagus Amerikoje, jeigu galima taip pasakyti. Šiuo atveju jai nesvarbu, ką ES sako, tai yra daug tokių, o kai liečia tas derybas, irgi, ES sąjunga kalba truputį subtiliau, kaip tuos Minsko susitarimus įgyvendinti, tai prezidentės pozicija labai aiški, Rusija turi tą ir tą daryti, o ji to, ir to nedaro.

6. Ir 7. Čia aiškiai buvo du įvykiai, čia jau baigiantis Adamkaus kadencijai, čia jau buvo Gruzijos įvykiai, staiga ten Rusija užėmė tas sritis ir Adamkus, atsiminkim, vėl ES smerkė, buvo nepatenkintas, kad Sarkozi važiuoja į Maskvą nepasmerkęs Rusijos, nors nepagalvojo, kaip pasmerkęs Rusiją jis galėtų tarpininkauti. Tai čia jau faktiškai kažkokia prasme galėtume sakyti, kad Gruzijos įvykiai patvirtino tas neigimas nuostatas apie Rusiją, kurias Adamkus turėjo. Kai Grybauskaitė atėjo, ji neturėjo, aš nematau, kad ji buvo naivi, bet ji turėjo vilčių padaryti rimtą lūžį. Reikalai paaiškėjo tik 2011 m., kai buvo Rusija kviečiama atvykti į Lietuvą švęsti tą 20 metų sutartį tarp Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos, kurią pasirašė Jelcinas 1991 m. vasarą, Medvedevas parašė laišką, kur buvo tokie trys reikalavimai, kurie buvo visiškai Lietuvai nepriimtini ir jie tai žinojo. Kitaip sakant, Rusija pasakė, jūs norit geresnių santykių, jūs turėsit mums pataikauti. Ji nebuvo pasiryžusi tai daryti ir jau viskas pradėjo keistis, ji pradėjo reikalauti ir prašyti, kad NATO sukurtų geresnius gynybinius planus dėl Lietuvos ir Baltijos šalių, kartais pasireiškė ir šiočia tokia paranoja, kad Lietuva bus išduota, kai bus statomas tas gynybinis skydas, kad Lietuva pateks į Rusijos globą, o ne atvirkščiai, bet ji jau judėjo ta linkme ir tada ta Krymo okupacija, tai ji galutinai perėjo iš tokios skeptiškos šiek tiek priešiškos į totaliai priešišką padėtį. Tai šiuo atveju irgi gali sakyti, net jei ji būtų buvusi ne tiek..., jei Krymo okupacija būtų įvykusi po pusmečio ar metų, po jos atėjimo į valdžią, ji tada būtų metusi visas pastangas priartėti prie Rusijos, mėginti ją suprasti, čia laikytinas toks žingsnis, čia pats žingsnis nustato, kad santykiai turi būti nekokie, nors prezidentė išryškina tą poziciją, ji pastebi, kad latviai tyli, o estai kai kalba, jie kalba griežtai ir Ilvesas nekalba kasdien apie Rusiją ir tarptautinėj spaudoj, jei jie nori riebių citatų, tai jie eina pas Grybauskaitę arba pas Linkevičių. Esminė Baltijos šalių pozicija gana panaši Rusijos atžvilgiu, bet kaip ji viešai reiškiamą, tai Lietuva lyderiauja su tokia agresyvia retorika. Bet tarptautiniai įvykiai aiškiai turi kažkokį poveikį.

8. Čia sunku pasakyti, jie jau buvo pradėję brestį 2007 – 2008 m., prasidėjo tas agitavimas, kad lenkai čia skriaudžiami, reikalavimai dėl kalbos ir dėl švietimo. Ir aš manau, kad šitie dėl kalbos, dėl dvikalbio ženklavimo pagrindo turi, bet tie visi skundai dėl švietimo tai yra absurdas, jokia kita šalis, čia Lietuva skriaudė lenkus, leisdama jiems mokytis tik lenkų kalba, nes jiems tada buvo sunku integruotis į Lietuvos politiką, pilietinį gyvenimą ir svarbiausia ekonomiką. Tai tie priekaištai nepagrįsti ir aiškiai jos būdas irgi neprisidėjo, ta prasme, ji irgi kategoriškai atsisakė lankyti Lenkiją,

jos buvo du argumentai – vienas buvo, kai jis susitikdavo su Komarovskiu, jis kalbėdavo apie orus, jis atsisakydavo kalbėti apie svarbius dvišalius santykius ir tada ji neįjutė jokio reikalo tą farsą pratęsti, jos nuomone, jeigu reikia apie ką nors rimtai kalbėti, tai reikia kalbėti, o jeigu važiuoti tik ranką paspausti – tai neverta. Ir jis skundėsi, kad vieną kartą, kai ji atvyko, jai ir pietų nedavė. Bet ta prasme, kad čia buvo ir iš Lenkijos pusės, visą laiką, labai atkakliai, ir Sikorskis pasakė, kad jis niekada nevažiuos į Lietuvą, kol nebus sutvarkyti lenkų skundai, ir aš manau, kad labai reikšminga, po to kai Linkevičius suskubo į Varšuvą po kelių mėnesių, 2013 m. pradžioje ir atsiprašė už Lietuvos Seimo nutarimą, kas yra absurdas, tu negali už demokratinės šalies nutarimą, kuris niekam nepakenkė, atsiprašyti. Bet net ir po to atsiprašymo, kad būtų leidę lenkams kažkaip pakeisti, jei būtų Sikorskis nutaręs nuvažiuoti į Vilnių, tai aš manau, kad viskas būtų pakitę, bet ką Sikorskis pasakė, čia buvo neblogas pirmas žingsnis, o tada pamatysim, kokie bus kiti. Tai čia toks lygus nelankstumas, kada praleido tą progą ir tie santykiai nėra pasitaisę. Ir čia ne nuo jos priklauso, dabar naujasis Lenkijos prezidentas jis tą pirmą savo kelionę parinko į Taliną, anksčiau jie važiuodavo į Vilnių, į Vilnių jie galėtų važiuoti, sakyti čia mūsų antroji sostinė, bet Talinas jiems nieko nereiškia, suprasčiau, jeigu jie važiuotų į Vokietiją ar Švediją, bet važiuoti į Taliną faktiškai reiškia nevažiuoti į Vilnių. Taip demonstratyviai nevažiuoti į Vilnių. Nors kaip sakoma, santykiai yra blogi, bet, yra to minimalaus bendradarbiavimo, ir galima sakyti, kad lenkai gražiai elgėsi, kai Lietuva pirmininkavo ES Tarybai, ji viešai nekėlė lenkų mažumos problemų, ką būtų galėjusi daryti ir pagadinti reikalus šiek tiek.

9. gali būti vidaus politikos sumetimai, ji labai greitai tapo tas antirusiškas centras, kitaip sakant ji buvo ta, kur nutarė, kad aš vadovausiu, čia buvo rinkiminiai metai, kažkokia Lietuvos gynėja. Ir tai, kad ji prašė, kad padidintų gynybos išlaidas, kad įvestų karinę prievolę, tai aš manau, kad tai buvo labai teigiami žingsniai ir tai seniai reikėjo padaryti. Aš jau 10 metų rašiau, kad yra gėda, kad Lietuva gynybai skiria mažiau negu 1% BVP. Bet tokia retorika yra truputį kvaila. Visų pirma Rusija nėra teroristinė valstybė, mes kai paprastai žiūrime į terorizmą, tai kai yra žudomi nekalti žmonės ir panašiai. Nėra rusų teroristų, kurie vaikščioja po Baltijos šalis ar susisprogdina viešbučiuose, ar baruose, ar tramvajuje – tokių dalykų nėra ir tai yra visiškai netikslus dalykas ir čia mėgdžioja tą Ukrainos propagandą, kad antiteroristinė operacija. Tai pasakyk, kas įvyko – Rusija okupavo Krymą, Rusija palaiko separatistus, Rusijos veiksmų dėka žuvo 9000 žmonių, tiek ir tiek teritorijos nukovota. Bet kai jau pradedi kalbėti taip, tai čia tiesiog netiesa ir ji ne vieną kartą tą padarė, ir mane stebina, kad ji neneuščiuvo, kad ji, kad vieną kartą taip padarė, antrą kartą ne. Bet ji visą laiką kalba tokiais kategoriškais teiginiais, net ir, pavyzdžiui, vidaus politikoje, kaip kirvis, ne diskusijos, ne dalijimasis mintimis, bet ultimatumai ir tokie teismo nuosprendžiai. Tai taip, kad kartais naudinga, kartais

nenaudinga. Tai tokiu atveju jos politika nepadedą Lietuvai ir nemanau, kad būtinai diplomatai...yra daug diplomatų, kurie mano, kad nesupranta, kodėl tokie kategoriški teiginiai, bet yra tokių, kurie sako, kad gerai, kad ji taip kalba, kad kažkas turi priminti, kažkas turi drąsiau, kiečiau kalbėti, kad visi kiti nepasiduotų normalių santykių atkūrimo vilionėms. Kažkas turi šaukti ir veikti, ne daug kas, bet kažkas turi, ir jei Lietuva pasiima tą rėksnio vaidmenį, tai turi savo privalumų.

Priedas Nr. 7. Renaldas Vaisbrodas, 2016 03 22

1. Man lengviau, aišku, kalbėt apie Prezidentės Grybauskaitės antros kadencijos uždavinius nei apie Prezidento Adamkaus, bet kalbant apie Prezidentės Grybauskaitės pirmosios kadencijos ir tada antrosios kadencijos, sekančius uždavinius. Tai pirmojoje kadencijoje didelis dėmesys buvo skiriamas dvišaliams santykiams ir badymas atrasti tinkamą santykį su kaimyninėmis valstybėmis, kuri leistų konstruktyviai bendradarbiauti ir pastatyti tą bendradarbiavimą ant kokybiškai naujo pagrindo ir kitas aspektas, kuris išryškėjo galbūt į antrą kadencijos pusę, pirmosios kadencijos antrąją pusę, tai buvo būtent energetinio saugumo klausimas, labai didelis dėmesys buvo skiriamas būtent jam. Kas liečia antrąją prezidentės kadenciją, tai vėlgi prezidentė labai angažavosi ir aktyviai dirbo saugumo klausimais, tai tapo leitmotyvu ir jos rinkiminės kampanijos ir tai tapo jos nuolatinio darbu šios kadencijos metu.

Kas liečia Prezidentą Adamkų, jo antroje kadencijoje, vėlgi, darbas su regioniniais dariniais, ar tai Centrinės Europos, ar tai Rytų Europos, Rytų partnerystės formatais, jo bendradarbiavimas tuose formatuose su Lenkija ieškojimas bendrų taškų dirbant kartu su lenkais, tai tas galbūt man labiausiai užstrigo.

2. Tos pirmosios kadencijos metu, tas dvejopas požiūris – iš vienos pusės, pasiekti jau svarbiausi Lietuvos užsienio politikos tikslai: narystė NATO ir ES, jau buvo praėję 5 metai kaip mes pasiekėme tuos tikslus, reikalavo kažkokio naujo savęs apibrėžimo ar savo užsienio politikos įprasminimo ir tas prezidentės pasirinkimas buvo pozicionuoti Lietuvą, kaip valstybę, ir ieškoti sau geriausio regioninio atitikmens, kuris, visų pirma, geriausiai atstovautų tos šalies interesus – ekonomikos, politikos, ryšių, kultūros, verslo etikos, interesus. Iš kitos pusės, leistų formuoti šalies supratimą ir matymą per kitokią prizmę ir pasirinkimas, kuris buvo tada padarytas, siekiant to pozicionavimosi su Šiaurės valstybėmis ar nuokrypio, didesnio dėmesio Šiaurės valstybėms – jis susiformavo natūraliai, nes kažkaip aplink tuos metus, jeigu aš neklystu, atsirado tie permamentiniai NB6 dariniai ES viduje. Kadangi tas bendradarbiavimas jis natūraliai vyksta, diena iš dienos, kur yra

koordinuojamos pozicijos diena iš dienos su Baltijos valstybių kolegomis, tai gal tam tikras iškilimas ar užaštrinimas to, kad mes čia gravituojam vos ne į kažkokią kitą regioninę erdvę, bandydami keisti iš esmės užsienio politikos nuostatas nebūtų visai teisingas, nes tai buvo padiktuota ir natūralių tendencijų, kurios matėsi ES. Kas liečia pokytį kažkokį, apie kurį būtų galima kalbėti, tai iš ties yra galbūt lyderio bandymas daryti tam tikrą status quo analizę santykiuose. Kiekvienas lyderis į santykius su kitais lyderis neateina kaip baltas popierius – atsiranda kažkoks santykis, sąlygotas ar tai viešų pasisakymų vieno ar kito asmens, ar tai tiesiog chemijos, kuri atsiranda prie stalo bendraujant, bendro požiūrio ar priėjimo – tie dalykai vaidino savo vaidmenį valstybių vadovų santykiuose ir jų iš anksto nuspėti ar matyti, kokį poveikį tie niuansai gali turėti dvišaliams santykiams labai sunku pamatyti. Natūraliai, Prezidentė Grybauskaitė, užimdama šitą poziciją pirmą kartą ji nuoširdžiai formulavo poreikį turėti tuos dvišalius santykius, peržiūrėti juos ir turėti kažkokią savo matymą, savo braižą. Ir tos patirtys buvo labai įvairios – ar kalbant su Baltarusija, ar kalbant su Rusija, buvo ir kontraversišku, įvairiausių vertinimų, manau, visa šita patirtis buvo labai reikalinga ir neišvengiama, nes kiekvienas lyderis turi savo priėjimą, savo matymą, savo braižą ir įgyvendina tą savo užsienio politiką vėlgi per savo perspektyvą, kaip jis ar ji supranta ją. Vėlesniame etape, kai jau prezidentė buvo pirmoje kadencijoje ir perėjo į antrą kadenciją, manau, kad atsirado daug to aiškumo, kurio pradžioje ir būti negalėjo, tiesiog įdirbis ir pozicija padaro savo ir leidžia labai aiškiai suvokti savo vietą, savo erdvę ir savo veikimo principus. Ir tas aiškumas dar labiau sustiprėjo vėl gi keičiantis saugumo situacijai visoje Europoje. Ir tai situacijai keičiantis, ta orientacija, kurią prezidentė sąmoningai pasirinko iš tiesų pasiteisino, nes tas darbas su Šiaurės šalimis jis visada yra naudingas, turint omeny mūsų ekonomiką ir verslą, tai kur link mes norim pozicionuoti savo valstybę. Energetikos tema ji buvo gražiausiai įprasminama LNG terminalu, bet taip pat praėjusių metų pabaigoje atidarytos elektros jungtys tiek su Lenkija, tiek su Švedija – tai kadangi visoms toms jungtims reikia daug laiko, kad jos atsirastų, tai dar viena iliustracija, kad tas dvišalis santykis, jis išliko, koks jis bebūtų buvęs, ar kaip viešojoje erdvėje jis būtų matomas, bet, na, rezultatus mes sugebėjome pasiekti ir jie duoda rezultatų jau dabar, mes tai matome. Ir saugumo prasme išliekam labai aktyvūs ir norintys bendradarbiauti su savo partneriais NATO, Lenkija vaidina raktinį vaidmenį tame ir, aišku, mes matom poreikį toliau glaudžiai bendradarbiauti tiek su Švedija, tiek su Suomija, kurios nėra NATO partnerės, bet mūsų saugumui Baltijos jūros regione turi didžiulį ir svarbų vaidmenį.

3. Vėlgi, galiu daugiau formuluoti mintis apie Dalios Grybauskaitės ir antrą kadenciją, nes pats Lietuvoje grįžęs esu tik nuo 2014 m., tai man kalbėti absoliučiais terminais būtų labai sunku, bet jeigu žvelgti ir kalbėti per tai kaip aš dabar suprantu, tai sugebėjimas išlaikyti tą asmeninę poziciją per

visą užsienio politikos veiksmų grandinę, jis egzistuoja ir Prezidentė Grybauskaitė sugeba jį labai aiškiai išlaikyti. Ne paslaptis, kad pirmojoje kadencijoje buvo ir kiti užsienio reikalų ministrai ir kitoks prezidentės santykis su tais ministrais ir viešojoje erdvėje buvo įvairiausi to vertinimai. Dabar nuo šios kadencijos pradžios, įdirbis su Ministru Linkevičium leidžia labai glaudžiai bendradarbiaujant, nuosekliai, kartu judėti ta kryptimi, kuria mūsų Prezidentė Grybauskaitė veda mūsų užsienio politiką ir jos asmeniniai pasirinkimai turi nemažą vaidmenį. Iš tiesų, yra supratimas, kad tam tikros pamatinės, principinės nuostatos, kas liečia mūsų saugumą, valstybės saugumą, ar transatlantinio saugumo pasirinkimus, ateina iš aukščiausio vadovo nuostatų ir šios nuostatos yra įgyvendinamos. Mano vertinimu, tos asmeninės įtakos užsienio politikos raidai ar kryptims iš tiesų yra, o mūsų konstitucinėje sąrangoje šios nuostatos gali būti bene stipriausiomis lyginant su kitomis regiono valstybėmis. Tai manau, kad tikrai Prezidentė Grybauskaitė tas asmenines nuostatas užsienio politikoje transliuoja per mūsų diplomatinės tarnybas.

Kas liečia Prezidento Adamkaus laikotarpį, manyčiau, kad tie akcentai lygiai taip pat egzistavo ir lygiai tais pačiais konstituciniais svertais Prezidentas Adamkus naudodamasis įgyvendindavo savo užsienio politiką. Bet vėlgi, mažiau galiu vertinti ir kalbėti apie Prezidentą Adamkų.

4. Na, užsienio politiką Lietuvoje formuoja Lietuvos Respublikos Prezidentė ir ji įgyvendina užsienio politiką bendradarbiaudama su Vyriausybe. Tai pagal šią konstitucinę sąrangą ir vyksta tas santykis tarp institucijų, t. y. Prezidento institucija formuoja toną ar duoda tam tikrą matymą užsienio politikos, o institucijos atsakingos, Vyriausybė, įgyvendina užsienio politiką. Tai tas bendradarbiavimas, kaip ir anksčiau minėjau, jis metai iš metų susiklostė, kuris veikia ir veikia efektyviai, kur didžiausias dėmesys sutelkiamas būtent į tuos raktinius pasirinkimus. Ir tie raktiniai pasirinkimai yra daromi šitoje institucijoje ir juos daro prezidentė – įtakos jiems, informacijos pateikimo prasme ar argumentacijos prasme, žinoma, kad institucijos turi, bet pasirinkimai galiausiai priklauso pačiai Respublikos Prezidentei. Kas liečia kasdieninius darbus ir įsipareigojimus ir uždavinius, kuriuos valstybinės institucijos privalo įgyvendinti – ar tai vienokia ar kitokia ministerija, ar Užsienio reikalų ministerija ir panašiai, tai tame prezidentūros vaidmens nėra. Na, iš principo, jie vyksta savaime ir tai atidirbta procedūra, ypač, kas liečia ES klausimus, tai yra suderintos procedūros, kurios veikia ir prezidento vaidmuo tame yra tam tikras atliekamas monitoringas, kur matome, kas vyksta, bet tai iš principo vyksta savo darbine tvarka ir tas įsikišimas, jeigu ir yra reikalingas, tai tik išreikšti prezidentės poziciją vienu ar kitu klausimu, kas vyksta užsienio politikos diskurse. Neabejotinai svarbus yra tas faktas, kad Respublikos Prezidentė vyksta į Europos Vadovų Tarybą (EVT), atstovauja Lietuvą EVT. Tai suaktyvina šalies vadovės įsitraukimą į tuos operacinius

klausimus, kurie sprendžiami ES ir turi nemažą poveikį Lietuvos nacionalinei politikai. Tai tas asmeninis vaidmuo, buvimas EVT ir šalies prezidentės, o ne premjero buvimas EVT, turi savo labai asmeninį ir svarų indėlį į tai, kaip mes esame matomi ES, kaip mes formuluojuame savo politiką ES vidinės plėtros klausimais. Ir kuomet šią poziciją formuoja politikė turinti asmeninę istoriją, europinę istoriją, turinti europinį pripažinimą ir formuluoianti jau ilgus metus pozicijas Europos klausimais, manau, kad tas asmeninis profilis, kurį turi mūsų prezidentė, turi poveikį Lietuvos žinomumui, matomumui ir efektyvumui.

5. Neabejotinai 2014 m. ir 2014 m. rinkimai turėjo visiškai akivaizdų poveikį po įvykių Ukrainoje, po Maidano, po okupacijos Krymo, visa tai turėjo didžiulį poveikį ir šalies vadovės pasirinkimas savo antrąją kadenciją skirti šalies saugumui, nacionalinio saugumo stiprinimui yra to akivaizdus įrodymas. Šiandien mes kalbamės tą pačią dieną, kai įvyko teroristiniai išpuoliai Briuselyje ir kokį poveikį tai daro mūsų pasirinkimams. Tai vėlgi, tai yra išpuoliai prieš ES, prieš NATO, kas įvyko Briuselyje, prieš mūsų pasirinktą poziciją ir Lietuva solidari yra su savo aljanso partneriais, su ES partneriais ir dalyvaus bendrose priemonėse kovai su terorizmu ir prisideda prie skirtingų operacijų šitoje srityje, tai tie operaciniai įsipareigojimai, geopolitinė situacija turi didžiulį poveikį mūsų užsienio politikos pasirinkimams.

6. Aš nemanau, kad jie yra...sunku juos lyginti ar dėti lygybės ženklą tarp tų trijų aspektų, tai yra skirtingo lygmens ir kitokio poveikio dalykai. Tai iš vienos pusės lyderio vaidmuo gali daryti didžiulę įtaką geopolitinei padėčiai ar jos vertinimui, tiek institucijų veikimui ar jų efektyvumui. Tuo pačiu. Lyderio pozicija ar vertinimas gali būti aplenkta geopolitinės situacijos, t. y. geopolitinė situacija gali pakeisti lyderio pozicijas ir nuostatas, nes tiesios aplinkybės pasikeitusios ir lyderis tiesiog priverstas reaguoti į pasikeitimą ir atitinkamai formuluoti savo pasirinkimus. Tai įtaka, žinoma, yra abipusė, bet visgi jei reikėtų dėti akcentą, aš drąsiai dėčiau akcentą į lyderio vaidmenį ir tų asmeninių pasirinkimų svarbą, vykdant užsienio politiką. Kas liečia institucijų vaidmenį, Lietuva yra labai specifinė šiuo atveju, vėlgi, sąlygota mūsų istorijos, kad prieš 25 – 26 metus, mes neturėjome Užsienio reikalų ministerijos, jos tokios nebuvo, kaip institucijos, todėl, kai ji buvo sukurta, ji buvo sukurta visiškai naujai, t. y. naujų darbuotojų, jaunų, Sąjūdžio dalyvių ar ištrūkusių iš okupacinės valdžios gniaužtų, ar grįžusių į Lietuvą iš tremties, ar kur jie bebūtų išvykę. Ir tas žiedas, tam tikras elitas, buvo sukurtas visiškai naujai. Tuo tarpu kitos ministerijos neretai velka paskui save tam tikrą palikimo šleifą, kuris yra likęs nuo Sovietų laikų, nes tos ministerijos buvo tam tikro, ir jos ir toliau išliko, nuo amžių amžinųjų jos yra tose vietose kur buvo visada ir t. t. Tai, ką noriu pasakyti, kad institucija, pati tokia kaip URM'as, turi gan specifinį vaidmenį Lietuvos instituciniame žemėlapyje, nes ji yra tokia

ministerija, kuri nors ir mažiausiai finansuojama Lietuvos ministerijų tarpe, turi mažiausią biudžetą, bet turi bene didžiausią poveikį ir natūraliai ji turi didžiausią poveikį užsienio politikos pasirinkimams, bet ji turi nemažai poveikio ir spaudimo priemonių įgyvendinant visą ES teisę, todėl per tuos 26 metus susiformavęs institucijos vaidmuo ar profilis, leidžia manyti, kad ir institucija turi įtaką ir gali ją projektuoti į šalies užsienio politiką. Tai, nežinau, ar aiškiai išreiškiau savo mintį, bet ką noriu pasakyti, kad nors šios trys: institucija, individas ir geopolitinė aplinka nėra tolygios sąvokos, bet sąlytis vienos su kita ar ryšys tarp jų visų trijų, tai ir yra tai, kas nulemia, kur link juda užsienio politika, nors akcentą aš vis tik dėčiau į lyderio vaidmenį, į prezidentės pasirinkimus.

7. Užsienio politika, mano požiūriu, yra Lietuvos interesų projektavimas. Kintant Lietuvos interesams, keitėsi ir užsienio politika tam tikra prasme. Kai Prezidentė Grybauskaitė savo pirmoje kadencijoje išsikėlė sau energetinio saugumo ir dvišalių santykių gerinimo prioritetus, tai buvo nukreipti veiksmai būtent į šių tikslų įgyvendinimą. Dabar pasirinkus saugumą, kaip pagrindinį naratyvą, mes matome, kad vėlgi Prezidentė Grybauskaitė atitinkamai pozicionuoja mūsų užsienio politiką skirtinguose formatuose per šią prizmę. Tai aš nesutikčiau su tuo vertinimu, kad mes grįžtam į kažkokį buvusį ar Prezidento Adamkaus pasirinkimų nulemtą užsienio politikos naratyvą, mano akimis žiūrint, tai tiesiog Prezidento institucija sugeba tiesiog operatyviai atsižvelgti į besikeičiančią Lietuvos interesų projekciją ir reaguodama į šiuos interesus atitinkamai pritaikyti užsienio politikos pasirinkimus.

8. Žinot, visi sudedamieji, kad Lietuvos prezidentė turėtų gerą įdirbį ir gerą santykį su Lenkijos vadovais yra ir jų yra tų sudedamųjų daugiau negu pas Valdą Adamkų. Objektyviai žvelgiant, šalies vadovė kalba lenkiškai, gali susikalbėti su Lenkijos vadovais, ji yra iš Vilniaus, turi istoriją, turi supratimą, pajautimą, kas tai yra bendra istorija, kaip tai veikia. Kuomet dažnai viešoje erdvėje matome ar stebim komentarus, kad Prezidentė Grybauskaitė turi blogą santykį su Lenkija arba, na, neišlaikė to gero ryšio, kurį turėjo Prezidentas Adamkus, na tai nėra visiškai tiesa, nes vėlgi, pastangos ir noras išlaikyti šitą liniją ar santykį pozityvų su Lenkija, išliko, bet mes žinome irgi, kad turėjome tragediją, kur žuvo Lenkijos prezidentas. Pasikeitus Lenkijos vadovui, atsirado, buvo išrinktas kitas vadovas, kurio irgi lyg ir, natūraliai, polinkis ir požiūris į Lietuvą turėjo būti pozityvus, kur jo ir šaknys yra kildinamos iš Lietuvos, bet jo svoris Lenkijos vidaus politikos kontekste buvo visiškai kitoks. Mes kalbam apie prezidentą, kuris tikrai turėjo kitokį įtakos lygmenį Lenkijos Respublikos politikams. Kuomet Prezidentas Adamkus dirbo su Prezidentu Kvasnevskiu ar su Prezidentu Kačinskiu, mes kalbam apie prezidentus, kurie buvo partijos lyderiai arba labai artimi valdančiai partijai, arba tikrai turėjo didžiulę įtaką vidaus politikos scenai. Prezidento Komorovskio atveju, mes kalbam apie

prezidentą, kuris turėjo svarbų vaidmenį vidaus politikoje, bet ne lemiamą vaidmenį vidaus politikoje, Lenkijos vidaus politikoje visgi karaliavo Donaldas Tuskas ir jis buvo partijos pirmininkas, ir jis jai vadovavo. Aplinkybių padiktuotas tas santykis, kuris buvo susiformavęs, jis atėjo per norą kažką pasiekti, nes vėlgi – tiek mūsų šalies vadovės kadencijos pradžioje buvo tas bandymas įeiti į dvišalį formatą tiek su Baltarusija, tiek su Rusija buvo susitikimas, tiek ir su Lenkija, ir tas susitikimas buvo, bet lūkesčiai, su kuriais prezidentė atėjo į santykį su Lenkija, jie nebuvo pilnai išpildyti, nes iš karto Lenkijos pusė nusprendė, kad geriausias būdas angažuotis su nauja valstybės vadove Lietuvoje, tai akcentuoti tuos kritinius aspektus mūsų dvišaliuose santykiuose, kurie na lyg ir buvo ar turėjo būti išspręsti, sąlygoti tų gerų santykių, kuriuos turėjo Prezidentas Adamkus su buvusiais Lenkijos vadovais, bet jie nebuvo išspręsti. Jie liko tiesiog užmarinuoti ir tų sprendimų nebuvo. Ir prezidentei tik atėjus į postą ir einant į tą dvišalį bendradarbiavimą su pozicija, kad reikia sustiprinti dvišalius santykius, o čia yra bandoma atsigroti už tam tikrą nuoskaudą, kad neįvyko tai, kas turėjo įvykti jų nuomone ir ėjimas į tą santykį asmeniškai labai pasijautė. Tada iš karto, na, sunku pasakyti, kokią poveikį tai galėjo turėti prezidentei asmeniškai, bet akivaizdžiai, kuomet yra puolama nacionalinė pozicija šalis įeina į tam tikrą defensyvią poziciją, kur bando paaiškinti, kodėl mūsų šalyje yra taip, ir kodėl ne taip, kaip norėtų kita pusė. Ir defensyvi pozicija, ji nesukuria pozityvo, ji sukuria įtampą ir iš tiesų ta įtampa kažkodėl buvo pastatyta prieš norą turėti geresnį santykį. Taip, kaip man atrodo, tą toną tokių santykių suformavo būtent Lenkijos pusės santykio sukūrimas su prezidentė. O tada sekė natūralūs prezidentės pasirinkimai, tas pasirinkimas buvo dirbkime su Lenkija grindžiami dvišalio intereso ir poreikio – t. y. mes turim ekonominį didžiulį interesą, mes turim energetinį didžiulį interesą, mes turim saugumo didžiulį interesą – tai yra prioritetai ties kuriais ir toliau reikia ir privalu dirbti ir siekti geriausių rezultatų. Ir tie rezultatai akivaizdūs, tas bendradarbiavimas su Lenkija jis intensyvus, jis vyksta ir duoda gerą rezultatą. Tai kalbant apie pastarųjų metų Lenkijos prezidento rinkimus ir naująjį prezidentą, tai vėlgi tas pozityvumas yra ir yra noras tą pozityvumą kažkaip užkrėsti mūsų visuomenę, kuri yra tam tikrame skepsyje, kas liečia Lietuvos – Lenkijos santykius, bet šioj vietoj dabar mes turime matyti Lenkijos prezidento veiksmus, kur jis vėlgi yra naujas veikėjas, naujas šalies vadovas, nėra partijos vadovas ir kaip jo, kaip šalies vadovo, pasirinkimai užėmimas savo politinės erdvės Lenkijoje gali įtakoti mūsų dvišalius santykius mes pamatysime, bet matom, kad dabartiniame etape, Prezidentas Duda, vėlgi dėlioja, kaip jis matytų ir įsivaizduotų tuos santykius su Lietuva, o iš Prezidentės Grybauskaitės angažavimasis su Prezidentu Duda yra ir ypač, kas liečia saugumo klausimus. Abi pusės mato visiškai analogiškai tuos iššūkius, kurie mums yra, analogiškai vertinam situaciją Ukrainoje, vienodai matom energetikos politikos klausimus, tai manau, kad tas pragmatiškas

bendradarbiavimas, jis yra įmanomas, tik klausimas, kaip mes ir toliau bandome išspręsti tuos jautrius ir toksiškus klausimus. Ir čia jūs esat teisi, mes Lietuvoje turime politinę partiją, kuri potencialiai galėtų būti stipriausia gerų dvišalių santykių su Lenkija advokatė, deja, dabar mes matome, kad tai yra viena iš aktyviausių veikėjų, kuri siekia ir toliau konfrontuoti ir supriešinti Lietuvos ir Lenkijos poziciją. Ypač, kas liečia tuos klausimus, ant kurių yra pastatyta jų rinkiminė strategija – ar tai raidės, ar tai tautinių mažumų padėtis, ar tai švietimas. Žvelgiant objektyviai, kiek galima objektyviai žvelgti, dirbant užsienio politikos srityje, atstovaujant vienos šalies interesus, bet, na, žvelgiat iš Lietuvos pozicijų tai tie nuogaštavimai ar abejonės, kurias kelia Lenkijos pusė, nėra pagrįsti. Dialogas dviejų monologų pagrindu tikrai nėra efektyviausias būdas spręsti šitas problemas. Dabartinė dauguma Lenkijos Seime, na, jie dabar daro pasirinkimus, ir kol kas juos vertinti dar per anksti, reikėtų palaukti, kaip jie pozicionuos Lenkijos oficialią poziciją, nes aišku matom, kad yra daug ir namų politikos problematikos.

9. Aš nesu tas asmuo, kuris geriausiai gali įvertinti prezidento pasirinkimą, ar teisingai ar ne, mano darbo specifiška yra truputį kitokia. Bet viena aš galiu pabrėžti ir tai susiję ir su jūsų analizuojama tema, kad čia ir šis pareiškimas ir kiti, ankstesni pareiškimai susiję su Rusija, tam tikra prasme atsiskleidė šalies vadovės asmeninio užsienio politikos matymo ir įgyvendinimo tam tikros tendencijos, nes tikrai, mūsų šalies vadovė, ji labai atvira formuluojanti užsienio politikos mintis ir jas formuluojanti visiškai nedviprasmiškai. Už tai, būtent už tai, mūsų ES ar NATO partneriai labiausiai ir vertina Lietuvos poziciją – kad ši pozicija yra visiškai aiški ir, na, tau ji gali patikti arba nepatikti, bet tu bent jau žinai, kur Lietuva stovi. Ir tai yra mūsų šalies vadovės bruožas, tai yra natūralus, tokia yra jos pozicija užsienio politikoje. Kas liečia kitų Baltijos valstybių, kodėl Lietuva, ar čia klaida, ar čia ne klaida, aš manau, kad įvykiai Ukrainoje, Krymo okupacija ir aneksija, tam tikra prasme reabilitavo, gal tai nėra tinkamiausias žodis, bet ji pasakė, kad tai, ką Lietuva kalba nuo pat 2008 m., nuo Gruzijos karo ir kai mus bandė įdėti į tam tikrą dėžutę sakydami, kad jei Lietuva kalba ji visada kalbės apie Rusiją, kad jie paranojiški ir t. t. Mūsų pozicija buvo patvirtinta, kad mes buvome teisūs, visą laiką buvome teisūs ir tai suteikė tam tikrą kreditą tiek Lietuvos užsienio politikai plačiaja prasme, tiek mūsų šalies vadovei konkrečiai išreikšti tą poziciją ir ją komunikuoti labai nedviprasmiškai – kad mes matome grėsmes, mes taip jas vertiname ir mūsų pozicijos girdėjimas ar išklausimas yra visai kitoks po įvykių Ukrainoje. Mus girdi ir mus vertina, ir mūsų nuomonės nori ir todėl atsiveria ta unikali galimybė formuluoti mūsų įsivaizdavimą ir vertinimą geopolitinės realijos, saugumo problematikos ir vėl, atsižvelgiant į šalies vadovės asmenines savybes, kuri yra labai atvira ir tiesmukiška, kartais išeina ir tokios komunikacijos, kurios tiesiog gerai atspindi jos poziciją.

1. Ir Prezidento Algirdo Brazausko, ir Prezidento Valdo Adamkaus, ir Prezidentės Dalios Grybauskaitės prezidentavimo laikotarpiais strateginės užsienio politikos kryptys buvo tos pačios – siekis užtikrinti nacionalinį saugumą, įtvirtinti liberalios demokratijos pamatus ir sukurti palankią terpę ekonomikos augimui per integraciją į ES ir NATO ir geri kaimyniniai santykiai.

2. Kai kurie taktiniai akcentai skyrėsi. Prezidento Adamkaus komanda daugiau pastangų dėjo Rytų kaimynystės šalyse, siekdama padėti tenykštėms pro-vakarietiškoms jėgoms įsitvirtinti ir savo šalis artinti prie ES ir NATO. Tuo buvo tikimasi išplėsti stabilumo ir saugumo erdvę toliau į Rytus nuo Lietuvos. Prezidentė Grybauskaitė daugiau akcentavo Lietuvos atsikratymą nuo sovietinio palikimo (ypač korupcijos; verslo “darymo melžiant valstybę”, paviršutiniško požiūrio į pamatines liberalios demokratijos vertybes) ar stereotipinių sąsajų su juo (tokios sąsajos buvo labai stiprios mūsų atžvilgiu Vakaruose). Tam reikėjo ir gilesnių iš esmės, ir stipresnių įvaizdžio sąsajų su pažangiausiomis Vakarų Europos partnerėmis, o tokiomis buvo Šiaurės šalis ir Vokietija.

Nuo pat 1990-ųjų iki šios dienos Lietuvos užsienio politikoje santykiai su JAV užėmė išskirtinę vietą. Dialogas su JAV atstovais VISADA buvo labai intensyvus. Jei dėl ko nors nesutariama, aukščiausio lygio susitikimai atidedami. To viešai paaiškinti žiniasklaidai negalima, kadangi būtina elgtis atsakingai ir nesukelti viešo tarpusavio aiškinimosi su svarbiausiu partneriu. Galiu tik paminėti, kad, nepaisant to, jog į NATO įstojome 2004 metais, tik Prezidentės Grybauskaitės pasirinktos linijos dėka realius NATO gynybos planus Baltijos valstybėms gavome 2011 m., o vėliau dar ir atskirus JAV gynybos planus, skirtus mums. Tik dėka Prezidentės Grybauskaitės komandos labai kietų derybų ir užimtos pozicijos NATO vadovų susitikime Lisabonoje 2010 m. lapkritį Rusija nebuvo įsileista į NATO priešraketinės gynybos sistemos vidų (NATO žargonu tariant, į sistemos “architektūrą”).

Kaip jau minėjau aukščiau, užsienio politikoje buvo tęstinumas; skyrėsi tik kai kurie taktiniai akcentai.

3. Labai didelis, bet ne absoliutus. Kiekvienas jų savo laiku reikšmingai įtakojo vienus, ar kitus pasiekimus, ar juos paspartino. Čia paminėčiau ir Prezidentą Brazauską, tiesa, Premjero vaidmenyje vedant derybas su ES 2001-2002 m.. Tik jo dėka Seime buvo suburta pakankama parama Ignalinos atominės elektrinės uždarymui ir kitų sunkiausių derybų su ES klausimų sprendimui. Ir todėl galima teigti, kad tik dėka jo, galėjome derybas su ES pabaigti 2002 metais ir tapti nare 2004 m.

Prezidentės Grybauskaitės lyderystei (šalia minėtų atvejų atsakant į 2-ą klausimą) pailiuoti paminėčiau tokius žingsnius, kaip:

- elektros energetikos monopolinės įmonės Leo LT išardymą ir elektros energetikos įmonių gražinimą į valstybės rankas. Tai leido Lietuvoje liberalizuoti prekybą elektra, įsteigti elektros biržą. Tik šis žingsnis leido įtikinti Švedijos vyriausybę ir energetikos bendroves, jog jos galės laisvai prekiauti Lietuvos elektros rinkoje. Tik po šio žingsnio Švedijos partneriai sutiko kartu vykdyti NORDBALT elektros kabelio projektą, sujungusį Baltijos šalių tinklus su Šiaurės šalių tinklais. Ir tik dėl to tapome integralia prekybos NORDPOOL prekybos elektra biržos dalimi, tuo žengiant reikšmingą Baltijos šalių integracijos su Šiaurės šalimis žingsnį.

- SGD terminalo pastatymą Klaipėdoje. Tai esminis energetikos tiekimo saugumo užtikrinimo bei derybinio argumento įgijimo prieš monopolinį tiekėją pavyzdys, tapęs vadovėliu ir cituojamas bei nurodomas daugelio pasaulio energetikos analitikų; JAV atsovai įvairiose konferencijose jį nuolat pateikia kaip sektiną pavyzdį. Šiuo projektu parodėme visiems, kad ne tik kalbame, bet ir darome labai reikšmingus žingsnius.

- Esminę paramą Kubiliaus Vyriausybei, griežtomis biudžeto disciplinos ir struktūrinių reformų priemonėmis įveikiant ekonominę krizę, bei paramą Butkevičiaus Vyriausybei išlaikant fiskalinę drausmę ir sėkmingai įvedant eurą. Šiais pasiekimais savo įvaizdį reikšmingai pastūmėjome link disciplinuoatų ir patikimų Šiaurės šalių.

- Gynybos išlaidų dramatiškai greitą didinimą.

Lietuvos Konstitucijoje yra nustatytas geras balansas tarp aukščiausių valdžios institucijų. Visiškai savarankiško veikimo galimybės yra labai ribotos.

4. Užsienio politika be resursų, be „namų darbų“ ar pasiekimų savo šalyje yra neveiksminga. Resursus valdo Vyriausybė. Biudžetą tvirtina Seimas. Be abejo, didžiausia įtaką Prezidento galimybėms daro Vyriausybė.

5. Ne negalima. Didesnį dėmesį Ukrainai pastaraisiais metais sąlygojo Lietuvos pirmininkavimas ES, Asociacijos sutarčių su Ukraina, Moldova ir Gruzija rengimo ir įgyvendinimo peripetijos ir, svarbiausia, Rusijos agresija prieš Ukrainą.

6. Lietuvos ir Lenkijos vyriausybių santykiai atšalo dar prie Prezidento Valdo Adamkaus. Tą nulėmė „Piliečių platformos“ ir jos UR ministro Radek Sikorski užimta pozicija, „prispausti“ Lietuvą ir priversti vykdyti Lenkų rinkimų akcijos reikalavimus dėl asmenvardžių ir vietovardžių rašybos, dėl didesnio lietuvių kalbos vaidmens tautinių mažumų mokyklose neįgyvendinimo ir t.t. Ir su Prezidentu Lech Kaczynski ir su Prezidentu Bronislaw Komorowski Prezidentė sutarė labai gerai ir

bendravo su jais lenkų kalba. Tik Prezidentas Kaczynski turėjo valios ir jėgos pristabdyti UR ministro Radek Sikorski kenkėjiškus Lietuvos atžvilgiu veiksmus (bendrų Europinių projektų blokavimus; skundus prieš Lietuvą tarptautinėse institucijose; bendradarbiavimą su Rusija, manipuliuojant Lietuvos tautinių mažumų organizacijomis, etc.), gi Prezidentas Komorowski nebegalėjo...

Visgi pagrindiniai bendri projektai buvo pradėti (pvz., Lietuvos ir Lenkijos dujotakių tinklų sujungimo projektas, dėl kurio sutarė Prezidentė Grybauskaitė su Prezidentu Kaczynski pastarojo vizito Vilniuje 2010 m. balandžio 8 d. metu) ir baigti įgyvendinti (pvz., Lietuvos ir Lenkijos elektros tinklų sujungimo projektas LITPOLLINK) Prezidento pareigas einant Grybauskaitei.

7. Tarptautinė aplinka ir įvykiai, partnerių veiksmai visuomet daro tam tikras korekcijas. Esminių pasikeitimų nebuvo, gal tik paminėčiau gynybos išlaidų įšaldymą (kaip svarbaus užsienio politikos faktoriaus) bei Lietuvos ir Lenkijos Vyriausybių bendradarbiavimo tarybos darbo atnaujinimą 2007 m., bet ir vėl nutrūkimą 2008 m. dar prie Prezidento Adamkaus. Gynybos išlaidų įšaldymą lėmė santykinai stabili tarptautinė aplinka, kuomet visuose NATO dokumentuose buvo teigiama, jog tiesioginės agresijos prieš NATO nares numatomoje ateityje rizikos nėra. Lenkijos ir Lietuvos Vyriausybių santykių atšalimą lėmė Piliečių platformos laimėjimas rinkimuose Lenkijoje. O Rusijos agresija prieš Ukrainą lėmė Prezidentės ryžtingą spaudimą valdančiajai koalicijai didinti gynybos išlaidas (prieš kurių didinimą Prezidentė pasisakė bridimo iš krizės metais, kuomet buvo svarbu nė vieno sektoriaus neišskirti, siekiant, kad būtų išlaikytas Lietuvos piliečių neprieštaravimas griežtam taupymui). Taip pat galima paminėti abiejų Prezidentų – ir Adamkaus ir Grybauskaitės – kadencijų pradžiose bandymus šiltinti santykius su Baltarusija bei Rusija, tačiau, nesulaukus deramo atsako, nustojus tą daryti.

8. Šalia tų faktorių, kuriuos išvardijote, dar paminėčiau visuomenės nuomonę ir istorinį patyrimą.

9. Tai, kodėl tokio pareiškimo reikėjo gerai iliustruoja Prezidentės interviu „The Daily Beast“:

<http://www.thedailybeast.com/articles/2016/03/18/the-president-who-dared-to-call-putin-s-russia-what-it-is-a-terrorist-state.html?via=mobile&source=twitter>

Priedas Nr. 8. Vladimiras Laučius, 2016 04 01

1. Na, ko gero, reikėtų pradėti nuo to, kad Valdo Adamkaus pirmosios kadencijos prioritetas, kaip ir dera prezidentui, buvo užsienio politika ir saugumas, bet kaip tik prieš savo antrąją kadenciją jis kaip tik kalbėjo, kad daugiau dėmesio skirs vidaus politikai. Tai buvo pabrėžiama per jo rinkimų kampaniją,

kiek teko kalbėtis ir su juo pačiu, kiek buvo jo viešų pareiškimų tuo klausimu, tai jis nuolat sakė, kad dabar jau atsigręš į vidaus politikos problemas. Na, nereikėtų to suprasti kaip esminės prioritetų kaitos, galbūt tai buvo daugiau rinkimų kampanijos kalbėjimas, kuris nebūtinai reiškia, kad pakito iš esmės santykis dėmesio vidaus ir užsienio politikai. Manau esmingai nepakito, kiek buvo kalbama, tiesiog buvo atkreipiamas dėmesys į naujovę – jo požiūrio, jo kalbėjimo, bet realiai, kaip ir anksčiau, Valdas Adamkus daug dėmesio skyrė būtent užsienio politikos dalykams, buvo išlaikyta regioninės lyderystės kryptis, kuri buvo labai svarbi jam, jo aplinkos žmonėms, padėjusiems formuoti Lietuvos užsienio politiką. Na, ir kaip tik, Valdo Adamkaus užsienio politikos nuostatos, kad ir ta pati regioninė lyderystė, buvo gan smarkiai pakeistos atėjus į Daukanto aikštę Daliai Grybauskaitei, kuri kartu su savo komanda, na, tyliai atmetė tą regioninės lyderystės idėją, atsimername, pareiškė, kad apskritai reikia mažiau dėmesio skirti Rytams ir daugiau dirbti su Europos valstybėmis, kas irgi buvo daroma gan savotiškai. Pirmiausiai dėmesys buvo skiriamas Baltarusijos autoritariniam lyderiui Aleksandrui Lukašenkai, tas dėmesys buvo parodytas visiškai nesėkmingai. Kalbant apie ES valstybes, buvo sakoma, kad labai svarbus yra Šiaurės Europos dėmuo, turbūt iki šiol, jau įpusėjus jau antrai kadencijai, mes negalim aiškiai atsakyti į klausimą, kokių konkrečių rezultatų yra pasiekta su Šiaurės Europos valstybėmis, kur tie apčiuopiami laimėjimai. Na, žinoma, jei nekalbėsime apie energetinius projektus, kurie ir taip buvo numatyti, ir su Lenkija ne tik su Švedija. Santykiai su JAV buvo apkartinti, apkartinti kalbų apie slaptus CŽV kalėjimus ir tai tikrai pakenkė ne tik santykiams su JAV, bet ir Lietuvos užsienio politikos įvaizdžiui, na, ir kaip visi žinome, pablogėjo santykiai su Lenkija – mūsų ne tik kaimyne, bet ir strategine partnere, santykiai, kuriuos ilgai ir sėkmingai plėtojo Valdas Adamkus būdamas prezidentu, negalime visko suversti vien tik buvusio Lenkijos Prezidento Kačinskio žūčiai Smolenske ir Piliečių platformos partijos pergalei Lenkijoje, Sikorskio atėjimui į užsienio reikalų ministeriją – vis dėlto daug kas priklausė ir nuo Lietuvos pozicijos. Aš nenoriu čia nieko lyginti su tarpukariu, bet kai tame konflikte šiuo atveju abi pusės nemenkai kaltos, žinoma aš jokiais būdais neneigiu Lenkijos atsakomybės dėl pašlijusių santykių, bet būta ir Lietuvos atsakomybės. O ta Lietuvos atsakomybė ir Lietuvos nesėkmė gerinant šiuos santykius susijusi yra ne su Valdo Adamkaus antrąja kadencija. Tai trumpai kalbant, tiek, kas įvyko.

2. Na, žinoma, labai svarbus yra asmens ar asmeninių Dalios Grybauskaitės pažiūrų veiksnys. Svarbus buvo ir politinio konteksto Lietuvoje veiksnys, nepamirškime, kad prieš pat Daliai Grybauskaitei tampant Lietuvos prezidente, ne vienu metus Lietuvoje skambėjo vadinamas valstybininkų skandalas, prasidėjęs po saugumo pareigūno Pociūno žūties Baltarusijoje, kurio metu, išryškėjo dvi kovojančios stovyklos ir viena iš tų stovyklų buvo siejama su įsivaizduojama grupuote,

įsigalėjusia Valstybės Saugumo Departamente (VSD), Užsienio reikalų ministerijoje, kai kur kitur; neva šiai grupei simpatizavo Valdas Adamkus, neva ir jo aplinkoje būta ir jos atstovų. Dalia Grybauskaitė tapo prezidente kaip tik šiam konfliktui dar neišsisėmus ir ji save pateikė kaip alternatyvą tai tariamai, įsivaizduojamai, jeigu priimsime šitos sąmokslų teorijos žaidimo taisykles, šitai įsivaizduojamai valstybininkų grupei. Tai buvo politinė kova su tais, kurių užsienio politikos vizija iš esmės atitiko Valdo Adamkaus viziją, kova už kitokią viziją, na, ir tą viziją pasiūlė Dalia Grybauskaitė.

3. Na, sunku tokį dalyką apskaičiuoti ir išmatuoti. Žinoma, daug. Ir pagal Konstituciją daug, ir pagal bendrą politinį kontekstą, nes šiaip ar taip Valdas Adamkus tapo prezidentu turėdamas komandą, komandą, kuri jį rėmė ir politiškai, aš turiu omeny politines, partines jėgas, kurios jį rėmė, bet ir administracinis resursas, kad ir ta pati Užsienio reikalų ministerija ar ne tik, dirbo tą darbą ir derino savo vizijas, savo veiksmus su Valdu Adamkumi ir jo komanda. Šiuo atžvilgiu Dalia Grybauskaitė atėjo daugiau kaip vienišius į šitą kovą ir praktiškai susirikiavo tą komandą taip, kaip jai atrodė, pasirinko tuos, kurie jai tuo momentu atrodė reikalingi, per daug neatsižvelgdama į to administracinio resurso santykį ir dažnai net veikdama tą administracinį resursą vienaip ar kitaip. Na, jos santykiai su jai palankios konservatorių partijos užsienio reikalų ministru, jos deleguotu ministru ponu Ušacku švelniai tariant nebuvo geri ir ji greitai pasiekė, kad poną Ušacką greitai pakeistų kitas ministras. Jos veikimo metodai tikrai nebuvo švelnūs ir ne per daug diplomatiški. Kai jai nepatiko užsienio reikalų ministras, užsienio reikalų ministro greit neliko. Tas pats sakytina apie VSD, kur nepatikę buvę VSD vadovai gana greitai atsidadūrė ne tik nebe savo postuose, bet ir kalbant tiesiogine ir perkeltine prasme – tiesiog gatvėje. Į jų vietą atėjo žmonės, kurių kandidatūros buvo, na, galbūt derintos su politiniais sąjungininkais, konservatorių partija, bet kita vertus, nebuvo derinama su tuo administraciniu resursu, su ta pačia VSD, su senbuviais, su ekspertais, kurie tą sritį išmanytų ir galėtų patarti. Na, tiesiog buvo noriu ir padariau. Ir ateina, kitaip nei įprasta demokratinėse valstybėse, VSD vadovauti karininkas o ne civilis, kurio atsivesta komanda taip pat iš dalies buvo tie patys Antro Departamento karininkai, toli gražu nesugyvenę darniai su senesniais kadrais, kurių per to vadovo kadencijos laiką pasitraukė iš VSD ir tuo jis prarado tikrai gerus, seniai dirbančius ir daug išmanančius žmones. Aš grįšiu prie tos minties, patvirtinančios, kad Dalia Grybauskaitė darė nemenką poveikį įvairioms struktūroms, kurios kitomis aplinkybėmis esant, švelnesnių veikimo principų prezidentui, pačios galėtų patarti, padėti ir bendradarbiauti, šiuo atveju tiesiog joms buvo parodyta jų vieta ir neleista pačioms daryti įtakos prezidentui. Pati prezidentė buvo tos įtakos centras ir lėmė netgi tokias permainas kaip užsienio reikalų ministrų kaita ar VSD paskyrimas prieš senbuvių valią ir viziją.

4. Valdas Adamkus buvo daugiau bendradarbiaujantis ir įsiklausantis prezidentas, Dalia Grybauskaitė buvo daugiau įtvirtinanti savo poziciją visomis jai konstituciškai prieinamomis priemonėmis prezidentė.

5. Na, žinoma, jo negali nebūti. Net ir didžiosioms pasaulio valstybėms, galioms daro, jų prezidentams, jų užsienio politikos formuotojams daro didelę įtaką išorės jėgos ir esamas geopolitinis kontekstas, tai Lietuvai juolab tai darė įtaką. Kalbant apie Valdo Adamkaus antrą kadenciją ir Dalios Grybauskaitės prezidentavimą, akivaizdu, kad įtaką darė agresyvėjanti ir stiprėjanti Rusija Rytuose, Vladimiras Putinas jau buvo tapęs prezidentu ir per Valdo Adamkaus pirmąją kadenciją to nerimo ženklų tikrai buvo. Tik tiek, kad Valdas Adamkus savo viešomis kalbomis iš karto nereagavo į tai, kas vyksta Rusijoje, kaip į procesą, kokį mes matome pastaruoju metu kuo jis baigėsi, stengėsi reikšti viltis tuo, kad vis dėlto Rusija eis tuo demokratiniu keliu, nors jau tada toks optimizmas galėjo kelt didelių abejonių. Savo ruožtu Dalia Grybauskaitė tapusi prezidente jau negalėjo turėti didesnių vilčių dėl Rusijos judėjimo demokratiniu keliu, ypač po Gruzijos karo jau buvo daug kam akivaizdu, kur link krypsta Rusija ir koks iliuzinis yra jos galimas bendradarbiavimas su Vakarais. Na, savo ruožtu Vakaruose, vykstančių procesų įtaka taip pat buvo nemaža, prieš Dalios Grybauskaitės prezidentavimą buvo Bušo prezidentavimas JAV, kuri Lietuvai buvo labai svarbus, ir tą vaidmenį, tą svarbą žinoma puikiai įvertino Valdas Adamkus, bet šiek tiek kitaip įvertino Dalia Grybauskaitė, kuri kaip aš jau minėjau, savo pirmąją kadenciją labai pabrėžė tą CŽV kalėjimų istoriją. Kita vertus, procesai Europos valstybėse, na, kita vertus, ko mes negalim pamiršti, kad Dalia Grybauskaitė į prezidento postą atėjo iš Europos komisaro posto, Europos komisaro pozicija vis dėlto labai susijusi su Briuselio, vadinkime, politine pasaulėžiūra ir vykdoma politika ir, žinoma, Berlyno politinėmis nuostatomis. Manau, kad ir iki šiol Berlyno politika nemenkai lemia mūsų užsienio politiką ir jos formuotojus – tarp jų pirmiausiai prezidentę ir prezidentūrą. Galbūt per Valdo Adamkaus prezidentavimą ta Briuselio ir Berlyno įtaka buvo šiek tiek mažesnė. Na, tai prielaida, aš dabar nepradėsiu jos išsamiau argumentuoti, bet manyčiau, kad yra tai. Kalbant labai paprastai, Valdo Adamkaus prezidentavimo metais galbūt buvo šiek tiek didesnė Amerikos įtaka ir svarbesni draugiški santykiai su JAV, na, o Dalios Grybauskaitės prezidentavimo metu santykiai su Amerika šiek tiek pašlijo, o štai ES ir pirmiausiai Berlyno politika ėmė dominuoti jos politiniame pasaulėvaizdyje.

6. Ne, tai yra miškas, ir tikrai nesudėliočiau taip, kad tai būtų visada, nes konkrečiu atveju gali vienas arba kitas veiksnys būti svarbesnis.

7. Kalbant apie apskritai prezidentės politikos pasikeitimus, galima būtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad labai greitai keitėsi jos patarėjų komandos sudėtis, ta pirmoji komanda išnyko labai greitai, ne visai

iš karto, bet vienas po kito tie vyresnieji patarėjai traukėsi, į jų vietas ateidavo kiti, ir jie ne šiaip traukėsi, bet netgi tapdavo politiniais oponentais, kas liudijo, kad prezidentė pasirinkdama politinę komandą darė nemažai klaidų, kurių pati nebuvo linkusi pripažinti. Matėme, kaip keičiasi patarėjai, keitėsi labai greitai ir labai smarkiai, kitaip nei Valdo Adamkaus laikais – nors ten irgi keitėsi, bet ta kaita nebuvo tokia radikali. Skiriant svarbius valstybės pareigūnus taip pat kas kart buvo nusiviliama ar bent iš dalies nusiviliama tais kandidatais, kurie būdavo skiriami. Na, ir svarbiu ir nelabai svarbius, net ne valstybės, o kokios visuomeninės institucijos kaip antai LRT taryba, į kurią prezidentūra pirmiausiai delegavo Artūrą Račą, tai įsivaizduokime, kaip tai dabar galėtų atrodyti. Na, ir taip pat, kalbant apie valstybės institucijas, buvo paskirtas Generalinis prokuroras, kuris vėliau buvo vertinamas kontraversiškai ir ko gero net pačios prezidentės, nebuvo jo kadencijai baigiantis labai palaikomas, dar kur kas ryškesnė istorija – Gedimino Grinos paskyrimas VSD vadovu, kuri galiausiai pats atsigręžė prieš savo geradarę ir įvyko ne tik nesusikalbėjimas, bet ir viešas konfliktas, kai prezidentė atvirai sakė, kad jis netinka savo pareigoms, nors pati jį į tas pareigas paskyrė. Na, tikrai tų pavyzdžių yra daug, ir aš manau, kad tarp tų pavyzdžių atsidūrė ir Dalia Grybauskaitė, pirmos kadencijos pradžioje pareikštos užsienio politikos gairės. Matyt, vis dėlto tikrovė lėmė, kad jas teko keisti, pripažinti, kad tos vizijos, kurios buvo pateiktos Daliai Grybauskaitei..., tai padarytos išvados, tikrovė privedė jas padaryt ir tas nuostatas, kurios akivaizdžiai prasilenkė su tikrove ir su Lietuvos interesais, jos pamažu buvo užmirštos, nustumtos į šalį ir pereita prie to, kas labiau tiesiog atitinka realybę ir Lietuvos interesus.

8. Na, aš paminėjau du, tai, kad ir Lietuvos, ir Lenkijos pozicija buvo ko gero peržiūrėtina ir taisytina. Lenkijoje ypač atėjus į valdžią Piliečių platformai ir užsienio reikalų ministrui Sikorskiui, kur daug lėmė Sikorskio asmenybė bloginant tuos santykius, bet ir Lietuvoje daug lėmė prezidentės asmenybė, aš nemokėčiau to paaiškinti ir manau net ir, vadinkime taip, artimesni prezidentės žmonės nemokėtų to paaiškinti, bet tiesiog Daliai Grybauskaitei matyt nesisekė ir nesinorėjo imtis iniciatyvų gerinant santykius su Lenkija. Kodėl taip yra, tai yra paslaptis.

9. Na, pirmiausiai, galime klausti, kokia turėtų būti ta pozicija, kokia turėtų būti valstybės vadovo retorika, kai kaimyninė valstybė pradeda brutaliai atkūrinėti ankstesnę imperiją. Tiesiog grubiais užkariavimais, laužydami tarptautinę teisę. Tai ko gero, jei kalbėsime apie prezidentės retoriką, prezidentės žodžių atitikimą tikrovei, tai taip, jie atitinka, ką ji pasakė, iš esmės turbūt neprieštarauja tam, ką mes matome. Klausimas, ar tai reikėjo garsiai sakyti, ar reikėjo Rusiją vadinti teroristine valstybe – galima vertinti įvairiai. Tai gali priklausyti tarkim nuo politinių pažiūrų, politinės orientacijos. Turbūt dešinėsios pakraipos politikai, politinės jėgos ir jų rinkėjai veikia priartę tokiai retorikai, juolab, kad viena iš Lietuvos pagrindinių politinių jėgų Tėvynės Sąjunga, niekada

nepasizymėjo švelnia retorika Rusijos atžvilgiu, Tėvynės Sąjunga yra viena iš pagrindinių Dalios Grybauskaitės politinių rėmėjų. Liberalų Sąjūdis, kitas Dalios Grybauskaitės rėmėjas, tiek per pirmą, tiek per antrą jos kadenciją, na, taip pat nėra švelnus Rusijos atžvilgiu, nors ir vengia galbūt tokių aštresnių pareiškimų ar nerė toks radikalus šiuo atžvilgiu kaip Tėvynės Sąjunga. Bet Dalia Grybauskaitė apskritai pasižymi aštriomis kalbomis, aštria savo oponentų kritika ne tik išorėje, bet ir viduje, tai, žinoma, jos asmenybės bruožai šiuo atveju irgi daug lėmė, turbūt kitas prezidentas, kitas politikas pasirinktų švelnesnius žodžius, ne tik vertindamas Rusiją, bet ir kalbėdamas apie kitus dalykus, vertindamas savo vidaus oponentus. Na., o Dalia Grybauskaitė kalba radikaliau, kalba aštriau. Aš nesiiimčiau vertinti būtent šio atvejo, nes mes iš karto turėtume pasirinkti kriterijus, apie ką mes kalbam – apie politinę naudą – manau kažkuriuo metu būtent jos aštri kritika jai labai padėjo, kai prieš pirmą kadenciją laimėjo rinkimus, grįždama iš Briuselio kritikuodavo Gediminą Kirkilą ir Vyriausybę ir tos Vyriausybės žingsnius, manau tai labai padidino jos populiarumą ir atitiko žmonių nuotaiką, jų nepasitenkinimą; kai ji kritikavo „LEO.LT“, projektą, manau, kad visa šita kritika prisidėjo ir prie jos populiarumo ir galbūt atitiko tikrovę, čia jau kaip mes įvertinsim. Dabar, manau, kad kaip tik jos aštrūs žodžiai dažnai kenkia jai pačiai, jos reitingams – tai rodo jos reitingų tam tikras nuosmukis pastaruosiu metu, buvęs žiemą ir pavasario pradžioj, iki kovo mėnesio. Tai vėlgi, priklauso nuo aplinkybių. Galbūt tada, prieš pirmąją kadenciją politiškai naudingiau buvo tokia retorika, bet dabar galbūt žmonės nuo jos pavargo, galbūt tai juos pradėjo erzinti, na, priežastys gali būti įvairios. Tai užsienio politikos atžvilgiu tas pats sakytina – yra atvejų, kada geriau kalbėti aštriai ir tiesmukai, yra atvejų, kada geriau vynioti į vatą ir nešokt su tokiais agresyviais pareiškimais. Tai vertinimo dalykas yra kas kita, bet aš nematau tiesą sakant nieko vienareikšmiai bloga tame, kad ji aštriau kalbėjo apie Rusiją be to aš netgi manau, kad netgi gerai, kad ji gana aštriai kritikavo ir Vakarų valstybių laikyseną, tokią neryžtingą, susitaikėlišką, ką ji darė duodama interviu Amerikos spaudai, regis, užpraeitų metų rudenį, dėl to buvo labai kritikuojama. Aš manau, kad tikrai yra argumentų ir rimtų argumentų, kalbu ne apie šalininkų džiaugsmą, kad valio štai pasakė, bet objektyviai vertinant yra objektyvių argumentų, su kuriais, manau, bent jau iš dalies reikėtų sutikti, kad toks atviras kalbėjimas irgi yra reikalingas, juolab, kad Lietuva yra rizikos zonoje, atkreipti Vakarų šalių dėmesį į tai, kad laiko gaišimas, susitaikėliškumas, neryžtingumas iš esmės gresia šitų, besiribojančių su Rusija valstybių nacionaliniam saugumui, na, yra labai svarbu.

Priedas Nr. 9. Laurynas Jonavičius, 2016 04 07

1. Aš galiu išskirti Grybauskaitės, Adamkaus aš, nežinau dabar ar atsiminsiu, ar sugalvosiu ką nors, nes jeigu taip imt, vėl – pačios Grybauskaitės keitėsi eigoj prioritetai šiek tiek, nes ji vis tiek

pradėjo nuo integracijos gilinimo ir į ES, visų pirma, gilinimo – pagrindinis prioritetas Nr. 1; antras buvo – energetinio saugumo didinimas, na tokie baziniai visiškai, pagrindiniai du tokie, iš kurių paskui vėl kyla daugiau konkrečių uždavinių – kaip tai daryti, ekonomines investicijas daugiau pritraukti; trečias – vėlgi gilinimas į ES ir Šiaurės šalys. Santykiai su Šiaurės šalimis, kaip pas Adamkų ta linija buvo Vidurio ir Rytų Europa, pas Grybauskaitę iš pradžių buvo Šiaurės šalys. Adamkaus daugiau santykiai su JAV, demokratijos plėtra, ta prasme Ukraina, Baltarusija, Gruzija – parama joms. Grybauskaitės pradžia buvo į ES, į Vakarų grubiai tariant, energetinė nepriklausomybė, Šiaurės šalys. Paskui ten keitėsi pas Grybauskaitę – atsirado vėl, grįžo ta pati parama Rytų partneriams, natūraliai saugumo klausimas atsirado, NATO gynybos planai, amerikiečių pajėgumų didinimas ir visa kita..

2. Negrįžtama, tos kryptys liko tik šalia jų grįžo tos kai kurios, atsigręžimas į kaimynes ir saugumo didinimas, bet tai nereiškia, kad dingo tos prieš tai buvusios. Noras palikti pėdsaką, jis yra, nežinau kiek jis svarbus, bet tam, kad tu paliktum kažką, kas su tavom asocijuojamasi, tai tu natūraliai nenatūraliai, iš principo tu nori pakeisti tą politiką. Taip pat vėlgi, aš tai sakyčiau čia yra ne išsilavinimo, bet socializacijos abiejų prezidentų pagrindas. Grybauskaitė karjerą yra padariusi, jos gyvenimas yra Europa, komisarė, visa kita, integracija. Adamkus vėl – Amerika, NATO – tas turi turbūt šioji tokį poveikį, nes tu prioritetizuoji tai, ką tu labiau supranti, ką daugiau žinai, ką daugiau pažįsti. Čia nėra netgi asmeninis, čia taip yra turbūt, kad tau svarbu yra tai, kur tu esi daugiau žinantis, geriau žinantis.

3. Grybauskaitė lėmė daugiau negu Adamkus. Na, vėlgi, ji neturėjo jokios partinės didelės paramos, tik paskui gal atsirado ryšiai labiau su konservatoriais ir panašiai, bet ji iš savęs buvo labiau, ji buvo labiau lyderė, na ir jos kitoks stilius šiek tiek buvo valdymo ir jinai daugiau tokio aktyvumo rodė iš savęs, ir buvo, ir yra labiau nepriklausoma ir savarankiška.

4. URM'o vaidmuo buvo labai didelis prie Adamkaus, VSD nieks nežino koks buvo vaidmuo nei dabar nei tada, ta prasme tu čia neišmatuoti to vaidmens, čia sunku, beveik neįmanoma. URM'as visada turi vaidmenį, todėl, kad jis turi visą informaciją, jis kasdien su tuo dirba, jis turi skyrius ir per tai jis gali daryti daugiau ar mažiau įtaką. Taip, Grybauskaitės metu, buvo mažiau priklausomas, na, bent jau pradžioje, bet ir dabar iš tikrųjų, URM'as yra mažiau, jei lyginant Grybauskaitę ir Adamkų, tai URM'as mažiau įtakingas prie Grybauskaitės negu buvo prie Adamkaus. Na, ir tas objektyviai, nežinau, kaip tai išmatuoti, bet Grybauskaitė jeigu turi liniją, tai ji iš savęs, nebūtinai iš URM'o ateina ta linija. Pas Adamkų daugiau atėdavo iš URM'o ta linija aš sakyčiau. Vėl su Vyriausybe dar atskiras, čia reiktų žiūrėti, priklausomai nuo to, kuri partija tuo metu yra valdžioje, tai čia dar reiktų skirstyti į skirtingus etapus, jeigu ta partija, kuri daugiau mažiau su Kubiliaus

Vyriausybė buvo, tiesa, ta Kubiliaus Vyriausybė sprendė daugiau vidaus politikos klausimus, daugiau negu užsienio politikos, todėl gal sunku vertinti. Butkevičiaus Vyriausybė vėl yra kitoks santykis. Tai čia labai sunku apibrėžti iš tikrųjų. Vyriausybės šiaip vaidmuo užsienio politikoj nelabai didelis, nes URM'as yra Vyriausybė ta pati, taip kad čia Vyriausybės atskirai neišskirintume.

5. Galima. Na, tai, kad Rusija užpuolė Ukrainą, tai daro įtaką Lietuvos užsienio politikai, taip grubiai tariant. Tai, kad vyksta problemos ES viduje, ar tai būtų migracijos krizė, ar tai būtų ekonominė krizė, tai irgi daro užsienio politikai įtaką, kadangi mes nuo to priklausomi, tai atitinkamai turim reaguoti. Kitaip sakant, priklausomai nuo to, vėlgi, ką daro Rusija mes keičiam užsienio politiką, priklausomai nuo to, kaip skirtingi veikėjai Europoje arba JAV reaguoja į vieną kitą klausimą, mes irgi adaptuojam užsienio politiką – vat imigracijos krizė ar invazija į Libiją, ar Sirijos problemų sprendimams. Taigi tai daro įtaką, tai yra svarbus veiksnys, „žiauriai“ svarbus veiksnys. Ir tas Rusijos agresyvumas taip labai konkrečiai imant, tai buvo turbūt vienas iš svarbiausių veiksnių lėmusių atsigręžimą į Ukrainą, visų pirma, nes iki tol nebuvo taip stipriai tas daroma. Po to, kai pamatyta, kad Rusija padarė tai, ką padarė, dėmesys vėlgi ten padidėjo. Natūraliai vėlgi padidėjo dėmesys tam tikram NATO pritraukimui, gynybos planų sukūrimui, pajėgų padidinimui ir t. t. - na, saugumo pajėgų padidinimui, na, saugumo politikos, kuri „žiauriai“ susijusi su užsienio politika.

6. Neišvengiamai tai yra miškas. Nėra taip, kad sėdi prezidentas ar prezidentė ir nekreipia dėmesio į tai, ką sako URM'as ir kas vyksta tarptautinėj politikoj – nėra taip. Lygiai taip pat nėra taip, kad viskas, ką daro URM'as taip ir vyksta, kaip jie nori. Čia aš negalėčiau išskirti, čia tada jau reikia imti konkretų įvykį visiškai ir žiūrėti kaip jo atveju, keletą galbūt įvykių ir tada bandyti išskirti, kas tai lėmė, čia jau atskirai reikia žiūrėti.

7. Lenkija tai lemia. O tai reiškia, kad vėl – turi žiūrėti ir į vidinę politinę konjunktūrą, ir į Lenkijos užsienio politiką, sakykim, santykių...buvo Vyšegradas kaip prioritetas, paskui atsirado Veimaras kaip prioritetas, tai neišvengiamai tai atsiliepė santykiams ir su Lietuva. Aišku, yra mažumų klausimas, kuris yra arba daugiau eskaluojamas, arba mažiau. Aišku, yra Sikorskio vaidmuo, kuris buvo specialus, asmenybinis vaidmuo. Bet vėlgi – kuri iš jų labiausiai lemia negali taip aiškiai išskirti. Susideda, sulimpa tiesiog taip aplinkybės. Tas pablogėjimas, čia žinai, kame pasireiškia tas pablogėjimas, čia dar reiktų aiškiau apibrėžti. Kodėl santykiai pablogėjo – nei mes kariaut pradėjom, nei ką – prekyba vyksta, energetinės jungtys statosi, tai tas pablogėjimas tai jis toks konstruojamas kažkieno kaip pablogėjimas. Jeigu labai pragmatiškai ir objektyviai žiūrint, aš nežinau, ar galima net rasti to pablogėjimo. Taip – mažėja bendravimo, mažėja kalbėjimosi, bet ar tai reiškia santykių pablogėjimą – klausimas.

8. Na, tas teroristinis, tai vienas iš, bet šiaip bendra pozicija ganėtinai aiški Rusijos atžvilgiu ir jinai vis griežtesnė darosi Rusijos atžvilgiu. Aš tai sakyčiau, kad tai leidžia būti matomam toj pačioj Europoj, nu tai vėl – Rusija tampa tokiu instrumentu tam, kad padidint savo matomumą Europos viduj ir atkreipti dėmesį ir tą dėmesio atkreipimą gauti galbūt kažkokios naudos - „o, čia žiūrėk, šitie kažką žino“, kurti tiesiog tam tikrą įvaizdį. Taip, Lietuva visą laiką buvo tokia ir žinoma Europoje kaip antirusiška veikėja ir čia nėra nieko naujo, galbūt žodžiai parinkti specifiniai ir todėl toks truputį žurnalistinis požiūris „o kodėl čia taip pasakė?“ Na, todėl, kad Lietuva nori išlaikyti kažkokį dėmesį sau šiuo atveju turbūt ir per tai atkreipti dėmesį į tas problemas, kurios aktualios mums. Kai tu matai, kad terorizmas yra svarbus visiems Europoj ir JAV, kai tu pasakai, kad Rusija teroristinė valstybė, tai tu natūraliai susilauki daugiau dėmesio ir tai irgi yra politinis tikslas išlaikyti Lietuvą darbotvarkėje ir jos saugumą darbotvarkėje

SUMMARY

The research paper „The Dilemma of the Agent – Structure Influence: Foreign Policy of V. Adamkus and D. Grybauskaitė“ seeks to find out, at what extent the leader of the state is able to change well – established foreign policy which is limited by structural factors and deliberately changing national interests. In order to achieve this objective, four main goals are formulated as follow: in the framework of the „agent-structure“ theory to reveal the possibilities of foreign policy action as well as to find out the characteristic of small states behaviour in international relations; in the framework of the theory which has been chosen, to evaluate the foreign policy of the President Valdas Adamkus of his second Presidency term; throughout the analysis of the foreign policy of Dalia Grybauskaitė (2009 – 2015), to reveal the extent of which the foreign policy of Lithuania has changed in relation to the impact of the new leader and to evaluate the impact to this change of other factors; to compare the foreign policy strategies of V. Adamkus and D. Grybauskaitė, in consideration with their personal features, values and the impact made by structural factors limitation.

Theoretical part of the thesis is based on the scientific literature and articles, in the principal part the semi – structural interview survey data is analysed in parallel with the annual reports of the Presidency, official speeches of the Presidents as well as with the legislation, resolutions, scientific articles, and the media reports. The main objectives which are implemented in the second part of the thesis, confirm the feasibility of theoretical model to measure the impact of the agent and structure for the decisions of foreign policy.

This analysis confirms the thesis statement, which says that the leader of the country possess the significant impact for the foreign policy decisions, but the foreign policy choices are highly restricted by the structural factors, which finally become the reasons which do the impact for the foreign policy strategies, the most. This statement is confirmed after the measurement that eventhough the President D. Grybauskaitė at her first presidential term has been trying to change the course of Lithuania's foreign policy, she had to return to the tradition foreign policy guidelines because of the the objective conditions.

For the future analysis, more factors which cause the change of the foreign policy guidelines could be analysed: the impact of the historical memory, the public opinion as well as the congruence of the ideology and values of the governing coalition or party and the leader.